

SAINT EPHREM: AN EXPOSITION OF THE GOSPEL

An Exposition of the Gospel or Targmanoutiun Avetarani from the Armenian version of the works of Ephrem Syrus, in the San Lazzaro codices #452 and #312: a critical investigation and edition, with special reference to the form of New Testament text cited by the author and the question of authenticity.

A Thesis

Presented to

the Faculty of Divinity

University of Edinburgh

In Partial Fulfillment
of the Requirements for the Degree
Doctor of Philosophy

by

George Alfred Egan

June 1954

P R E F A C E

In the following study it is hoped to present an important tool for the textual criticism of the New Testament. Since it was first noticed by F. C. Burkitt, "An Exposition of the Gospel" has been essentially put aside by textual critics. This situation is probably due to the wrong impression that the treatise is "pseudo-Ephrem," or possibly because it is extant only in classical Armenian and no critical edition of the text has been available. The Biblical quotations are full of distinctive early readings. The treatise itself will give fresh material for students of early Christian thought.

I am indebted to Professor Matthew Black, who suggested this study and supervised my work. His enthusiasm and interest in this work have been a great help.

I am also grateful for the patient help of Mr. L. P. Elwell-Sutton, my language supervisor. For the assistance of Mr. S. Topalian, Mr. A. Safrastian and the Very Reverend Bessak Toumayon, I should like to express my gratitude.

For my knowledge of microfilming technique and for the complicated task of the photographic presentation of the Armenian text, I am indebted to the staff of the University Library and its photographic laboratory, especially Mr. Mackay.

I am also grateful to Father Cherakian and the Armenian Mechitarist Monastery of San Lazzaro, for permission to photograph these rare manuscripts, and for their help and hospitality while

at the monastery.

The spelling used is according to the American style.

G.A.E.

Edinburgh, June 7, 1954

TABLE OF CONTENTS

CHAPTER	PAGE
I. THE ARMENIAN TEXT	1
Preliminary remarks	4
The text: Թարգմանութիւն Աւետարանի	13
II. THE TRANSLATION	100
Preliminary remarks	100
The translation: An exposition of the Gospel	103
III. CRITICAL ANALYSIS OF BIBLICAL QUOTATIONS.	220
Introduction.	220
Preliminary remarks to the Gospel quotations.	223
The Gospel quotations	225
Preliminary remarks to the quotations from the Book of Acts and the Pauline Epistles	239
The quotations from Acts and the Pauline Epistles.	240
Preliminary remarks to the Old Testament quotations.	247
The Old Testament quotations	248
Quotations in codex B only	268
Analysis of the Biblical quotations	269
Analysis of the Gospel quotations	269
Analysis of Pauline quotations.	281
Analysis of Old Testament quotations	284
General conclusions regarding the Biblical quotations.	289
IV. THE PROBLEM OF AUTHENTICITY	291
BIBLIOGRAPHY.	300

CHAPTER	PAGE
APPENDIX A	306
APPENDIX B	309

INTRODUCTION

Among the fourth century Syrian writers, Ephrem (d.373) stands out. He was "the most celebrated father of the Syrian Church and certainly one of its most voluminous and widely read writers."¹ His writings consisted of commentaries on the Scriptures, homilies, hymns and sermons. According to Sozomen (Eccl. Hist. iii. 16), Ephrem wrote three million lines, but a large portion of his writings have been lost. Many of his works have been translated into Greek, Armenian, Coptic, Arabic and Ethiopic. A four volume edition of the Armenian version of a number of Ephrem's works, was published in Venice, in 1836, by the Mechitarist Fathers of San Lazzaro, from MSS which they possess. The best known work in this edition is Ephrem's Commentary on the Diatesaron, extant only in two classical Armenian MSS. Since Moesinger's Latin translation (1876), many New Testament scholars have studied it. Unfortunately Moesinger's work is inadequate for textual study,² and a critical edition of the Armenian text (alone) has only recently been published by Louis Leloir (1953),³ with a French translation and critical analysis to follow later.

Another important Ephrem writing extant only in classical

¹ Wright, W.: A Short History of Syriac Literature, p. 33. J. Gwynn has made a critical study of the biographical material available on Ephrem, which appears as the Introductory Dissertation to Ephrem in Vol. XIII of the Nicene and Post-Nicene Fathers, New Series, pp. 119-152. See also the article on 'Ephrem' in the Dictionary of Christian Biography ed. by W. Smith and H. Wace.

² J. Rendel Harris shares this viewpoint and expressed the need for a critical edition as far back as 1895. See his Fragments of the Commentary of Ephrem Syrus upon the Diatessaron, p. 7.

³ Saint Éphrem Commentaire de l'Évangile Concordant (Version Arménienne). This book is from the series: Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Vol. 137.

Armenian, is titled *Թարգմանութիւն Աւետարանի*, An Exposition of the Gospel. This treatise follows the Commentary on the Diatessaron, in Vol. II of the Venice edition. Though this treatise has come to the attention of several scholars, mainly F. C. Burkitt, J. Rendel Harris, S. Lyonnet and Joseph Schäfers, only Schäfers attempted an edition and study of the treatise as a whole. F. C. Burkitt has a brief reference to it in Evangelion Dampharreshe, Vol. II, 1904, pp. 188-9; J. Rendel Harris wrote an article on a small portion of it, entitled: Tatian: Perfection According to the Saviour, in the Bulletin of the John Rylands Library, Vol. 8, 1924, pp. 15-51; S. Lyonnet reviews Schäfers' work in his book, Les Origines de la Version Arménienne et le Diatessaron, 1950, pp. 135-143; Joseph Schäfers' book is titled, Eine altsyrische antimarkionistische Erklärung von Parabeln des Herrn und zwei andere altsyrische Abhandlungen zu Texten des Evangeliums, which is Vol. VI, parts 1-2 of Neutestamentliche Abhandlungen, 1917. This study contains no Armenian text, only a German translation and a study of the Biblical quotations and the problem of authenticity. It should also be mentioned that E. Preuschen wrote an article on this treatise: Eine altkirchliche antimarcionitische Schrift unter dem Namen Ephräms, in Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft, 1911, pp. 243-69.

Schäfers' work is the only serious attempt thus far to study this treatise as a whole. Though he thought the New Testament quotations were pre-Peshitta, he came to the conclusion that they were essentially from Marcion's New Testament.

Although Schäfers' work is not well known, those who have known of it (Burkitt, Harris, Lyonnet) have more or less accepted his negative conclusions and the treatise has been essentially

put aside, i.e. for textual purposes--though it was acknowledged to contain a pre-Peshitta New Testament text. But unfortunately Schäfers' work was done before the existence of Harnack's critical edition of Marcion's New Testament;¹ and his analysis of the Biblical quotations is inadequate, incomplete, and uncrystallized, and his conclusions do not always stand up to closer analysis. His work is also based on only one manuscript, due to inadequate information given to him by the Vienna Mechitarists, when in fact there are two manuscripts of this treatise. Beyond these points, the fact also remains that no critical edition of the Armenian text has ever been made. The following study is an endeavor to fulfill this deficiency and to attempt to bring out the value of this treatise to New Testament textual studies. The question of authenticity is also re-examined.

The sequence of study is in its logical form. The critical text with its apparatus is determined and presented, based on collations and checks of microfilm copies of two MSS. This is followed by a translation, with its resultant apparatus. Then all Biblical quotations are separated from the treatise and presented with a critical apparatus of the variants from the original text, i.e. the Greek and Hebrew, with their witnesses, pro and con. This apparatus to the quotations had to be limited to those witnesses only which are relevant to this study. From these basic studies then, the quotations are analysed and oriented, in order to determine the form of New Testament text cited by the author of this treatise. With all this material then the question of authenticity is studied.

¹ Harnack, A.: Marcion: Das Evangelium vom fremden Gott, 1921.

CHAPTER I

THE ARMENIAN TEXT

PRELIMINARY REMARKS

The two MSS which alone contain this treatise are the same two which contain Ephrem's Commentary on the Diatessaron.

Թարգմանութիւն Աւետարանի, An Exposition of the Gospel, is the second treatise in both MSS.

These MSS are in the MS library of the Armenian Mechitarist Monastery on the island of San Lazzaro, which is located in the lagoon in Venice. They are listed in the MS index as Codex #452 and #312. The former MS is the sole basis of the Armenian edition (1836) of this treatise, and the basis of Schäfer's work. Neither of these MSS is listed in any of the many, published catalogs of Armenian MSS, which the monastery has in its library.

With the permission of Father Cherakian, these MSS were personally microfilmed at the Monastery, one on one occasion and the second on another occasion. Microfilm¹ was used for two reasons: it eliminated extensive handling of these old MSS and removed the necessity of a long, expensive stay in Venice. Two other advantages should be mentioned: because of the high contrast characteristics of microfilm it is easier to read than the MSS, and also makes it possible to refer to the MSS at any time.

When the first MS (Codex #452) was photographed, it was not known to the writer that there existed two MSS of the Commentary on the Diatessaron. But from handling that MS, it was found that this treatise followed the Commentary on the Diatessaron.

¹ The microfilm used was Kodak 35 mm. Microfile panchromatic safety film, and was developed and checked at the Monastery.

At the time the writer was not informed by the Monastery that a second MS existed. A short time later, upon further research it was found (from Moesinger's work) that there existed a second MS containing the Commentary on the Diatessaron. Immediately the question arose as to whether or not this treatise also followed the Commentary in the second MS. This second MS was copied by Nerses of Lambron. Close to the end of the Venice edition of this treatise (Vol. II, 343) there is a footnote containing a variant from a MS copied by a "Lambronatsi." This was a strong clue to the existence of a second copy of this treatise. Upon writing to the Monastery, Father Cherakian gave full details of the second MS, verifying its existence, and stating that the general information existed in the preface to the Venice edition of the Works of St. Ephrem.¹ Shortly after this Codex #312 was microfilmed.

Moesinger called Codex #452--Codex A, and Codex #312--Codex B.² This practice will also be followed here.

Both MSS were copied in the same year, 1195 A.D., Codex A at Հաղբատ (Hagbat) and Codex B at Տարսուս (Tarsus). Codex A is 7 by 10½ inches, with 632 pages. Codex B is 5 by 6½ inches, with 590 pages. Both are written on paper and the first few pages are damaged, but which affects only the Commentary on the Diatessaron. Both MSS are written in Բոլորգիր (round-writing),

¹ Vol. I, pp. 7, 8. It was the misunderstanding of what this preface said about the MSS behind Vol. II, and the inadequate information from the Vienna Mechitarists, that led Schäfers, and subsequently others, to believe that no second MS of this treatise existed.

² Schäfers (p. 198) states that the MS behind the Armenian edition of this treatise is Codex B. This is an error, for upon checking it proved to be Codex A.

Codex A rather coarse and Codex B in a good hand.¹ In Codex A, the treatise begins at p. 331 and ends at p. 457, in Codex B it begins at p. 461 and ends at p. 590.

After comparison of the two texts, it was evident that Codex A is the superior text. This is also the case in regard to the text of the Commentary on the Diatessaron. In both MSS one copyist copied both treatises in the given order. Thus, this order probably existed in the original translation, meaning also that very likely one man translated both treatises.

A comparison of the apparatus under the Armenian text of the Commentary on the Diatessaron in Leloir's critical edition, with the critical apparatus under this treatise, will show the strong similarity between the copyists of the two treatises, in the respective MSS. It should be pointed out that Nerses of Lambron, a well known Armenian writer and scholar,² was the copyist of Codex B. The copyist of Codex A is an obscure person, and from the tone of his colophon he was a monk of "lower rank," apologizing for his *անարժեք և անվարժ* (rough and unskilled) writing.

The difference between the two copyists is important, because the "unlearned" copyist of Codex A is not likely to desire or attempt any changes in the text. But the "learned" Nerses of Lambron, Bishop of Tarsus, probably would have liked to smooth out the literalness and the roughness of the translation Armenian. In fact this is the case. Codex A shows very little, if any, sign of revision, but Codex B is definitely a revision.

¹ For a complete description of these MSS and their respective colophons, see the Introduction in Leloir's edition of the Armenian text of Ephrem's Commentary on the Diatessaron.

² He was Bishop of Tarsus. For his life and works see: H. Thorossian: Histoire de la Littérature Arménienne, pp. 13ff, or Keparian, History of Armenian Literature (in Armenian) part I, pp. 28^{ff}.

Nerses of Lambron seems to have a reputation for revising ancient texts. Conybeare, in his book The Armenian Version of Revelation, p. 165, speaks of this same problem in other MSS copied by him: "Nerses not so much copied, as corrupted and interpolated the text." J. Rendel Harris found the same situation in regard to Nerses' copy (in Codex B) of Ephrem's Commentary on the Diatessaron: "(It) is an editorial recension made by a certain Nerses, in which difficulties have been conjecturally got rid of, and texts speculatively improved."

In addition to the evidence of revision in the first treatise in Codex B, there is considerable internal evidence of revision in the second treatise. This revision is apparent in several ways: condensation, omission, addition and changes in style.

There are many cases of condensation. They occur mainly in sections with difficulties or sections which have rather "frank" discussions, with a view to making it more simple and proper reading for monks and their pupils. Part of the readings at the "congregational" meals in an Armenian monastery, besides the Scriptures, is a long passage of some "interpretation."

Some good examples of condensation occur on pages¹ 53, #1; 45, #6; 89, #5. The question arises whether these condensations might not actually be an expansion by Codex A. But many cases could not be expansions, especially where a long passage of Scripture is condensed. For example, p. 41-2 Isa. 5:1b-7. Here the passage is severely condensed, even to the use of *Լ որ* *այլ Լս* (and etc.), an expression which Codex A does not use. A series of actions or items is sometimes condensed and followed

¹ The first number is the page reference and the second is the number of the variant in the apparatus ("#" is a symbol for "number").

by "and etc."; for example, p. 44, #14. These are definite signs of condensation.

Omissions abound throughout the text, especially in sections with long, tedious lists of details; even more so in long, tedious Old Testament passages. Here again these omissions by Codex B can be shown not to be additions by Codex A. This is most clearly seen in the omission of parts of Biblical quotations (see p. 51, #3; p. 59, #1; p. 43, #1). This again occurs especially in long, tedious Old Testament passages or in sections with difficulties or cumbersome and "over frank" details. Another frequent omission is the conjunction "and," because of its excessive use in the Syriac original.

The additions by Codex B are minor, mainly for the purpose of smoothing out the translation Armenian, with the exception of two large additions on pp. 18, 67. The former case might possibly be an omission by Codex A, but since there is not sufficient evidence, pro or con, the preferred text (A) is given the benefit of the doubt. Many additions, though shown as such, are part of longer variants, the purpose being to simplify the apparatus.

The changes in style are mainly in a smoothing out of the translation Armenian and the use of words and phrases that are generally strange to the text. See especially the larger additions by Codex B, e.g. p. 67: ըստ գրելոյն պաւղոսի and ըստ առակաց օրինակաց և նախագուշակութեան գրոց sound strange to the general style of the text. In fact this addition contains a Biblical quotation, whose only distinct variant is not found in the Syriac witnesses or the Armenian Vulgate but is found in the Latin Vulgate (Ոչ կապեցես զբերան էզիւ , do not bind the

mouth of the ox). The following are some examples of words used by Codex B, which are strange to the text: գործակցութիւն (p. 61, #31), Հետևել (p. 71, #14), ի կանուխ (p. 82, #27), յաղագս (p. 84, #30).

The sections most severely revised are centered around the long Old Testament quotations, simply because they raise the most difficulties. But this can also happen to New Testament quotations; see especially p. 27, Luke 8:12-15.

Though there is much evidence as to the inferiority of Codex B, it should be pointed out that because of the type of revision used by Nerses, it still has textual value. The revision consists mainly of omissions and condensations which are many times a series of omissions and the affected sections are rather distinguishable. The method of revision was essentially one of simplification, rather than alteration. This leaves a large percentage of probably unrevised material. Sometimes when the case is fairly clear and the text is simply "chopped," Codex B contains "preferred readings." Codex B also serves to clarify some of the weak spots in the preferred text, especially obscure textual corruptions and copyist errors, which are relatively few.

When Codex B is apparently unrevised and differs from Codex A, and there is no obvious way of determiningⁱⁿ which is the right reading, Codex A is given the benefit of the doubt, simply because it is the superior text. This occurs rather frequently, because there are only two manuscripts.

Because of the latter situation it was thought better to use a method of presentation which kept the two texts separated and yet showed the preferred readings. By such a method no readings of either MS would be obscured, and both MSS would be

completely presented and yet evaluated. Therefore the superior text, Codex A, is presented as the given text and all of the variants by Codex B appear in the apparatus. This viewpoint was also held by J. Rendel Harris in his criticism of Moesinger's work.¹ In fact, it is also the method used by Leloir in his critical edition of Ephrem's Commentary on the Diatessaron.

The method of indicating the various types of variants is very similar to the method used by Leloir and is as follows:

1. A simple variant has no special symbol and the word which follows the corresponding footnote number stands in place of the word which precedes the number in the given text. If the variant involves more than one word there is a bracket "┌" to the left of the first word and the footnote number is at the right of the last word, and the variant in the apparatus simply contains more than one word.

If the variant is a "preferred" reading, the word or words in the apparatus will be preceded by "read:" and followed by "B", the "B" referring to Codex B.

2. An addition is preceded by the mathematical plus sign "+". A "preferred" addition is preceded by "add:" and followed by "B".
3. An omission is indicated by the abbreviation "om". A "preferred" omission is preceded by "del:" (abbreviation for the word "delete") and followed by "B".

Since the printed edition of this treatise is actually a collated copy of Codex A, a photographic reproduction of it (with the apparatus) is used as the given text. This removed the necessity of copying the whole text by hand. But it should be said that it was carefully checked against the MS and a number of corrections have been made.

¹ See Fragments of the Commentary of Ephrem Syrus upon the Diatessaron, p. 7.

Biblical references¹ and marginal readings in Codex A are indicated in the right hand margin of the given text. A marginal reading is preceded by the abbreviation "MR:". The following are the abbreviations used in the Biblical references:

Mt,	Matthew	Gen,	Genesis
Mk,	Mark	Ex,	Exodus
Lk,	Luke	Lev,	Leviticus
Jn,	John	Kg,	Kings
Rom,	Romans	Ps,	Psalms
Cor,	Corinthians	Prov,	Proverbs
Gal,	Galatians	Isa,	Isaiah
Eph,	Ephesians	Jer,	Jeremiah
Col,	Colossians	Ezk,	Ezekiel
Thess,	Thessalonians	Dan,	Daniel
Heb,	Hebrews		

Chapter and verse numbers are separated by a colon. In a few cases some letters in Codex A are illegible and are put in brackets "[...]". The same brackets are used in marginal readings, but imply that the letters in the brackets have been supplied for clarification and are not actually in the MS.

There are many unimportant variants which do not appear in the apparatus. Spelling variants (including $\beta\epsilon$, $\epsilon\beta$), when both spellings appear in one or the other of the dictionaries listed in the bibliography, are not indicated in the apparatus (e.g. $\rho\lambda\upsilon\kappa\epsilon\lambda\iota$, $\rho\lambda\upsilon\kappa\epsilon\lambda\iota$; $\upsilon\eta\eta\delta$, $\upsilon\epsilon\eta\delta$; $\beta\omega\sigma\zeta\epsilon\iota$, $\beta\omega\sigma\zeta\epsilon\iota$). This also includes obvious misspellings and variations in the spelling of case endings (e.g. $-n\eta$, $-L\eta\eta$; $-h\eta\eta$, $-L\eta\eta$). Variations in the use of the definite article and the suffixes "L", "η" and "u" are indicated.

In both MSS "o" is always "ωL" and "ε" is always "ε", but "o" and "ε" are used here throughout, in their proper

¹ When a reference contains a verse, or verses, which are not fully quoted, the reference is usually followed by "a" or "b", indicating which half of the verse is available. Occasionally a long verse is divided into three parts, whereupon a third letter "c" is also used, thus indicating which "third" of the verse is available.

places, which simplifies reading and is the form used by all dictionaries listed in the bibliography. In Codex A "L" is always written "L", but in Codex B "L" is always used; "L" is used in the text as in most published Armenian texts.

In both MSS the words are not separated and sentences seldom begin with capital letters. Names are seldom capitalized, but capital letters are sometimes used at points which could be taken as a beginning of a paragraph. Red ink is used occasionally in both MSS, though not consistently. It usually appears at a change of subject. Both MSS have some punctuation, probably added by a later hand, but it is not used consistently. The punctuation in the given text is, with few exceptions, that according to the Venice Mechitarist Fathers and their printing of the text.

It remains only to emphasize that a "preferred reading," although it is in the apparatus, is always to be taken as though it were in the given text. The text cannot be properly read, many times, without the "preferred reading."

ԹՄԵՆԱՅՆ ՊԵՆՆՈՒԹԻՒՆ

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի

Լ ՄԵՆԱՅՆ գիրք՝ որ միանգամ¹ 'ի մտաց մարդ-
կանէ գրեալ են, և ոչ յօրինաց և 'ի մարգա-
րէից առնուն 'ի² խօսել, մատեանք են՝ ծնունդ և ըս-
տեղծուած³ մտաց հակառակողաց: Եւ⁴ եթէ ոք մատ-
չի քննել զմիտս նոցա, մոլորականս և դանդաչեալս
գտանէ զնոսա. քանզի ոչ են եղեալ նոքա 'ի վերայ
ճշմարիտ հիմանս գրոց սրբոց: Մարկիոնն գրէ 'ի մա-
տեանս իւր, որ անուանեալ կարդան Պերոնեւէնգէ-
ղոն. այս ինքն թարգմանել⁵ կոչի 'ի մեր լեզու այսր՝
յառաջ քան զաւետարան⁶. և ես զարմացեալ եմ⁸
զիւրդ իցեն գիրք մարկիոնացոց, որում⁷ անուանել⁸
կարդան՝ յառաջ քան զաւետարան⁹: Իբրու յուսա-
ցեալ կարծեն¹⁰ աշակերտքն նորա՝ եթէ սկիզբն անու-
թէ յորում¹¹ հաւատան, ընդ այն¹² ժամանակս երևե-
ցաւ յամս Պեղատոսի պոնտացոյ, 'ի ժամանակին յո-
րում աւետարանն գրեցաւ¹³: Եթէ ճշմարիտ է քեզ,
ո՛վ Մարկիոն, եթէ արդարեւ սկիզբն անուէն զոր ա-
սես դու վանն նորա՝ յաւետարանէ եղև, իսկ զիւրդ
կամ որպէս իցեն քո գիրք՝ յառաջ քան զաւետա-
րանն: Եւ եթէ արդարեւ հաստատեալ ես դու, և¹⁴
իցեն քո գիրք յառաջ քան զաւետարանն, մի ասեր

1. օմ 2. օմ 3. ծնունդք և ստեղծուածք 4. օմ 5. թարգմանեալ
6. քան զաւետարանն յառաջ 7. որ 8. անուանեալ 9. քան
զաւետարանն յառաջ 10. կարդան 11. որում 12. յայն 13. քո: և Ե
14. թէ

եթէ նորոգ և օտարաբար¹ բխեաց կենարար նձուխն ,
այլ էր իսկ երբեմն աստ : Եւ գրեալ² է ՚ի սկիզբն գը-
րոցն այսպէս . ասէ . « Ո՛վ մեծութիք մեծութեց ,
՚յիմարութի , զօրութի³ և զարմանք . այն զի չիք ինչ
ասել զնմանէն , և ոչ խորհել վասն նորա , և չիք⁴
իմիք նմանեցուցանել զնա » :

Արդ զամենայն մատեանս նորա ՚ի բաց թողցուք ,
և ընդդէմ⁵ այսր բանի⁵ ասասցուք՝ եթէ այս⁶ ինչ զոր
ասես դու , Մարկիոն , արդարեւ⁷ ճշմարիտ ոչ պատմի
նա լեզուաւ , և ոչ լինի մեկնեալ խորհրդովք , և ոչ⁹
նման է նմա : Արդ կարկեաց լուռ լեր , և մի խօսիր
վասն որոյ դուդ յամառեալ ես և ասեալ⁸ եթէ ոչ
պատմի նա , և ոչ գոյ խորհել զնմանէն , և ոչ նման
է նա իմիք : Որչափ ինչ ստեաց Մարկիոն , զի ոչ խօ-
սի նա ՚ի ճշմարիտ հիմանէ անտի , և ես ցուցից . ա-
սէ տէր¹⁰ յաւետարանի անդ իւրում , եթէ ամենայն
ինչ¹¹ որ միանգամ է յաշխարհէ¹² աստի¹³ նման են հա-
ւատք¹⁴ յիրս յիրս¹⁵ . ասէ այսպէս՝ եթէ նման է շի-
նուածոյ , գինոյ , հանդերձի , հրոյ , սերմանեաց , ար-
քայուութե¹⁷ , արծաթոյ , քանքարի¹⁸ , տնկոյ¹⁹ , հատոյ մա-
նանխոյ և խմորոյ : Արդ զիարդ մարթէ²¹ լսել աւե-
տարանին , զի ասէ՝ այսմ ամենայնի նման են հա-
ւատք կերպարանօքն իւրեանց : Եւ դարձեալ լուիցէ
Մարկիոնի²² , զի ասէ²⁵ ոչ²⁵ նման է իմիք²³ : Եւ որով²⁴ նման
է նա²⁴ այսմ ամենայնի իրաց , ես ցուցանեմ առ այժմ :

Նման է շինուածոց , յայսմիկ²⁷ զի որպէս շինուած²⁸
՚ի բազում արարածոց ժողովին , յանդամոց յօդի և
լինի մի տուն , սոյնպէս և մեք յամենայն ազգաց և
յամենայն լեզուաց և յամենայն թագաւորութեց
և յամենայն մտաց ժողովիմք , և լինիմք մի միտք³² , կա-
տարեալ ժողովուրդք³³ , խորան սուրբ³⁴ , բանակետղ նյ :
Նման են դարձեալ շինուածոց³⁶ . քանզի մարդ յոր-
ժամ շինէ շինուած³⁷ , ոչ արհամարհէ վասն ամենայն
պիտոյից՝ որ ինչ միանգամ պէտք իցեն նմա ՚ի նիւթ-
շինուածոցն³⁹ ժողովել նմա և բերել քար , փայտ⁴¹ և
եղեգն⁴⁰ , հող և երկաթ և պղինձ , և զամենայն իրս
պիտոյից ՚ի նիւթ շինուածոցն . ապա եթէ մի մի⁴² ՚ի նա
ցանկն արհամարհէ , սակայն և ոչ շինուածն նորա

1. օտար բարբառ 2. +իսկ 3. READ: իմաստութիւնն զօրութեան B
4. +իչ 5. բանի այսր 6. այն 7. արդ և 8. մեկն 9. +իչ 10.
խօսեցաւ ի ճշմարտութեանէ նա և ուսոյց տր մեր 11. օմ 12.
յաշխարհի 13. յայսմիկ 14. +նորա 15. իրս 16. են 17. թագաւոր-
ութե 18. օմ 19. տնկոց 20. օմ 21. որ մարթի 22. մարկոն 23.
նմանի իւրիք 24. նմանի 25. ամենայն 26. նմանեն 27. օմ 28.
շինուածք 29. նիւթոց 30. և ի բազում յանդամոց ժողովի
31. օմ 32. տունն 33. ժողովուրդ կատարեալ 34. սրբութե 35.
նմանեալ 36. շինուածոյ 37. շինուած լինէ 38. են 39. շին-
ուածոյն նմ 40. աղէւս 41. օմ 42. READ: թէ զմիսն B
43. օմ

պսակեալ կատարի : Սոյնպէս և մեք . ոչ է մեզ պարտ
 արհամարհել, յայսմիկ՝ զի շինեմք մեք զհաւատս պա-
 հովք , [սրբութիւն², տուրս տալով և հիւանդս տեսա-
 նելով, զեղբարս սիրելով, և անձպաշտութիւն⁴ և դրունս
 եկեղեցոյ կոխելով, և ստեպ ստեպ աղօթիւք⁶ կալով, և
 զխորհուրդս գրոց քննելով . և եթէ զմի մի⁸ ի սոցա-
 նէն արհամարհեմք մեք , սակայն և ոչ հաւատք մեր
 շինին : Այլ զոր օրինակ այնոքիկ՝ որոց շինուածն իցէ՝
 ոչ ննջեն, որպէս և Դաւիթ ինքնին¹⁰ ասէ , «Ոչ տաց
 քուն աչաց իմոց , և ոչ նինջ արտեանաց իմոց մինչև
 շինեցից զտաճար տեառն և տեղի¹¹ հանգստեան այ
 Յակոբայ» , սոյնպէս և մեք պարտիմք ընթանալ ի
 սուէ , և հսկել և տքնել¹² ի գիշերի աղօթիւք և
 ինդրուածովք , զի և մեք շինեալ¹³ լինիցիմք ի վերայ
 հիմանն առաքելոց և մարգարէից . որպէս և Առա-
 քեալ ասէ : Զի եթէ որք հողեղէն տունս շինեն՝ տան
 զանձինս իւրեանց աշխատութեան¹⁶ , զի արասցեն իւ-
 ըեանց յարկս՝ փոքրժամանակեանս , այլ մեք զբա-
 նակետղն յաւիտենից շինեմք անձանց մերոց , և տուն
 փառաց յերկինս՝ առաւել արժան է մեզ աշխատ լի-
 նել և վաստակել :

Ps 132(131):4,5

Այլ զոր օրինակ այնոքիկ՝ որ շինեն զշինուածս՝ ոչ
 երբէք ամաչեն նոքա , յորժամ որ տեսանիցէ զնոսա՝
 զի քաղիցեն եղէզն , և հարկանիցեն փայտ , և գլիցեն
 վէմս²⁰ , և կրիցեն քար²¹ , և թագուցանել զգործս իւ-
 ըեանց չէինչ մարթ . որպէս և մեզ չէ պարտ ումեք ի
 մէջ²² ամաչել այսու բարիոք և գեղեցիկ պտղով²³ զոր
 շինեմք , և չէ ինչ մեզ մարթ²⁵ թագչելոյ , և կոխել մեզ²⁶
 զգորունս եկեղեցոյ , և զհիւանդս տեսանելով , և տուրս
 տալով , և յաղօթս կալով , և ծով պահօք . և եթէ
 որ ամաչէ յայսմիկ , ոչ կարէ նա լինել նիւթ շինուա-
 ծոյ անձութեան : Բայց որք շինեն զշինուածսն³⁰ , թէ-
 պէտ և ինքն շինուածն ոչ թագչի , սակայն ոչ եթէ
 զի տեսցեն զնոսա ընկերք իւրեանց³¹ և դովեսցեն զնո-
 սա՝ առնեն ի կրել , մատուցանեն³³ որ ինչ պիտոյ իցէ³⁴
 ի նիւթ շինուածոյն , այլ վասն անձանց իւրեանց աշ-
 խատին և վաստակին . դարձեալ և արտաքինք տեսա-
 նեն զնոսա , զի ոչ եթէ զի գովեսցին³⁶ ի մարդկանէ՝
 վաստակին : Սոյնպէս և մեք . ոչ է արժան թագչել , և

- 1. պարտ մեզ 2. սրբութիւն և պահովք 3. տեսանելով 4. +ի
- 5. դեգերելով 6. յաղօթս 7. իսկ 8. +այն 9. ինքն 10. օմ 11.
- զտեղի 12. ի գիշերի և հսկել և տքնել ի սուէ և 13.
- շինեալք 14. օմ 15. տուն 16. + վաստակոց և տքնութե 17.
- յարկ բնակութե 18. զի բնակետոյ յաւիտենականս 19.
- տեսանիցէ որք 20. վէմ 21. հարկանիցեն քարինս 22. սոյնս
- պէս և մեք , չէ մարթ մեզ 23. պտղով 24. +մեք 25. մարթ
- մեզ 26. օմ 27. +նա 28. օմ 29. որ շինէ 30. զշինուածն 31.
- զնա ընկերք նորա 32. զնա , առ 33. մատուցանել 34. է
- 35. օմ 36. գովեսցեն զնոսա 37. վաստակեն 38. +մեզ

ոչ պարտիմք դարձեալ առնուլ¹, որպէս զի տեսցեն զմեզ մարդիկ և գովեսցեն, և ոչ վասն այլոց գովուեն² ընթանայցեմք: Այլ որպէս ոմանք՝ զի անձ անց մերոց առնեմք զողորմութիս³, և այլք՝ ոյք⁴ դիպեսցին մեզ⁵ տեսանիցեն⁶ զմեզ, զի ոչ եթէ վասն նոցա աշխատիմք մեք:

Եւ զոր օրինակ որոց շինուածք իցեն⁷ փութացեալ են՝ ի շինել և ի կատարել զամենայն ժամանակս ամարայնոյ, զի ընդ արկաւ⁸ լինիցին և հանգիցեն յաւուրս⁹ ձմերայնոյ, զի աւուրք ամարայնոյ են շինուածոց: Իսկ այն¹⁰ որ յաւուր ամարայնոյ ոչ շինէ իւր շինուածըս՝ անարգանս և թշնամանս հասցեն նմա յաւուրս ձմերայնոյ: Եւ որպէս եղեալ են ժամանակք շինուածոց աւուրք¹⁴ ամարայնոյ, սոյնպէս եղեալ¹⁵ է ժամանակ բնակութեմ¹⁶ մերում¹⁷ որ աստէն յաշխարհի է՝ ընթանալ փութալ¹⁸ և շինել մեզ բնակութիս¹⁹ յերկինս: Եւ որ յայսմ ժամանակի²⁰ ոչ սլատրաստէ և առնէ իւր տեղի հանգստեան ընդ արդարս, յետ մահու իւրոյ ոչ կարէ նա շինել և պատրաստել իւր²¹ որպէս զի²² ինչ մարթ շինել շինուածոց²³ յաւուրս ձմերայնոյ: Եւ զայս առակ զոր նմանեցոյց տէր մեր զհաւատան իւր շինուածոց²⁴ մարդկան, զաւան մարգարէութեան կատարեաց: Ասէ Եսայի. «Բայց Սիոնն ասաց՝ բայ եթող զիս տէր, և մոռացաւ²⁵ զիս ան²⁶ միթէ մոռացի կին զմանուկ²⁷ իւր, կամ²⁸ ոչ գթացէ²⁹ ի ծնունդս որովայնի իւրոյ. և եթէ մոռացի զայս կին, սակայն ես ոչ մոռացայց՝ ասէ տէր: Ահա աղաչի ի վերայ ձեռաց իմոց նկարեցի զպարիսպս քո, և առաջի աչաց իմոց ես դու յամենայն ժամ »:

Isa 49:14-16

Ps 118(117):22,23a

Eph 2:20,21

Իարձեալ աստէ Դաւիթ³². «Չվէմն զոր անարդեցին շինողքն, նա եղև զլուխ անկեան շինուածոց³⁴. ի տեառնէ եղև այս »: Եւ ընդունի զայս Պաւղոս ի մարգարէէ անտի և յաւետարանէ. ասէ. «Եւ ինքն³⁵ զլուխ անկեան շինուածոց³⁶ Գրիստոս, որ նովաւ յողի և պատշաճի ամենայն շինուածն », իւր յայտ առնէ՝ եթէ մեք հաւատացեալս եմք շինած³⁷, և Գրիստոս³⁸ զլուխ անկեան շինուածոյ: Եւ Դաւիթ ոչ եղև ան-

- 1. READ: առնել B
- 2. գովութեանց
- 3. իւրեանց կարծիցեն
- առնել զողորմութիւն
- 4. որք
- 5. օմ
- 6. տեսցեն
- 7. զոր օրինակ և որոց շինուածն իցէ
- 8. READ: յարկաւ B
- 9. ի ժամանակս
- 10. օմ
- 11. յաւուրս
- 12. օմ
- 13. հասանէ
- 14. ժամանակ շինուածոյ յաւուրս
- 15. եղեալ
- 16. բնակութե
- 17. մերոյ
- 18. փութով
- 19. բնակութի
- 20. ժամանակս
- 21. օմ
- 22. օմ
- 23. շինուածս
- 24. շինուածոյ
- 25. կատարէ, զոր
- 26. + իմ
- 27. զմանկունս
- 28. և
- 29. READ: գթացի B
- 30. ADD: զբեզ B
- 31. նկարեցից
- 32. դաւիթ ասէ
- 33. վէմն
- 34. շինուածոյ
- 35. + է
- 36. READ: շինուածոյ յս B
- 37. օմ
- 38. + է

կիւն , զի և մի որմ շինուածոց շինեցաւ 'ի նմա՝ թըլ-
փատուի միայն : Իսկ քրիստոս քանզի քարոզեաց նա
զթլփատու թի և զանթլփատու թի , շինեցան 'ի նմա-
նէ երկու որմք , և եղև ինքն գլուխ : Եւ զիարդ և կամ
որպէս եղև նա վէմ անարգեալ , յաւետարանի անդ
ասէ . «Պարտ է որդոյ մարդոյ ընդ բազում չարչարանս
անցանել խոտել և անարգել յիրիցանց և 'ի դպրաց » :
Եւ որպէս զի ոչ հեռի է 'ի նմանէ անուն վիմի , Առա-
քեալ ինքնին ասէ վասն հոգեւոր վիմին՝ որ արբուցա-
նէր որդւոցն Իսրայէլի . «Այլ վէմն այն նա ինքն է
քրիստոս » : Նա և զՇմաւոն զոր էթող քրիստոս փո-
խանակ ընդ իւր , զի առաջնորդեցցէ եկեղեցոյ նորա ,
կոչեաց զնա : Եւ 'ի վերայ այսր առակաց մարգարէից
եղաւ՝ եկեղեցի 'ի նմանութի շինուածոց :

Lk 9:22

I Cor 10:4c

Lk 6:47,48a

Վասն այսորիկ նմանեցոյց տէր մեր զհաւատս իւր
շինուածոց , յայնմիկ՝ զի ասէ . «Ամենայն որ գայ առ
իս , և լսէ զբանս իմ և առնէ զնոսա , նմանեցաւ առն
իմաստնոյ՝ որ շինեաց զտուն իւր , փորեաց և խո-
րեաց , և եդ զհիմն 'ի վերայ ապառաժուտ վիմի » :
Եւ յայնմիկ՝ զի ասէ փորեաց և խորեաց , յայտ առ-
նէ մեզ՝ զի նորդումն և հաստատութիւն զոր ըն-
դունի ուսումն վարդապետութե՝ ոչ էթէ գալով եկն
մեզ , այլ էր իսկ 'ի մեզ երբեմն : Եւ իբրև յաճախե-
ցեմ 'ի փորել , ուստի կայցեմք մեք 'ի վերայ ճշմար-
տութեանն՝ էթէ ոչ էր հասեալ մեզ 'ի հօրէ 'ի յա-
ռաջնմէ 'ի յաւիտեանցն : Եւ յորժամ հայիցիմք 'ի
վէմն անդրապառաժին՝ որ առակեալք մեք 'ի նմա , և
տեսանեմք զի հաստուն է նա յառաջին ստեղծուա-
ծոյ իւրմէ , և յորժամ անկեալ փլանի՝ տրորի հաս-
տատութիւն նորա 'ի փլանելոյ անտի և 'ի տրորելոյ ,
և առնու ճարտարապետն հաստ անօթ երկաթեղէն ,
և փորէ առնու 'ի նմանէ զաւելորդն զերկիրն և ըզ-
հողն փլեալ , և դնէ զհիմն նորա՝ 'ի վերայ ապառաժուտ
վիմին հաստատնոյ՝ որ հանդարտել կարէ զօրութե
շինուածոց , սոյնպէս և մեք 'ի մանկուէ մերոյ սուրբք
և անարատք էաք 'ի վարդապետութի անօթեանն .
Եւ իբրև անկանի հաստատութի ճշմարտութե մերոյ
'ի գիջութիւն պոռնկութեան և 'ի ցանկութիւն
յիմարութեան , այնուհետև ոչ կարեմք մեք հան-

- 1. և ոչ դաւիթ . զի նա թլփատութեանն միայն եղև որմն շինուածոյ . 2. քար անկեան , զի քարոզեցաւ ի նմանէ թլփատութի և անթլփատութիւն 3. նմա 4. ինքն է 5. ՕԷԼ : ՕՄ Ե 6. և խոտիլ և անարգիլ յերիցանց և ի դատաւորաց . 7. ՕՄ 8. ասէր 9. վէմն 10. փոխանակ ընդ իւր քմ 11. + վեմ 12. շինեցաւ 13. շինուածոյն 14, 15. ՕՄ 16. զսոսա 17. ՕՄ 18. զնորդումն և զհաստատութիւն 19. + ի 20. ՕՄ 21. READ: իբրև յաճախիցիմք Ե 22. անտի 23. ՕՄ 24. + ի 25. ՕՄ 26. վէմ անդ 27. READ: առակեալ էմք Ե 28. հաստատուն 29. ստեղծուածէն 30. ADD: առնու Ե 31. շինուածոյն 32. մերում 33. իբրև անկաք ի հաստատութեանէ 34. ՕՄ

դարտել զօրութեանն¹ հաստատութի շինուածոյս։
 (Լայց յորժամ առնումք մեք² ի ձեռն զաւետարանն
 փրկութե³ ի նմանութի երկաթոյ, և քաղեմք հա-
 նեմք ի մէջն զայս ամենայն զգործս չարութեց⁴, և
 ապա դնեմք մեք զհիմն հաւատոյ ի վերայ սրտից
 մերոյ ի վերայ ապառաժուտ վիմին՝ իբրու սրբեալ
 իցեն միտք մեր յամենայն չարեաց . և⁵ իբրև դնին
 հիմունք շինուածոյս⁶, լինիմք մեք լայնուհետև և⁷
 մշակք և ճարտարապետք : Եւ զոր օրինակ ամենայն
 ինչ որ միանգամ պակաս ինչ իցէ ճարտարապետին՝ ոչ
 գոյ՛ երթալ նմա ուրեք, բայց առ դուրս տեառն գոր-
 ծոյս, սոյնպէս և մեք գիտասցուք՝ եթէ մեծատուն
 է սա՞ որ տէրս է գործոյս մերոյ, յորմէ առաք մեք ի
 նմանէ՞ առ հաւատչեայ զայս շինուածս շինել նմա :
 Զի ամենայն ինչ որ միանգամ պակասիցէ մեզ նիւթ
 գործոյ կենաց, ի նմանէ խնդրեսցուք՝ զսրբութի,
 զողորմութի, զսէր, զլրջմտութի, զեղբայրսիրութի¹³.
 և նա ինքնին ի բարեաց գանձուց¹⁴ իւրոց լի ձեռամբ
 իւրով տայ մեզ, և կոխել մեզ զգրունս նորա, և խն-
 դրել ի նմանէս¹⁵ : Եւ յայսմ ամենայն ի նմանեալ է
 վարդապետութիւն տեառն մերոյ շինուածոց :¹⁷

a.MR: Ճշմարտութե

1. + և 2. օմ 3. զամենայն գործս չարութեան 4,5,6. օմ 7. զամենայն
 8. նմա երթալ այլ 9. զնա 10,11. օմ 12. + մեզ 13. օմ 14. ինքնին ի գոր-
 ծոց բարեաց 15. READ: ի Ե 16. + այլ յորժամ կատարէ զգործ շին-
 ուածոյն, միշտ զգաստ և արիացեալ զգուշութիւն տած առնէ,
 զի մի՛ յանձրեաթուղիս ժամանակի խոնաւացեալ պրշակացն ի
 վայր գոգեալ զլոյծ զըռուսն ի վայր կաթեցուցանէ, և այնուհե-
 տև որ ի տանն իցեն արտաքս ելանիցեն : զի ոչ ժուսկալեն զազրա-
 տեալ ծորման ջուրցն որ ի միագործ ձեղանցն հայի : Սոյնպէս
 և մեք յորժամ լսեմք զուսումն վարդապետութե տն մերոյ և
 շինիմք մեք տուն բնակութե անութեան նորա պարտէ մեզ այն-
 ուհետև, յապաւել և սրբել՝ պահելօք և աղօթիւք և խոստով-
 անութի : զի մի՛ ցանկութի գիշութեանց իբրև զամայայոյզք սաս-
 տկապէս հոսեցին ի մեզ : և ի բաց հանէ ի մէջ զշնորհաց
 հոգին զոր զգեցաք յաւազանն : Դարձեալ և ի ժամ կատարման
 գործոյն պարտի արթուն կալ զի մի՛ գողք ական հատանելով
 ի տանն յաւարի տան զամենայն ինչ որ ի տանն իցէ : սոյն-
 պէս և մեք յորժամ առնումք զպարգևս տն մերոյ որ առա-
 կեալ է ի ստացուածս, յարժամ արթուն և զուարթուն պը
 արտ է կալ ի գիշերի և ի տունջեան, պարկեշտ և նք վարուք :
 զի մի՛ գտեալ զմեզ սատանայի որ գողաբար յածի և շրջի՝
 յանառակ և յանվայելուչ գնացս հեշտութեան հատանէ, խզէ
 զամրութի շինուածոյս մերոյ և զամենայն միտս մեղ յիւր յախ-
 որժակսն գերէ : յոր և տրն զգուշացուցանէ զմեզ հանապազ
 արթուն լինել բարի գործովք : և վասն այսորիկ նմանեալ է
 ուսումն վարդապետութեան տն մերոյ շինուածոյ : 17. օմ

Եւ դարձեալ նմանեցուցանէ տէր մեր՝ զհաւատ-
սին իւր գինոյ . յայնմիկ՝ զի ասէ . « Աչ ոք արկանէ
«գգինի նոր»՝ ի տիկս հինս . ապա եթ ոչ՝ պայթուցանէ
գինինոր զտիկս հինս . գինին հեղու, և տիկքն կորըն-
չին . այլ արկանեն գինի նոր՝ ի տիկս նորս » : Արդ
զի՞նչ արդեօք կարծիցեն ոյք՝ նմանեցուցանիցեն , մի-
թէ նորուն օտար իցէ հնութե . արդեօք կարծիցեն
եթէ տիկք հինք՝ ի բնէ՞ իւրեանց հնացեալ են , և
երբէք նոցա նոր ոչ են՞ եղեալ : Յայտ է յամե-
նայն՝ մարդոյ, զի յորժամ հաստատեաց զնոսա ւծ՝
կամ իբր՝ արար զնոսա ճարտարապետն իւրեանց ,
նոր էին և հանդարտէին զօրութե նոր գինոյն . « ապա
եթէ՞ հնայցեն՝ ոչ հանդարտեն նոքա՞ զօրութե նոր
գինոյն : Սոյնպէս և մեք յառաջին արարածոց մերոյ
նոր , գեղեցիկք և վայելուչք էաք՝ ի յընդունել զու-

Lk 5:37,38

1. օՄ 2. օՄ 3. գինի 4. որք 5. է 6. կարիցես 7. բնութեէնէ 8. է
9. ամենայն 10. օՄ 11. իբրև 12. + ւծ 13. և ապա 14. օՄ 15. ար-
արածոյ 16. DEL: օՄ. B

սուսն վարդապետութեն այ վասն անմեղութե մանկուէ : Եւ դարձեալ յետ բազում ամաց մերոց մինչ գեր սուրբ իցեմք ՚ի չարեաց՝ իբրև մանուկ՝ հանդարտեմք ընդունել զգորութիւն վարդապետութեն, որպէս տիկք նորք՝ զի հանդարտեն զգորութե նոր գինոյն : Ապա եթէ աղտեղանամք և մաշիմք ՚ի ցանկութիս յիմարութե, ՚ի զլացութի ազահութե, և յարեցութի գիջութե, յայնժամ հարեալ տրորեալ մաշիմք մեք ՚ի մեղս և յանօրէնութիւնս մեր : ոչ կարեմք մեք՝ այնուհետև ընդունել զուսումն վարդապետութեան :

Եւ յայտ է այս, զի ՚ի մանկութե մերում իբրև հաստեաց՝ զմեզ անձ, ոչ գոյր ՚ի մեզ այն՝ զոր համարեցան. զի նորա հեռացեալ մերժեն զմեզ ՚ի կենաց. և ապա յետոյ յարին ՚ի մեզ գործք չարուէ. որպէս տիկքն՝ զի յետոյ մաշեալ հնացեալ լինին : Եւ վկայէ ինձ Առաքեալ յասեն իւրում, ասէ՝. «Մի տղայք լի նիք ՚ի միտս ձեր, այլ ՚ի չարեաց տղայացարուք դուք, զի ՚ի միտս ձեր կատարեալք լինիջիք» : Եւ իբրև գրտեալ լինիմք՝ մեք անմեղք ՚ի չարէ իբրև զառաջին ստեղծուածն մեր, յայնժամ կարեմք մեք ընդունել զուսումն վարդապետութեն. և տիկքն զի հանդարտեն զգորութեն նոր գինոյն՝ որ ՚ի նորութե իւրեանց : Որպէս և մարգարէն ասէ՝. «Ընդէր ասեն տունդ՝ Իւրայելի՝ եթէ մեղք և անօրէնութիք մեր ՚ի մեզ են, և մեք ՚ի նոսին մաշեալ եմք» : Եւ յայտ առնէ մարգարէն՝ եթէ ստեղծուածն մեր առաջին նոր էր, և մեղքն և անօրէնութիքն առնեն հին և մաշ :

I Cor 14:20

Ezk 33:10b

Եւ մանեցոյց տէր մեր զուսումն վարդապետութե իւրոյ գինոյ, և լցեալ կատարէ զբանս մարգարէին. զի ասէ Դաւիթ՝. «Հանէ անձ հաց յերկրէ, և գինի ուրախ առնէ զսիրտ մարդոյ» : Եւ զոր օրինակ մարգարէն ասաց վասն գինոյ՝ եթէ ուրախարար է՝, սոյն պէս և ուսումն վարդապետութե տեառն մերոյ ուրախարար մեր է : Զոր օրինակ գինի ոչ միայն ուրախ առնէ զտրտմեալս, այլ բարձրացուցանէ զխոնարհս, և մեծացուցանէ զաղքատս, և հանէ առնու զհոգս և զտրտմութիս յամենայն մտաց. եթէ ոք տկար իցէ զօրութիք, և ընպիցէ գինի, մոռանայ նա այնուհետև :

Ps 104(103):14b,15a

- 1. մանկուէք 2.+և 3.+և 4.+և 5. օմ 6. հաստատեաց 7. այն ի մեզ
- 8. զորս 9. հեռացուցեալ 10. այլ 11.+և 12. հնացեալ մաշեալ 13. եթէ
- 14. օմ 15. կատարեալս 16. զի 17. իցուք 18. որպէս յառաջին 19. և 20.
- ADD: որպէս B 21. DEL: օմ B 22. ըստ որում և մարգարէն ասէ,
- եթէ 23. ասէ տունն 24. մաշիմք 25.+մեր 26.+մեր 27. իւր 28. օմ
- 29. որպէս դաւիթ ասէ 30. հանէ զհաց յերկրէ գինի ուրախ առնէ :
- 31. օմ 32. եթէ գինի ուրախ առնէ 33. օմ 34. զխորհուրդս
- 35. օմ 36. օմ

զտկարուծի՝ զօրուծէ իւրոյ վասն գինոյն ընպելոյ¹ .
 Եթէ մարտիցեն² ընդ նմա հսկայազունք՝ նա ինչ ոչ
 զանգիտէ ՚ի նոցանէն³ . և յայտ է՝ թէ որչափ ընպէ
 որ գինի և արբենայ, ոչ հոգայ, ոչ զարհուրի, ոչ
 տրտմի, ոչ վշտանայ : Սոյնպէս և ուսումն վարդապե-
 տուն տեառն մերոյ յորժամ ընթեմք զնա՝ և խառնի՚ի
 միտս մեր, և զօրացուցանէ զտկարուծի մեր, և մոռա-
 նամք մեք զանաւագուծիւն⁴ մեր . և հանէ առնու ՚ի
 մէնջ զամենայն հոգս և զտրտմուծիս⁵ :

Եւ առաւել քան զամենայն բանս⁶ իմաստուծեան
 գինի միսիծարէ զսիրտս սգաւորաց⁷ . զի եթէ նստեալ
 միսիծարեսցես զայն՝ որոց սուգն և տրտմուծիւն և
 ցաւքն և դատաստանք իցեն, որչափ և կշռել հա-
 մեմատեսցես դու զժամանակն ընդ չարչարանսն
 որ առաջի կան նորա, զարթուցանելով զարթու-
 ցանես դու զմիտս նորա՝ յիշել նմա զկորուստն իւր :
 Ապա եթէ արբուցանիցես և արբեցուցանես դու
 զնա, լռես դադարես դու ՚ի նմանէն . և գինին
 մոռացեալ մերժէ ՚ի նմանէն զամենայն չարիս և
 զտրտմուծիս նորա : Եւ այն՝ որ վառեալ բորբոքի հուր
 չարչարանաց իւրոց ՚ի միտս իւր, որ իբրև լապտեր
 լուցեալ վառեալ էր, գինի լռեալ խաղաղեալ դա-
 դարեցուցանէ և ՚ի քուն տանի : Սոյնպէս և մեք յոր-
 ժամ և դէպ լինիցի մեզ իբր յաշխարհի, և խրն-
 դրիցեմք միսիծարուծիւն վասն նոցա և ոչ գտանի-
 ցեմք⁸, յորժամ դառնայցեմք առ ուսումն վարդա-
 պետուծէ տեառն մերոյ՝ յայնժամ առ սակաւ սա-
 կաւ սպարդանէ մտանէ ՚ի սիրտս մեր : Եւ իբրև խոս-
 տովան լինիմք և ցնծամք ՚ի նա, լռեմք դադարեմք
 այնուհետև և⁹ յայսմ ամենայնէ իրաց՝ որ վառեալ
 այրէին զմեզ : Եւ¹⁰ յայնմիկ նմանեցաւ ուսումն վար-
 դապետուծէ տեառն մերոյ գինոյ :

Արով դարձեալ¹¹ նմանեալ է ուսումն վարդա-
 պետուծեան տեառն մերոյ գինոյ, ասացից¹² . Եթէ
 դէպ լինի առն աղքատոյ բազմեալ ՚ի տուն¹³ արքայ-
 ուծեան ընպել ՚ի գինոյ արքունի և արբենալ, մո-
 ռանայ այնուհետև¹⁴ զտուն աղքատուծեան իւրոյ :
 Եւ ոտքն որ ծարաւին¹⁵ ածին զնա ՚ի տուն արքունի,
 իբրև մտանէ ընպէ նա ՚ի գինոյ արքունի՝ ոչ տեղեկա-

1. օմ 2. և եթէ մարտնչին 3. ոչ ինչ զանգիտէ 4. զտկարուծիւնս
 5. զանօրէնուծիւնս 6. զտրտմուծի 7. բանն 8. միսիծարէ գի-
 նի զզգաւորս 9. զի բանքն յիշատակ առնեն անցիցն ընդ նա .
 և գինին ուրախ զի լռէ դադարէ և ի քուն տանի զամենայն
 հոքս տրտմուծեան նորա . սոյնպէս և մեք յորժամ դիպիցի
 ինչ մի տրտմականաց աշխարհիս 10. մտանէ ի միտս մեր, 11. օմ
 12. օմ 13. յայսմիկ 14. Ասացից և դարձեալ որով 15. օմ 16. լինիցի
 աղքատի բազմել ի տան 17. օմ 18. օմ

նան ոտք նորա տանել զնա անդրէն 'ի տուն աղբա-
տուծեան իւրոյ . քանզի արբ նա գինի և արբեցաւ¹ .
Սոյնպէս և մեք յորժամ կոչիմք յեկեղեցի տեառն
մերոյ , և ընպեմք 'ի վարդապետութէ անտի նորա ,
և մտանէ խառնի 'ի միտս և 'ի խորհուրդս² մեր , մո-
ռանամք այնուհետև զնակութիւն մեր զառաջին³ .
և ոչ տեղեկանան ոտք մեր տանել զմեզ 'ի բնակու-
թի կռապաշտութե մերոյ , և ընդ ճանապարհն՝ ընդ-
որ եկաքն 'ի⁴ հեթանոսութէ անտի⁵ . և ոչ ևս այլ⁷
դառնամք առ նա⁸ , զի մոռացեալ եղև նա մտաց
մերոց վասն գինոյ ընբելոյ :

a. MR: ընդ նայն
Lk 6:29,30

Եւ այն՝ զի ասէ տէր մեր , “Որ հանէ քեզ ապ-
տակ մի 'ի ծնօտ քո , մատո դու նմա և զմիւսն ևս¹¹ .
և որ հանէ զբաճկոն քո , տուր նմա զշապիկս քո . որ
դք ինչ¹⁴ խնդրէ 'ի քէն , մի արգելուր դու 'ի նմանէ .
և որ առնու որ ինչ զքո¹⁶ , մի խնդրեր դու զայն 'ի
նմանէ , , , զայս ամենայն արբեալք կարեն առնել : Զի
եթէ ընբեմք արբենամք և ընկղմիմք յուսումն վար-
դապետութե տեառն մերոյ , և ապա¹⁸ կարեմք մեք¹⁹
պղնել զայս ամենայն : Քանզի զարբեալ հարկանեն ,
և նա ծաղր առնէ²² կորուսանէ , և ոչ խնդրէ . հա-
նեն առնուն որ ինչ գոյ նորա , և նա ոչ զգայ . ծաղր
առնեն զնա , և նա ոչ ինչ ածէ զմտաւ : Սոյնպէս և
մեք յորժամ ընբեմք զուսումն վարդապետութեան
տեառն մերոյ՝ որ նա ինքն է ուրախարար՝ և արբե-
նամք նովաւ , կարեմք մեք այնուհետև առնել զայս
ամենայն զոր լուաք : Եթէ ծաղր և այսն կատակա-
նաց արասցեն զմեզ կռապաշտ հեթանոսք , այնորիկ՝
որ ունայնացեալ աւերակ թափուր են 'ի գինոյ աստի
յայսմանէ զոր արբաք , ոչ ինչ համարիմք մեք զխեղկա-
տակութի նոցա վասն արբեցութեն մերոյ . և եթէ
բամբասեն ինչ զմեզ , ոչ ինչ փոյթ է մեզ²³ . զոխս²⁴ և
զսրտմտութի մեք ումեք ոչ պահեմք²⁵ : Եւ և զցաւս
չարաչարս գինի կարէ²⁶ մոռացուցանել . քանզի յոր-
ժամ մահապարտ որ լինի , և հանեն սպանանել զնա²⁷ ,
արբուցանեն նմա գինի՝ զի աներկիւղ և անցաւ իցէ
նա . սոյնպէս և հաւատացեալք յորժամ ընպեն զու-

1. ըմպել ի գինոյ արբունի, ոչ յօժարին տանել զնա ի տուն իւր
աղբատ . 2. խորհուրդս մեր և ի սիրտս 3. զառաջինսն 4. + կռա-
պաշտութենէ մերմէ 5. հեթանոսութեան 6,7. օմ 8. անդրէն 9.
օմ 10. ի միւս 11. մատոյ նմա զմիւսն 12. + ի քէն 13. + և 14,15,16,
17,18,19. օմ 20. զի 21. թէ հարկանէ որ կամ առնու զնորա 22.
+ զնա 23. սոյնպէս և կռապաշտք յորժամ հազոյեն զմեզ
մեք ծաղր առնեմք զնորօք . 24. և ոխս 25. սրտմտութիւն,
ոչ ումեք պահեմք մեք . 26. կարէ գինի 27. և մահապարտք
որ լինին յորժամ հանեն սպանանել

սուսն վարդապետութեանն տեառն մերոյ՝ արեւնա-
նան . մահապարտեալ լինի նա առաջի դատաւորաց , և
մեռանի աներկիւղ . և ոչ ինչ համարին նորա զահ
և զերկեւզ դատաւորաց , զի արեւալ են նորա յու-
սուսն վարդապետութե տեառն մերոյ : Վասն այսու-
րիկ նմանեալ է ուսուսն վարդապետութեան տեառն
գինոյ :

Վարձեալ նմանեալ է ուսուսն վարդապետութե
տեառն մերոյ ձորձոց՝ Եթէ արդարեւ ճշմարիտ իցէ
մեզ՝ եթէ զուսուսն իւր ճշմարիտ հոշեաց տէր մեր
ձորձն , գիտացէ զի յառաջագոյն կանխեաց Մովսէս
նշանակեաց հանդերձ ձորձոց՝ յառակա օրինակաց
խորհրդոց այսր նոր վարդապետութե : Արար Մով-
սէս Ահարոնի և որդոցն նորա վակասս և վտաւակս
և կամարս և պէսպէս նոր հանդերձս . և ած կացոյց
գնոսա առաջի այ , զի հաճոյ իցեն նմա : Իբրև անցին
որդիքն Ահարոնի զօրինօք , ել հուր յերեսաց այ և
եկեր գնոսա . և ասէ Մովսէս ցազգատոհմ նոցա .
«Մատիք առէք , հանէք դուք գնոսա արտաքոյ բա-
նակի» : Եւ Ահարոնի , Եղիազարու , Իթամարայ ա-
սէ Մովսէս . «Մի լայք՝ զի մի պղծ իցէք դուք զհան-
դերձս սրբութե զոր ունիցիք» : Եւ վասն այսորիկ և
տէր մեր նմանեցոյց վարդապետութի իւր ձորձոց :
Եւ այսպէս նմանեալ է ճշմարիտ ուսուսն տեառն մե-
րոյ նոր ձորձոց , և պատուական և սուրբ հանդերձի :
Քանզի ամենայն մարդ՝ որ զգեցեալ իցէ զհանդերձ
պատուի , փառք և պատիւ և մեծ հրապարակ լինի
նմա . վասն արտաքին հանդերձին նորա՝ երկնչին ՚ի
նմանէն , և ընդանիք նորա պատուեն զնա , և բուռն
տեարք որք հանեն մշակս և սատարս ՚ի գործ թշնա-
մանացն ոչ մերձենան առ նա վասն պատուի հան-
դերձից նորա : Սոյնպէս և մեք , քանզի զգեցեալ
եմք զուսուսն վարդապետութե , առաքեալք ուրախ
լինին ՚ի մեզ , և հրեշտակք երկնից պատուեն և փա-
ռաւորեն զմեզ , զօրք դիւաց փախչին ՚ի մէնջ , և ցան-
կութիք հնազանդին մեզ :

Եւ զոր օրինակ արդելուն և պահեն ձորձք հան-
դերձի զցուրտ և զտօթ և զթշնամանս յամենայնէ՝ որ

Lev 10:4b
(Paraphrase)
Lev 10:6b?
(Paraphrase)

- 1. + և 2. մահապարտ լինի 3. մեռանի 4. այսմիկ 5. + մերոյ 6.
ձորձոյ 7. այնմիկ զի ասէ . ոչ որ է որ առնու զկապերտ նոր և
արկանէ ի վերայ հին և մաշ ձորձոյ 8. օմ 9. գրէ 10. օմ 11. ի կու-
չուսն ձորձոյ 12. գիտացեալ 13. + և 14. զհանդերձ ձորձոյ 15. այս
նոր վարդապետութե խորհրդոյ . զի 16. + խոյրս և արտախուր-
ակս 17. այ 18. ցազգատոհմնս 19. օմ 20. + և 21. + դուք 22. օմ 23. զհան-
դերձի 24. օմ 25. + զուսուսն 26. վարդապետութեան 27. օմ 28.
հանդերձից 29. է 30. զպատուական հանդերձ 31. օմ 32. օմ 33.
զի 34. + տն մերոյ 35. օմ 36. հանդերձից

զգեցեալն իցէ զնոսա¹, սոյնպէս և ուսումն վարդապետութե տեառն մերոյ արգելու և կարճէ՛ի մէջ զամենայն հիւանդութիս և զտրտմութիս և զթշնամանսն : Այլ որպէս զգեցեալն իցեն հանդերձ պատուի և փառաց՝ անխայեցան ՚ի հանդերձս իւրեանց, և պահեն զնա յամենայն ազտեղութի պղծութեան . քանզի թէ անարգին և ազտեղանան հանդերձքն զոր զգեցեալ իցեն, և նորա իսկ ծաղր և այսպէս կատականաց լինէին, զի հասին անարգանք և թշնամանք՚ի հանդերձս նոցա . զի թէ անարգեն զհանդերձս իւրեանց և կորուսանեն, ընդ նոսին և կորնչին պատիւ փառաց իւրեանց : Սոյնպէս և ոչ զգեցեալ իցեն² զուսումն վարդապետութե տեառն մերոյ, եթէ՛ արհամարհեն զնովաւ և պղծեն զնա, յայնժամ և նորա կորուսանեն և զպատիւն՝ որ վասն վարդապետութե տեառն մերոյ գտին :

Օ ի եթէ ոք արտաքոյ զգեցեալ իցէ զվարդապետութի տեառն մերոյ բանիւք, և սրտիւ իւրով մերկէ ՚ի բարիոք վարդապետութե անտի, սա նմանեալ է նաբաթու և Աբիուծայ որդւոցն Ահարոնի . իբրու զգեցեալ էին զհանդերձ սրբութե, և առանց հրամանի համարձակեցան ըստ կամս իւրեանց մատուցանել զսպաս պաշտաման սեղանոյն, և այրեցան ՚ի հուր : Սոյնպէս և ոչ ունիցին զանուն տեառն մերոյ արտաքոյ՝ և զկամս նորա ոչ աւնիցեն, ՚ի պատիժս պատուհասից անկանին, զի պղծեն զհանդերձ սրբութե . և դատապարտեալ պարտաւորին : Նա և յետ մահուանն նաբաթու և Աբիուծայ հրաման ետ Մովսէս եղբարք նոցա³, զի մի լացցեն և պղծեսցեն զսուրբ հանդերձս իւրեանց : Եւ զոր օրինակ որդիք Ահարոնի մինչ դեռ զհանդերձս սրբութեն զգեցեալ էին, և գտան իբարժանել միտք նոցա ՚ի կամաց՝ մեռեալս առին զնոսա եղբարք իւրեանց, և հանին արտաքոյ բանակին, այսպէս և մեք՝ յորժամ յումեք երկմտութի ինչ գտցի՝ և գործք ապականութեան, թէպէտ և ծածկեսցէ զանձն իւր հանդերձիւ վարդապետութե⁴, սակայն մեռեալ մերժեն զնա՝ արտաքոյ քան զեկեղեցի, ոչք եղբարք սիրելիք էին նորա . և իբրև զմեռեալ արտաքոյ քան զբանակն կենդա-

1. ՕՄ 2. զի թէ որ զգեցեալն են զհանդերձս պատուականս և աղտեղ են զնոսա ծաղր լինին 3. որ զգեցեալն են 4. և 5. ՕՄ 6. մեկն 7. + նորա 8. զհանդերձսն 9. որ 10. զհանդերձսն 11. ՕՄ 12. պղծիցեն 13. ՕՄ 14. զհանդերձսն 15, 16, 17, 18. ՕՄ 19. միտք նոցա բարժանեալ 20. ՕՄ 21. + ի մեզ 22. վարդապետութե հանդերձիւ 23. ADD: հանեն B 24. ՕՄ

նութէ ընկեցեալ լինի¹։ Արդ նմանեալ է աւասիկ վարդապետութի տեառն մերոյ ձորձոց², զի զգամք մեք նովաւ : Եւ նմանեալ է գինոյ, զի խառնեցաւ 'ի միտս մեր . վասն այսորիկ ոչ է օտար . զի ամենայն ինչ⁴ որ միանգամ աստիցէ, նմանեալ է կերպս կերպս : Եւ յայսմ ամենայն առակս⁶ օրինակաց զօրէնս և զմարգարէս կատարեաց տէր մեր : Զորձքն հին և մաշ⁷ որպէս լուաք վասն տկացն, գիտասցուք զի և ձորձքն հին և մաշ ոչ եթէ 'ի բնէ⁸ է հին և մաշ⁸, այլ իբրև աղտեղանան և պղծին⁹ ապա լինին հին և մաշ : Սոյնպէս և վարդապետութի տեառն մերոյ¹⁰ որ առաքեցաւ մեզ¹¹ զի լի կատարեալ բովանդակ զգեցցուք զնա իբրև զպատմուճան փառաց, և նորոգեն¹² կալցուք զնա : Ապա եթէ աղտեղեալ¹³ մաշեալ¹⁴ իցեմք 'ի մեղս մեր և տրորեալ¹⁵, թէպէտ և կամիմք բաժանել զվարդապետութի տեառն մերոյ, և ածել զկնի այսր հնութէ¹⁶ որ մերձեցաւ 'ի մեզ, սակայն ոչ ինչ է միաբանութի վարդապետութե տեառն մերոյ ընդ մաշութես մերում : Վասն այսորիկ ասէ տէր մեր . "Ոչ որ է որ առնու պատառէ կապերտ 'ի նոր ձորձոց, և կարէ զնա 'ի վերայ հին և մաշ ձորձոց" :¹³

Lk 5:36a

Վասնեցոյց դարձեալ զվարդապետութիւնն իւր տէր մեր հրոյ . յայնմիկ¹⁴ զի ասէ¹⁵ . "Հուր եկի արկաւ նել յերկիր, և կամիմ եթէ¹⁶ արդէն իսկ բորբոքէր" : Սակայն և զայս զմարգարէութե սկիզբն կատարեաց : Ասէ անձ ցերեմիա¹⁸ մարգարէ¹⁹ . "Այսպէս ասէ տէր անձ զօրութեանց . փոխանակ զի խօսեցարուք²⁰ զբանս զայս, արդ ահա աւասիկ տամ ես²¹ զբանս իմ 'ի բերանք", Երեմիա, իբրև զհուր . և ժողովուրդս այս եղիցի իբրև զփայտ, և այրեսցես²² զնոսա" : Իարձեալ ասէ ինքն Երեմիա . "Ես ասացի²³ բամ զպատգամս մարգարէութե քո 'ի բերանի²⁴ իմում և²⁵ այլ ոչ ևս յիշեցից, և յանուն քո ես²⁶ 'ի վերայ տանն Խարայէլի²⁷ ոչ ևս մարգարէացայց . և եղեն պատգամք քո 'ի բերան իմում իբրև զհուր, զի բորբոքի և վառի յամենայն ոսկերս իմ . և կամեցայ²⁸ ես հանդարտել ժոյժկալ լինել մարգարէութե իմում²⁹ 'ի սրտի իմում, և ոչ կարացի համբերել" :

Lk 12:49

Jer 5:14

Jer 20:9

1. օմ 2. ձորձոյ 3. READ: զգեՆ ումք B 4. Արդ 5. +ի 6. յառակս 7. +և 8. հին և մաշ էին 9. READ: նորոգ ընկալցուք B 10. +և 11. +և 12. տրորեայք իցեմք ի մեղս . 13. ոչ միաբանի նոր վարդապետութի տեառն մերոյ ընդ մաշութեանս մերում : 14. տր մեր զը վարդապետութի իւր 15. ասէր 16. զի 17. մարգարէութեան 18. ցերեմիա 20. +դուք 21. օմ 22. այրեսցէ 23. խօսեցայ 25. DEL: օմ B 26. օմ 27. +այլ 28. կամէ 29. քում

Եւ յայտ արար մեզ¹ մարգարէն՝ եթէ յայ յամե-
 նակալ ՚ի տեառնէ եղև այս , զի կոչեցին պարգևք²
 նորա հուր : Եւ եկն Յիսուս իբրև³ կատարիչ մարգա-
 րէութեն , կոչեաց զվարդապետութիս իւր հուր . զի
 յայտ արասցէ՝ եթէ հաւասար են առաջինմարգա-
 րէութեն : Զոր օրինակ յայտ արար և եցոյց Երեմիա
 վամն հրոյն՝ որ վառէր և բորբոքէր ՚ի սիրտ նորա ,
 և նմա ինչ ոչ մեղանչէր՝ այլ օգնէր նմա , և այլքն
 որ ոչ առնէին զկամեն այ՝ նորա իսկ պատգամքն
 հուրն որ ուրախարար էր և օգնական Երեմիայ՝ այ-
 րէր և կիզոյր զնոսա , սոյնպէս և պատգամք տեառն
 մերոյ . կոչեաց զնոսա հուր կիզելոյ . զի հուր ոչ եթէ
 զճշմարտութիւն այրէ և կիզու , ոչ զոսկի և ոչ զար-
 ծաթ և ոչ զականս պատուականս , այլ զփայտ , ըզ-
 խոտ , զեղէգն , որպէս և Աւաքեալ ասէ . զի լցիչ
 եղև նա աւետարանի և մարգարէութե : Այսպէս
 բնակէ հուր տեառն մերոյ ՚ի սիրտս մեր , և զուար-
 ճացուցանէ զմեզ : Եթէ հաստատուն և ճշմարիտք
 իցեմք հաւատովք , ոչ կիզու և այրէ զմեզ , այլ ար-
 բեցուցանէ զմեզ և պնդէ՝ քարոզել զճանապարհն ,
 և կատարել զնա որպէս զԵրեմիա : Եւ զայնսսիկ՝ որ
 վեհերոտք և դատարկացեալք էին , զի պնդէր պատ-
 գամք մարգարէութե տեառն մերոյ՝ զոր լսեն և ոչ
 առնեն զնոսա , նորին իսկ պատգամքն հուր լինելոց
 է , և այրեն զնոսա :⁵

Դարձեալ նմանեալ⁶ է վարդապետութի տեառն
 մերոյ հրոյ . զի հուր ՚ի վեր և եթ վառի և բորբոքի .
 զի ամենայն ինչ որ միանգամ ՚ի վերուստ ՚ի վայր ար-
 կանեն⁷ ՚ի խոնարհ գնայ⁸ , բայց հուր ՚ի վեր և եթ վա-
 ուի և բորբոքի՝ Եւ գերեալ վարին միտք մեր ընդ բար-
 ձունք երկնից հանդերձ սիրովն տեառն մերոյ . և իբ-
 րև ընդունիմք զվարդապետութի տեառն մերոյ , վա-
 ուի և բորբոքի իբրև զհուր ՚ի միտս մեր : Դարձեալ
 նմանեալ է վարդապետութի տեառն մերոյ հրոյ . զի
 յորժամ բնակէ ՚ի մեզ վառի⁹ ՚ի միտս մեր , և բորբոքի¹⁰
 մարմինս մեր . այրէ և կիզու ՚ի մէնջ զամենայն գործս
 ապականութե , զպոռնկութի , զպղծութի¹¹ , զկռա-
 պաշտութի , զնենգութի , զոխութի , զդառնութի , և ա-
 մենայն չարութե հանդերձ : Եւ նովին հրով կատա-

1. օմ 2. ամենակալէն կոչեցան պատգամք 3. օմ 4. զվարդապետութիւնն
 5. որպէս պատգամքն հուր ոչ այրէր զԵրեմիայ այլ օգնէր և զօրա-
 ցուցանէր և զոչ ճշմարիտսն այրէր : և տիր ասէ հուր եկի արկանել
 որ սրբէ և մաքրէ զճշմարիտ քարոզս նորա որպէս զոսկի ճշմար-
 իտ : և նոյն իսկ բանքն հուր եղեալ այրէ , եթե ոք փայտ , խոտ , եղ-
 էգն իցէ : 6. նման 7. անկանիւն 8. READ: գնան Յ 9. READ: նոյնպէս և
 իբրև ընդունիմք զվարդապետութի տեառն մերոյ , վառի և բոր-
 բոքի ՚ի միտս մեր : և գերեալ վարին միտք մեր ընդ բարձրութի
 երկնից հանդերձ սիրովն տեառն մերոյ . զի իբրև հուր բորբոքի Յ
 10. բորբոքեալ ՚ի 11. զպղծութիւնս 12. զդառնութիւնս , զոխութիւն

ըիմք մեք անօթք գեղեցիկք¹ ՚ի պէտս զարդու անօթեթեան² որպէս ոսկի և արծաթ³ զի մերձեցաւ ՚ի հուր և կիզու և այրէ ՚ի նմանէն հուրն զամենայն զաղտ և զժանգ , և մնայ ոսկին և արծաթն ճշմարիտ⁴ : Այսպէս⁵ այրին ՚ի մէջ հրոյն տեսան մերոյ ամենայն գործք ապականութեան , և կան մնան ՚ի մեզ գործք բարութե : որք գեղեցկանան հրոյն կատարին սէր , գիտութի , ողորմութի , խոնարհութի և յօժարութի : Եւ յայսմիկ նմանեալ է վարդապետութի տեսան մերոյ հրոյ : Եւ յայսմ ամենայնի գառք զի զմարդարէութի հաստատեաց սէր մեր Յիսուս Քրիստոս , և ՚ի հետս շաւղաց մարգարէից գնայր , և զնոսին կատարէր¹⁰ :

a.MR: Մտանէ

Վարձեալ նմանեցուցանէ տէր մեր զբանն կենդանութե իւրոյ սերմանեաց : Եւ զի նմանեցուցանէ երկրի՝ որ ընդունի զսերմանիս , յայնմիկ՝ զի ասէ . « Ահա առաջիկ եւ սերմանահասն սերմանեւ զսերմանիս իւր . և ՚ի սերմանեւ անդ՝ էր որ անգանէր ՚ի վերայ ճառնապարհի , եղև կոխան՝ և թռչունք քաղեցին զնա . և էր որ անկաւ ՚ի վերայ ապառաժի , իբրև բուսաւ՝ վաղվաղակից ամառեցաւ , զի ոչ գոյր հիւթ ՚ի ներքոյ արմատոց նորա . և էր որ անկաւ ՚ի մէջ փշոց , աճեցին փուշքն և հեղձուցին զնա . և էր որ անկաւ յերկիր բարիոք , բուսաւ աճեաց և ետ զպտուղ » : Եւ ՚ի մեկնել իւրում վասն բանին , ասէ . « Այն որ անկաւ ՚ի վերայ ճանապարհին , նոքա են՝ որ լսեն զբանն , և գայ՝ սատանայ յափշտակէ զբանն ՚ի սրտէ նոցա : Եւ այն որ անկաւ ՚ի վերայ առապարին , նոքա են՝ որ իբրև լսեն զբանն , ուրախութի ընդունին զնա : Գայլ քանզի արմատք ոչ գոն նորա ՚ի նմա , զի երբեմն հաւատան , և ՚ի ժամանակ փորձուէ ուրանան : Եւ այն որ անկաւ ՚ի մէջ փշոցն , նոքա են՝ որ լուան զբանն , և հոգ աշխարհի և զբաղումն մեծութե և ՚ի ցանկութի յիմարութե հեղձուն , և անպտուղ լինին : Եւ այն որ անկաւ յերկիր պարարտ , նոքա են՝ որ սրբով և յիստակ մտօք զբանն ճշմարտութե լուան , և ե .

Lk 8:5-8a

Lk 8:12-15

b.MR: [փորձ]անաց

- 1. անօթս գեղեցիկս 2. անօթեթեանն զարդու և 3. այրի յուկոյ և արծաթոյ 4. ապականութիւնն և կան մնան գեղեցիկքն . 5. + և 6. օմ 7. + և 8. READ: գթութիւնն B 9, 10. օմ 11. նմանեալ է վարդապետութի ան մերոյ 12. READ: զմեզ B 13, 14. օմ 15. քբանն 16. ճանապարհն 17. + թռչուն 18. և յափշտակէ զսերմնն 19. օմ 20. յառապարն 21. օմ 22. օմ

ղեն պողարերը: Եւ յայտ արար և եցոյց մեզ՝ եթէ զմարդս բարիոքս կոչեաց երկիր բարիոք պարարտ:

Jer 4:3,4ab

Վարձեալ և միւսանգամ և յայսմիկ ևս գտաք, եթէ կատարիչ է նա մարգարէութե՛ն. զի երեմիա մարգարէ ասէ. «Ս յսպէս ասէ տէր անձ, զտունն Տրիաստանաց՝ և զքնակիչսն Երուսաղէմի ընտրեցէք դուք՝ ձեզ երկիր բարիոք և պարարտ. և մի սերմանէք դուք՝ ՚ի վերայ փշոց. սրբեցարուք առաջի տեառն, և ՚ի բաց արարէք զբարիս՝ ՚ի սրտից ձերոց՝ տունդ Յուդայ և քնակիչք Երուսաղէմի», Եւ զայս առակս զոր ասաց տէր մեր՝ եթէ երկիր բարիոք տայ զպտուղ կենաց, յառաջագոյն կանխեաց մարգարէն և ասաց. նա և այն՝ ուր փուշք լինէին՝ եթէ ժրանայ մշակն քաղէ հանէ զփուշն, և ապրին սերմանիք կենդանութեն, զի մարգարէն իսկ ասաց՝ եթէ մեք եմք երկիր բարիոք և պարարտ, և գործք չարութե՛ն փուշ: Եւ զայս ևս պարտիմք զիտել՝ եթէ փուշք ոչ եթէ այլ ուստեք լինի նմա՞, այլ ՚ի նմանէն և ՚ի նոյն, որպէս՞ հնութի՛ ձորձոցն և տկացն. և քաղ երկրի ոչ եթէ այլ ուստեք լինի, այլ յարհամարհանաց և ՚ի ծուլանաց: Ս յսպէս և ամենայն գետինք՝ որ կորուսանեն զսերմանիսն, գտանեմք մեք զի ՚ի ծուլութե՛ն մշակին է. զի սերմանիքն որ անկաւ ՚ի վերայ ճանապարհին, ոչ եթէ ինքն երկիրն ոչ կարէ ապրեցուցանել զսերմանիսն. քանզի երկիրն յորում ճանապարհն կուռ հարաւ, հաւասար է նա ինքն ՚ի բնէ իւրմէ ամենայն երկրի. և վասն բազմուէ ոտիցն կոխելոյ անցաւոր մարդկան և անասնոց՝ կոխեցան սերմանիքն և կորեան: Սոյնպէս և մեք, ՚ի բնէ մերմէ երկիր եմք մեք բարիոք՝ ընդունել զսերմանիս արքայութե՛ն, և տալ զպտուղ կենաց. բայց եթէ տայցեմք զսիրտս մեր լինելոյ անցք ճանապարհաց խօսից օտարոտեաց, ապա յայնժամ կոխեալ լինին բարիոք սերմանիքն՝ որ սերմանեալն իցէ՞ ՚ի մեզ:

Վը հանապազ այսու առակօք բնութե՛ն և արարածոց՝ յորում հաստատեաց զմեզ անձ կացուցանել, և որ ինչ աւելիքն և յաւելուածքն են՝ նոքա սպանեն զմեզ. որպէս և լինին կոխան սերմանիքն՝ որ ՚ի վերայ ճանապարհին իցեն. այն որ անցանելովն անց ընդ

1. և առ ի չգոյէ արմատոյ ի ժամանակ ի փորձուութեանն ցամաքին. և փուշ, զցանկութի մեծութեանն կոչէ յաշխարհիս որ հեղձուցանեն զվարդապետութիւնն և անպտուղ առնեն. իսկ զմարդս բարիս կոչեաց երկիր բարւոք, որ տայ զպտուղ. և յայսմիկ զքանն երեմիայի կատարեաց յասելն իւրում ցտուղնն իլի 2,3,4,5. օմ 6. +մեք 7. օմ READ: ինիին 8 9. + և 10. ղուտ 11. ծուլանայոյ 12. զի որպէս ճանապարհն երկիր է բնութե՛ն և ի կոխելոյ անցաւոր մարդկան և անասնոց կորոյս զսերմանիսն. 13. օմ 14. +մեք 15. լինել անց 16. կախարդութեան, քաւդէութեան, հաւահամայութե, բանից սնոտեաց 17. READ: իցեն 8

երկիրն , և զրկեցաւ պտուղ նորա . կամ գուցէ ար-
 դիւք իցէ ոք՝ որ կարծիցէ եթէ ճանապարհն ոչ եթէ
 անցանելով անց ընդ երկիրն պատրաստ և փաստեաց
 նմա¹ . Ապա² եթէ իցէ³ մշակ ժրագլուխ⁴ , վաստակէ 'ի
 տուէ⁵ , և տքնի 'ի գիշերի , և փակէ ցանկովք⁶ զսերմա-
 նիս իւր . և շուրջ զնովա⁷ փորէ փոս , կայ և⁸ պահէ
 զնա⁹ յօտար սմբակաց¹⁰ : Եւ լինի 'ի նմա պտուղ բա-
 րութէ 'ի հոգաբարձութեան ժիր և պինդ մշակին :
 Քանզի գիտէ մշակն՝ եթէ ոչ այլ ուստեք գոյ նմա
 պտուղ կենաց , բայց եթէ 'ի սերմանեաց անտի՝ որ
 սերմանեալ իցէ նորա : Սոյնպէս և մեք՝ եթէ կեանք
 այլ ուստեք ուրեք չիք , բայց 'ի սերմանէ անտի զոր
 ընկալաք մեք յաւետարանէ . իբրու յամենայն ինչ
 վկայեն 'ի վերայ նորա մարգարէք¹¹ : Արդեւցուք զա-
 կանջս մեր յապստամբող լսելեաց¹² , և զսիրտս մեր 'ի
 զուր տարապարտ խորհրդոց . և մի արասցուք զմիտս¹³
 մեր կամուրջ անցանելոյ¹⁴ ամենայն սնոտի խօսից . և
 ապա կեամք մեք :

a.MR:[սմբակ]է:

« 1) ասն փշոցն ասաց մեզ տէր մեր . զի որպէս փնա-
 սեն փուշք երկրի , զի 'ի նմանէն իսկ բխեն , այսպէս
 փնասակար լինին մեզ ցանկութիւք : Եւ եթէ ոք կարէ
 ցուցանել՝ թէ փուշ ոչ լինի յերկրէ , մարթ ինչ է
 հաւատալ նմա՝ թէ և ցանկութիւք չարութե առա-
 քին 'ի մեզ : Այլ որպէս գոյ հնար քաղել հանել
 զփուշն և կեալ սերմանեացն¹⁵ , սոյնպէս և¹⁶ մարգարէն
 ասաց մեզ . ասէ¹⁷ : « Ընտրեցէք դուք¹⁸ ձեզ երկիր բա-
 րիւք և պարարտ , և մի սերմանէք 'ի վերայ փշոց .
 սուրբ լերուք առաջի տեառն , և 'ի բաց արարէք զա-
 րիս 'ի սրտից ձերոց , մինչ չև իցէ ելեալ բարկութի
 սրտմտուէ տեառն¹⁹ իբրև զհուր և այրեսցէ²⁰ զձեզ , և
 ոչ ոք իցէ որ շիջուցանիցէ » : Քանզի փուշ հրոյ ճա-
 րակ է , և ցորեան 'ի պէտս կենդանեաց : Ապա եթէ ի-
 ցեն գործք մեր չարաչար և ցաւագինք իբրև փուշք ,
 ընդ նոսին իսկ ընդ փուշն այրիմք 'ի հուր : Եւ եթէ
 'ի բաց առնեմք 'ի մտաց մերոց զամենայն ցանկութիս
 չարաչարս , կամք մնամք մեք այնուհետև երկիր բա-
 րիւք և պարարտ ընդ սերմանիսն բարութե՝ զոր ըն-
 դունիմք մեք , և պահեմք զնա իբրև զցորեան 'ի շտե-
 մարանսն կենաց :

Jer 4:3b,4ac

1. օմ 2. և 3. +ոք 4. +որ 5. տուի 6. ցանկով փակէ 7. օմ 8. և կայ 9. օմ
 10. անբակ 11. լինի նմա պտուղս բարիս ժիր և պինդ մշակին .
 Արդ այլ ուստեք կեանք չիք բայց ի բանէն որ սերմանեցաւն ի մեզ .
 12. լսելութեան 13. զսիրտս 14. օմ 15. որպէս փուշ ի երկրէ բուսանի ,
 այսպէս ցանկութեանն փուշ առաքի ի կամաց մերոց . և որպէս
 գոյ մարթ քաղել զփուշն և կեալ երկրին , 16, 17, 18, 19. օմ 20. արարէք
 զսիրտս ձեր ի չարեաց մինչ չև ելեալ իցէ բարկութի տայ 21. այր-
 իցէ 22. օմ

Իսկ վասն ապառաժին զոր ասաց տէր մեր, զի այն որ 'ի վերայ ապառաժին են՝ փոքր մի ժամանակս զուարճանան, և անդէն ցամաքին, ժամանակաց ինձ բանն յասել զփառացն անձութեն. զի անուանս այս առապարին, տկար սերմանեօք սա ինքն ընտրեալ է 'ի պէտս շինուածոց: Եւ ած 'ի մէջ տէր մեր զառակս զայս, որպէս զի յայտ արասցէ՝ եթէ ինչ յամեն արարածոց ոչ է նմա օտար: Իսկ իւր են տկար սերմանիքն՝ որ 'ի վերայ ապառաժին իցեն¹: Քանզի յափշտակեն առնուն զանձրե² զառաջին, և չիք 'ի նմա տեղի թանձրութիւն հողոյ՝ ամփոփել յինքն զհիւթ ջուրցն: Վասն այսորիկ յորժամ գան հասանեն ճառագայթք արեգականն, ոչ եթէ 'ի վերայ միոյ ապառաժուտ տեղոյն լուծանին³, այլ 'ի վերայ ամենայն երկրի: Եւ տեղին ապառաժուտ՝ զի չիցէ 'ի նմա խոնաւութիւն՝ շարժի 'ի զօրութենէ անտի արեգական, և ամենայն սերմանիքն առ հասարակ զուարճանան 'ի ծագել այնորիկ՝ որ ցամաքեցուցանէ զսերմանիսն՝ որ 'ի վերայ ապառաժին իցեն: Սոյնպէս և մեք՝ որ լուաք զվարդապետութիւն տեառն մերոյ, և ամփոփեցաք ժողովեցաք զնա 'ի սիրտս մեր, և եղեաք մեք որպէս երկիր մի բարիօք և պարարտ՝ որ ամփոփեաց յինքն զխոնաւութիւն⁴ և ոչք վաղվաղակի յափշտակեն առնուն զվարդապետութիւն մինչ դեռ բացեալ ընթեռնուցուն զգիրան առաջինոցա, և ճշմարտութի վարդապետուն ոչ դադարէ 'ի միտս նոցա, նմանեալ են նոքա ապառաժուտ երկրի. զի ինչ լուով ինին⁵ 'ի վերայ նորա ջուրք բազումք, որպէս և 'ի վերայ ամենայն երկրի, և նա ոչ ընդունի զնոսա. և յորժամ հասանեն փորձանք ինչ 'ի նմանութի արեգական, ոչ եթէ 'ի վերայ միոյ մարդոյ՝ այն որ առակեալ իցէ⁶ յապառաժ՝ հասանեն, այլ 'ի վերայ ամենայն մարդոյ⁷:

Իսկ ոչք պահեցին⁸ զճշմարտութի վարդապետութեն 'ի միտս⁹ իւրեանց, յիշեն նոքա՝ եթէ տէր մեր որդին ան է¹⁰: հալածեցաւ, կապեցաւ, տանջեցաւ, քաղցեաւ, անարգեցաւ և չարչարեցաւ, և մեզ զսոյն¹¹ ուսոյց. և որչափ յիշեմք մեք զայս, խնդամք մեք,

1. իսկ ապառաժին սերմն 2. անձրե 3. լուծանի 4. + վասն 5. առապարի 6. ՕՄ 7. ընթեռնուն առաջի նոցա զճշմարտութի 8. ինչի 9. ՕՄ 10. է 11. ՕՄ 12. պահեցեն 13. սիրտս 14, 15. ՕՄ 16. զնոյնն

և աճեմք¹ և մանսիմք² ի փորձանսն մեր, որպէս զուար-
ձանան սերմանիք ջուրքք⁴ ընպելով. և պահէ զնո-
սա, և ոչ չարժին նորա յերեսաց արեգականն : Իսկ
ոյք⁷ ընդունին զվարդապետութիւն իբրև բժշկութի⁸
շահից ժամանակեանս, և յորժամ հասանեն ի վե-
րայ նոցա փորձանք ինչ՝ համարին¹⁰ յերեսաց : Եւ յայս
միկ նմանեալ են հաւատքն տեառն մեր¹² սերմանեաց :

Lk 13:18,19

Mt 13:33

Նմանեցոյց դարձեալ զհաւատսն իւր տէր մեր¹³
հատոյ մանանխոյ, յայնմիկ՝ զի ասէ տէր մեր¹⁴.
«Ո՞ւմ նման է արքայութիւն երկնից, կամ որո՞ւմ
նմանութե նմանեցուցանեմ զնա¹⁶. նմանեալ է նա՝
հատոյ մանանխոյ, որ իբրև առ զնա մարդ¹⁸ սերմա-
նեաց ի պարտիզի, և աճեաց մեծացաւ և ծառացաւ,
և թռչունք երկնից բնակեցան յոստս նորա », Եւ ի
նմին պատգամն ասէ. «Նման է արքայութիւն երկնից
խմորոյ, զոր առեալ կին մարդ՝ և խառնեաց զնա ի
գրիւս երիս ալեր, մինչև ամենայն զանգուածն խմո-
րեցաւ », Եւ զի ծանիցուք եթէ միով միով կերպա-
րանօք իւրեանց նմանեալ են հաւատք մեր ի կերպս
յամենայն իրս²⁰. քանզի²¹ հատ մանանխոյ ոչ նման է
խմորոյ տեսանելով իւրով²² և արքայութիւն այ, ասէ,
երկոցունց նման²³ է արդեամբք իւրովք : Նմանեալ է
նա հատոյ մանանխոյ ի ծառանալն մեծանալն՝ լինել
նմա հանգիստ թռչոց երկնից : Քանզի եկն տէր մեր՝
երևեցաւ մեզ մարդ կարճ հասակաւ, անարգ, ար-
համարհեալ և խոնարհ, մեռաւ և թաղեցաւ իբրև
զօտար, յարեաւ անութիւն²⁷, և երևեցաւ փառօք, և
եղև նա դարդար և հանգիստ ամենայն մարդկան՝ որ
առակեալ էմք ի թռչունս. զի դէմք մեր ի վեր ե-
լեալ են, և մտօք մերովք և հաւատովք թռեաք և
սլացաք և վերացաք յամենայն զբօսանաց աշխարհի,³³
և յամենայն խորհրդոց չարաց. և անդրէն իսկ գի-
տացաք՝ եթէ բնակութիւն մեր յերկինս է, ուստի³⁶
կենարարին տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ակն
ունիմք³⁷.

Վարձեալ նման են հաւատքն տեառն մերոյ հատոյ
մանանխոյն՝ յաճելն մեծանալն և ծառանալն. քան-
զի սերմանին և բնակին ի մեզ նախ փոքրուք, և առ

1. յաճախեմք 2. ՕՄ 3. +մեր 4. ցուրցն 5. որ 6. յորժամ 7. որք 8. զբժշկու-
թիւն 9. ՕԷԼ: ՕՄ Ե 10. խամրին 11. +նորա 12. մերոյ 13. տր մեր զհաւ-
ատս իւր 14. ՕՄ 15. նմանութիւն 16. +իբրու 17. ՕՄ 18. READ: զոր առ
մարդն Ե 19. READ: իւրում Ե 20. զի յայտ արասցէ թէ ամենայն
հաւատք մեր նմանեալ են ի կերպս կերպս. 21. զի ահա 22. նման-
եալ 23. զոր առեալ կնոջ թաքոյց ի զանգուածն: մինչև ամեն-
այնն խմորեցաւ: սակայն ի մի դէմս հաւատոցն առակեալ են.
24. ՕՄ 25. երկոցուն նմանեալ 26. բարձրանալ ծառանալն, 27, 28. ՕՄ
29. հանգիստ և դարդար 30. են 31. մեր 32. ՕՄ 33. աշխարհիս 34. ի
35. READ: արդէն Ե 36. +և 37. ակն ունիմք յի քի: 38. նմանեալ
39. +ի 40. ի բարձրանալն ի 41. +այս

սակաւ սակաւ աճեն և զօրանան և հաստատին ար-
մատք նոցա 'ի միտս մեր . զի նախ զայս միայն կամիմք¹
հաւատալ յիմ . և ապա յետոյ իբրև² հաստատեալ
լինին 'ի մեզ հաւատքն³ մեկնիմք մեք⁴ այնուհետև 'ի
հարց մերոց , և մոռացեալ մերժիմք մեք⁵ 'ի մարց մե-
րոց , և որոշիմք մեք յազգատոհմէ մերմէ , և ոչ
խառնիմք ընդ⁶ բարեկամս մեր որ⁷ յաշխարհի , և յա-
մենայն գնացից մերոց՝ որ յաշխարհի՝ հատուցեալ⁸ լի-
նիմք մեք . քանզի մեզ 'ի⁹ գլխովին յաղթեն հաւատք
զորս¹¹ ընկալաք մեք յառաջագոյն փոքրկութիք իբրև
զհատ մանանխոյ : Եթէ ինքնին է¹³ տէր մեր սերմն
իբրև զհատ մանանխոյ , և սերմանեաց զնա հայր
իւր¹⁵ յաշխարհի , որպէս¹⁶ 'ի պարտիզի . զի հօր է աշ-
խարհ : Եւ եթէ հաւատքն¹⁷ տեառն մերոյ Դաւակե-
ցան 'ի¹⁸ հատ անդր մանանխոյ , և սերմանեցաւ 'ի մեզ ,
գտաք մեք²⁰ զի նորա իսկ էաք . քանզի սերմանահասն²¹
'ի պարտիզի իւրում սերմանեաց :

Եւ նմանեալ է խմորոյ . զի խմոր ձգիչ է և գե-
րիչ , և հանապազօր զայս ստացեալ ունի²⁴ յորժամ
խառնի զանգուածն²³ Դամենայն , և փոխէ²⁵ և ձգէ զա-
մենայն զանկուածն 'ի կերպարանս անձին իւրոյ . և
ոչ երբէք²⁸ դառնայ խմոր և լինի ալիւր²⁹ : Սոյնպէս և
արքայութիւնն այն նմանեցաւ խմորոյ , զի խառնի 'ի
մեզ 'ի մարմինն³⁰ 'ի հոգի և 'ի շունչ՝ 'ի նմանու-
թիւն զանկուածոյ երից գրուաց , և ոչ երբէք վա-
րին 'ի մարդկութիս մեր³² լինել սա³³ իբրև զմեզ³⁴ այլ
յայմիկ միայն՝ զի առնի 'ի մեզ , և զամենեսին զմեզ³⁷
ձգէ և գերէ և փոխէ յիմծութի անդ ըստ նմանու-
թիւն խմորոյ : Եւ որպէս խմոր զի նախ ինքն խառնի
յալերն , և լինին ընդ նմա իբրև զանգուածն իբրև⁴³
բաղարձ , այլ զօրութի խմորոյն ծածկեալ⁴⁴ 'ի զան-
գուածն⁴⁵ աներևոյթ կերպարանօք , և սակաւ սակաւ
մեծ զանգուածն գերեալ վարի 'ի խմոր անդր որ
տեսանելովն փոքր էր քան զանգուածն⁴⁸ , և⁴⁹ դարձոյց
զնա առ ինքն , և ոչ⁵⁰ ևս այնուհետև⁵¹ որոշի զանգուա-
ծրն 'ի խմորոյ անտի՝ զի ընկղմեցաւ նա⁵² , այսպէս եկն
իմծութիս Քրիստոսի , խառնեցաւ ընդ մարդկութիս
մեր . և եղև Քրիստոս իբրև զմեզ , և խառնեցաւ

1. կամիմ 2. օմ 3. հաւատքն մեր ի մեզ 4, 5. օմ 6. ի 7. օմ 8. վճարեալ 9. + և
10. օմ 11. գոր 12. օմ 13. ADD: և B 14, 15. օմ 16. իբրև 17. հաւատամք 18. նման-
եցաւ 19. հատոյ 20. օմ 21. սերմանեացանն 22. են 23. ADD: և հանիչ B
24. ADD: յանձին իւրում B 25. + նա ի 26. DEL: օմ B 27. + նա 28. զը-
զանգուածն ամենայն 29. խմոր դառնայ լինի ալիւր 30. օմ 31.
վարի նա 32. մարդկութիւն 33. օմ 34. զմարդ 35. յայսմիկ 36. READ:
խառնի B 37. զամենեսեան 38. փոխէ, ձգէ, գերէ զմեզ 39. անդր
40. օմ 41. յայլերն 42. լինի 43. օմ 44. + է 45. + անդր 46. + առ 47. երև-
էր 48. զզանգուածն 49, 50, 51. օմ 52. ի նմա 53. ի

Ընդ զանգուածն¹ մեր . և ոչ երեւեր նա , եթէ ոչ էր մարդ . զոր օրինակ խմոր ոչ երեւի² ի զանգուածէ անտի իբրև³ խառնի նա . և առ սակաւ սակաւ մտանեն⁴ ի զօրութի անտի Գրիստոսի ՚ի ծածուկ : Եւ իբրև խմոր ձգեցաք մեք և խառնեցաք⁵ յիծութիւն անդր նորա , որպէս և նա իսկ խառնեցաւ ընդ մարդկու թիս մեր . և ոչ ևս որոշիմք մեք ՚ի նմանէն , զի ընկրղ մեցաք մեք ՚ի նմա : Եւ այսպէս է բան զոր ասաց Առաքեալն . “ Ընկաւ մահ , ասէ , ՚ի կենաց ” : Թայնմիկ նմանեալ արքայութի տեառն մերոյ խմորոյ :

I Cor 15:54c +
II Cor 5:4c

Սակայն և զայս գիտասցուք . զի եթէ կամիցիս դու խառնել զխմոր ընդ այլ ինչ՝ ոչ ընդունի և ոչ խառնի , ոչ ընդ ոսկի և ոչ ընդ մարգարիտ՝ որ գովին և փառաւորեալն են . և ոչ ընդ աղբ , զի արհամարհեալ երեւի⁷ . և ոչ ընդ երկաթ , որ խիստ⁸ և հաստ⁹ է . և ոչ ընդ ասր և ընդ կերպաս¹⁰ , զի ազնիւ և բարակ է : Եւ ընդ այլ ինչ՝ որ խառնի և լինի պիտանացու . և այլ ինչ ոչ է՝ որ դառնայ և լինի խմոր . բայց եթէ ալիւր¹¹ և խմոր՝ որ հաստատեալ են և միաբանեալ¹² են ընդ միմեանս : Սոյնպէս և արքայութիւն երկնից հաստատեալ է և խառնեալ է¹³ ընդ մեզ , և մեք հաստատեալ եմք ընդունել զնա , և ոչ ևս մեք մեկնիցիմք ՚ի նմանէ¹⁴ : Թամենայն ի գիտել եղաք մեք՝ եթէ անկ եմք մեք ընդունել¹⁵ զնա , որպէս ապառաժն¹⁶ շինուածոյ , և որպէս երկիր սերմանեաց , և որպէս պարտէզ բան ճարոյ , և որպէս ալիւր խմորոյ , և որպէս¹⁷ այգի տընկոց , և որպէս տիկ¹⁸ գինոյ , որպէս ձորձք կապերտի : Վասն այսորիկ որպէս այս ամենայն զոր եցոյց մեզ տէր մեր առակօք օրինակօք՝ եթէ անկ են միմեանց յոր ինչ հաստատեալ են , սոյնպէս և մեք հաստատեալ էաք ընդունել զայս արքայութի՝ որ առաքեցաւ մեզ . և ինքն արքայութիւն հաստատեալ էր , զի առաքեսցէ մեզ :

Դարձեալ նմանեցոյց տէր մեր զհաւատսն իւր արծաթոյ , յայնմիկ՝ զի ասէ . “ Այր մի ազնուական գնաց յաշխարհ հեռի՝ առնուլ իւր անտի թագարքայութեան և դառնալ : Կոչեաց նա զծառայս իւր տանն , և ետ նոցա մէն մի քանքար , և ասէ ցնոսա . վարձեցայք յարգեալիք զայդ մինչև գամ ես ” :

Lk 19:12,13

1. ի զանգուածն 2. ոչ երեւի խմոր 3. իբրև 4. READ: մտանէ B 5. READ: ի զանգուածն . արդ քս ծածկի ի մեզ իբրև խմոր , և մեք ձգիմք և խառնիմք B 6. անդ 7. READ: ընկրղմեցուք B 8. օժ 9. + անտի 10. և զի խմոր ոչ խառնի ընդ ոսկի և ընդ մարգարիտ որ պատուակաւնք 11. անարգէ 12. զի 13. օժ 14. կերպասս 15. օժ 16. որ խառնեալ 17. էր խառնել 18. էաք 19. դառնալ և լինել իբրև զնա 20. գտեալ եղեաք 21. ունել 22. ապառաժուտն 23, 24, 25. օժ 26. տնկոյ 27. օժ 28. տիկ 29. այսք ամենեքեան զորս 30. օժ 31. զարքայութիւնն 32. առաքեսցի և եկեսցէ առ 33. օժ 34. + և 35. յարգեցարուք

Այլ ինչ վայել է ասել՝ եթէ Յիսուս է այր ազնուական և մեծատուն . զի հաւատացեալ եմ ես՝ եթէ յինքնութիւն անուանէ նա, որ մեծն բարձր առաւել փառաւոր մեծատուն և տէր ամենայն բնութեց է՝ որ երեւին և որ ոչն երեւին . և հաստատիչ զարդարիչ ամենայն բնութեց յերեւոյթս և յաներեւոյթս : Իար ձեալ այր ազնուական, զի յազգէ անտի՝ Յուգայ եղև նա : Անդ ՚ի նմանէն եղեն թագաւորք և մարդարէք . թէպէտ և եղեն այլ իմաստունք, սակայն ՚ի վերայ Սողոմոնի գրեալ է ՚ի գրութի թագաւորաց՝ եթէ¹¹ «Այլ ումք յառաջագոյն¹² քան զնա՝ տուաւ այնպիսի իմաստութի, և ոչ զկնի նորա տուաւ ումք » : Եւ թէպէտ և եղեն այլ թագաւորք, սակայն առ Դաւթայ եղաւ կտակն երգմնօք վասն թագաւորութե¹⁵ որպէս և երեմիա մարդարէ ասէ՝ «Եթէ յարթ ինչ իցէ ձեզ խափանել զտիւ և զգիշեր ՚ի ժամու իւրեանց, ապա և երգումնն իմ զոր երգուայ ես Դաւթի ծառայի իմում՝ խափանեալ լիցի¹⁷ լինել¹⁸ նմա որդի՝¹⁹ որ նստցի²³ յաթոռ արքայութեան նորա » : Եւ երեւի տէր մեր՝ եթէ անուանի իւրով և մարդկութիւն իւրով ազնուական է²⁴ : Իսկ ոյք կարծեն՝ եթէ Գրիստոս յայլմէ յինքնութենէ է, և յայ ինչ ոչ հաստատեցաւ ՚ի նմանէ, և յազնուութե՞ մարդկութեան մերժեն զնա, ոչ է արժան նոցա կոչել զնա ազնուական :²⁵

Allusion to I Kg 3:12

Jer 33:20,21

* ADD: մարդկութենէ A

Եւ նմանեցոյց տէր մեր զհաւատսն իւր արծաթոյ : Եւ և ՚ի Զգոնաւորութե Սողոմոնի գրեալ է²⁶ ասէ . «Ինձոր ոսկի ՚ի վերայ արծաթեղէն սկտեղք²⁷ բանք յանդիմանութե՞ յունկնդիր լսելիս » : Եւ յայտարար մեզ տէր մեր՝ եթէ հաւասարակից են բանք նորա գրոցն՝ որ յառաջ քան զնա քարոզեցին²⁸ : Իարձեալ նման են հաւատքն տեառն մերոյ տպաւոր արծաթոյ, որ թուեալ լինի ՚ի թիւս համարոյ . զի ամենայն մարդ որ արծաթ ունի ՚ի ձեռին իւրում, ամենայն ինչ գտեալ լինի արաւջի նորա վասն արծաթոյն . ցորեան, գինի, հանդերձ և կերակուր, և ամենայն ինչ որ պիտոյ իցէ կենաց և պիտոյից մարդկան : Սոյնպէս և մեք յորժամ ստանամք զհաւատսն,

Prov 25:11b,12b

1. հաւատացաք նմա 2,3. 0M 4. զի ամենայն նորա է հաստատեալ 5. մեծատուն է 6. 0M 7. է 8. յորմէ 9,10. 0M 11. որպէս սողոմոն, զի 12. յառաջ որ 13. 0M 14. էր 15. զուխտ իւր երդմանն ընդ դաւթի հաստատեաց 16,17. 0M 18. +խափանել 19. ժամէ 20. 0M 21. տալ 22. այր 23. նստիցի 24. Այր մեծատուն և ազնուականքն . 25. 0M 26. որպէս և սողոմոն ի զգոնութեանն 27. արծաթի սեղանոյ 28. 0M 29. նմանեալ է 30. թիւ 31. 0M 32. +արծաթոյ 33. 0M 34. +և 35. որ ինչ պիտոյ է

նորօք այնուհետև կարեմք մեք պահել, սիրել զեղբարս, տալ տուրս, լինել հալածական, և համբերել ամենայն ցանկութեց, իբրև հաւատացեալ գիտեմք՝ եթէ կան մասն մեզ վարձք հատուցման մերոյ յերկինս: Արպէս մինչ դեռ աստէն էր տէր մեր, ամենքին որ միանգամ մերձենային առ նա վասն ամենայն ցաւոց և հիւանդութեց², այսպէս ասէր զմի մի՝ ՚ի նոցանէն³. «Հաւատք քո կեցուցին զքեզ», «Նա և առաքեալքն իբրև զհաւատսն ստացան, ապա սկսան նորօք հանել զգլս, սրբել զըորոտս, յարուցանել զմեռեալս, և կենդանիս առնել զմարդիկ յերկնաւորս»⁴:

Lk 7:50b

Եւ այսպէս է նմանել հաւատք արծաթոյ. զի զոր օրինակ արծաթով լինի ստացեալ ամենայն ինչ՝ որ պէտք իցեն կենաց աշխարհիս այսորիկ, սոյնպէս ինչ ամենայն որ միանգամ պիտոյ իցեն՝ որ կենայն հաւատովք ստացեալ լինին: Քանզի և զտէր այսորիկ՝ որ առաւել քան զամենայն յարգէ Առաքեալ, ՚ի հաւատալ անդ մերում մարթեմք մեք ստանալ զնա հաւատովքն⁵: Վասն այսորիկ նմանեալ են հաւատքն մեր⁷ արծաթոյ, զի⁸ արծաթ կարէ ընուլ զամենայն պէտս՝ որոց ունիցինն զնա, այն՝ որ ունիցի զտիպս¹⁰ նմանութե¹¹ տեառն աշխարհին. զի շրջեցին նովաւ որ ըստ հրամանի նորա լինի¹² Ապա եթէ երթանայցէ¹³ որ օտարաշխարհիկ, և ունիցի նա արծաթ գրեալ ՚ի տիպս պատկերի այլոյ թաղաւորի, և զգիր տեառն աշխարհին ոչ ունիցի, ՚ի նեղութե բազում մեծի՝ ՚ի միջի կայ նա. զի և¹⁸ ոչ փոխառուք կարօտականք ընդունին ՚ի նմանէն ինչ որ ոչ գնայ ՚ի պէտս նոցա. քան զի և ոչ վաճառականք առնուն զնա ինչ որով ոչ օգտին նովաւ: Թէպէտ և կարի յոյժ գտանի յաշխարհին յայնմիկ հանդերձ և կերակուր և ամենայն իբր պիտոյից, սակայն նա ՚ի սովու և ՚ի ցրտոյ տանջի և մեռանի, զի արծաթ խոտեալ անարգեալ ունի նա ՚ի ձեռին:

Իսկ տէր մեր ՚ի քարոզել իւրում մեզ զհաւատս զայս՝ որ արծաթոյ նմանեցոյց, համարձակուք ասաց

1. ի պահել մեր զհաւատսն 2. օմ 3. որպէս և տիր մեր զմի մի ի հիւանդացն բռնկելով ասէր, 4. ըստ որում և աշակերտքն սկսան հաւատովք յարուցանել զմեռեալս և բռնկել զհիւանդս. և սրբել զբորոտս, և որ այլն ևս: 5. զի որպէս ամենայն իբր աշխարհիս պիտոյից արծաթոյ գնի, սոյնպէս և կենացն աշխարհի ամենայն հաւատովք կատարի: 6. յայսմիկ 7. տն մերոյ 8. քանզի 9. որ 10. զտիպ 11. + գրոյ 12. լինին 13. երթայցէ 14. յօտարաշխարհ 15. + նորա 16. օմ 17. մէջ 18. օմ 19. և ոչ վաճառական առնու զնա, զի ոչ վարին ի պէտս նորա ՚ի սովոյ և ՚ի ցրտոյ մեռանի, Թէպէտ և բազում իցէ հանդերձ և կերակուր յաշխարհին յայնմիկ ոչ առնուն զնա:

Ծառայից իւրոց . ասէ՛ . «Յարգեալիք զայդ մինչև
 գամ՝ ես ,» : Զի գիտէր եթէ՛ ճշմարիտ տիպք պատկե-
 ըի՛ տեառն աշխարհին գոն՝ ՚ի նմա , և յամենայն
 բնուիս յարգի նա : Նա և աստէն՝ գոյ ինչ՝ որ նման
 է նորայոյն՝ զոր եբեր՝ . զի ՚ի գալստեան անդ իւրում
 տոկոսիք պահանջեաց : Ապա եթէ արծաթն՝ նման
 է այնմիկ՝ որ եկն՝ ընդ նմա չիցէ աստ , իսկ վաշխն և
 տոկոսիք ուստի լինին տուեալ . կամ զհարդ ասէ Մար-
 կիոնն՝ եթէ ոչ՝ է նմանեալ ճանապարհ նորա ընչի՛ :
 Իբրև եկն՝ որ զմի՛ քանքար ունէր , այն իսկ է՝ որ նման
 Մարկիոնայ և այլոց աղանդոց է . և տալ պատասխանի՛
 մեծ՝ գոյր այնմիկ՝ որ ունէր զմի քանքար . և՛ փոխա-
 նակ զի՛կայր և ասէր լրբենի երեսօք , «Նրկեայ ես ՚ի
 քէն , զի այր մի ստամբակ էի՛ր՝ դու , և վասն այսորիկ
 ոչ ետու փոխ զարծաթն քո » , մարթէն՝ նմա ասել՝
 եթէ փոխառուքն ոչ ընկալան զնա յինէն . ես կա-
 մեցայ գտանել նմանեալ՝ նմանող նմին , և ոչ գտի
 յաւելուլ ՚ի վերայ նորա :

Lk 19:13c

Lk 19:21a

Եւ յլ քանզի արծաթն որ եկն՝ տեառն մերում յայս
 յաշխարհս՝ յարգեցաւ՝ եղև ընդունելի , և որք
 առինն զնա՝ յաւելին ՚ի վերայ նորա՝ աստ իւրաքան-
 չիւր՝ որչափ և կարացին ժողովել , էր՝ որ տասն կրկին ,
 և էր՝ որ հինգ : Եւ սոյն իսկ այս արծաթ որ աստիս
 ժողովեցաւ , յարգեցաւ ՚ի գաւառս վերինս . և
 յայտ եղև՝ թէ մի է տէր այս երկուց բնուեց , վեր-
 նոյն և ներքնոյն . և վասն հրամանի նորա մի ելք
 արծաթոյ , գնայ այս ընդ ամենայն գաւառս և յար-
 գի : Եւ յայսմիկ նմանեալ են հաւատք նորս արծա-
 թոյ : Եւ այսու առակօք զոր ասաց տէր մեր՝ եթէ
 նման է արքայուին երկնից ամենայն ընչի . զի նմանե-
 ցոյց զնա՝ յայտ արար և եցոյց մեզ՝ թէ երբն արքայուի
 իցէ , և նմանեցաւ յիրս յիրս . իբրու գիւրիին է նմա
 նուազել և բարձրանալ , աղքատանալ , մեծանալ , մե-
 ռանել և կեալ , և ամենայն զոր կամի առնել :

a, b. MR: — ոցն

Եւ զայս առակ՝ դարձեալ զոր ասաց տէր մեր՝
 ասէ . «Այր մի ազնուական գնաց յաշխարհ հեռի՛
 առնուլ իւր անտի թագաւորութիւն՝ և գառնալ ,
 յայտ արար մեզ՝ թէ արքայուե բնակութի և ինք-
 նութի նորա ՚ի վերանդր է , և անդուստ գայ այսր .

Lk 19:12

1. բաշխել Ծառայիցն իւրոց զարծաթն ասէ համարձակութեամբ
2. եկից 3. տիպք պատկերի ճշմարիտ 4. ինչ գոյ 5. նորա նոյն 6. եբերս
7. այնորիկ 8. իցէ ճանապարհ նորա ինչ : 9. այն որ զմին 10. MARGINAL
- READING: պատարագ 11. գայր այնորիկ 12. OM 13. READ: այնորիկ զոր B
14. READ: Ես B 15. պարտէր 16. նմանողին 17. +րնդ 18. յայսմ աշխարհի
19. +և 20. OM 21. է 22. է 23. OM 24. այսպէս նմանեալ է հաւատք տն
- մերոյ արծաթոյ զի ի մէնջ առեալ զարծաթն արար վերին . և յիրս
- իրս նմանեցոյց զարքայութիւնն երկնից . զի ամենայն ինչ 25. OM
26. զոր ասաց , դարձեալ տրն 27. ճանապարհաւ ի հեռի աշխարհ 28.
- թագ արքայութե . 29. +և 30. էթէ արքայութի ինքնութեան և բնութե
31. անդ

վանս այսորիկ¹ տէր մեր աստէն² ընդ մեզ էր : Եւ ար-
դարեւ ճշմարիտ այր էր նա՝ զի զմարդկուծի զգե-
ցաւ , և ազնուական էր՝ վասն այնորիկ որ վերագոյնն
գրեալն էր : Եւ զի ասէ . « Առնուլ զթագ արքայուծեն
և դառնալ » . քանզի⁵ յորժամ գայ նա ահեղ և փա-
ռաւոր գալստեամբ իւրով , թագաւոր գայ նա և անձ
և վճիռ և դատակնիք մահու և կենաց , ուրախուծէ
և տանջանաց՝ յորժամ նստցի նա յաթոռ ահագին
ահի և քաջալերուծէ . իբրու կայցեն առաջի երե-
սաց նորա զօրք հրեշտակաց ահիւ և երկեղիւ : Վասն
այսորիկ այր ճշմարիտ փոխեցաւ առ 'ի մէնջ . իբրու
թագաւոր գոյ նա առ մեզ , զի գլուխ արքայուծեն
և անուծեն 'ի վեր է : Զի⁹ յայտ է այս ամենայն
մարդոյ՝ իբրու¹⁰ թագաւորի Դայսպէս պարտ է լինել
և կուլել թագաւոր , Դորպէս թէ¹² իցեն նորա քաղաքք
և¹³ գետօք և¹⁴ արմտիք , գանձք , սպայք¹⁵ , դահիձք ,
նուիրակք , սպասաւորք , սուրհանդակք , գահաւորք ,
և¹⁶ սենեկապանք և¹⁷ ամենայն սպաք արքայուծէ , Դոր
յայտ երևին առաջի աչաց իւրոց : Ապ' եթէ եր-
թիցէ թագաւոր միայն լոկ , և կացցէ 'ի տեղի աւերակ ,
իբրու այս ամենայն սպաք հեռի իցեն 'ի նմանէ ,
նա և թագաւոր չէ . կամ ո՞ իցէ որ կոչիցէ նմա թա-
գաւոր , իբրու թէ միայն կացցէ և չիցէ որ ընդ նմա :¹⁸

Lk 19:12

a.MR: [uay]wup

|| ասնայսորիկ արդարեւ ճշմարիտ¹⁹ անձն մեր թա-
գաւոր յաղծ է , որոյ իւր են երկինք և երկիր , հրեշ-
տակ հրեշտակապետք²⁰ և լուսաւորք և²¹ մահ և կեանք ,
իշխանուիք և պետուծիք , փայլատակմունք և որոտ
մունք , բարձրուիք և խորուիք²² , և ամենայն արարածք՝
որ երևին , և որ ոչն երևի²³ թագաւոր է և տէր ա-
մենայն բնուծեանց և վասն պատկերին կերպարանաց
մարդոյ՝ զոր զգեցաւ Քրիստոս²⁴ առ 'ի Հօրէ բարձրե-
լոյ . զինա ինքն է թագաւոր , որ²⁵ ասաց՝ բայ ելանէ
առնու իւր²⁶ թագաւորուծի և դառնայ : Եւ Դայն՝ որ²⁸
մերժեն զմարդկուծիւն Քրիստոսի , զիարդ կար-
ծիցեն զելանել²⁹ առնուլ թագաւորուծեն³⁰ 'ի տեղուցէ
Դուր չիցէ³¹ : Բայց եթէ իցեն ոմանք որ կարծիցեն՝ թէ
երբեմն բնակեալ էր նա առանց հրեշտակաց , իշխաւ

1.+և 2.այսր էն 3.OM 4.իսկ 5.զի 6.+զի 7.դատաւոր 8.ահի և տանջա-
նագ , և փառաց ի նստելն յաթոռ փառաց . 9.և 10.READ: էթէ B 11.ար-
ժան 12.իբրու 13.OM 14.OM 15.սպաք 16,17.OM 18.և իբրու այս չիցէն
թագաւորի, զիարդ իցէ նա թագաւոր . 19.որոյ և ճշմարտութիւնք և ար-
դարութիւնք 20.հրշտակք 21.OM 22.խորուծիւնք և բարձրութիւնք 23.
READ: էրևիւն . և B 24.+որ 25,26.OM 27.թագ արքայութե և գայ . 28.այն-
որիկ որք 29.ելանել 30.նմա թագ արքայութեան 31.որ ոչ իցէ .

նու.թէց և պետութեց . և ինչ ոչ էր նորա , 'ի վերայ
ոյր արդեօք կոչէր նա թագաւոր , այս որ առանց
ստացուածոց էր՝ մինչև եկն այսր : Եւ եթէ աստի
ստացաւ նա զարքայութի 'ի մարդկանէ՝ որ հաստա-
տեալ են 'ի ճշմարիտ թագաւորէ անտի , վասն որոյ
ասացին արար իւր Քրիստոս հրեշտակս , իշխանութիս
և պետութիս , և 'ի վերայ նոցա կոչեցաւ թագաւոր ,
յայտ եղև՝ եթէ արդարեւ ոչ թագաւորէր , եթէ
ոչ առ 'ի ճշմարիտ թագաւորէ անտի՝ որ տէրն է ա-
մենայն ընութեց : Զի ահաւասիկ և Քրիստոս՝ իրրև
կամեցան աղանդքն հերձուածոց օտարացուցանել
զնա , յայտ է՝ եթէ յարարածոց անտի թագաւորին
մեծի և մեծատան ստացաւ նա իւր ստացուածս ,
և կոչեցաւ թագաւոր 'ի վերայ նոցա :

Եւ կոչեաց տէր մեր քաղաք զնակութի փառաց
իւրոց , յայնմիկ՝ զի ետ նմա՞ տան քաղաք իշխանու-
թե այնմիկ՝ որ զտան քանքարն շահեցաւ , և հինգ
քաղաք այնմիկ՝ որ զհինգ քանքարն վարձեցաւ : Կա և
յիսկզբանն իսկ գրեալ է . ասէ՝ կոչեաց զժառայս իւր
զտան : Եւ իրրև եկն նա 'ի գալստեանն իւրում , և
եկին տալ նմա զհամարս , երեք միայն գրեալ են որ
եկին , և վասն եւթանցն ոչ ասաց մեզ զի եղեն նո-
քա , և կամ ընդէր ոչ եկին : Բայց զի գրեալ է , ա-
սէ , զի կոչեաց զժառայս իւր տան , վասն կատարել
թուոյն ամենայն՝ աշակերտութե ասաց . որպէս և 'ի
սկզբանէ իսկ տանն թիւ հաստատեաց անթուել ա-
մենայն լեզուաց . Յոյնք , Հոռոմք , Ասորիք , Պար-
թեւք . և զամենայն թիւս մինչև 'ի տանն թուէ ոք ,
և դառնայ 'ի վերայ միոյն՝ յաւելուլ 'ի վերայ թուոյն
տաններորդի՝ և ա և յոյժ իսկ եցոյց մեզ անձ զեր-
կայնմտութի և զարկութիւն իւր՝ 'ի թիւն տաննե-
րորդ . զի մինչ 'ի տանն ազգ ներեաց անձ երկայն-
մտութի իւրով վասն առաջին անօրէնութե մարդ-
կան , և ապա ած 'ի վերայ նոցա զըուրնն հեղեղին .
և ապա եցոյց զնոյ միայն՝ զի արդար էր : Կա և ի
ծննդոց նոյի 'ի տանն ազգ սրբեաց անձ և եհան զԱբ-
րահամ : Եւ 'ի Սողոմ՝ տանն արդար եթէ էր զը-
տեալ , ասէ տէր , ապրեալ լինէր նա 'ի կորստենէ՝
անտի : Եւ զանօրէն յանցաւոր եգիպտացիսն՝ տանն .

1. զի տիր է ամենայնի 2. օմ 3. նա 4. ի իշխանութի այնմ 5. Բայց զհարդ
որ իսկ զբանն 6. թէ 7. նա 8. գրեալ է որ եկին տալ նմա զհամարս եր-
եքն միայն . 9. +թէ 10. կամ թէ 11. և զի ասէ 12. զտանն 13. թուոյ ամեն
այն կատարեալ 14. սկզբանն 15. +է 16. թուեալ զամենայն լեզուս . 17. +և 18.
+և հայք , և 19. +և 20. +նա 21. յաւելուլ զտաններորդի թիւն . 22. անձ ե-
ցոյց մեզ 23. +իւր 24. օմ 25. +և 26. մարդկանն անօրէնութեան 27.
READ: ապրեգոյց B 28. օմ 29. եթէ էր գտեալ տանն արդար 30. օմ 31.
բարկութենէ

Հարուածեան¹ գաւաղանաւն² Կատժեաց³ անձ⁴, և ոչ
ևս այլ յաւել: Սոյնպէս և տէր մեր անձ⁵ ի մէջ
զթիւն զտասներորդս⁶ առաջին օրինակին՝ որ Եդեալ
է⁷, և զբովանդակութի⁸ ամենայն թուոյն⁹ աշակերտու-
թեանն կոչեաց տասն:

Եւ դարձեալ նորա ամենեքին¹⁰ Գտան երեք¹¹ կեր-
պարանօք, մին տասն¹² քանքարաւն վարձուք, մին¹³ հին
գիւ, և միւսն առանց վարձուց¹⁴. այն որ զտասն քան-
քարն ունէր¹⁵, առ նա իշխանութիւն տասն քաղաք¹⁶:
Տասն քանքար զոր վարձեցաւ¹⁷, զի արար և կատարեաց
զամենայն զպատուիրանն¹⁸: զի ամենայն պատուի-
րանն¹⁹ զոր ետ մեզ տէր մեր, ՚ի տասն քանքար առա-
կեցաւ: Եւ այս միւս²⁰ եկն վարձիւք²¹ տասն քանքար-
աւն²², զի արար և կատարեաց զամենայն զպատուի-
րանն²³. և²⁴ սա ՚ի մի աստ առակեալ են Դամենիքեան՝
որք լուանն և արարին և կատարեցին որ²⁵ միանգամ
պատուիրեցաւ նոցա: Եւ միւսն եկն վարձիւք²⁶ հինգ
քանքարաւն, զի արար նա²⁷ զկէս պատուիրանին զոր
լուաւ, և զկէս ոչ արար. և ՚ի սմա առակեալ են որ
լուան ամենիքեան զպատուիրանն կենաց, և մերձե-
ցան ՚ի գործ ճանապարհին մերոյ, և ոչ կարացին
կատարել: Եւ միւս և²⁸ եկն առանց վարձուց. և ՚ի
նմա առակեալ են ամենիքեան որ լուան զբանն կեն-
դանութե²⁹, և ՚ի գործ անդր նորա³⁰ ոչ մերձեցան:

Եւ ամենայն աշակերտք՝ որ առակեալ են ՚ի թիւ
կատարեալ տասինն, գան այսու երեք կերպարանօք:
Ի նոցանէն գան՝ իբրև արարեալ և կատարեալ իցէ
զամենայն. և ՚ի նոցանէն գան՝ իբրև արարեալ իցէ
զկէսն, և զկէս ոչ արարեալ. և ՚ի նոցանէն գան՝ իբ-
րու արարեալ իցէ զկէսն կէսոյ. և ՚ի նոցանէն գան՝
իբրու բնաւ ինչ ոչ իցէ արարեալ: Եւ այն որոց արա-
րեալ և կատարեալ իցէ զամենայն, գայ ուրախու-
թիւք, կայ առաջի տեառն և ասէ. Տէր, քանքարն քո³¹
տասն քանքար³² վարձեցաւ, և առ նա իշխանութիւն
տասն քաղաք³³. զի արար և կատարեաց զամենայն,³⁴
առ նա զամենայն փառս անպակասս, և կոչեցան
փառքն զոր ետ նմա՝ տասն քաղաք³⁵ վասն կատարեալ
թուոյ տասինն: Եւ այն որ զհինգ քանքարն վարձե-
ցաւ, առ նա իշխանութի հինգ քաղաք³⁶. զի քան զկէս

Lk 19:16b

1.տասն 2.խրատեաց 3.տասներորդ ըստ 4.եղեալն էր 5.զբովանդակ-
ուութիւնս 6.թուոց 7.գան երիւք 8.քանքարի վարձու. և միւսն 9.վարձու
10.յաւել 11.քաղաքի 12.վարձեաց 13.պատուիրանն 14.վարդապետութիւն
15. READ: որ Յ 16.յաւելյուածով 17.քանքարաց եզոյց 18.պատուիրանն 19.
Ի 20.որք լուան ամենեքեան 21.զոր ինչ 22.վարձաւ 23.այն որ արար 24.
25.OM 26.ամենայն 27.զպատուիրանն 28.անդ 29.Արդ այսու յայտ առ-
նէ զի աշակերտեալքն որք գան, ոմն զամենայնն կատարեալ է. և ոմն
զկէս պատուիրանին. և ոմն, և ոչ մի. 30. որ 31.զտասնն 32.OM 33.արար
առ 34.քաղաքի 35.յայտ է թէ 36.անպակաս 37.OM 38.քաղաքք 39.քաղաքի

առաջնոյն առնու սա՛ զփառսն յաշխարհն կենաց . և կոչեցան պարգևք նորա՛ ՚ի հինգ քաղաք՝ զկէս թուոյն տասներորդին . որպէս Առաքեալ ասէ . « Իւրաքանչիւր մարդ ըստ վաստակոց իւրեանց և զվարձ իւր ընդունի՛ » : Իսկ՛ այն՝ որ առանց վարձուց եկին , կոչեաց տէր նորա զնա՛ անհաւատ . քանզի ոչ հաւատաց նա , և վարձեցաւ՛ ոչ . զի՛ որ հաւատայ՝ եթէ գոյ հատուցումն գործոց բարեաց , յայնժամ և՛ սկսանի գործել : Եւ՛ եթէ զայլ մարդիկ աշակերտիցեմք , յորժամ հաւանեցուցանեմք զնոսա՛ ՚ի հաւատսն անդր՝ և յանձն առնեմք նոցա զբանն տեառն մերոյ : Եւ զի ոչ հաւատաց նա միումայսց՝ կերպարանաց , և անուն ՚ի հաւատոյ՛ զոր ունի՛ բարձեալ լինի՛ ՚ի նմանէ՛ ՚ի կատարածի , և ապա ՚ընկեցեալ լինի նա՛ ՚ի սատակումն և ՚ի կորուստ : Զի ամենայն որ մահապարտ լինի , նախ կողոպտեն զնա , և ապա սպանեն : Սոյնպէս և սա որոյ՛ զանունն միայն հաւատոց առեալ իցէ , որ առակեալ է յարժաթ և ՚ի հանդերձ , և ՚ի գործ անդր՛ նորա ոչ մերձեցան , բարձեալ լինի՛ ՚ի նմանէ անուն հաւատոց՝ որ կոչեցաւ քանքար . և ապա գատապարտի նա :՝

Եւ զի կոչեաց տէր մեր քաղաք զքնակութիւնն փառաց իւրոց , արդարեւ նմանեալ են հաւատքն տեառն մերոյ քաղաքաց . որպէս զի տացէ թագաւոր իշխանութի միում ումեք՝ ՚ի ծառայից իւրոց՝ ՚ի վերայ քաղաքաց և գեղից : Եւ բնակէ ծառայն յապարանս թագաւորին , և լուանայ զինքն յաւազանս նորա , և բազմի՛ ՚ի գահ արքայութե՛ նորա , և ՚ի ճեմելիս նորա ճեմի նա : Եւ յայսմիկ միայն փոքր է ՚ծառայն իշխան քան զթագաւորն մեծ , զի տէր է նորա . և գիտէ՛ եթէ չէ ինքն գլուխ , և ՚ի տեառնէ անտի իւրմէ ունի նա իշխանութի՛ ՚ի վերայ տէրութե՛ նորա : Սոյնպէս և մեք , յորժամ առնէ ընդ մեզ տէր մեր զգթութի՛ ողորմութե՛ իւրոյ , և հանէ զմեզ առ ինքն՝ ՚ի տեղի իւր , բնակեմք մեք յարքայութե՛ նորա , և գրգեալ փափկանամք մեք՝ ՚ի լոյս անդ նորա , և ուրախ լինիմք՝ ՚ի բարուիս նորա , և ամենայն ստացուածոց նորա կցորդ և հաղորդ լինիմք մեք՝՝ բայց միայն այսուիկ փոքր իցեմք քան զնա՛ , զի նա՛ գլուխ

1. նա 2. հինգ քաղաքք 3. կէս 4. ըստ վաստակոց իւրոց առնու զվարձս : 5. որ դատարկն եկն , կոչեաց զնա տրն 6. վարձեաց 7. քանզի 8, 9. 0M 10. յորժամ ստանամք մեք աշակերտութք զոր ի հաւատս , վարձեալ լինիմք զնա տն յուսուցանելն զնա : 11. ի յայսց 12. հաւատոցն 13. լինի նա ընկեցեալ 14. որ 15. անդ 16. READ: մերձեցաւ B 17. 0M 18. տայցէ 19, 20, 21. 0M 22. իշխան ծառայն 23. սոյնպէս և մեք զի էլանեմք և վայելեմք ի փառս արքայութեան նորա , և ի գրգանս ստացուածոց նորա : 24. եմք մեք

իցէ՛, և մեք՝ ի նմանէն առնումք իշխանութի վայելել՝ ի պարգևան նորա: Եւ յայսմիկ նմանեալ են հաւատքն տեառն մերոյ ?

Յաւետարանի անդ՝ գրեալ է, զի նմանեցոյց տէր մեր զհաւատս իւր՝ տնկոց . ասէ . “Այր մի՛ տնկեաց իւր՝ այգի, որմովք պարսպեաց, և պարսպովք ամբողջոյց զնա, գուբ հնձանս՝ հանդերձեաց ՚ի նմա, և շինեաց կանգնեաց ՚ի նմա աշտարակ, ” Եւ անդ՝ ՚ի նմին պատգամի յայտ առնէ՝ եթէ վաստակեաց աշխատեցաւ յայգոջ անդ մինչև ՚ի ժամանակս պտղոցն, և զլացան զնա մշակքն՝ Եւ դարձեալ՝ ՚ի միւսումն տեղոջ ասէ . “Ես եմ՝ այգի՛, և դուք՝ որթ էք. ” Բամենայն որթ որ յիս տնկեալ իցէ, և պտուղ ոչ տայ, խլի նա՛, ” Զի թէպէտ և թագուցեալ է այս յաւետարանէ անտի, զոր ընթեռնուն օտարք մարկիոնացիքն, սակայն յայնմանէ որ ինչ յԱռաքեալն գրեալ է, գոյ նոցա յանդիմանիչ՝ եթէ արդարեւ գրեալ էր այս յաւետարանի անդ՝ զի առակեալ եմք մեք ՚ի տունկս, և մարկիոնացիք ջնջեցին զայս : Գրէ Առաքեալ ՚ի թղթի անդ հռոմայեցոյ . ասէ . “Զի եթէ տնկակիցք եղաք մեք մահուն տեառն մերոյ, սոյնպէս և յարութեն նորա, ” : Եւ դարձեալ գրեալ է ՚ի թղթի անդ կորնթացոց յառաջնում՝ եթէ տունկ են նոքա այ . ասէ . “Ես տնկեցի, Ապաւղոս ջուր ետ, այլ անձ աճեցոյց, ” :

Mk 12:1b

Jn 15:5a,2a

Rom 6:5

I Cor 3:6

Եւ այսու՛ առակօք զվարդապետութիւն մարգարէութեան լցին գիրք՝ Ասէ Եսայի մարգարէ, եթէ տունկ կենաց մարդք հաւատացեալք են . և իբրև Դունայնացեալք լինէին ՚ի գործոց՝ անտի կենաց, լինին նոքա այնուհետև այգի աւերեալ . ասէ . “Այգի տնկեցի ՚ի տեղի սիրելի՛, ՚ի տեղի պարարտութեան . ցանկով փակեցի, և ամրութի՛ պարսպեցի . նոր տունկ տնկեցի, մաքրեցի, կտուեցի, կակղեցի, ձողաբարձ զարդարեցի, աշտարակ կանկնեցի, գուբ հնձան շինեցի . կացի մնացի եթէ եկեսցէ բերիցէ ինձ խաղող, եկն եբեր փուշ և տատասկ : Արդ, արք Յուդայ և բնակիչք Երուսաղէմի, դատ արարէք ընդ իս և ընդ այգի իմ . զինչ ինչ էր առնել արդեօք այգոյ իմում, ”

Isa 5:1b-7

1. է գլուխ մեր 2,3. օմ 4. տնկոյ . այր մի ասէ 5. օմ 6. + զնա 7. օմ 8. հնձան 9. փորեաց ի նմա, և գործեաց շինեաց 10, 11. օմ 12. որթ 13. ուր 14. օմ 15. և զի գրեալ է այս յաւետարանի անդ . և մարկիոնանք հատին ծածկեցին յաւետարանէ անտի . առաքեալ վկայէ եթէ գրեալ էր, և մարկիոնացիքն ջնջեցին զայս . ասի ի հռովմայեցւոց թղթին եթէ առակեալ էմք ՚ի տունկ, “զի եթէ տնկակիցք եղեաք նմանութե մահուն նորա, սոյնպէս և յարութե նորա լինիցիմք, ” և ի կորնթացւոց թղթին, 16. այս 17. + մեր 18. տունկք 19. READ: ունայնացեալ լինին ՚ի գործոյ B 20. այնուհետև նոքա 21. READ: Երևելի B

և ես ոչ արարի նմա . կացի մնացի՝ զի եկեսցէ բերիցէ ինձ խաղող, եկն եբեր ինձ փուշ և տատասկ : Արդ ես ինձէն պատմեցից զինչ արարից ընդ այգի իմ . քակեցից զամրութի ցանկոյն և եղիցի ՚ի յափրշ տակութիւն, կործանեցից զպարիսպս և արարից կոխան զօրաց . լքից զայգի իմ, զի մի կտուեսցի և մաքրեսցի և մի կակղեսցի, բուսցի և կցեսցի ՚ի նմա փուշ իբրև ՚ի խոպանի . պատուէր տաց ամբողիմոց, զի մի տեղասցեն յայգի իմ . զի այգի կամարարի տունն խորայելի է, և մարդն Յուդայ նորատունկ սիրելի . կացի մնացի զի գտցի ՚ի նմա իրաւունք, և գտաւ անիրաւութի . ակն կալայ արդարութեան, և եղև զլացութիւն ։¹

Եւ յետ աւերածու² այսր միոյ այգոյս՝ վասն որոյ ասացն՝ զի նա ինքն է տունն խորայելի, առնէ անձ զլերինս աւերեալս³ սերմանեաց և տնկոց : Ասէ եւսայի . «Եղիցի⁴ յաւուր յայնմիկ՝ ամենայն տեղի՝ յորում իցէ հազար ամիս⁵ այգոյ՝ ՚ի հազար հազար չափով, խոպանասցի և ՚ի փուշ դարձցի . կապարձեալք և լիաձիգք լիագիրկք անկցին ՚ի ներքս⁶, զի խոպանացեալ և փշաբեր լիցի ամենայն երկիր : Եւ ամենայն լեառն որ ոչ⁷ արօրադիր ահօսաբեկ լիցի, և մի հասցէ անդ երկիւղ . ՚ի եղիցի⁸ ՚ի խոպանէ և ՚ի փշաբեր տեղօջէ անտի արօտ գառ ին և կոխան եզին ։» Զոր օրինակ վասն այգոյն մեկնեաց և եցոյց մեզ մարգարէն՝ եթէ ոչ է նա այգի, այլ բարիոքուին տանն խորայելի կոչեցաւ այգի ցանկալի, և հաւատքն նոյ տնկեցան ՚ի նոսա իբրև այգի նորատունկ, և յորժամ դարձան նոքա ՚ի կռապաշտութի անդ⁹ եղեն նորա լերինք աւերեալք¹⁰, բխեցին ՚ի նոսա գործք չարք իբրև փուշք, սոխպէս և մեք էաք լերինք աւերեալք . զի պտուղ նոյ երբէք ոչ տայաք . ՚ի սոսաց, ասէ, իբրև զտունկն՝ իբրև զսերմն բնակեցեն¹¹ ՚ի մեզ հաւատք, զի ցնծութի տայցեմք¹² մեք պտուղ նոյ :

() որ օրինակ եսայի քարոզեաց վասն այգոյն՝ որ տնկեցաւ և լաւացաւ պտուղ նորա՝ զի խլեսցի¹³, և ա

a.MR: արոր[էայս] Isa 7:23-25

t. որ ոչ IS A COPYIST ERROR FOR: որոչ

1. և պարարտ, փորեցի, կտուեսցի, կակղեցի և որ այլն ևս . և զի ոչ արար պտուղ . քի թողի ասէ և եղև ի կոխան զօրաց . և մի սրբեսցի և կտուեսցի 2. օմ 3. +ի 4. READ: և լիցի B 5. ուր 6. ի այգւոյ 7. օմ 8. լերինս 9. օմ 10. փոյն յարօտ քառն և ի 11. +և 12. տունն ի ՚ի . զի նորատունկ ընդալան զհաւատսն նոյ . 13. անդէն 14. օմ 15. +և 16. իսկ ապա իբրև զսերմն և զտունկ բնակեցան 17. տացուք 18. զպտուղ 19. լոգացաւ նա և ոչ ետ զպտուղ

սացվան լերանցն աւերելոց՝ զի ահօսարեկ լիցի , սոյն
 պէս և յեզեկիել գրեալ է՝ եթէ սատակելոց էր անձ
 զտունին առաջին իբրու զմարդիկ կարգատունկ , և
 զուարճացուցանէ զայլ մարդիկ՝ որ ՚ի կռապաշտու-
 թեան աւերեալ և ցամաքեալ էին . և առնէ զնոսա
 ծառս փառաւորեալս գեղեցիկս , իբրու յառաջին
 ժողովրդենէ անտի առնու տունկ պատուաստէ ՚ի նո-
 սա զՅիսուս Քրիստոս , զի առեալ լիցի նա յազգէ
 անտի տանն Յուդայ յետ խոտելոյ առաջին արքայու-
 թեն . զի քան զամենայն որդիան Իարայելի , որ կռ-
 չեցան տունկ խոտեալ և անարգեալ , ճոխ և յարգի
 էր ազգ տանն Յուդայ , զի ՚ի նմանէ ծագեաց Յիսուս
 Քրիստոս : Ասէ եզեկիել մարգարէ . “Ա յսպէս ա-
 սէ տէր կամարար . առիցես յընտիր ընտիր բարձանց
 մայրիցն և նոճոյն , և հանից ՚ի գլխաւոր գլխաւոր՝ որ
 ՚ի մատաղատունկն շառաւելէ անտի . և տնկեցից ես
 զնոսա ՚ի լերինն բարձրութե , և կախեցից զնա զբար-
 ձրացեալ լեռնէն Իարայելի . տնկեցից և հաստատե-
 ցից . ոստոս արձակեսցէ , և պտուղ բերցէ . և եղիցի
 ծառ մեծ , և յամրութիւն ոստոց նորա հանգիցեն
 թռչունք երկնից , և ամենայն բարունակք նորա ՚ի
 նա հաստատեսցին . և ծանիցեն զիտասցեն ամեն
 փայտք անտառի՝ եթէ ես եմ տէր , որ խոնարհեցու-
 ցանեմ զփայտս բարձրացեալս , և բարձրացուցանեմ
 զփայտս խոնարհեալս . ցամաքեցուցանեմ զծառ դա-
 լարացեալ , և դալարեցուցանեմ զծառ գօսացեալ ,”
 Վասն այսորիկ յառակօրինակաց նմանեցուցանէ զմեզ
 տէր մեր տնկոց ծառոց և որթոյ :

a COPYIST ERROR, READ:
 արդատուէկ

Ezk 17:22-24

Եւ այսպէս եմք մեք նմանեալ տնկոց . զի նախ
 գաւազան մի յորթոց միայն լոկ մերկ տնկի յերկրի ,
 և ապա հաստանայ . և ընդունի ՚ի ծածուկ զօրուի զոր-
 թոյ , և բարունակս և տերև և ծաղիկ և խաղող , ուս-
 տի զինի լինի . և իբրու կտրած մի որթոյ է նա մերկ ,
 թողեալ լինի ՚ի վերայ նորա մշակ՝ կակղեալ շուրջ
 զարմատովք նորա , և սրբեալ մաքրեալ զբարունակս
 նորա ՚ի գօսացեալ ծայրից անտի , և հանել զքաղ
 նորա , և գործել զամենայն գործ նորա ՚ի ժամու իւ-
 րում . և ՚ի հագաբարձութե մշակին ընդունի որթն
 պաշտօն՝ որ առաքի նմա յայ , արև , անձրև , ամբք ,

¹ ցող և հողմք քաղցրութեան, և լինի նմա պտուղ ³
 բարութե՛ որ ուրախ առնէ՛ զտէր այգոյն: Ապա եթէ ⁴
 արհամարհեաց զնովաւ մշակն, և պակասէ նմա բս-
 պաս՝ դայեակ մնուցիչ, քուսցեալ ցամաքի որթն,
 և զրկեալ լինի պտուղ՝ այն որ հանդերձեալ էր ծնա-
 նիլ՝ ի նմանէն, և ինքն լինի կերակուր՝ ի նիւթ հրոյ:
 Սոյնպէս և մարդիկ՝ որ աշակերտին յարքայութիւն ⁶
 երկնից, և տնկին հաւատովք՝ միանձուռք. յայսմիկ
 զբոսանիմք կարգալ զանունն ւնյ, և հաւատալ ՚ի նա՛ ⁷
 թէ մի է ւ՛ծ միայն՝. և յետ սկզբանն առանց պտղոյ
 եմք մեք, զի յամենայն վաստակոց և ՚ի գործոցն տղայ
 եմք, և ապա կացեալ լինին ՚ի վերայ մեր վարդա-
 պետք ՚ի նմանութի մշակաց: ¹⁰

Աւ զոր օրինակ ¹¹ մշակ ¹² գործէ զամենայն գործ ՚ի
 ժամու իւրում, և մաքրէ և կտուէ զորթն ¹⁴, սոյնպէս
 և վարդապետք մատուցանեն մեզ զուսումն վարդա-
 պետութեան զգաստութիւն և քաջալերութիւն յարժա-
 նաւոր ժամանակի, և սաստեն մեզ, և ցուցանեն զեր-
 կեւը, և մաքրեն բառնան ՚ի մէնջ զամենայն գործս
 չարութե իբրև զփուշ և տատասկ՝ զոր քաղէ հանէ
 մշակ յայգոյ ¹⁸, և ընդունիմք մեք ՚ի նմանութիւն անձ
 րևաց ²⁰, ցողոյ, արևու, ամպոյ, միգի և հողմոց՝ զըն-
 թեռնու ²³ գրոց, զթարգմանութի, զաղօթս, և զձեռ-
 նագրութի, և զօրհնութի գովութե պատարագի. և
 աճեմք և զուարճանամք մեք այնուիկ իբրև զայգի
 վայելուշ, և հաստատեալ կայցեմք մեք ընդ աջմէ
 տեառն մերոյ, իբրու բարձեալ ունիցիմք մեք պտուղ
 սրբութեան հաճոյ տեառն մերոյ. և կեցուցանիցեն
 զմեզ այն՝ վկայեաց վասն նորա տէր մեր և ասէ՝ ²⁶ «Ե-
 կայք օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայու-
 թիւն՝ որ պատրաստեալ իցէ ձեզ ՚ի սկզբանէ աշխար-
 հի ²⁷. զի քաղցեալ էի և ետուք ինձ ուտել, ծարաւի
 էի և ետուք ինձ ընպել, օտար էի և ժողովեցէք զիս,
 մերկ էի և զգեցուցէք զիս, հիւանդ էի և տեսէք
 զիս, ՚ի բանդի էի և եկիք առ ին՝»: Եւ յայսմիկ ³⁰
 նմանեալ եմք տնկոյ:

Mt 25:34b-36

Իսկ արդ իւ մարթեմք տալ զպտուղ հաճոյ ւնյ,
 կամ զիարդ մարթեմք մեք կերակրել զՔրիստոս, հա-
 ւանեցուցանէ զմեզ աւանիկ տէր ՚ի յասելն իւրում.

1. ւնյ որ առաքէր նմա անձրևս, ցող, և ամպք, 2. զի լիցի ի 3. պտուղք 4. առ-
 նէր 5. իսկ զի արհամարհեցին զնովաւ մշակքն, և պակասեաց դայեակ և
 սնուցիչ, քուսցեալ եղև որթն և պատրաստեցաւ 6. աշակերտեալ լինին
 արքայութեանն 7. օմ 8. հաւատով 9. զի ուսանիմք զանունն ւնյ, թէ նա
 միայն է և հաւատամք ի նա՛ 10. օմ 11. որպէս 12. + այգւոյն 13. օմ 14. խնամ-
 արկէ, փորէ և կտուէ, և այլ ևս 15. մեք ընդունիմք զուսումն և զխրատ վար-
 դապետաց՝ որ 16. օմ 17. READ: անցուցանեն զահ և B 18. օմ 19. + ի վարդապետ-
 աց 20. օմ 21. և միգի և արևու 22. օմ 23. զընթերցումն 24, 25. օմ 26. առնեմք
 զպտուղն զոր ասաց տրն, 27, 28. օմ 29. և որ այլն ևս: 30. այսու ամենայն պտղ-
 արերութիւն մերով:

Mt 25:40bc

Mt 1:23

ասէ . « Երգարեւ ասեմ՝ ձեզ . որչափ ինչ արարէք դուք միում ումեք յեղբարց իմնց փոքրկանց¹, ինձ արարէք » : Զի յառաջագոյն կանխեաց Եսայի մարգարէ և ասէ . « ԵՏաւադիկ կոյսդ յղասցի և ծնցի մանուկ , և կարդայցեն զանուն նորա Եմանուէլ , որ թարգմանեալ կոչի՝ անձ մեր ընդ մեզ » : Եւ այսպէս եղև Յիսուս անձ մեր ընդ մեզ : Քանզի ասաց , ասէ , որ ինչ միանգամ զնոսա պատուեցէք , ես պատուեցայց նոքօք . զի ընդ մեզ և ՚ի մեզ է նա² : Իսկ Դոք ՚ի խոնարհ արկանեն զաչս իւրեանց յեղբարց իւրեանց³ , յատեան դատաստանի մտանէ տէր մեր և լինի ամրաստան զնոցանէ⁴ . Դորպէս թէ ՚ի նմանէ արկին ՚ի վայր զաչս իւրեանց⁵ :

Իսկ յորս տնկեցան հաւատքն , և ոչ ընկալան զսպանն մննդեանն , զախոսիկ զոր համարեցաքն ՚ի վերուստ՝ չորանան ցամաքին նոքա իբրև զորթ մի գօսացեալ , և զլացեալ զրկի գեղեցիկ պտուղն՝ որ հանդերձեալն էր լինել ՚ի նոսա : Եւ յորժամ եկեսցէ տէր այգոյն առնուլ զպտուղն զպտղաբեր այգոյն , և գտանէ վնոսա աւերեալս ՚ի գործոց բարեաց , խլին և անկանին նոքա ՚ի նիւթ հրոյ իբրև զորթ ցամաքեալ : Եւ զոր օրինակ որթն իբրև տնկի՝ ոչ եթէ յարմտիս նորա երթան բրել տեսանել եթէ գուցէ կռուեալ և կցեալ իցէ , այլ առ ամին ցուցանէ զվկայութիւն տերևոյն ՚ի ծայրս իւր , և ապա յետոյ տայ պտուղ : Սոյնպէս և մեք , յորժամ տնկեալ լինին ՚ի մեզ հաւատքն , և կալեալ լինիմք , ոչ եթէ ՚ի միտս մեր գայ որ մտանել տեսանել՝ եթէ կալեալ իցէ՝ եթէ ոչ⁷ : Եւ յլ որպէս որթ՝ զի ամին ցուցանէ զգոյն ՚ի զուարճանալ տերևոյն , սոյնպէս և մեք՝ յորժամ հաստատեալ լինին հաւատքն ՚ի միտս մեր , զառաջինն երեւիմք մեք՝ զի բխէ սէր ՚ի մտաց մերոց , և երևի արտաքս , և ապա լինիմք մեք պտղաբերք յայտնի : Եւ յայսմիկ նմանեալ են հաւատքն մեր տնկոց :

Եւ¹⁰ դարձեալ նմանեցոյց տէր մեր զեկեղեցի իւր խաչին ,¹¹ և ինքն եղև հովիւ . որպէս և յաւետարանի անդ ասէ .¹² « Ո՛վ իցէ ՚ի ձէնջ՝ որոյ իցէ նորա խաչն , և մուրրիցի անտի ոչխար մի , ոչ թողուցու նա զիննը .

Lk 15:4

1. զի որով արարէք ասէ միում ի փոքրկանցս 2. եղև անձն որ էմանուէլ ընդ մեզ անձ . և ում ումեք և առնիցեմք , բի առնեմք . զի ընդ մեզ է հանապազ . 3. որ ի վայր արկին զաչս ի նմանէ 4. զսոցանէ 5. օմ 6. տնգեալք ի հաւատս որք ոչ բերեն զպտուղս զորս թուեցաք ի վերուստ , իբրև որթք գօսացեալք այրիցին ի հուր 7. օմ 8. զի որպէս որթն առ սակաւ սակաւ զտերևն աճեցուցանէ և ապա զպտուղն , այսպէ նախ հաւատամք , և զսիրելն պտղաբերիմք 9. օմ 10. օմ 11. հօտի 12. օմ

սուն և զինն՝ ի լեառն յանապատ¹, և երթիցէ զՏեա
 կորուսելոյն մինչև խնդրիցէ և գտցէ զնա², և յայն-
 միկ՝ զի ասաց աշակերտացն³ «Մի երկնչի³ հօտ փոք-
 րիկ » . և յայնմիկ՝ զի ասէ «Ահա առնիկ⁴ առաքեմ
 զձեզ իբրև զգառնինս⁴ ի մէջ գայլոց » : Եւ բազում
 առակօք կոչեաց զաշակերտսն հաւատացեալս և խա-
 շինս , և ինքն եղև հովիւ⁵ : Կա և յայնմիկ զՏեա օրի-
 նաց և մարգարէից գնաց տէր , զի բազում մարդա-
 րէք թագաւորք և իշխանք՝ որ⁸ յառաջ քան զտէր
 մեր՝ եղեն հովիւք : Հարէլ՝ որ հաճոյ եղև¹⁰ նոյն , ի սկըզ-
 բանէ հովիւ էր . և Աբրահամ , զի եղաւ նմա կտակն
 ժառանգութե¹² , տէր էր խաշանց . և զՅակոբ ի հո-
 վուաց առ , և իօսեցաւ ընդ նմա նծ . և զՄովսէս
 ի խաշանց առ , և եղև թագաւոր և հրեշտակ նոյն .
 և Դաւիթ ի խաշանց կոչեցաւ , և թագաւորեաց ի
 վերայ Իսրայէլի : Եւ սոքա ամենեքեան ըստ կանխաց¹³
 տեառն մերոյ եղեն հովիւք արօտից մարդկան , զի
 նախ ուսցին ի խաշանց անտի՝ թէ որպէս է հոգա-
 բարձութի հովուին վասն հօտիցն իւրոց . զի յորժամ
 մտորեսցի ոչխար ի հօտէ անտի , խնդրեսցէ և ածցէ
 և արասցէ զնա ի ներքոյ ձեռնին իւրոյ . և խառնես-
 ցէ զնա ընդ ընկերս նորա , և գիտէ¹⁷ որպէս արժան է
 կերակրել զհիւանդն¹⁸ , և օժանել զբորոտեալն , և պա-
 տել զբեկեալն :

Lk 12:32
 Lk 10:3

Եւ զի գիտասցեն՝ թէ որպէս խոնարհեցուցանէ
 հովիւ զանձն իւր , և աշխատի վասն հօտից իւրոց ,
 սոյնպէս փոյթ լինիցի նոցա վասն արօտի մարդկան :
 Եւ վասն այսոցիկ վկայէ և Եզեկիէլ մարգարէ . «Ե-
 ղեն պատգամք տեառն ի վերայ իմ , և ասէ . որդի
 մարդոյ մարգարէա դու ի վերայ հովուացոյ Իսրայէ-
 լի և ասասցես ցոռսա²³ . այսպէս ասէ տէր կամարար .
 ով հովիւքդ Իսրայէլի , մի եթէ հովիւք ուրուք ու-
 րէք զանձինս արածեսցեն²⁴ . ոչ հովիւք զխաշինս ա-
 րածեն²⁵ : Արդ աւաղիկ զկաթնդ ուտէք , զփափուկս
 ագանիք , զպարարտս կրճտէք²⁷ , և զխաշինս իմ ոչ ա-
 րածէք . զհիւանդացեալն ոչ բժշկեցէք²⁸ և զտկարա-
 ցեալն ոչ զօրացուցէք , զբեկեալն ոչ պատեցէք³⁰ և
 զչարւարեալն ոչ մխիթարեցէք , զմոլորեալն ոչ դար-
 ձուցէք³³ և զկորուսեալն ոչ խնդրեցէք , զհաստ հա-

Ezk 34:1-13a

1. Թողու ասէ զիննսուն և զինն ոչխարսն 2,3. ՕՄ 4. զոչխարս : 5. ՕՄ 6. + մէր 7.
 արդարք 8. որք 9. հովիւք էին 10. եղևն 11. որ եղև առ 12. ժառանգութեանց 13.
 կամաց 14. քանզի 15. խնդրէ և առնէ 16. խառնէ զնա ընկերս իւր : 17. + թէ 18.
 զհիւանդսն 19. զբորոտեալսն 20. արդ 21. առ խաշինսն , այնպէս փոյթ լիցի և
 արածողաց մարդկան : Կա և Եզեկիէլ մարգարէ գրէ , եղև պատգամ 22.
 որդւոցդ 23. ցհովիւսդ իլի 24. արածիցեն 25. և ոչ զխաշինս արածիցեն
 26. READ: և զփափուկսդ զգենոյք և զպարարտսդ B 27. ADD: և զսարդ
 զգենոյք B 28. զհիւանդացեալսն ոչ բժշկէք 29. զտկարացեալսն ոչ զօրա-
 զուցանէք 30. պատէք 31. ՕՄ 32. զչարւարեալսն ոչ մխիթարէք 33. զմոլոր-
 եալսն ոչ դարձուցանէք , 34. ՕՄ 35. զկորուսեալսն ոչ խնդրէք

րուսան նենգով կործանեցէք¹, զՏզօրն բռնութեամբ
 և խաբէութեամբ չարարեցէք². և ցրուեցան խաչինքն³
 իմ, քանզի⁴ ոչ գոյր նոցա հովիւ . և եղեն կերակուրք⁶
 գազանաց անապատի . ցրուեցան մուտրեցան խաչինքն
 իմ ընդ ամենայն լերինս բարձունս⁷, ցրուեցան ընդ
 ամենայն տիեզերս երկրի, և ոչ ոք էր որ խնդրէր,
 և ոչ այն որ⁹ դարձուցանէր: Վասն այսորիկ լուարուք
 հովիւք ամենայն զպատգամս տեառն . կենդանի եմ
 ես¹⁰ ասէ տէր կամարար, փոխանակ զի մատնեցան
 խաչինք իմ յաւար, և եղեն խաչինք իմ կերակուր
 ամենայն գազանաց անապատին, զի ոչ գոյր ՚ի վե-
 րայ նոցա հովիւ և ոչ յայց ելին խաչանց իմոց, այլ
 բուծանէին նոքա զանձինս իւրեանց, և զխաչինս իմ
 ոչ արածէին¹¹, վասն այսորիկ հովիւք լուարուք ըզ-
 պատգամս տեառն . այսպէս ասէ տէր կամարար¹². ա-
 հաւադիկ եկեալ հասեալ եմ ես ՚ի վերայ հովուացդ,
 և պահանջեցից զխաչինս իմ ՚ի ձեռաց դոցա, և¹³
 դադարեցուցից զհովիւսդ¹⁴ խաչանց իմոց, և այլ ոչ¹⁵
 արածեսցեն նոքա . և փրկեցից ես զխաչինս իմ ՚ի բե-
 րանոյ նոցա, և այլ ոչ¹⁷ լիցին նոցա կերակուր: Այս-
 պէս ասէ տէր կամարար. ահաւադիկ ես պահանջե-
 ցից զխաչինս իմ, և հանդէս արարից խաչանց իմոց .
 զոր օրինակ առնիցէ հովիւ հանդէս զհօտից իւրոց
 յաւուր միգի և մառախոյի, այնպէս խնդրեցից զնո-
 սա և ժողովեցից զնոսա յամենայն տեղեաց՝ ուր
 ցրուեալն իցեն նոքա անդ՝ յաւուրն միգի յաւուրն
 մառախոյի . և հանից զնոսա ՚ի հեթանոսաց, և ժո-
 ղովեցից զնոսա ՚ի գաւառաց: Եւ դարձեալ ասէ. «Ես
 ինձէն ճարակեցից զխաչինս իմ, և ես հանգուցից
 զնոսա, ասէ տէր ամենակալ. զկորուսեալդ խնդրե-
 ցից, զմուտրեալդ դարձուցից, զբեկեալդ պատեցից,
 զհիւանդացեալդ զօրացուցից, զքերն և զՏզօր պա-
 հեցից և արածեցից զնոսա իրաւամբք և արդար-
 ութիք¹⁸: Յայսմիկ յայտ արար մեզ¹⁹ եթէ զամենայն
 թագաւորս և զիշխանս ՚ի բաց մերժէ: Դարձեալ ա-
 սէ տէր կամարար. «Ահաւադիկ ես հասեալ եմ ՚ի

Ezk 34:15-16

Ezk 34:20b-23

1. զհաստահարուստն նենգաւ կործանէք 2. սատակէք 3. խաչինքրդ 4. զի
 5. գոյ 6. կերակուր 7. օմ 8. ընդ տիեզերս երկրի ցրուեցան, 9. օմ 10. այս-
 պէս 11. զի արարէք դուք այսպէս և ցրուեցան խաչինքն իմ 12. այսպէս
 ասէ տիր կամարար, հովիւք լուարուք զբանս իմ 13. ձերոց 14. +ի 15. +ևս
 16. զխաչինս իմ փրկեցից 17. +ևս 18. և որպէս հովիւ հօտից իւրոց հան-
 դէս առնէ, սոյնպէս և ես արարից և ժողովեցից յամենայն ազգաց
 զցրուեալսն և ի հեթանոսաց և պատեցից զվիրաւորսն և զչար-
 չարեալսն և 19. օմ 20. +տիր

վերայ ձեր . ոչխար առ ոչխար դատեցայց , զհարուստին ընդ անաւազն ընտրեցից , և զանաւազն ընդ հարուստն . փոխանակ զի ոգևորք դուք գրթցէիք խեթկէիք , և զանաւազն առ ոտն հարկանէիք , մինչ 'ի բաց մերժէիք . և ցրուեցան խաշինք իմ : Արդ փրկեցից զխաշինս իմ , և այլ ոչ ևս մատնեցից զնոսա 'ի յափշտակութի¹ : և դատեցայց խոյ առ խոյ , և նա խազ առ նոխազ² : Եւ կանգնեցից կացուցից 'ի վերայ նոցա հովիւ մի՝ զԺառայ իմ զԴաւիթ , որ հովուեսցէ նց , և նա հանգուսցէ զնոսա , և եղիցի նց հովիւ » :

Բանք մարգարեից հանապազ ճշմարիտ են . բայց այս երկու բանք փոփոխեալ են 'ի միմեանց . զի զառաջինն ասէ՝ ես եղեց նոցա հովիւ , և յետոյ ասէ՝ Դաւիթ ծառայ իմ հովուեսցէ զնոսա : Սակայն հաւասար և⁷ միաբան են այս պատգամք ընդ միմեանս . իբրու ընդունի լինել հովիւ՝ որ անձն է և մարդ , զի նա ինքն է տէր մեր , զի⁹ ծնաւ նա¹⁰ 'ի զաւակէ անտի Դաւթի . և անձ է՝ զի երկոքին կատարին 'ի նմա : Եւ վկայէ Եսայի մարգարէ՝ եթէ ծնանելոց է անձ փրկիչ . ասէ . « Մանուկ ծնաւ մեր , և որդի տուաւ մեզ . և⁴ իշխանուի նորա տացի 'ի վերայ ուսոց իւրոց . անուն կոչեսցի նմա պանելի խորհրդական , անձ , հզօր » . քանզի անձ էր Քրիստոս , և որդի անձ : Արդ լցեալ կատարեցաւ 'ի նմա այն՝ զոր անձն ասէ¹⁷ . « Ես եղեց հովիւ խաշանց իմոց , և ես ճարակեցից զնոսա » : Եւ զի որդի է նա Դաւթի , ինքնին Դաւիթ եղև հովիւ . և կատարեցաւ¹⁸ բանն զոր ասաց նոցա՝ անձ²⁰ . « Դաւիթ ծառայ իմ հովուեսցէ նոցա , և նա եղիցի 'ի վերայ նոցա հովիւ » :

Եւ եթէ ոք ասիցէ ինձ , սա զի է որդի Դաւթի՝ զխարդ մարթի կոչել զնա Դաւիթ և կատարել հովուութեանն Դաւթայ , դիւրին է ինձ ցուցանել 'ի գրոց սրբոց՝ եթէ կոչի Դաւիթ որ 'ի զաւակէ Դաւթի , և ունի զաթոռն արքայութե նորա : Զի գրեալ է 'ի մատեանս Թագաւորաց , 'ի ժամանակի իբրև եկին զօրք որդւոցն Իսրայելի , և ասեն ցրովաովամ որդի Սողոմոնի « Թեթեացո 'ի մէջ 'ի հարկաց անտի հօր քո²⁵ , ասէ ցնոսա . ծկոյթ իմ ստուար է քան զքոյթն հօր իմոյ . հայր իմ գաւազանաւ խրատէր

Isa 9:6

I(III) Kg 12:4b
 (Paraphrase)
 I(III) Kg 12:10b,11b

1. OM 2.+ զխաշինս իմ 3. READ: զդաւիթ զԺառայ իմ և B 4. OM 5. փոփոխեալք 6. նոցա 7,8. OM 9. որ 10,11,12. OM 13. DEL: OM B 14. OM 15. տացի 16. OM 17. այն, զի ասէ անձ 18.+ ի նա 19. OM 20.+ ասէ 21. որդի է 22. մարթիցէ 23. զսա 24.+ ի նա 25.+ և նա 26. հաստ

զձեզ , բայց ես քրովք խրատեցից : Եւ¹ ասէն ցնա . «² և յայսմհետէ չիք մեզ բաժին ընդ Դաւթայ , և ոչ ժառանգութի ընդ որդւոյն Յեսսեայ . այսուհետև գնա ցէք դուք³ իւրաքանչիւր 'ի խորանս ձեր , որդիք իւրայէլի . արդ տես դու զտուն քո , Դաւթի » : Իբր ոչ եթէ Դաւթ էր , այլ որդի նորա : Զի եթէ սա⁴ որ զաւակ միայն⁵ որ⁶ ծնեալ է 'ի տանէ անդ⁷ Դաւթի , և յարդարութի և 'ի գործոց և 'ի տերութի Դաւթի փոքր էր , և 'ի վերայ երկուց ազգաց միայն թագաւորեաց նա՝ կոչեցաւ Դաւթ , ո՞րչափ ևս առաւել Քրիստոս , զի 'ի⁸ յազգէ տանն Դաւթի ծնաւ նա . զի գործք և արդարութիք և իրաւունք նորա մեծաւ մեծ⁹ սքանչելի են¹⁰ : Եւ 'ի ծագաց երկնից մինչև 'ի ծագս նորուն ծագեաց անուն նորա¹² , և¹³ քարոզեցաւ վարդապետութի նորա , և ընդ ամենայն տեղիս հաստատեցաւ արքայութի նորա : Վասն այսորիկ Կարտ է կոչել զնա Դաւթ , և ընդ նովաւ հովուուն Դաւթայ : Եւ զոր օրինակ Դաւթ նախ հովիւ եղև և ապա թագաւորեաց , նոյնպէս¹⁸ և Քրիստոս նախ զառաջինն եղև մեզ հովիւ , և զմոլորեալս Դարձոյց 'ի կեանս²⁰ , և զհիւանդացեալսն բժշկեաց , և²¹ զտկարացեալսն զօրացոյց , և զբորոտսն սրբեաց , և ապա յետոյ²² թագաւորէ . և²³ գայ յերկրորդ գալստեանս իւրում թագաւոր հզոր²⁴ , և Աստուած փառաւորեալ : Եւ յայսմիկ նմանեալ²⁵ եկեղեցի խաչին , և Քրիստոս հովուի :

Ezk 34:31

Եւ զի յայտ արասցէ՝ թէ մարդիկս կոչեցեալ են խաչն արօտի , այսպէս ասէր Եզեկիէլ 'ի նմին պատգամի . « Այլ դուք խաչինք իմ՝ խաչն արօտի իմոյ մարդիկ էք , և ես իմ ձեր եմ . ասէ տէր կամարար » : Վասն այսորիկ և Քրիստոս զի յայտ արասցէ՝ եթէ ամենայնիւ²⁶ հաւասար են²⁷ առաջի մարգարէութեն²⁸ , կոչեաց և նա զմարդիկ խաչն՝ որք ունկնդիր եղեն նորա , և եղև նոցա հովիւ²⁹ : Վասն այսորիկ ասաց տէր մեր . « Ոչ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարգարէս . ոչ լուծանել եկի , այլ կատարել³¹ » : Եւ իբրև համեմատեալ միաբանեմք մեք³² եթէ այս ամենայն հովիւք , որ համարեցայ զանուանս նոցա , 'ի Քրիստոս առակեալ են , զոմանս 'ի նոցանէ սպանին , և ոմանք 'ի

Mt 5:17

1,2,3. OM 4. իբրու 5. OM 6. էր 7. անտի 8. DEL: OM B 9. իրաւունք արար և արդարութի 10. +և 11. էր 12. OM 13. զի 14. արքայութիւն 15. հաստատեցաւ արդարութիւն նորա ընդ ամենայն երկիր 16. կոչեցաւ 17. առ ի 18. սոյնպէս 19. եկն 20. ի կենաց դարձոյց 21. OM 22. զբորոտեալսն 23. թագաւոր 24. Մեծ 25. +է 26. զի քն 27. է 28. մարգարէութեանցն 29. OM 30. որպէս և ինքն ասաց 31. այլ ընդ 32. +զգիրս , գտանեմք

նոցանէ ապրեցան ՚ի մահուանէ և թագաւորեցին¹, և մենեքին սորա ՚ի նմանութի պատկերի կերպարանաց Քրիստոսի են²։ Եւ զոր օրինակ նկարին պատկերք թագաւորի ՚ի մանկուէ իւրում և յերիտասարդուէ և ՚ի ծերուէ իւրում³ և յարքայուէ, սոյնպէս և այս ամենայն հովիւք ՚ի ժամանակս իւրեանց պատկերք կերպարանացն Քրիստոսի զի պատկերն թագաւորին զոր նրկարեն ՚ի մանկուէ նորա՝ ոչ է մեծ, այլ զնմանութի տղայութեն պահէ. և այլ միւս ևս պատկեր կանկնեն⁴ նմա յորժամ այր լինի նա. Դարձեալ և սա⁵ այս պատկեր զնմանութիւն ժամանակին պահէ. և յորժամ թագ առնու՝ այլ միւս ևս նկարեն նմա։ Սոյնպէս և սորա զորս համարեցայս զի պահեցին նոքա զնմանութի կերպարանացն Քրիստոսի. և նկարեցան ՚ի նմա իւրաքանչիւր ՚ի նոցանէ զնմանութիւն միոյ միոյ ՚ի ժամանակաց Քրիստոսի, յոր և նշանակեցան նովաւ և պահեցին։

Հարեւ եղև հովիւ, քահանայ և վիրաւոր, և առնա յանդրանկաց խաշանց իւրոց, և մատոյց պատարագ ւնյ, և ընդունելի եղև պատարագն զոր մատոյց ՚ի խաշանց իւրոց ՚ի վերայ սեղանոյն կամաց հաճութե. և յետ այսորիկ եսպան զնա երէց եղբայր նորին, և նենգեաց զնա։ Եւ քանզի գիտէր զնենգութի սրտին Վայէնի բարձրեալն⁶, ոչ ընկալաւ զպատարագս նորա։ Սոյնպէս և Քրիստոս եղև հովիւ քահանայ և վիրաւոր, իբրև մատոյց ւնյ պատարագ. և ապա վիրաւորեցաւ նա ՚ի ձեռաց ժողովրդեանն՝ որ երէց էր քան զնա ծննդեամբն, զի նենգեցին զնա և մատնեցին զնա։ Եւ զոր օրինակ ոչ ընկալաւ ւնյ ըզպատարագսն Վայէնի՝ զի բաժանեալ էին միտք նորա, և ձեռք նորա պղծեալ էին արեամբ՝ զի լի էր նա բարկութե սպանանել զեղբայրն իւր, և պատարագ սպանելոյն արժանի⁷ եղև, սոյնպէս և ւնյ ընդունի զպատարագս մեր, զի երթամք մեք զկնի հովուի քահանայի և սպանելոյ. և իսրայելացիք՝ որ ՚ի Քրիստոս ոչ խոստովանեն՝ զի մատուցէ զնա ւնյ հոր իւրում, և կան մնան ՚ի միտան Հերովդիայ, և զկնի փարիսեցոց սպանողաց երթան, և ոչ լինին նոքա ընդունելի ՚ի վերայ սեղանոյն հաճութեան, զի հա-

1. Թագաւորք էին 2. և ամենեքեան 3, 4. ՕՄ 5. էին 6. ՕՄ 7. + եղեն 8. կանգնէ 9. և դարձեալ 10. + ևս 11. համարեցայ 12, 13, 14. ՕՄ 15. նորա զի 16. + բարձրեալն 17. ՕՄ 18. զպատարագն 19. և 20. պատարագ ւնյ 21, 22. ՕՄ 23. զպատարագն 24. ընդունելի 25. զհետ 26. իսկ 27. որք զքս 28. զնոսա 29. ՕՄ

ղորդք և կցորդք են նորա արեանն Գրիստոսի :

Isa 1:11b-15

Իսկ Եսայի մարգարէ . «Յագեալ եմ, արդ շատ է ինձ . զողջակէզս խոյոց և զճարպս գառանց և զարիւն ցլուց և զնոխազաց¹ ձերոց Դոչ կամիմ տեսանել , և բնաւ զյանդիմանելոց ձեր ես ոչ կամիմ² : Բնաւ ո՞ իսկ ինդրեաց զայդ ՚ի ձեռաց ձերոց . կոխել դուք ամենեքին զգաւիթս իմ այսուհետե մի յաճախէք : Եթէ մատուցանիցէք դուք ինձ զնաչիհ պատարագացն , ՚ի զուր է ձեզ . և եթէ արկանէք դուք ինձ խունկս , և այն ՚ի պեղծս համարեալ են ինձ : Չգլուխս ամսոց ձերոց և զշաբաթս ձեր ես ոչ ընդունիմ . զաւուրս ձեր արդոյս ոչ առնում յանձն . զպահս և զդատար կուծիս և զգլուխս տարեկանաց ձերոց ատեաց անձն իմ , և յագեալ եմ արդ ձեօք : Չիք հնար , յայսմ հետէ այլ ոչ ևս ներեցից մեղաց ձերոց . յորժամ համարաձիք դուք զձեռս ձեր առ իս , դարձուցից զերեսս իմ ՚ի ձէնջ . և եթէ յաճախիցէք մատուցանել զաղօթս ձեր , ոչ լուայց ձեզ , զի ձեռք ձեր լինեն արեամբ³ : Եւ զկատարածն զոհից և զպատարագաց⁴ յայտ արար և եցոյց մեզ մարգարէն՝ եթէ աղօթք և ստուգուծի են . և ոյք⁵ հաղորդ լինին սպանողաց⁶ և պղծին արեամբ , և ոչ լինին ընդունելի աղօթք նոցա . զի նորա իսկ են պատարագք , որպէս զի ոչ եղեն ընդունելի պատարագք⁸ Կայէնի : Եւ մեք ոյք⁹ երթամք զկնի Գրիստոսի , որ նմանեալ է Հարէլի արդարութիւն և քահանայութեամբ և մահուամբ իւրով , ընկալեալ լիցին պատարագք մեր ՚ի վերայ սեղանոյ . քանզի յանմեղ հօրէ արդարեւ¹² ստոյգ հովուին մատուցեալ լինիմք մեք ՚ի վերայ սեղանոյ , որպէս և Առաքեալ ասէ .¹³ «Աղաչեմ զձեզ , եղբարք , պատրաւ տեցէք զանդամն ձեր պատարագ կենդանի սուրբ հաճոյ այն » : Եւ դարձեալ ասէ¹⁴ . « Չօրհանապազ համարեցաք մեք իբրև զխաչն¹⁵ ՚ի սպանումն » : Եւ յայսմիկ նմանեմք մեք խաչին : Եւ տես , զի նմանեցաւ Հարէլ հովուին՝ արդարութեն Գրիստոսի և քահանայութեանն և մահուն իւրոյ¹⁷ :

Rom 12:1

Rom 8:36b

Յակոր նահապետ հարցն¹⁸ հովիւ էր Խահակայ հօր իւրոյ , և հալածական եղև նա յեղբօրէն իւրմէ՝ որ երէցն էր քան զնա , և ապա¹⁹ ընկալաւ նա իւր²⁰ խաչն

1. READ: նոխազաց B 2. և բնաւ զյանդիման լինել ձեր ես ոչ կամիմ տեսանել . 3. OM 4. ահաւասիկ 5. պատարագաց 6. հաղորդին սպանուածեանց 7. OM 8. նոցա պատարագն ոչ է ընդունելի իբրև զպատարագսն 9. իսկ 10. որք 11. ընդունելի լինին 12. անմեղ և 13. READ: զմարմինս B 14. OM 15. զանձինս մեր որպէս խաչն 16. համարեալ եմք խաչն 17. ի հարէլ առաջինն նմանեցաւ նա արդարութեամբ , և քահանայութեամբ , և մահումբ 18. OM 19. ADD: Եկն B 20. զիւր

ասորի¹։ Սոյնպէս² և Քրիստոս եղև վարդապետ³ Հրէից՝ խաչինն առաջնոյ . և իբրև հալածեցաւ նա՝ ի Հերովդիայ արքայէ, եղև հովիւ⁴ հեթանոսաց ասորոց։ Ի ժամանակի իբրև եղև Յակոբ հովիւ խաչինն՝ Ղարանու, առ որոշեաց Ղարան սեփական խաչն Յակոբու, զի ամենայն ոչխար՝ որ գորշախարու և խայտապիսակ իցէ՝ այն՝ Յակոբու լինիցի, և խաչն համակ և միագոյնի՝ զայն Ղարանու լինիցի։ Կարեաց Յակոբ զգաւազանսն ըստ բանին տեառն, և արկ առաջի խաչանցն . և նմանեցան ծնունդ խաչանցն՝ ի գոյն կերպարանացն նկարուն գաւազանացն։ Եւ գրնացին խաչինքն զկնի արդար հովուին ընդ երկիրն օրհնեալ իսրայէլացոցն, զոր ոչ էր տեսեալ նոցա։ Մայրն հասարակ միագոյնն՝ որ ծնաւ զնկարէն գառնինսն, սնան ի պեղծ երկիրն . սոյնպէս և մեք ծնաք ի հեթանոսութեան անտի, և եմք խայտախարիւք խայտապիսակք ի նշան սպիտակացեալս ի նմանութիւն խաչափայտին ըստ նշանաց գաւազանացն . և չեմք նմանեալ ամբարիշտ⁸ հարցն մերոց, զի եմք մեք ծնեալ ի նոցանէն . և ըստ նմանութե խաչանցն Յակոբու երթամք զկնի արդար հովուին ընդ երկիրն օրհնեալ, և ի ժառանգութի իսրայէլի։ Եւ հարցն մեր՝ որ ծնան զմեզ ի հեթանոսութեան, և նշանք ի գաւազանացն ոչ գտանին ի նոսա, կան մնան ի պեղծ երկիրն։ Եւ զոր օրինակ Յակոբ ի հալածանսն այն իւր՝ դարձոյց զօտար խաչինն ընդ երկիրն իսրայէլի, սոյնպէս և Քրիստոս իբրև հալածեցաւ ի Հրէից անտի՝ դարձոյց զհեթանոս մարդիկ յանձապատուութի անդ իւր, և ի ժառանգութի իսրայէլի յառաջինն։ Եւ զոր օրինակ ի խաչինքն Յակոբու ոչ ինչ նմանին այնոցիկ խաչանցն՝ որ ծնան զնոսա, սոյնպէս և մեք ոչ ինչ եմք նման կռապաշտ հարցն մերոց . զի յաիշտակեցաք առաք ի մեզ զսէրն գաւազանացն, և նմանողք եղեաք նոցա։ Եւ յայսմիկ նմանեալ եմք մեք խաչին, և Քրիստոս հովուի²⁰։ Եւ յնշանք են Քրիստոսի՝ որ նկարեցան ի Յակոբ հովուութեան և հալածանացն նորա . և զի դարձոյց զօտարոտի խաչինն ընդ երկիրն իսրայէլի ի նշանս գաւազանաց։²¹

{ Եւ սեփու՝ եղբարք իւր իրիցունք էին և հովիւք²²։

1. յասորիս 2. այսպէս 3. READ: Հովիւ B 4. Հրէից եղև նա վարդապետ 5. օմ 6. Հօտքն զի ծնան զնկարէն գառնինսն յակովբու, որ գնաց ընդ օրհնեալ երկիրն Հրէից . և ինքեանք մնացին ի պիղծ երկիրն զաբանու։ 7. նշանս 8. READ: նմանողք կռապարիշտ B 9. զհետ 10, 11. օմ 12. նշան 13. գտանի 14. հալածանացն իւրոց 15. օմ 16. էին նման խաչանցն այնոցիկ 17. նմանիմք 18. նմանող 19. խաչանցս 20. այսմիկ զորքն հովուէ 21. օմ 22. Հովիւք էին։

և առաքեաց զնա հայրն նորա՝ երթալ տեսանել զեղբարսն իւր հովիւս . և նախանձ մեծ կալան ընդ նմա եղբարք հովիւքն , փոխանակ զի սիրէր զնա հայրն , և խորհեցան սպանել զնա : Եւ ըստ բանի ԅուդայի վաճառեցաւ ԅուսէփ ՚ի գինս արծաթոյ , և ետուն բերել զհանդերձ նորա հօրն , իբրու զի թէ գազանաբեկ լեալ իցէ : Եւ իբրև չոգաւ այս հալածականս վիրաւորեալս և վաճառեալս յերկիրն՝ ուր ոչ գիտէին զնա անդ , եղև կերակրիչ կենարար ամենայն բնակչաց աշխարհին : Եւ զի զնա տէր կացուցեալ էր արքայն եգիպտացոց ՚ի վերայ կենաց կենդանեաց , և կերակուր այլ ուրեք ոչ գտանէր , որ միանգամ ելին և հնազանդեցան ՚ի ներքոյ ձեռին ԅովսէփայ կացին : Եւ և եղբարք նորա իբրև եկին և երկիր պագին նմա՝ կերակրեաց զնոսա հացիւ : Սոյն պէս և Բրիստոս . եղբարք նորա էին իրիցունք հովիւք . առաքեաց զնա անձ հայր իւր տեսանել զհօվիւսն և զխաչինս նոցա . և եղբարք նորա իսրայէլացիք խորհեցան մահ ՚ի վերայ նորա , զի նախանձ կալան ընդ նմա . և ըստ բանին ԅուդայի վաճառեցաւ և սպանաւ , իբր ոչ եթէ մեռաւ յետ լինելոյ նորա վիրաւոր . և վաճառեալ տէր արար զնա ՚ի վերայ կենաց կենդանեաց արքայն յաւիտեանցն . և ամենայն որ միանգամ հաստատի ՚ի նմա , կերակրէ զնա հացիւ : Եւ զոր օրինակ եղբարքն ԅովսէփու իբրև պագին նմա երկիր , առաւել քան զամենայն մարդ կերակրեցան , սոյնպէս և իսրայէլացիք՝ զի նոքա իսկէն սպանողք վաճառականք և հալածիչք յորժամ գան և հնազանդին Բրիստոսի , գտանեն ՚ի նմանէ զկեանս , և պատուեալ լինին : Եւ զոր օրինակ յայնմ ժամանակի եղև սով մեծ ընդ ամենայն երկիր , և ամենայն մարդ իւրաքանչիւր երթան ՚ի գնել իւրեանց կերակուր և կեալ , և իբրև չոքան որդիքն Իսրայէլի և բերին իւրեանց կերակուր ՚ի ԅովսէփայ՝ զսիրտս իւրեանց հասոտեցին հացիւն , այլ ոչ եթէ լցեալ յագեցան մինև չոքան նոքա ՚ի քաղաքն՝ յորում տիրացեալ էր վիրաւորն և վաճառեալն , և ՚ի նմա ժողովեալ և հանդերձեալ էր զհամբարս կենաց : Սոյնպէս և յարդի ժամանակս սով մեծ է , զի

1. առաքեցաւ առ եղբարս իւր զի նախանձ էին ըստ բերանոյ յուդայի վաճառեցին , և այս վիրաւորեալս եղև իշխան եգիպտոսի . և տէր և կերակրիչ ամենայն ազգացն . և իբրև եկին եղբարք նորա , 2. քի եղբարք 3. և հովիւքն իշի 4. օմ 5. զխաչինսն և զհովիւսն 6. այլ տր եւղև նա ՚ի վերայ ամենայն կենդանեաց և արքայ ընդ հօր իւրում յաւիտեանից միշտ . 7. նա 8. զայլ մարդիկ 9. օմ 10. հալածիչք և վաճառականք 11. կեանս 12. պատուեալք 13. READ: երթայր 8 14. որդիքն իշի զի ոչ յագեցան հացիւն զոր բերին մինչև չոքան առ վիրաւորն յովսէփ յեգիպտոս ,

ամենեքեան քաղցեալ իցեմք բանին¹ այ, և ամենեքին
 ունիմք մեք² զուսուծն վարդապետութե, և զսիրտս
 մեր միայն հաստատեմք մեք³ բանին տեառն մերոյ⁴ :
 և որչափ ճաշակեմք զնա, առաւել ևս փափագեմք
 նովաւ . և յորժամ երթամք մեք⁵ առ Քրիստոս, զի
 նա ինքն է վիրաւոր⁶ և վաճառեալ, և բնակիմք ՚ի
 գաւառ կենաց՝ յորում Քրիստոսն իշխէ, ապա յայն
 ժամ լցեալ յագիմք մեք⁸ : Եւ զոր օրինակ չորան որ-
 դիքն Յակոբու գնել իւրեանց կերակուրս, և կե-
 րակուր առին ճշմարիտ, և զարծաթն իւրեանց յիւ-
 րաքանչիւր բեռինս իւրեանց՝ և ինչ ոչ ետուն, սոյն
 պէս և մեք՝ ճշմարիտ առնումք մեք կեանս ճրի, և
 ինչ ոչ տամք . այլ զկեանս առանց արծաթոյ առ-
 նումք մեք, որպէս և մարգարէն ասաց : Չոր օրինակ
 զՅովսէփ ոչ ճանաչէին եղբարքն ՚ի ժամանակին՝ զի
 եղև նա հազարապետ արքային, և եղև նա տէր և
 իշխան ՚ի վերայ կենաց, քանզի մեծացաւ բարձրացաւ
 նա յոյժ ՚ի ժամանակէ անտի յայնմանէ յորմէ հե-
 տէ սպանին և վաճառեցին զնա⁹, նա և հաւատացին
 իսկ ոչ¹⁰ եթէ¹¹ կենդանի¹² իցէ, սոյնպէս և Քրիստոս¹³
 յորժամ տեսանէն զնա սպանողք հալածիւք և վա-
 ճառականք նորա, ոչ ճանաչէն զնա վասն մեծութե
 նորա . նա և վասն զի ոչ իսկ¹⁶ հաւատան եթէ բնաւ
 իսկ կենդանի¹⁸ իցէ : Եւ յայսմ ամենայնի նմանեալ է
 Քրիստոս հրամատար խաշանց : Եւ հովուեաց և պա-
 հեաց Յովսէփ վկերպարանս հովուութեն Քրիստոսի
 և մահու և վաճառելի¹⁷ և կերակրելոյ նորա :

Այլ և Դաւիթ հովիւ էր և կրտսեր եղբարց իւ-
 րոց²², և հաճեցաւ ՚ի նմա անձ իբրև Շաւուղ արքայ
 յառաջ ոչ ճանաչէր²⁴ զնա . այլ կոչեաց զնա Շաւուղ
 և մերձեցոյց առ ինքն, զի սպանցէ զԳողիադ հսկայ,
 զի մարտ պատերազմի եղեալ էր նորա ընդ որդիսն
 Խորայելի, և ոչ հանդարտէին գիմակալ լինել նո-
 րա²⁵ : Այլ իբրև Էտես Դաւիթ զԳողիադ և սպան
 զնա, երանեցին դստերքն Խորայելի Դաւթայ և գո-
 վեցին զնա²⁶, և նախանձ կալաւ Սաւուղ ընդ Դաւ-
 թայ ՚ի հալածե²⁷ զնա : Սոյնպէս և Քրիստոս նախ
 հովիւ եղև, զի վարդապետ իսկ էր : Իբրև յաղթա-
 հարեալ լինէին որդիքն Խորայելի ՚ի գիւաց անտի և

1. Եմք բանին 2. մեք ունիմք 3. օմ 4. այ, որպէս բերեալ հացիւն առ յակովք . 5.
 երթալ 6. վիրաւորեալ 7. բնակեմք 8. բնակէ, և յայնժամ ապա լնումք
 յագեցուծք 9. առին եղբարքն յովսէփու ցորեան ճրի, և զարծաթն ընդ
 նմին տարան : սոյնպէս և մեք ընկալաք զկեանս առանց վարձուց և
 գնող որպէս մարգարէն ասէ . և զի յօրէ յորմէ հետէ վաճառեցին
 զյովսէփ մեծացաւ յոյժ, և ոչ ծանեան զնա եղբարք իւր սպանողք 10.
 օմ 11. ADD: բնաւ B 12. ADD: իսկ B 13. զքս 14. օմ 15. սքանչանան 16. օմ 17.
 հաւատային 18. կենդանի իսկ 19. նման 20. +ի 21. +այլ 22. օմ 23. տր ընդ
 նա իբրու 24. էր քան 25. օմ 26. սպան դաւիթ զգողիադ, երանեցին
 և գովեցին զնա դստերք եմի . 27. հալածէր

'ի հարուածոց , և իբրև բժշկեաց զնոսա¹ 'ի չարաչար հարուածոց անտի , և² երևեցաւ զօրութի նորա³ ժողովրդեանն⁴ և⁵ գովեցին զնա , նախանձ կալաւ ընդ նմա⁶ շերովդէս⁷ 'ի հալածել զնա : Իբրև առաքեաց Շառուղ սպանանել զԳաւիթ , փախեաւ նա⁸ 'ի սպանանելոյ անտի անօրէն թագաւորին , որ նշանակեալ էր նա⁹ ինել թագաւոր փոքր ժամանակեան , և եղև ինքն¹⁰ թագաւոր Ճշմարիտ : Սոյնպէս և Քրիստոս ապրեցաւ 'ի մահուանէ 'ի սպանանելոյ անտի շերովդէս¹¹ անօրէն թագաւորին , և եղև ինքն թագաւոր յաւիտենից յետ ապրելոյն¹² անտի 'ի մահուանէ : Հարէլ հովիւն առաջին նկարեցաւ 'ի սպանութեն Քրիստոսի , զի Ճշմարիտ սպանաւ . և Գաւիթ այլ միւս¹³ հովիւ նկարեցաւ 'ի յարութի¹⁴ անդ Քրիստոսի 'ի¹⁵ մեռելոց , զի Ճշմարիտ ապրեցաւ 'ի սպանութենէ անտի , և եղև թագաւոր : Եւ յայսմիկ նմանեալ է եկեղեցի տեառն մերոյ խաչին , և ինքն նմանեալ է¹⁶ հովուի :

Եւ զոր օրինակ հովիւ՝ զի ինքն երթայ 'ի գլուխ խաչանցն յամենայն տեղիս 'ի¹⁷ դժուարինս և 'ի կակղոսս , 'ի լերինս և 'ի ծործորս , յանջրգիս և 'ի ճահիճս , և խաչինքն զկնի նորա երթան , սոյնպէս և Քրիստոս զամենայն ինչ¹⁸ զոր միանգամ ուսոյց մեզ¹⁹ ինքն նախ արար զայն . և գնաց նովաւ²⁰ առաջի մեր , զի²¹ մեք զկնի նորա երթիցուք : Զի ուսոյց մեզ²² ասէ :
 « Երանի իցէ աղքատացդ հոգւով²³ » . ինքն իսկ աղքատացաւ առաջի մեր . որպէս և Առաքեալ ասէ 'ի թղթի անդ կորնթացոց յերկրորդում . ասէ²⁴ : « Աչ գիտէք դուք զչնորհան տեառն մերոյ Եփեսոսի Քրիստոսի²⁵ : զի վասն ձեր աղքատացաւ մեծատունն²⁶ 'ի մեծութենէ իւրմէ , զի դուք նորա աղքատութեամբն մեծասջիք » : Եւ ուսոյց մեզ տէր մեր , զի հայհոյեցաւ²⁷ և սպանաւ վասն մեր . և զի ասաց մեզ , ասէ²⁸ : « Երանի իցէ ձեզ յորժամ²⁹ հայհոյեցեն զձեզ³⁰ , և ասացեն բան չար զձէնջ³¹ » . իբրու նախ նորա առնուն հայհոյեցաւ , իբրու նա բարերար էր ամենայն մարդոյ՝ որ մերձենայր առ նա : Եւ զի ուսոյց մեզ , թէ յորժամ մեռանիմք՝ կեամք մեք , ինքն մեռաւ առաջի մեր , և յարեաւ 'ի մեռելոց : Եւ զի

Mt 5:3a

II Cor 8:9

Mt 5:11

1,2,3. OM 4. և հալածէր 5. հալածել 6. յանօրէն թագաւորին . 7. նշանակէր զնա 8. նա 9. հերովդի 10. ի մահուանէ անտի . 11. + և 12. յարութեան 13, 14, 15. OM 16. ուսոյց մեզ միանգամ այն . և 17. OM 18. + և 19. OM 20. աղքատաց և 21. ինքն 22. DEL: OM B 23, 24. OM 25. ADD: որ B 26. ADD: էր B 27. OM 28. հալածեցաւ 29. ասաց 30. է 31. հալածեցեն զմեզ և հայհոյեցեն

խոստացաւ մեզ նստուցանել զմեզ ընդ աջմէ հօր իւրոյ նյ², ինքն եւ յառաջագոյն քան զմեզ 'ի վերին արքայութիւն անդր, և ամենայնիւ ինքն յառաջագոյն հորդեաց մեզ ճանապարհ, որպէս հովիւ զի երթայ առաջի խաչանց իւրոց :

Ի այց սակայն զայս գիտասցուք⁵, զի ամենայն խաչինք զհետ⁶ շաւղաց հովուին երթայ⁷ յամենայն տեղիս, և որպէս որ մոլորի⁸ ի խաչանց անտի և 'ի հետոց հովուին և ինի նա գէշ և կերակուր գայլոց յափրշտակողաց, և անյագ քաղցեալ¹¹ գազանաց : Սոյնպէս և մեք ամենայն եկեղեցի՝ զի նա ինքն է խաչն, երթայ զհետ շաւղաց և անձն¹² որ որոշի 'ի հօտէ խաչանց՝ զի նա ինքն է եկեղեցի, և 'ի հետոց անտի հովուին ֆրիստոսի մոլորի¹³, երթայ 'ի կորուստ¹⁴ 'ի ստակումն և 'ի տանջանս հրոյ : Եւ ամենայն եկեղեցի երթանայ զհետ արդար հովուին¹⁵, և ընդ նմա ժողովի¹⁶ ի գաւառն կենաց : Եւ յայսմիկ նմանեալ եմք մեք¹⁷ խաչին :

Եւ առաւել ևս քան զայս¹⁹ ամենայն նմանեցոյց տէր մեր կոյմամբն և սիրովն մերով և յափշտակութիւն²⁰ որ յափշտակին, և սիրին²¹ միտք մեր առ նա, և յարիմք մեք 'ի նմա²², նմանեցոյց²³ զմեզ բնակութեալս²⁴ հարսինն և փեսայի, այնոցիկ՝ որ պղծեն զնոսա օտարքն, և ասեն եթէ պիղծ են. և տէր մեր յայսմ նշանակի առակեաց զճանապարհ իւր. զի Յովհաննէս ասէ. «Ոյր հարսն է, նա է փեսայ» : Թէ և ոչ է գրեալ²⁷ զայս օտարացն, սակայն²⁸ յիւրեանց անտի՝ որ և նոցա իսկ գրեալ է յաւետարանին. և իբրև զմեզ ընթեռնուոն, ասէ³⁰ այսպէս ասէ տէր մեր «Չէ ինչ ձեզ մարթ³¹ հրաման տալ պահելոյ մանկանց առագաստի, որչափ ժամանակս փեսայն ընդ նոսա իցէ» : Եւ յայտ արար և եցոյց մեզ³² եթէ նա ինքն է փեսայ, և մեք մանկունք երախանի և առագաստի նորա եմք : Գարձեալ ասէ Աւաքեալ 'ի թղթի անդեփեսացոց. «այսպէս ասէ³² «Իւրաքանչիւր մարդ³³ զկին իւր իբրև զանձն իւր սիրեսցէ, որպէս և ֆրիստոս սիրեաց³⁴ զեկեղեցի իւր. «զի անդամք եմք մեք մարմնոյ նորա³⁵, սոյնպէս³⁶ և դուք³⁷ իւրաքանչիւր ոք³⁸ 'ի ձէնջ

Jn 3:29a

Lk 5:34

Eph 5:28a,29b-30

1,2. OM 3. բնակութիւն 4. արդ որպէս երթայ հովիւ 5. և զայս գիտէ 6. զկնի 7. նորա երթան 8. եթէ որ խոստորեալ մոլորիցի 9,10. OM 11. յօցտողմէն 12. հովուին քի. և այն 13. OM 14. + և 15. ADD: քի B 16. ժողովին 17,18. OM 19. READ: զայսն B 20. իւրով 21. OM 22. նա 23. համեմատեաց 24. բնութեան 25. + ի 26. զճանապարհս 27. զի ոչ գրեալ է 28. + և 29. OM 30. զի 31,32,33,34,35. OM 36. նոյնպէս 37,38. OM

զկին իւր իբրև զանձն իւր պարտի սիրել, որպէս և Գրիստոս սիրեաց զեկեղեցի իւր¹: «Վասն այսորիկ թողցէ մարդ² զձայր իւր և զմայր իւր, և ՂՀէտ երթիցէ զինոջ³ իւրոյ. և եղիցին⁴ երկրորդին մի մարմին⁴: Խորհուրդս այս մեծ է, այլ էս ասեմ ՚ի Գրիստոս և յեկեղեցի անդր »:

Eph 5:31,32

Նա և յայսմիկ զգլուխ մարգարէութեն լցին գիրք մեր. զի գրեալ է յեսայեայ մարգարէէ⁶, ասէ⁷. «Որպէս ուրախ լինի փեսայ առ⁸ հարսին, այսպէս ուրախ լինի ՚ի⁹ քեզ քո. և զոր օրինակ բնակեացէ¹⁰ երիտասարդ ընդ կուսի, այսպէս բնակեացեն որդիք քո ՚ի քեզ »: Եւ դարձեալ Գաւիթ ասէ. «Ընդ աւմենայն երկիր ել բարբառ նոցա, և¹¹ մինչև ՚ի ծագս աշխարհի¹² խօսք նոցա. յարևու եհար զխորան իւր, և ինքն¹³ ելանէ իբրև զփեսայ յառազաստէ իւրմէ »: Եւ հանապազօր խօսին մարգարէք վասն ժողովրդեան¹⁴ եկեղեցոյ. յորժամ տայ¹⁵ զանձն իւր ան¹⁶ երկնչել ՚ի նմանէ¹⁷, և սպաս ունել նմա իբրև փեսայի, և սպաս կնոջ առ աւուն իւրում. և¹⁸ ընթեռնուն զբաժինս և զերկմտութիս, և¹⁹ երկմտեալ բաժանի ժողովուրդն որպէս կին մի՝ զի բաժանի և երկմտէ ՚ի յառնէ իւրմէ, և պոռնկի ընդ նովաւ:

Isa 62:5b,5a

Ps 19(18):4,5a

Նսէ Երեմիա մարգարէ վասն առաջին ժողովրդդդեանն. «Սհաւասիկ դատիմ էս զքեզ, ՚ի փոխանակ զի ասես դո՛ւ²¹ բա, ասէ²², ոչ²³ է իմ մեղուցեալ. արդ զի մոլեգնիս դու ՚ի պատմել զճանապարհս քո, նա և յեգիպտացոց անտի ամօթ կրեցես դու ըստ ամօթ թոյն՝ որ կրեցեր դո՛ւ²⁵ յասորեստանեաց անտի: Նա և առ ՚ի նմանէն²⁶ ևս ելցես դո՛ւ²⁷ ձեռն ՚ի գլուխ. զի բարկացաւ տէր ՚ի վերայ թիկանց պպաստանի քո, և մի յաջողեցիս դու նոքօք յասելն²⁸ եթէ թողցէ մարդ զկին²⁹ իւր, և գնացէ³⁰ կինն առ ՚ի նմանէն, և³⁰ լինիցի այլում առն: Եւ եթէ դարձեալ³² միւսանգամ դառնայցէ նա առ նա³³, ահա պղծելով պղծեցի կինն այն. և դու շնացար պոռնկեցար ընդ հովիւս բազումս: Դարձ դո՛ւ³⁴ առ իս, ասէ տէր կամարար³⁵. համբարձ դո՛ւ³⁶ զաչս քո ՚ի վերայ շաւղաց, և տես որ տեղի է³⁷ որ քո ոչ իցէ պղծեալ: Ի վերայ ճանապարհաց պատրաստեցեր զքեզ նոցա իբրև ագուաւ յանապատի,

Jer 2:35b-3:3

1. զի անդամք էմք մարմնոյ նորա. 2. այր 3. երթիցէ զհետ կնոջ 4. երկուքեանն ի մարմին մի 5. բայց 6. Եսայի մարգարէ 7. ՕՄ 8. ընդ 9. լիցի ընդ 10. բնակէ 11. ՕՄ 12. + Են 13. որպէս փեսայ զի էլանէ 14. Հրէիցն 15. առ ի տալ 16. + Լ 17. յերեսաց նորա 18. READ: պսակ ունել զնա որպէս և կինն զայրն իւր. և զի ոչ հետևեաց այսմ B 19. քանզի 20. READ: երկմտեալ բարժանի B 21. և զի ասացէր 22. ՕՄ 23. + Ինչ 24. զոր 25. ՕՄ 26. ի սմանէ 27. ՕՄ 28. և ասէ 29. կին զայր 30. ՕՄ 31. լիցի առն այլում 32. ՕՄ 33. դարձցի առ այրն իւր 34. ՕՄ 35. + Լ 36. ՕՄ 37. իցէ 38. զոր

և պղծեցեր զերկիր ¹պոռնկութիւն ²քով և չարութիւն ³քով: և արգելաւ անձրեւ յերկնից, և ցօղ ոչ ցօղեաց. և անամօթ ⁴է լիրբերես արարեր դու քեզ իբրև զկրնոջ ⁵պոռնկի: Եւ դարձեալ ասէ. «Որպէս ստէ կին մարդ ընկերի իւրում, այսպէս ⁶ստեցին ինձ ⁷որդիքն Խորայէլի»:

Jer 3:20

Ezk 16:1-24

¹⁰Վարձեալ ասէ Եզեկիէլ մարգարէ. «Եղեն պատգամք տեառն ¹¹ի վերայ իմ և ասէ. որդի մարդոյ երթ յանդիմանեալ ու զերուսաղէմ, և յուշ արանման զպղծութիւն իւր, և ասասցես ցնա ¹³այսպէս ասէ տէր կամարար ցերուսաղէմ. ոչ ազգատոհմն ¹⁴քո քանանացի էր, հայր քո ամուրհացի էր ¹⁵և մայր քո քետացի, ¹⁶ճնունդ քո յորում աւուր ծնան զքեզ՝ ընաւ զպորտ քո ուրուք ոչ է ¹⁷հատեալ, և ջուրք ¹⁸զքեզ ոչ էր ուրուք ¹⁹լուացեալ ի փրկութիւն ²⁰և աղիւ զքեզ ոչ էր յաղեալ, և ի ²¹խանձարուրն ²²զքեզ ոչ էր պատեալ. քանզի ոչ անխայեաց ի քեզ ակն իմ, և ոչ արարի ինչ ²³ընդ քեզ ինչ մի ի ²⁴յայս ամենայնէ և զգուշանալ թէ գոյժ ինչ անցանիցէ ²⁶ընդ քեզ. այլ ընկեցեալ ²⁷դնէիք դու ընդ երեսս դաշտին վասն խոտորնակ մտաց քոց, և խստացեալ ²⁸սրտի քո: Զաւուրն յորում իսկ ծնան զքեզ, անցի ես առ քեւ, և տեսի ես ²⁹զքեզ արեամբ թաթաւեալ, և ³⁰ասացի ցքեզ՝ թէ կանկնեսցիր դու յարենէ քումմէ, և կեանք քո յարենէ կանկնեսցին. աճեսցիր բազմասցիր դու սրբութիւն իբրև զըոյս բանջարոյ ի վայրի արարի զքեզ. և բազմացար և մեծացար, և եկիր մտեր դու ի քաղաքս քաղաքաց: Ստինք ³³անկեալ էին քո, և մազք արձակեալ, և դու էիր մերկացեալ և խայտառակեալ. եկի հասի ի վերայ քո, և տեսի զքեզ զի հասեալ էր ժամանակ քո և ժամ քողաց քոց. տարածեցի զթևս իմ ի վերայ քո և ծածկեցի զխայտառակութիւն քո, և երգուայ քեզ և յուխտ հաստատութե մտի ես ընդ քեզ, ասէ տէր կամարար: Եւ ածի զքեզ հարան ինձ, և լուացի զքեզ ջուրք, և սրբեցի ի քեն զարիւն զապաժոյժն քո, և սրբեցի և օծի զքեզ իւղով. զարդարեցի զքեզ ի զարդս պէսպէսս, ազուցի զքեզ հիւր և կարմիր, զարդարեցի զքեզ և ածի ընդ մէջ քո բեհէզ. և արկի զքեւ սնդուս, և զարդարեցի

1. ի պոռնկութեան քով 2,3,4. օմ 5. READ: Երեսս B 6. օմ 7. կնոջ 8. այնպէս 9,10,11. օմ 12. պատմեա 13. օմ 14. Հայրն 15,16. օմ 17. READ: էր B 18. ջուրք 19. օմ 20. READ: սրբութիւն B 21. օմ 22. խանձարօք 23,24. օմ 25. յայսմ 26. անցից որ անցին 27. լինէիր 28. խիստ 29. և 30. օմ 31. քեզ 32. օմ 33. զարդարեցի զքեզ 34. անկան 35. արձակեցան

1. Կքեզ զարդու¹. Եդի² ապարանջանս 'ի ձեռս քո, և
 արկի քառամանեակ³ 'ի պարանոցի քում. եդի գինդս
 'ի յականջի քում, և արկի զականջովք քովք գոր-
 2. շապահանգս, և եդի⁴ զպսակ պարծանաց 'ի վերայ
 գլխոյ քո. զարդարեցի զքեզ համակ յոսկի յար-
 3. ծաթ⁵, և արարի զհանդերձս⁶ քո բեհեզս⁷, և զզարդս⁸
 քո սնդուս զառնաւուխտ և ճաճանաւուխտ⁹. Հան-
 դերձեցի զքեզ, և ետու զկերակուր քո նաչիհ և մե-
 ղու և ձէթ, կերար և փափկացար և լիացար. գե-
 ղեցկացար և գրգեցար 'ի գրգանս թագաւորութե .
 և ել անուն գեղեցկութե քո ընդ ամենայն հեթա-
 նոսս. քանզի շնորհս գեղոյ նստուցի 'ի վերայ վայել-
 շութե երեսաց քոց. ասէ տէր կամարար: Եւ դու
 հպարտացար և գեղապանծ եղեր 'ի գեղ երեսաց
 քոց, շնացար պոռնկեցար 'ի հոյակապանուան քում,
 տարածեցեր սփռեցեր զպոռնկութիս քո յամենայն
 անցս ճանապարհաց նոցա, և առեր դու զհանդերձս
 զարդու քոյ, և արարեր կուռս կարկատունս, և պու-
 նրկեցար ընդ նոսա: Եւ այլ մի մտցես դու անդր,
 զի ոչ էին և ոչ իցեն: Եւ առեր դու զսպաս պարծա-
 նաց զոսկոյն և զարծաթոյն՝ որ տուեալ էր քեզ, և
 արարեր դու քեզ անտի պատկերս արուս մոլեկանս
 և պոռնկեցար ընդ նոսա: Եւ զարդու զհանդերձս
 գեղեցիկ զոր իմ քեզ տուեալ էր, այնուիկ զարդա-
 րեցեր դու զնոսա, զիւզս անուշունս և զխունկս հան-
 դերձեալս նուիրեցեր նոցա. և զհացն իմ վնաչիհ
 զոր ետու քեզ, և զձէթ և զմեղրն ջամբեցեր դու
 նոցա. և եդիր զայս ամենայն առաջի երեսաց նոցա
 'ի հոտ անուշից: Եւ առեր դու զորդիսն քո և զգրս-
 տերսն քո զոր ինձ ծնար՝ զոհեցեր նոցա 'ի սատակու-
 մրն. և իբրև փոքր ինչ համարեցար զպոռնկութիւն
 զայն, զեներ դու զորդիսն իմ. այս իսկ մեծ եղև քան
 զամենայն պոռնկութիս և զպղծութիս քո: Եւ յիշեցեր
 դու զաւուրս տղայուէ քո՝ 'ի ժամանակի զի էիր դու
 մերկ իսայտառակեալ, թաթաւեալ զանկեալ յարիւն
 յապաժոյժ. և եղև վայ վայ 'ի վերայ վայի, ասէ
 տէր կամարար: Շինեցեր դու քեզ պոռնկոցս՝ տուն
 շուութեց քոց, և արարեր դու քեզ բազինս յամենայն
 հրապարակս քո: Դարձեալ ասէ. "Եւ այնպէս ոչ

Ezk 16:31b-33a

1.OM 2.Ետու 3.OM 4.պսակ 5.OM 6.զհանդերձ 7.բեհեզ 8.զզարդ
 9.READ: սնդուս և ճաճանջաւոր զարդու B

եղեր դու, որպէս և կին մի պոռնիկ՝ որ ժողովէ զկապէնս իւր: Եւ լ եղեր դու որպէս կին մի՝ որ շնայ ընդ արամբ իւրով. զի առնու նա գանձս յառնէ իւր մէ, և տայ վարձս հոմանեաց իւրոց. և ամենայն պոռնիկ կանայք կապէնս առնուն անձանց իւրեանց, իսկ դու տայիր վարձս սիդեխաց քոց »¹

II Cor 11:2b

() Կնի այսր բարբառոց² մարգարէիցն ստուգեցին գիրք մեր նորք՝ եթէ արդարեւ նմանեալ է եկեղեցի հարսին, և Քրիստոս փեսայի³: Նա և Պաւղոս ասէ. «Խօսեցայ ես⁴ զքեզ⁵ առն միոջ⁶ իբրև զկոյս մի⁷ սուրբ տալ զձեզ Քրիստոսի »: Եւ այսպէս նմանեալ է ճանապարհս⁸ մեր խօսման և զարդու⁹ հարսանեաց: Քանզի յորժամ խօսեցեալ լինի կին առն, հեռի¹⁰ է նա ՚ի նմանէ տեսանելով. և¹¹ միջնորդքն առ իծքն որ իցեն¹² կան ՚ի միջի, և գան առ հարսն. և ՚ի նոցանէ լսէ նա¹³ վասն մեծութե փեսային, և վասն փառացն¹⁴ գեղոյ նորա, և վասն վայելչութե նորա¹⁵: Եւ ՚ի լսելեաց անտի առ թացն կաթէ և սերմանի սէր փեսային ՚ի սիրտ կուսին, և գերեալ վարին մտք նորա ՚ի սէրն նորա¹⁶ առ նա: Եւ հայեցեալ ակն ունի նա¹⁷ թողուլ ըզմայր իւր՝ որ ծնաւն զնա, և զհայր իւր և զեղբարս իւր¹⁸ և զսուսուրու թի ընդանուէ նոցա, և հայեցեալ սպասէ ելանել ՚ի տանէ սննդեան իւրոյ՝ երթալ նմա¹⁹ յարիլ ՚ի²⁰ յայր անդր²¹. որ զի երեսօք չտեսեալ²² զնա նորա²³, բայց միայն անուն նորա²⁴ զի յիշատակեցաւ ՚ի վերայ նորա: Սոյնպէս և մեք²⁵. եղեն մեզ²⁶ առ իծք առաքեալքն, և պատմեցին մեզ²⁷ վասն մեծութեանցն²⁸ Քրիստոսի, և վասն փառաց նորա²⁹, վասն մեծվայելչութեան նորա, և հաւատացաք մեք նոցա. և հայեցեալ ակն ունիմք մեք³⁰ թողուլ զաշխարհս զայն³¹ բնակու թե մերոյ, և³² թողուլ զհարս մեր՝ որ ծնան զմեզ, և զմարս մեր՝ որ սնուցին զմեզ, զեղբարսն մեր և զսուսուրու թիւն ընդանու թե նոցա, և երթալ լինել յանդիման Քրիստոսի՝ որ երեսօք ոչ է տեսեալ մեր զնա, բայց միայն անուն նորա՝ զի³³ յիշատակեցաւ ՚ի վերայ մեր. և վառեալ³⁴ բորբոքի սէրն նորա ՚ի սիրտս մեր, և գերեալ վարիմք մեք³⁵ սիրովն³⁶ առ նա:

Եւ զոր օրինակ փեսայ՝ զի³⁷ առաքէ զփեսաւերս³⁸, իբրու զգեցեալ իցեն³⁹ զհանդերձ փառաց՝ երթալ

- 1. օմ 2. րարբառոյ 3. փեսայ 4. օմ 5. զձեզ 6. միոլմ 7. օմ 8. են ճանապարհք
- 9. օմ 10. + հարսին, և 11, 12, 13. օմ 14. միջնորդացն որք առ իծք
- 15, 16. օմ 17. + և 18. օմ 19. լսելու թե նէ 20. + և 21, 22, 23, 24, 25, 26. օմ 27. + և
- 28. չէր տեսեալ 29. օմ 30. օմ 31. մեզ 32, 33. օմ 34. մեծութեանն 35. + և
- 36. օմ 37. զայս աշխարհ 38, 39, 40, 41. օմ 42. + և 43. օմ 44. + է և 45. օմ
- 46. + որ 47. որ 48. զփեսայա հրաւէրսն 49. են

առնուլ զհարսն յեղբարց իւրոց և յազգատոհմն նո-
 ցա¹, և զնոսին իսկ փեսաւերսն² համարի նա իւր եղ-
 բարս և քեռս³, և յուսացեալ ապաստան⁴ լինի⁵ հար-
 սին 'ի նոսա⁵, սոյնպէս և առաքէ տէր⁶ զհրեշտակս երկ-
 նից⁷ փառօք⁷ տանել յանդիման առնել զմեզ⁸ փեսայ-
 ին, և 'ի նոսա յուսացեալ ապաստան լինիմք մեք⁹ :
 Եւ զոր օրինակ⁹ զգեցեալ լինին փեսաւերք զհանդերձ¹⁰
 զարդու, և նուազագոյն են փառօք իւրեանց քան
 Ղլփեսայն իւրեանց¹¹, սոյնպէս¹² առաքեալք և հրեշտակք
 զգեցեալ լինին¹³ զհանդերձ փառաց, սակայն կրտսե-
 րագոյն են փառօք իւրեանց նորա¹⁴ քան զՔրիստոսին :
 Եւ զոր օրինակ¹⁴ փեսայն՝ զի նա ինքն է գլուխ ամե-
 նայն փեսաւիրաց և կոչնականաց և մանկանց առա-
 գաստի, առե Առաքեալ վասն Քրիստոսի¹⁵ թէ «Կա
 ինքն է գլուխ ամենայն իշխանութեց և պետուէց» :
 Զոր¹⁶ օրինակ աշխատի և վաստակի 'ի տան հօր իւրոյ
 կոյսն՝ առնել իւր հանդերձ 'ի հայրենի տանէ ան-
 տի¹⁷, զի հաճոյ լիցի նորօք¹⁸ փեսային, սոյնպէս և մեք
 վաստակիմք և աշխատիմք 'ի¹⁹ յայսմ աշխարհի՝ յու-
 րում²⁰ ծնեալս իցեմք²⁰ առնել պատրաստել մեզ²¹ գործս
 բարիս 'ի յայսմ աշխարհէ²², զի և²³ յելա մեր հաճոյ
 լինիցիմք նորօք²⁴ Քրիստոսի :

Col 2:10b

Եւ²⁵ զոր օրինակ ոչ է օտար փեսայն կուսին՝ որ²⁶ խօ-
 սեցեալ իցէ²⁷ նմա, զի 'ի միոջէ բնութենէ են նորա,
 և միոյ ւնյ հաստատեալ է զնոսա, և ըստ կամաց ա-
 րարչին իւրեանց²⁸ յարին առ²⁹ միմեանս, սոյնպէս և
 մեք չեմք օտարք³⁰ տեառն մերոյ . զի միոյն ւնյ հաստա-
 տեալ է զմեզ³¹, և ըստ կամաց արարչին մերոյ յարիմք
 մեք 'ի Քրիստոս : Եւ զոր օրինակ կնոջ³³ է մարթ փո-
 խանակել զանկողինս առն իւրոյ ընդ³⁴ քան ալլում³⁴,
 ապա թէ ոչ շուն համարեալ լինի նա³⁵, սոյնպէս³⁵ և
 մեք³⁶ փոխանակ սպասու անկողնոյ խնդրէ 'ի մէնջ³⁷ ւնձ³⁷
 երկրպագութի³⁸ և գոհութիւն³⁸, որպէս և խնդրեաց
 յերուսաղէմէ : Եւ զոր օրինակ կին որչափ ժամանակ³⁹
 պատուով ունի⁴⁰ նա զայր՝ որ անուանեցաւ 'ի վերայ
 նորա՝ ցածութի զգաստութեան է նմա, ապա եթէ
 խռովի 'ի միտ⁴¹ իւր կինն⁴¹, և այր ամենայն իրրե զիւր
 այրն համարեալ լինի⁴⁴ կոչի նա այնուհետե շուն և
 պողնիկ, իբր ոչ եթէ այլ⁴⁵ գործ աւելի ինչ⁴⁷ գործէ

1. READ: նորա B 2. զփեսայահրաւերսն 3. քոյրս 4. OM 5. ի նոսա հարսնն
 6. +մեր 7. յերկնից 8. տեսանել զմեզ և յանդիման առնել 9. OM 10. փես-
 աւերքն զգեցեալ լինին հանդերձ 11. զփեսային 12. +և 13. են 14. OM 15.
 զի փեսայն գլուխ է ամենայն փառաւորացն և կոչնականաց առա-
 գաստին : այսպէս առաքեալ վասն քի առե, 16. կոյսն ի տուն հօր իւր-
 ոյ 17. իւրմէ 18. նորօք հաճոյ լինիցի 19. աշխատիմք և վաստակիմք 20.
 ծնեալ էմք 21, 22, 23, 24, 25. OM 26. զոր 27. խօսեցան 28. OM 29. ի 30. օտար
 31. ի ստացական բնութենէս մերմէ առեալ մարմին ճշմարիտ մտաւոր
 և բանական և խառնեալ միացոյց անբակ միութիւն ընդ անստացական
 բնութիւն ւնձութեանն իւրոյ գործակցութիւն հօր և հոգւոյն սրբոյ,
 32. առ 33. OM 34. այլում առն 35. OM 36. OM 37. ւնձ ի մէնջ 38, 39. OM 40.
 զայր իւր 41. OM 42. ամենայն այր 43. OM 44. +էմա 45. իբրու 46. OM 47. աւ-
 էլի ինչ գործ

նա առ որ պոռնկին, այլ որպէս զայր ընդունի զնոսա, սոյնպէս և մեք՝ որչափ ժամանակս ունիմք զահ և զերկեւոյ, զերկրպագութիւնս և շպաշտօն նորա, զի նշանակեցաւ անուութիւն նորա ՚ի սկզբանէ ՚ի մեզ, և զգաստուք շրջիմք մեք. ապա եթէ խոտորիմք մեք յօտար ուսումն, և առնեմք մեք այլ աստուածս, լինիմք մեք այնուհետեւ շունք և պոռնիկք: Եւ յայսմիկ առակեալ եմք մեք ՚ի հարսն, զի երթայ յարի առ փեսայ: Եւ որպէս հանդերձի և զարդարի հարսն զարդուք ոսկով, և նա ինքն մերկ պիտոյ է գլխովին ՚ի պէտս փեսային, և հանդերձք նորա ՚ի զարդ նորահաճոյ առնեն զնա ՚ի զարդ փեսային առաջի նորա, և նա մերկ պիտոյ է նմա ՚ի պէտս նորա, և ՚ի կին անդր գլխովին ուրախ լինի նա, սոյնպէս և մեք. լինին գործք մեր բարիք և արդարութիւնք մեր հանդերձ իբրև զգեցեալ զզարդ, զի հաճոյ լիցուք նորք տեառն մերոյ: Եւ մեք իսկ գլխովին պիտոյ եմք Գրիստոսի, զի նա ինքն է փեսայ:

Եւ զոր օրինակ կին յորժամ զարդարի՝ ոչ երթայ հարցանէ նա զմի ՚ի յընկերաց իւրոց, եթէ գեղեցիկ իցէ նա՝ թէ ոչ. և ոչ հաւատայ նա զոր վասն զարդուն իւրոյ՝ եթէ վայելէ նմա, այլ առնու նա իւր հայելի և հայի նա յանձն իւր, և ուրախ լինի նա յանձն իւր ՚ի զարդու անդ իւրում. և գիտէ՝ եթէ հաճոյ իցէ նա անձին իւրում, ապա հաճոյ իցէ նա և փեսային՝ առ որ երթալոցն է նա: Եւ եթէ բիծ ինչ իցէ ՚ի դէմն երեսաց նորա, կամ գոյն ինչ աղտեղութե, կամ խորշ կարկամութե, ջնջէ պարզէ զնա. և ինքն զարդարէ զանձն իւր, որպէս զի հաճոյ իցէ նա փեսային: Սոյնպէս և մեք. զի ՚ի խօսման կամք Գրիստոսի փեսային, և ոչ որ գիտէ՝ եթէ գեղեցիկ իցեմք՝ եթէ տգեղք, եթէ ոչ առնումք մեք ՚ի ձեռն զգիրս սուրբն ՚ի նմանուի հայելոյ, և հայեցեալ քննեմք զանձինս մեր. և եթէ բարիք իցեմք անձանց մերոց՝ գործելովք մերովք, և նմանեալ իցեմք կենդանի պատուիրանացն՝ զի նորա են հայելի, ապա և տեառն մերոյ իցեմք բարիք: Եւ զոր օրինակ չիք հնար յաշխարհի, եթէ որ հայեցեալ տեսանէ զերեսս իւր, և լինիցի յաջողեալ առաջի նորա՝ տեսաւ

1. որս 2. իբրև 3. +իւր 4,5. ՕՄ 6. ան 7. անպաշտութիւն 8. խոտորեացուք 9. ՕՄ 10. ուսումունս 11. ՕՄ 12. +և 13. շունք և փոռնիկս. նա 14. ՕՄ 15. READ: յերթայ յարելն B 16. զարդարի հարսնն հանդերձիւ և ոսկևով 17. գլխովին մերկ պիտոյ է 18. հանդերձ 19. և 20. ՕՄ 21. առնէ 22. առաջի փեսային 23. սակայն 24. ՕՄ 25. մեզ 26. իբրև զհանդերձս և իբրև զզարդս 27. ՕՄ 28. ինքն 29,30. ՕՄ 31. է 32. +նախ 33. ՕՄ 34. լինչև 35. զհայելի իւր 36. +ապա 37. ի զարդարանս իւր. 38. գիտացէ նա զհանդութիւն 39. +և 40. հաճոյանայ 41. բիծս 42. լինիցի ի գոյնս 43. աղտեղութի 44. կամ կարկամութիւն 45. զտէ և 46. զարդարէ նա 47. փեսային բի 48,49. ՕՄ 50. +նա 51. եմք 52. ի ձեռնս 53. ՕՄ 54. READ: քննիցեմք B 55. ՕՄ 56. բարի գործովք 57. որք 58. բարիք թուիցիմք 59. +ինչ 60. առաջի նորա յաջողեալ

նել նմա զպեղ և զտգեղութիւն անձին իւրոյ՝, բայց միայն² հայելեալ , սոյնպէս չիք որ յաշխարհի՝ որ կարէ տեսանել զպատկերն անձին իւրոյ՝ եթէ տգեղ իցեն⁴ գործք նորա և⁵ եթէ գեղեցիկ⁶ . այլ ամենայն մարդ յաչս անձին իւրոյ բարիոք թուի : Այլ յորժամ առնումք ՚ի ձեռն⁸ զհայելի գրոց սրբոց , ոչ որպէս միտքն մեր կարծիցեն⁹ եթէ բարիոք իցեմք՝ զարդարեմք զանձինս մեր , այլ որպէս¹¹ ցուցանեն¹⁰ գիրք մեր ՚ի նմանուի հայելոյ¹² զի Առաքեալ ասէ . “Մեք այժմիկ զփառան տեառն Գորինակաւ իբրև ընդ հայելի տեսանեմք ,” և ՚ի նմին պատկերի նմանեմք¹⁷ : Որչափ հայելմք մեք¹⁹ ՚ի գիրն²⁰ , գոյ ՚ի նոսա զօրութի զնել առաջի երեսաց²¹ մերոց զպատկերս մեր : Եւ Եղիցին նա²² մեզ հայելի , և²³ ուրախ լիցի նա ՚ի կարգս մեր²⁴ բարիս . և ջնջեսցէ և բարձցէ նա²⁵ ՚ի մէջ զբիծս չարս , և զարատս աղտեղութե . և յորժամ ճանաչեն միտք մեր եթէ բարիոք իցեմք անձանց մերոց , որպէս ցուցանէ մեզ հայելին գրոց մերոց , ապա ճանաչեմք մեք եթէ հաճոյ իցեմք տեառն . և²⁸ ուրախ լինի ՚ի մեզ , որպէս ուրախ լինի փեսայ առ հարսին³⁰ : Իբրև իւրիք ոչ ինչ է պակաս :

a.MR:գէղք
I Cor 13:12a

Այլ որ³² առիթքն միջնորդքն իցեն , նոքա պատմեն հարսինն վասն մեծութե փեսային , և³⁴ վասն անուան նորա , և վասն վայելչութե և³⁵ զօրութե նորա : Սոյնպէս³⁶ և զհարսնն գովեն³⁷ առաջի փեսային , և պատմեն նմա վասն բնութե գեղոյ կուսին զոր խօսեցան նմա³⁸ , և վասն զգաստութե նորա , և վասն բարիոք կարգաց նորա : Եւ յորժամ երթայ յարի հարսն⁴⁰ առ փեսայն և⁴¹ ուրախ լինի ՚ի նմա , տիրէ նա⁴² այնուհետև ստացուածոց նորա , և կցորդ լինի⁴⁴ փառացն նորա : Իսկ որ⁴⁵ առիթքն միջնորդք իցեն , բազմեալ լինին⁴⁶ յառագաստի անդ , և ուրախ լինին նոքա ընդ հարսինն⁴⁷ և ընդ փեսային⁴⁸ : Իբրև եղեալ իցէ⁴⁹ ՚ի գլուխս նոցա պսակս փառաց , և ուրախ իցեն ՚ի հարսանիս անդ : Քանզի մինչ դեռ հեռագոյն էր հարսն ՚ի փեսայէ անտի⁵¹ , նոքա ուսուցին նմա զկամսն փեսային : Իբրև ետես նա զփեսայն , ուրախ եղև ՚ի նմա , և⁵² ստու-

1. տեսութի գեղ կամ տգեղութի դիմաց իւրոց,
2. եթէ
3. զտգեղութի
4. չար են
5. իւր
6. բարիք
7. +մեք
8. ճեռս
9. կարծեցին
10. օմ
11. այսպէս
12. մեզ գրոցն հայելիք
13. զսոյն և
14. այժմ
15. իբրև ընդ հայելի օրինակաւ
16. օմ
17. նմանիմք
18. +և
19. օմ
20. գիրսս քանզի
21. աչաց
22. ի լինելն
23. օմ
24. լինիմք ի գործսն
25. ջնջէ և բառնայ
26. են անձինք մեր
27. սրբոց
- 28, 29. օմ
30. հարսն
31. ոչ իւրիք պակաս գտանելով զմեզ
32. և
- 33, 34. օմ
35. վայելուչ
36. այնպէս
37. պատմեն
38. և զգեղ հարսինն զոր տեսին ի նմա, գովեն
- 39, 40, 41. օմ
42. նա
43. օմ
44. +նա
45. որք
46. +ընդ նմա
47. հարսանիքն
48. փեսայն
49. նոցա ի գլուխս իւրեանց
50. ուրախանան ի հարսանեացն խնջոյսն
51. օմ
52. և ի տեսանելն զնա փեսային և յուրախանալն,

4. Կեալ Հաստատեցան բանք միջնորդացն . և գտեալ լինի նոցա պատիւ փառաց² ՚ի փեսայէ անտի : Սոյն սկէս և մեք³ . Եղևն մեզ⁴ առաքեալքն առիթք և մեր ձեցուցիւք , և պատմեցին մեզ վասն մեծութեան և պատուոյ⁶ փառաց տեառն մերոյ . և մատուցին նմա բանս բարութեան , և աղօթիւք իւրեանց մատուցին զհաշտուիս⁷ և զինդրուածս մեր⁸ առաջի բարձրելոյն , և զամենայն կամս տեառն մերոյ ցուցին մեզ . Եթէ ուսանիմք մեք⁹ զգաստուի և զպարկեշտութի և զսրբ բուի և զամենայն կամս փեսային , յորժամ երթամք յարիմք ՚ի նա՝ ուրախ լինի նա ՚ի մեզ . և գտեալ լինին առաքելոցն ՚ի նմանէն զպատիւ¹³ փառաց . զի նոքա իւրատեցին զմեզ և ուսուցին մեզ զիր¹⁴ փեսային , և մատուցին զմեզ նմա պատարագ ուրախութեան , և պատուեցան¹⁵ նոքա վասն մեր : Դի վկայէ ինքնին¹⁶ Պաւղոս և ասէ . “Ո՞ր վարձք իցեն մեր՞ կամ ուրախութի , կամ պսակ պարծանաց , եթէ ոչ դուք առաջի տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ՚ի գալուստեան նորա ” :

I Thess 2:19

1. Վանգի վասն այսր ամենայնի ինքնին օրէնք վկայեն . զի¹⁹ գրեալ է ՚ի դպրութե արարածոց . ՚ի ժամանակի իբրև խօսելին զՏափկա²⁰ խաճակայ , կուեաց Աբրահամ զճառայից երէց իւր . և նա ինքն է²² հազարապետ տնտես նորա , և ասէ ցնա . “Բերդիր դու զձեռն քո²⁴ ընդ երանօք իմովք , և երդուիր ինձ²⁵ ՚ի տէր անձ՝ որոյ իւր են երկիրն և երկիր , զի մի առցես դու կին որդոյ իմոյ ՚ի դստերաց անտի քանանացոց , յորոց ՚ի²⁸ միջի բնակեալ եմ ես այժմիկ . այլ երթ դու յաշխարհ իմում և ՚ի ժառանգութե իմում , և անտի առցես դու կին որդոյ իմոյ Սահակայ ” : Հանգիստն այ յերկրի անդ քանանացոց բնակեալ էր³¹ , և բնակիւք աշխարհիս³² չարք և անօրէնք էին³³ վասն այսորիկ ետ³⁴ երդումն Աբրահամ ճառայից իրիցուն և ասէ . “Մի առնուր³⁵ դու կին որդոյ իմոյ³⁶ յաշխարհէ աստի յայսմանէ ” : Այլ քանզի Սահակ օրհնեաց զանձ³⁷ , զի Եղիցին³⁸ տէր երկրին այսորիկ , պատուելեաց Աբրահամ զի մի առցէ Մահակայ կին³⁹ ՚ի չար մարդկանէ , զի ժառանգեցէ կին չար և ծնունդ նորա զերկիր բարութե . այլ այն՝ որ արժանի իցէ :

Gen 24:2b-4

Allusion to Gen 24:3b

- 1. լինիցի 2. օմ 3. մեզ 4, 5. օմ 6. զպատուոյ 7. զմեզ ի հաշտութիւն 8. + խնկեցին 9, 10, 11. օմ 12. լինի ի նմանէ առաքելոցն 13. պատիւ 14. զկամս 15. ուրախարար . և զի պատմեցին 16. վկայէ ինքն 17. մեզ 18. և 19. քանզի 20. խօսեցան զրեփեկայ 21. որ 22. է 23. + և 24. դու զձեռն քո և 25. որ 26. օմ 27, 28. օմ 29. իմ 30. իմում 31. են 32. երկրիս 33. են 34. արքայամ երդումն 35. առնուս 36. իմում 37. անձ 38. Եղիցի 39. կին իսահակ 40. + մի՛

եկեսցէ 'ի հեռաւոր աշխարհէ, և 'ի պեղծ երկրէ : զի լինիցի նա կին որդոյն՝ որ յաւետեաց անտի ծնեալ էր, և թագաւորեսցէ նա 'ի վերայ երկրին բարուն : Սոյնպէս քնակեալ էր հանգիստն տեառն¹ այ 'ի մէջ տանն² Խորայլի, և ոչ եղէն նոքա արժանի յարել և մերձանալ առ Քրիստոս վասն չարութե իւրեանց : Այլ առաքեցաւ բանն տեառն մերոյ 'ի ձեռն առաքելոց իւրոց, զի հաւանեցուցեն և ածցեն ժողովուրդ, այս³ որ 'ի հեթանոսաց 'ի պեղծ երկրէ և 'ի նմանութի կնոջ է՝ եկեսցէ⁴ յարեսցի առ Քրիստոս, որ ծնեալ է յաւետեաց անտի⁵ : և թագաւորեսցէ նա 'ի վերայ ժառանգութեան կենաց :

Gen 24:5

Եւսէ՛ծառայից երէցն ցտէր իւր¹⁰ : «Տէր, զի եթէ ոչ կամիցի կինն գալ ընդ իս¹¹, դարձուցանելով դարձուցանեմ զորդի քո անդր» : Ասէ Աբրահամ ցծառայն իւր . «Եթէ ոչ կամիցի կինն գալ զկնի քո, քաւեալ լիջիր դու յերդմանէ աստի յայսմանէ . բայց միայն զորդի իմ մի տարցիս դու¹² անդր» : Զի եթէ ոչ եկեսցէ ծառայից երէցն 'ի հաւանեցուցանել զկին յերկրէ հեռաստանէ, պատիժ պատու հասից¹³ պարտի տեառն իւրոյ : Ապա եթէ եկեսցէ նա¹⁴, և կինն ոչ կամիցի, կինն¹⁵ տնանկանայ աղքատանայ 'ի ժառանգութեան տի յոր կոչեցաւ, և ծառայն ապրեալ լինի 'ի պատժէ պատուհասից¹⁷ : Սոյնպէս և ժողովուրդս մեր 'ի հեթանոսաց է¹⁸, զի կոչեցաւ սա երթալ ժառանգել զժառանգութի՛ զոր երբէք ոչ իցէ սորա¹⁹ տեսեալ . եթէ հաւանիմք երթալ զկնի առաքելոց առ թացն մերոց, մերձենամք մեք և յարիմք առ ծնունդն աւետեաց և առ փեսայ օրհնեալ, և ժառանգեմք մեք զարքայութիւն՝ որ²¹ երբէք ոչ իցէ տեսեալ մեր . և առաքեալք հաւանեցուցիչքն մեր, առնուն զփառս և զպատիւ : Ապա եթէ վեհերիցեն զանգիտիցեն և ոչ եկեսցեն քարոզել և կոչել զմեզ, պատիժս պատու հասից²⁴ պարտին նոքա . որպէս և Առաքեալ ասէ . «Այ է ինձ, եթէ ոչ աւետարանեցից», : Ապա եթէ կոչեցեն զմեզ, և մեք ոչ երթայցեմք, նոքա ապրեալ լինին 'ի պատժէ պատուհասից²⁵ և մեք աղքատացեալ և կարտեալ լինիմք 'ի ժառանգութեան տի յոր կոչեցեալն էաք . և Քրիստոս ոչ գայ յարի

Gen 24:8

I Cor 9:16e

1.OM 2.+այ 3.զայս 4.OM 5.է.զի 6.նմանութեան 7.OM 8.եկեալ 9.OM
 10.ծառայն ցարբաամ 11.READ: գալ զԷտ իմ կինն B 12.OM 13.պատուհասի
 14.OM 15.եկեսցէ 16.աղքատանայ տնանկանայ 17.պատուհասի
 18.OM 19.սորա ոչ իցէ 20.OM 21.զոր 22.վեհերեսցին 23.զանգիտեսցին
 24.պատուհասի 25.պատուհասի 26.յորմէ

1
առ մեզ և բնակէ ընդ մեզ, որպէս և առ հրաման
ծառայն յԱբրահամէ . ասէ “Մի՛ գարձուցանիցես
դու՞ զորդին իմ անդր .”

Gen 24:8b

3
Օ՛ր մինչ դեռ երթայր ծառայն ՚ի ճանապարհի ,
և աղաչեաց նա զանձ և խնդրեաց աղօթիւք , զի սիրով
և յօժարութիւն ծանիցէ կինն վասն որոյ երթալն
էր , իբրու յառաջ քան զժամանակն խոստացեալ
էր լուրջ երեսօք կալ առաջի նորա , և տալ պատասխանի
ժրութեամբ , զի այսպէս ասէր . “Ով տէր անձ
տեառն իմում՝ Աբրահամն , եթէ յաջողեսցես առաջի
իմ զճանապարհս զայս այսօր , եղիցի ինձ՝ յորժամ
տեսից ես զկոյս մի՛ ՚ի վերայ ջրհորոյս այսորիկ ,
և ասացից նմա՝ եթէ տուր ինձ սակաւ մի ջուր ընպէլ ,
և ասացէցիս՝ եթէ դու արբ , և ուղտուցդ տուր
գի արբցեն՝, այս՝ իցէ կին զոր պատրաստեալ
իցէ տեառն անձ ծառայի իւրում Սահակայ՝ : Սոյնպէս
և մեք իբրև ընտրեալ էաք յառաջ քան զլինել աշխարհի ,
ոչք լսէին առաքելոցն սիրով և յօժարութեամբ ,
լրջմտութեամբ և պնտութիւն կալ առաջի անտարանչաց
մերոց , յայնժամ մատուցեալ լինիմք մեք առ
փեսայն փառաւորեալ :

Gen 24:12ff
(Paraphrase)

16
Եւ իբրև եկին ծառայից երէցն , և եգիտ անդ
կոյս մի հեզ զգաստ , և սափոր ջրաւորոց յուս իւրում ,
և ասէցնա . տուր ինձ ջուր այտի ընթել : Եւ նա
փութացաւ վաղվաղակի իջոյց զսափորն , խոնարհեցոյց
՚ի բազուկս իւր և ասէ . և դու արբ և ուղտքդ : Եւ
իբրև արբ ինքն և ետ ուղտուցն , ասէցնա ոչր դուստր
ես դու . և ասէցնա , դուստր Բաթուէլի եմ ես որդոյ
Նաբոլայ , զոր ծնաւ նմա Մեղքեա : Ասէցնա . կ՛
տան քում տեղի մեզ իջլանաց : Եւ ասէցնա . կերակուր
գրաստու շատ է ՚ի տան մերում , և տեղի իջլանաց
ընդարձակ : Եւ առ ծառայն ապարանջանս , արկ
՚ի ձեռս աղջկանն , և գինտս յականջս նորա ,
և անդէն ՚ի վերայ աղբերն ջուրց : Սոյնպէս և մեք
յաղբիւրէ անտի մկրտութեն ժամանակիմք մեք ընդ
առաքելան ընդ առիթան մեր . և ՚ի մկրտութենէ
անտի ընդունիմք մեք զգարդ գործոց բարեաց
՚ի նմանութիւն ոսկոյ՝ և ականց պատուականաց : Եւ
այս յայտ է մեզ , եթէ ծառայից երէցն՝ որ հազա-

- 1. բնակի 2. Դարձուցանէր 3. օմ 4. զկինն 5. երթեալ 6. իմոյ 7. զձանապարհս իմ զայս այսօր առաջի իմ 8. տեսի 9. օմ 10. ըմպել 11. այն 12. որ 13. ծառայի անն ան այս 14. որք 15. + և 16. արդ 17. + փեսաւէրն 18. իւր 19. ի ջրոյ այտի 20. ուղտք 21. օմ 22. + և 23. օմ 24. գրաստուց 25. ընդարձակ իջլանաց 26. + և 27. օմ 28. աղբեր 29. ժամանակեմք 30, 31. օմ 32. զգարդ 33. + և արծաթոյ

րապետն էր Աբրահամու՝ ոչ էթէ կերակրել՝ և զի
 ընկալցի զնա՝ եկն առ Բաթուէլ՝ Տայր Բափկայի՝ և
 առ Ղարան եղբայր նորա, այլ զի աւցէ նա զաղջիկն
 և տարցի՝ ի ժառանգութի բարութե: Այլ հարկ
 էր իրացս և պիտոյ էր նախ՝ ընդունել զնա, և գրաստ
 նորա՝ ի տան անդր յորում հարսինն սնեալ էր, և
 ապա հանեալ զնա անտի՝ տանել ի մեծ և ի պա-
 տուաւոր ժառանգութի: Սոյնպէս և ի ժամանակի
 իրրև առաքեաց տէր մեր զերկոտասանն առաքեալ
 աւետարանել ամենայն մարդոյ զկեանսն յաւիտե-
 նից, և կոչել ժողովուրդ՝ յերկրէ ընդ երկինս, հրա-
 ման ետ նոցա և նա:՝

1. + առ 2. ռաբէկայ 3. ՕՄ 4. գրաստք 5. հանել 6. առաքեալսն 7. + ի
 8. ի յերկինս 9. + առ «որ զինչ առաքի ձեր դնեն կերիջիք, զի ար-
 ժանի է մշակն կերակրոյ իւր», (I COE. 10:27b + ME. 10:10b), և այսպէս
 զգրաստ մարմնոյ իւրեանց ուսոյց դարմանել յաշակերտելոցն,
 որք ոչ թէ վասն կերակրելոյ շրջին առ նոսա, այլ զի ածցեն զնոսա
 յերկրէ յերկինս ի հարսնութեան սակայն հարկ է պիտոյիցս ըստ
 գրելոյն պաւղոսի «Ո՞ր առածիցէ խաշն և ի կաթանէն ոչ ուտիցէ,
 կամ տնկիցէ այգի և ի պտղոյն ոչ վայելիցէ՝ զոր և օրէնքն նշան-
 ակեաց առական,՝ Ոչ կապեացես զբերան եզին որ կասուի կալն,՝ զի
 ոչ թէ զանասնոց՝ այլ վասն մեր գրեցաւ որք զհոգևորն առ ձեզ
 հաստատեմք զընորհս, և ոչ է մեծ զմարմնաւոր պէտսն հնձել»,
 (I COE. 9:7b-11)․ արդ այսպէս ըստ առական օրինակաց և նախա-
 գուշակութեան գրոց նմանեցաւ տր մեր փեսայի և ժողովուրդ
 եկեղեցւոյ իւր հարսին: 10. ՕՄ

Եւ այն՝ զի ասէ տէր մեր . «Որ կամի լինել իմ աշակերտ , զի եթէ ոչ մեկնի նա յամենայն ընչից իւրոց , ոչ կարէ նա իմ աշակերտ լինել » . սակայն և զայն² յառաջին մարգարէից անտի ուսոյց , զի եղիցին նոցա աշակերտք : Եւ ուսան զգնացս նոցա և ըզհեզութի զգաստութէ նոցա⁵ , և զխորհուրդս նոցա զաղքատութե և զմիանձնութե՝ որ յածպաշտութե անդ էր Վարդապետաց իւրեանց : Իբրև խորհուրդ օրինակ⁸ փրկիչն մերոյ աւետարանեցաւ նոցա⁹ , և եկն ինքն և կատարեաց զխորհուրդս և զկերպարանս նոցա որ վասն նորա¹⁰ էր . և¹¹ ստուգեցան և կնքեցան բանք նոցա որ վասն նորա էին՝ լտղաց նոցա¹² : Եւ և ինքն փրկիչն մեր ոչ ՚ի մտաց ինչ¹³ իւրոց ուսոյց , այլ ըստ կամաց հօր իւրոյ ուսոյց նա . որպէս և ասէ . «Ոչ եթէ ՚ի կամաց անձին իւրոյ խօսի որդի , այլ որ ինչ տեսանէ և լսէ ՚ի հօրէ իւրմէ¹⁶ , զայն խօսի » : Վասն այսորիկ մի որ կարծեսցէ եթէ յանձնէ իւրմէ ինչ խօսեցաւ տէր մեր : Ըի զնմանութի և զխորհուրդս՝ որ վասն նորա էին , և զպատկերն¹⁸ կերպարանաց գործոցն նորա՝ որով իւրք և¹⁹ գործէին²⁰ մարգարէք իւրաբանչիւր զոր ինչ վասն նորա էր²¹ , եկն ինքն²² կատարեաց և²³ կնքեաց զնոսա լտղացն իւրեանց :

Lk 14:33

Allusion to Jn 8:28

Վրդ երկիցուք մեք ՚ի բուռն և ՚ի սաստիկ հօրէ անտի նորա , որպէս և գիրք ասեն²⁵ . «Սհ մեծ է անկանել ՚ի ձեռս ւնյ կենդանոյ » . զի նա ինքնին²⁶ գործէ որդով իւրով զամենայն զոր կամի : Վասն այսորիկ զոր օրինակ ինքն փրկիչն մեր և մարգարէքն և

Heb 10:31

- 1. օմ 2. զայս 3. լիցիւն 4. ուսցիւն 5. օմ 6. զի 7. խորհուրդք 8. օրինակի
- 9. ի նոցանէ 10. իւր 11. + այսպէս 12,13. օմ 14. ըստ 15. զոր 16. օմ 17. այլ
- զնմանութիւնս 18. զպատկեր 19. օմ 20. գործեցիւն 21. օմ 22. + և 23.
- կատարեալ 24,25. օմ 26. ինքն 27. + ինչ 28. + նորա

առաքեալք նորա մեկնեալ էին յաշխարհէ աստի¹
 անձպաշտութիւն իւրեանց² և զգաստութիւն իւրեանց³
 և հոգևոր գնացիւք իւրեանց և բնակուի իւրեանց,
 և ուտելով և ընպելով իւրեանց և փառաւորեալ
 բանիւք⁴ իւրեանց, սոյնպէս և մեք եղիցուք նմանողք
 վարդապետին մերոյ և ընկերաց մերոց առաջին աշա-
 կերտացն նորա . զի⁵ եղիցին մեկնեալ անձինք մեր յաշ-
 խարհէ աստի անձպաշտութիւն և զգաստութիւն, և բնա-
 կութիւն աշխարհիս, և ուտելով և ընպելով, և հոգևոր
 գնացիւք . և ՚ի բանս և ՚ի խօսոս աշխարհիս մի խառ-
 նակիցիք⁷ . զի եթէ գնացիւք մերովք և բնակուիս⁸
 և ուտելով և ընպելով և բանիւք մերովք ոչ լի-
 նիմք մեկնեալ և ոչ լինիմք որոշեալ ՚ի մարդկանէ
 աստի, և եթէ այս ուրեմն այսպէս իցէ⁹, ապա ընդ
 հողմս¹⁰ ուրեմն և ընդ քարինս էկն¹¹ խօսեցաւ տէր
 մեր զփառաւորեալ պատուիրանսն ՚ի հօրէ իւրմէ, և
 ոչ առ¹² մեզ ՚ի¹³ գլխովին առաքեցաւ : Կամ թերևս զա-
 թու մեծութե իւրոյ զահագին¹⁴ զսաստիկ՝ յորժամ
 ուղղէ հայր նորա ըստ կամաց իւրոց, զհողմս և զքա-
 ըրնս դատի, և ոչ զմեզ ՚ի գլխովին դատի :¹⁵

a.MR: հողմս

b.MR: զհողմս

Եկեսցուք այսուհետև և արասցուք զորինս յանձն
 արար մեզ փրկիչն¹⁷ ՚ի կամացն հօր իւրոյ . զի անհոգ
 կիզելոյ է¹⁹, որպէս և գիրք ասեն : Եթէ որ մերձեցու-
 ցանէ զանձն իւր առ անուն աշակերտութե, և ոչ է
 արժանի նմա, հայեսցի նա ընդ Գեեզի աշակերտն
 Եղիշայի . զի մերձեցաւ նա անուամբ, և արդեամբք ոչ
 կատարեաց : Զի եթող նա զերկնաւոր ստացուածն,
 և Կանկացաւ նա երկրաւոր ստացուածոց²⁰ : վասն
 այսորիկ²¹ անարգեցաւ, և զգեցաւ զբորոտութիւն²²
 Եւ դարձեալ հայեսցի ընդ Յուդա, զի մի էր ՚ի թը-
 ւոյ երկոտասանիցն առաքելոց փրկիչն²³ մերոյ . Դի և²⁴
 նա ցանկացաւ ընկից աշխարհիս, և²⁵ անարգեցան նա,
 և ջնջեցաւ անուն նորն²⁷ ՚ի թուոյ անտիկենաց :

Եւ զԵրկիցուք մեք²⁸ յաշխարհէ աստի յայսմանէ
 և յընկից իւրոց, զի մի²⁹ և մեք²⁹ լինիցիմք անարգեալ
 և անկեալ³⁰ յաշտիճանէ աստի, յորում մեքս կամք .
 որպէս և նորա իսկ անարգեցան : Զի³¹ ընդդէմ դառ

1. յաշխարհէս 2,3. 0.M 4. գնացիւք 5. ըստ որոց 6. 0.M 7. խառնեցուք
 8. բնակութիւն 9,10. 0.M 11. + որ 12. 0.M 13. DEL: 0.M B 14. + և 15. 0.M 16. առ-
 ասցուք 17. + մեր 18. + մեր 19. կիզող է 20. սիրեաց զերկրաւորն
 21. այնորիկ 22. բորոտութիւն 23. աշակերտաց տն 24. և զի 25.
 0.M 26. + և 27. 0.M 28. փախիցուք 29. երբէք 30. 0.M 31. քանզի

նալ և հակառակել ընդդէմ աշակերտութեւ , այս է նախանձ և ագահութի և ամենայն ցանկութիւնք² աշխարհիս : Եւ սոքա իսկ³ զիմաստունս և զհակայս⁴ զհզօրս կործանեցին , և զբազումս հանէ յարքայութենէ յաւուրն յայնմիկ . զի զէն են նոքա սատանի , զի նոքօք մարտնչի նա ընդ մեզ . վասն այսորիկ կողպտեաց հան⁷ տէր մեր զզէն նորա և ետ մեզ , յասել անդ իւրում ցմեզ⁸ . “Որ իմ պաշտօնեայ իցէ⁹ , զկնի իմ եկեցեցէ , ” : Վասն այսորիկ¹⁰ երթամք մեք ըզկնի նորա , և նմանողք լինիմք մեք գնացից նորա , և զգեճումք մեք զնոսա իբրև զզէն . քանզի գիտեփրկիչն¹¹ մեր զխորամանկութի կեղծաւորութե¹² սատանայի , զի խռովէ և պղտորէ զմարդս հաւատացեալս . զի զոմանս պատրանօք պատրէ նա ընչիւք և ստացուածովք¹³ և այլ բազում իրօք , որպէս զի կործանեցեցէ զնա¹⁴ : և է զի տեսանէ նա¹⁵ զոր զի զգեցեալ է զէն , և մարտնչի ընդ նմա¹⁶ , և¹⁷ գրոցմտաց , զի լուծցեցէ¹⁸ զուխտաւորութի և կործանեցեցէ զնա . և է զի¹⁹ մի ՚ի թուոց անտի²⁰ ուսմանց ընկենու զնա²¹ : Վասն այսորիկ զթացաւ ՚ի մեզ տէր մեր յասել իւրում զի պահեսցուք զպատուիրանս նորա , և եկեցեցէ հասցէ ՚ի մեզ նորհրդորմութե նորա՝ ապրեցուցանել զմեզ ՚ի չարէ անտի . զի ՚ի պահել պատուիրանացն նորա ապրիմք մեք ՚ի սատանայէ՝ որ մարտնչին ընդ մեզ պէսպէս կերպարանօք . և գրգեայ ՚ի վերայ մեր Հոգին սուրբ , որպէս և ՚ի վերայ մարդարեւիցն²² :

Jn 12:26a

Ըրդ նմանեսցուք վարդապետին մերոյ և մարդարեւիցն և առաքելոցն , որ շինեցաք ՚ի վերայ նոցա . որք զգեցան զզէն տեառն իւրեանց , և յաղթեցին սատանի²³ : Եւ և Պաւղոս երանելի ասէ . “Վամիմ ես , եղբարք , զի ինձ նմանող եղիջիք , ” . յայնմիկ զի ասէ . “ ոսկոյ և արծաթոյ ես ոչ ցանկացայ , և ոչ հանդերձից փափկութե . այլ սիրեցի ես ձեռօք իմովք վաստակել և կերակրել , և տալ ևս տկարին կարօտելոյ ” : զի և նա եցոյց եթէ որով գնացիւք չրջեսցուք : Եւ զոր օրինակ առաքեալքն դարձեալ որ միանգամ ինչք էին նոցա՝ զայն ՚ի մէջ անդրբերելին , և ոչ որ էր ՚ի նոսա աղքատ . զի ամենեքին հաւասարք էին բնակութե և սիրովն իւրեանց : Սպա եթէ Պաւ-

Gal 4:12

Acts 20:33-35a

- 1. օմ 2. ցանկութի 3. օմ 4. + և 5. սատանայի և 6, 7, 8. օմ 9. է 10. այնորիկ 11. տր 12. զկեղծաւորութիւն խորամանկութեանն 13. պատէ նա ընչից և ստացուածոց . 14. READ: զնոսա B 15. օմ 16. նոսա 17. օմ 18. մտօք մարտուցեալ լուծանէ 19. կործանէ զնոսա , և ի 20. + մոլար 21. զնոսա 22. օմ 23. սատանայի 24. նմանողք 25. կամ 26. կերակրիլ 27. տկարաց և կարօտելոց 28. ահա և նա ևս 29. որովք 30. դարձեալ զոր օրինակ առաքի առաքելոցն որք միանգամ ինչս ունէին 31. օմ 32. + այսպէս պարտիմք հաւասարութիւն ունել ընչիւքն մերովք առ աղքատս և առ եղբարս կարօտեալս :

դոսի մեք ոչ լսեմք, և փրկին մերոյ մեք ոչ անսամք,
 1 մարդարեւ իցն և առաքելոցն նմանողք մեք ոչ լինիմք:
 Մի արասցուք այսուհետեւ զբանս զրոց սրբոց ընդ
 2 ոտս վասն տկարութե մերոյ. զի բանք այն այո
 է, և ոչն ոչ. որպէս և Պաւղոս ասէ. «Վենդանի է
 բանն այն. և առաւել հատու է քան զամեն սուր
 երկսայրի՝ հատանել անցանել հասանել մինչև յո-
 3 ռոշումն՝ ոգւոց և մարմնոց, մինչև յօդս և ՚ի խոտու-
 ցրս. և դատաւոր է նա մտաց և խորհրդոց սրտի. և
 չիք ինչ արարած՝ որ թագչի ՚ի նմանէն, այլ ամենայն
 ինչ յայտնի է առաջի նորա. զի մերկապարանոցք կա-
 4 լոց եմք առաջի երեսաց նորա իւրաբանչիւր ՚ի մէնջ՝
 5 տալ նմա պատասխանի», : Զայս օրինակ աշակերտու-
 թե զոր ասաց տէր մեր, վասն կատարմանն ասաց.
 զի որ կամի կատարեալ լինել, այսմ նմանեսցի:^{13,14}

Heb 4:12,13

15 Եւ այն՝ զի ասէ Պաւղոս. «Իբրև տղայոց ՚ի Քրիս-
 տոս կաթն ջամբեցուցի ձեզ, և ոչ ետու ձեզ հաս-
 տատուն կերակուր,¹⁷ զի մինչև ցայժմ դեռ մարմնով
 էք. նա և կարեիք ոչ ընդունել մինչ դեռ մարմնովդ
 էք», . և դարձեալ¹⁹ ասէ:²⁰ «Վատարելոցն է հաստա-
 տուն կերակուր, այնոցիկ՝ որոց ճաշակելիքն կիրթ-
 են՝ որոշել զբար և զբարի», : Եւ արդարեւ այսպէս
 զայս, զի ասէ, «Իբրև տղայոց ՚ի Քրիստոս կաթն
 ջամբեցի ձեզ», զի զոր օրինակ տղայն նախ կաթն
 դիէ, և նովաւ սնանի և սակաւ սակաւ զօրանայ ՚ի
 սնունդ ճաշկաց կերակրոյն, և սկսանի որոշել զբա-
 24 րի և զբար՝ և զբաղցր ՚ի դառնէ,²³ և ապա մատչի նա
 ուտել զկերակուր հացի, և զամենայն ինչ իբրև զայր,
 և մոռանայ զտղայութի իւր՝ զկաթինն զոր դիեցաւ²⁶
 ՚ի փոքրիութե իւրում վասն զօրութե բռնութեան
 իւրոյ, և կերակրոց զի կատարեցաւ ՚ի չափ բնութե
 իւրոյ զոր հաստատեաց ՚ի նմա անձ, սոյնպէս և մեք
 ՚ի նմանութի կաթին ուսանիմք մեք զգիրս զառա-
 31 ջինս, և նորօք սնանիմք, և առ³² սակաւ սակաւ զօրա-
 նան ՚ի մեզ հաւատքն մեր և պաշտօն տեառն մե-
 33 ռոյ. և ապա սկսանիմք մեք ՚ի միտ առնուլ, որոշել
 զբարի և զբար, և զբաղցր ՚ի դառնէ: Յորժամ հաւ-
 տատեալ լինին հաւատքն մեր ՚ի սաստկութե իւ-
 38 րեանց, և ապա յսկամայ կամս մեր ընկենուն զմեզ

I Cor 3:1c-3a

Heb 5:14

I Cor 3:1c-2a

1. կորստեան վիճակիմք. սակայն 2. արկցուք 3. + մերոյ 4. զամենայն
 5. DEL: OM B 6. ցորոշուլն շոգւոյ և մարմնոյ 8. ամենայն 9. արար-
 ածք որ կարէ թաքցել 10,11. OM 12. READ: կամիցի B 13. յայսմ ամենայնի
 մնացէ. 14. + ուրանալ զբնաւս և խաչիւ հետեւել նմա ըստ ինքն.
 իշխան կամաց յօժարութեան ի կարգ կատարելութե: 15. իսկ այն
 զոր 16. ջամբեցի 17. կերակուր, հաստատուն 18. + և 19. OM 20. և
 21. DEL: OM B 22,23,24,25. OM 26. դիեաց 27,28,29,30. OM 31. զառաջինն
 32,33,34. OM 35. + և 36. + իսկ 37. միտք 38. պաշտօն տեառն մերոյ և յիմաս-
 տութի իւր, ապա ի կամակատարս իւր ընդունին

միտք մեր¹ի կատարումն ճշմարտութե աւետարանին ,
 զի նա ինքն է հաստատուն կերակուր . որպէս² և Ա-
 ուաքեալ ասէ³ . « Կատարելոցն է , ասէ , հաստատուն
 կերակուր » . « Կանն այսորիկ իսկ⁴ ասաց Առաքեալ .
 « Կրկն⁵ տղայոց 'ի Քրիստոս կաթն ջամբեցի ձեզ » :
 Քանզի⁶ զառաջինն իբրև զկաթն արբաք մեք⁷ զուսումն
 վարդապետութե . և յորժամ կատարիմք և հաս-
 տատիմք 'ի նմա , յայնժամ մատուցեալ մերձենամք
 մեք⁸ առ պատուիրանս աւետարանին . և⁹ նա ինքն է
 կատարումն հասակի կատարելոց¹⁰ և հաստատուն կե-
 րակրոյ :

Heb 5:14a

I Cor 3:1c-2a

Եւ այն զի ասէ դարձեալ¹¹ տէր մեր . « Զանասջիր¹²
 մտանել ընդ դուռն նեզ »¹³ : Եւ զտոյն ինքն տեսա-
 նեմք¹⁴ եթէ այս այսպէս իցէ¹⁵ դուռն արքայութեանս :
 « Իր ցանկացեալ կամի¹⁶ զինուորել , և գրել զինքն 'ի
 թիւս համարոյ¹⁷ զինուորաց աստէն յերկրի , նախ
 զայս դնէ 'ի մտի իւրում » ելանել 'ի տանէ իւրմէ և
 յազգատոհմէ իւրմէ , հեռանալ նմա¹⁸ յայլ գաւառս ,
 և¹⁹ անկանել նմա²⁰ 'ի մարտ պատերազմի մահուան : « Իբ-
 րև զինուոր ' զի նախ ուսանի զտել և ջինջ ունել զզէն²¹
 իւր , և ուսանի զիրս պատերազմի յորժամ միայն ա-
 ռանձինն իցէ . մինչ չև²² իցէ հասեալ²³ ժամանակ պա-
 տերազմի²⁴ , անկանի 'ի մէջ պատերազմողական արանց
 վառելոց . և ոչ այլ ինչ տեսանէ նա²⁵ անդ , բայց միայն
 զփայլուն զինու²⁶ , և զշողալ սուսերի²⁷ , և զշահատա-
 կուի հեծելոց , և զշահահուն աղեղանց . և ոչ այլ ինչ
 լսէ նա²⁸ անդ , բայց միայն զձայն տաւղի բախելոյ , և
 զհարկանել փողոց²⁹ , և³⁰ զստիպել սրնդի , զահ սրոյ ,
 և զքաջալերել փողոց : Ոմն առաջի արիւն անցուցա-
 նէ , և ոմն իբրև լսէ զձայն ահեղ³¹ բարբառոյն՝ ան-
 կեալ պարտասեալ³² ցամաքի յերկեղէ իւրմէ³³ : և ոմն
 քաջալերեալ զօրանայ , և քաջալերին 'ի նմանէն և
 նիղակակիցք ընկերք³⁴ իւր . և ոմն ամբառնայ զաչս իւր
 և տեսանէ՝ զի սուր առաջի նորա և սուր զկնի , և ա-
 սէ 'ի մտի իւրում . եթէ վատթարեալ տկարանամ
 յայս մարտ³⁵ պատերազմի , առաջուստ իմ³⁶ սուր սպա-
 նանիցէ³⁷ զիս . և եթէ զթիկունս դարձուցանիցեմ ,
 զկարթս հարկանիցեն ոչք իմք իցեն . այլ մեռայց առ-
 նաբար . և համբառնայ զաչս իւր յերկինս , և³⁸ կար-

Lk 13:24a

1. յիմաստութիւն կատարման 2. ասէ առաքեալ 3. ՕՄ 4. և վասն
 այսր 5. եթէ որպէս 6. զի 7, 8. ՕՄ 9. զի 10, 11. ՕՄ 12. Զանասջիր 13. էի 14.
 քանզի որ ցանկայ 15. ՕՄ 16. և 17, 18. ՕՄ 19. և որպէս կարգ զինու-
 որացն 20. զզէնս 21. հասեալ իցէ 22. ԱՍԾ: Հոգ յանձին ունի հան-
 ապազօր վասն իրացն նորա . և իբրև գայ հասանէ օր պատերազ-
 մի B 23. պատերազմող 24. ՕՄ 25. զինուղ 26. սուսերաց 27. լսեն 28.
 փողոյ 29. զարկել թմբկի . զահաւոր քաջալերութի երգոց 30. ահ-
 աւոր 31. պակասեալ 32. անտի 33. ՕՄ 34. յայսմ 35. սուրս պակա-
 նէ 36. + իմ 37. ՕՄ

դայ ան¹ արթիւք , և զանձն իւր ՚ի մարտ պատերազմի տայ² առնարար : Այս է զոր ասաց լրկիչ կենարարն մեր . ասէ⁴ . որ մերձենայ առ իս , առ հուր մերձենայ . և որ հեռի է յինէն⁵ , հեռի է ՚ի կենաց , Սոյնպէս և մեք՝ որ ցանկացաք երկնաւոր դրանն արքայութեն , և գրեալ իցեմք ՚ի թիւս կենաց ընդ զինուորս՝ ընդ մարգարէս , ընդ առաքեալս , նախ ուսանիցիմք⁹ մեք¹⁰ զիրս պատերազմի՝ զպատուիրանս և զօրէնս տեառն մերոյ , և կրթիմք¹¹ նորօք հանապազօր , և զտիմք իբրև զէն , և հաստատիմք ՚ի սիրտս մեր , և ապա զգենումք զնոսա իբրև զզէն . քաջ և կարող լինիմք այնուհետև զիմակաց լինել¹⁵ մարտին պատերազմի յորժամ զգեցեալ իցեմք մեք զնոսա¹⁶ :

Եւս թէ ոչ զգենումք զայն զէն¹⁷ , յորժամ լինի պատերազմ¹⁸ կամ հալածանք¹⁹ , կամ այլ ինչ հակառակութի յառնիցէ²⁰ ՚ի վերայ մեր , զի մարտ պատերազմի մերոյ հանապազօր է , և զէնս հաւատոց զոր ունիցիմք , և յորժամ մերձենայ սատանայ առ մի ոք ՚ի մէնջ՝ առնել ընդ նմա²¹ մարտ պատերազմի , ոմն ուրանայ առ երկեղի , և ոչ ունի նա զէն²² հաւատոց . և ոմն լսէ զձայն փողոյն , զի ստիպէ , և քաջալերեալ զօրանայ դիմակաց լինել նմա . և ոմն ՚ի քուն կայ , և չէ արթուն . և ոմն ունի զուխտ այ , և չէ նմա հաստատուն , զի համարի նա²⁷ զօտարուսմունս ունայնացեալս պաշտօնեայս այ : Եւ ամենիբեան սոքա ՚ի թիւ համարոյ զինուորաց գրեալ լինին ՚ի կոչումն²⁹ աւտարանի և յաղթահարեցան ՚ի սատանայէ³⁰ : Սոյնպէս³¹ և Առաքեալ ասաց³² . ասէ . « Աչ է մեզ մարտ պատերազմի ընդ մարմին և ընդ արիւն , այլ ընդ իշխանութիւնս , և ընդ աշխարհակալ աշխարհիս խաւարիս այսորիկ՝ որ ՚ի ներքոյ երկնից , և ընդ այսս մալրութեան³³ :

Eph 6:12

Եւ զոր օրինակ զինուոր³⁴ որ զինուորի , փոքրկութենէ³⁵ ՚ի մեծութի աւագութե հասանէ վասն մարտից³⁶ պատերազմաց իւրոց³⁷ , և վաստակոց քաջութեց իւրոց³⁸ , և վասն յօժարութե իւրոյ , զի հպատակութե³⁹ կայ նա առաջի թագաւորի⁴¹ . և առնու ՚ի նմանէ⁴² զպարգևս մեծամեծս , զփառս և զպատիւս և զմեծութիւս . և բարձրացեալ վերանայ նա յաշտիճանի

1. առ ան 2. տայ գանձն իւր ի մարտ պատերազմի 3. ան 4. օմ 5. իցեւ
6. են 7. թուեալ 8. առաքեալսս 9. ուսանիմք 10. օմ 11. + մեք 12. զգէնումք
13. զզէն 14. զզէնս , և 15. օմ 16. գիտութե՞ զինուորութեանն ի կրթելոյն ի նոսա . իսկ 17. զզէնն 18. յինիցի 19. 20. օմ 21. եթէ զզէնս
- զայս հաւատոց ոչ ունիցիմք յառնելն ընդ մեզ սատանայի 22. զի 23. զզէն 24. օմ 25. դիմամարտ 26. ոչ է 27. համարին 28. պաշտօն 29. կոչումն զինուորաց գրեալ են ի թիւ համարոյ 30. օմ 31. զսոյն 32. օմ 33. պատերազմ ընդ մարմնոյ և ընդ արեան , այլ ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիս և ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ ընդ այսս չարութեան որ են ի ներքոյ երկնից . 34. զինուորեալ ի 35. յաւագութիւն 36. մարտի 37. օմ 38. քաջութեան իւրոյ . 39. պերճացեալ 40. օմ 41. + այնուհետև , խորիտացեալ ընդ արութիւնն , յորմէ 42. օմ 43. + և 44. զպատիւ

իւրում, և կայ անդրէն՝ ի դրան արքունի¹, և զրգեալ
 փափկանայ² նա ՚ի տան մեծութե³, սոյնպէս և մեք
 կոչիմք փոքրութիւնք, և Հասանեմք ՚ի մեծութի⁴ վան
 մարտից վաստակոց մերոց, և պատերազմաց քաջու-
 թեց մերոց⁵, և հպատակութե մերոյ⁶. և կամք մեք ա-
 ուաջի⁷ երկնաւոր արքային, և առնումք ՚ի նմանէն
 պարզ և ս մեծամեծս զփառս և զպատիւ և զմեծութի⁸,
 և վերացեալ բարձրանամք մեք⁹ աշտիճանօք¹⁰ ընդ
 մարգարէս և ընդ առաքեալս. և մեծանամք և բար-
 ձրանամք, և կամք առաջի երկնաւոր արքային¹¹, և
 զրգեալ փափկանամք ՚ի տան մեծութե յերկնաւորս¹²:

Լուսին դարձեալ զի ասաց տէր մեր. ասէ.
 “Նմանեալ է արքայութիւն երկնից առն վաճառա-
 կանի, զի ինդրէ¹³ նա զմարգարիտն պատուական. և
 եզիտ նա¹⁴ մարգարիտ մի պատուական և ծանրագին¹⁵.
 չոգաւ վաճառեաց նա զամենայն ինչս իւր, և առ զնա
 քնոյ ”: Եւ զայս դարձեալ¹⁶ կատարեալ աշակեր-
 տութե ասաց. զի նա ինքն է մարգարիտ, և մեք վա-
 ճառականք¹⁷ ոյք գտաք զնա: Եւ զոր օրինակ մարգա-
 րիտ պատուական զի ուրախ առնէ զսիրտ, և բարձրա-
 ցուցանէ զմիտս և զոգի և զանձն¹⁸ այնորիկ՝ որ ունի
 զնա, և վայելուչ և գեղեցիկ առնէ զնա, և բար-
 ձրացեալ¹⁹ ՚ի միտս իւր, սոյնպէս և մեք. եթէ ստա-
 նամք զմարգարիտն տեառն մերոյ, Դայս ինքն են պա-
 տուիրանքն²⁰, ուրախ լինի և ցնծայ անձն նորա և ոգի,
 և զուարճացեալ լինի սիրտ նորա ՚ի ներքոյ²¹, և գե-
 ղեցկացեալ վայելուչ լինիմք յանձինս մեր²² մարգար-
 տոյն մերոյ՝ որ ՚ի ներքուստ է²³ քան զմեզ: Եւ զոր
 օրինակ զմարգարիտ պատուական և ծանրագին ոչ
 դնեն զեղծ վայրապար ՚ի տան գանձու արքայութե,
 այլ կապեալ ծրարեալ բազում կնքովք²⁴ և զնեն
 զնա ՚ի պահեստի մեծաւ զգուշութե²⁵, սոյնպէս և մեր
 մարգարիտս ծրարեալ պնդեալ և կնքեալ²⁶ պէսպէս
 կնքովք, և եղեալ²⁷ ՚ի սիրտս մեր ՚ի պահեստ մեծաւ
 զգուշութեամք. և կայ պահի ՚ի սիրտս և յանձինս
 և յոգին²⁸ անձպաշտութի տեառն մերոյ:

Mt 13:45,46

- 1. աշտիճանաւ 2. ի դրանն արքունի 3. Հաստատիմք ի մեծութիւնս
- 4. քաջութեան 5. ՕՄ 6. առ 7. զփառս և զպատիւ և զմեծութիւնս 8.
- ՕՄ 9. աշտիճանով 10. առաքեալս 11. ՕՄ 12. արքունի 13. որ ինդրէր 14.
- READ: զմարգարիտս պատուականս B 15. ՕՄ 16. ծանրագին և պատ-
- ուական 17. ՕՄ 18. +վասն 19. որք 20. ՕՄ 21. +է 22, 23. ՕՄ 24. զուար-
- ճանան անձիւք մեր 25. ՕՄ 26. մարգարտովքն մերովք որ ՚ի ներ-
- քոյ իցէ 27. ծանրագինի 28. կնքով 29. ՕՄ 30. մեծաւ զգուշութե
- դնեն ՚ի պահեստի. 31. ՕՄ 32. կնքով և եղեալ 33. +մեր

Եւ այն դարձեալ զի ասէ տէր մեր . «Եւմանեալ է արքայութիւն երկնից մարդոյ՝ որ եգիտ գանձ յա-
 դարակի . և ՚ի ինդուէ իւրմէ չոգաւ վաճառեաց՝ և
 գնեաց զնա , ։ Եւ զայս դարձեալ վասն կատարեալ
 աշակերտուէն ասաց . զի նա ինքն է գանձ՝ զոր կար-
 գեաց զնա մեզ հայր նորա : Եւ յլ զոր օրինակ գանձ
 իբրև գտանեմք , և ոչ եթէ յայնմ ժամու գանձեցաւ
 նա՝ յորում եգիտն զնա , այլ գանձեալ իսկ էր մինչ
 կանխաւ և ըստ կամաց նոյ եգիտ զնա այն՝ որ եգիտն :
 Վասն այսորիկ գանձն փրկիչն մեր է , և ոչ եթէ
 արդէն ինչ գտաք մեք զնա , որպէս և մարկիոնացիքն
 ասեն . այլ գանձեալ եգեալ էր զնա հօր իւրոյ մինչ
 կանխաւ , և ոչ յայտնեաց ազգացն այնոցիկ՝ որ ակն
 ունէին և սպասէին նմա . այլ յայտնեաց զնա մեզ
 յազգի աստ մերում . վասն այսորիկ առակեցաւ նա
 ՚ի գանձ և ՚ի մարգարիտ , և մեք ՚ի գտակն նորա ըստ
 կամաց արարչին մերոյ : Եւ զոր օրինակ ՚ի գանձու
 ոչ եթէ մի ինչ գանձ կամ մեծութիւն գոյ ՚ի նմա ,
 այլ գանձք և մեծութիւն բազումք կան ՚ի նմա . իբրև
 բանայ զնա այն՝ որ գտանէն զնա , զարմացեալ յի-
 մարի և տագնապեալ փութայ յանձն իւր , և խառ-
 նեալ է ընդ ուրախութի սրտի նորա ահ և երկիւղ .
 և հայեցեալ դէտ ակն ունին աչք նորա յայսկոյս
 յայնկոյս , և համբառնայ զաչս իւր յերկինս . և ոչ է
 նմա պիտոյ հաց կամ ջուր ՚ի հոգոց և ՚ի վաստակոց
 և ՚ի տքնութէ ուրախութեց իւրոց , զի մեծ են քան
 զինքն գիւտք նորա՝ զոր եգիտ : Սոյնպէս և փրկիչն
 մեր՝ որ յայտնեաց ՚ի մեզ զհայրն նորա , երաց զգանձս
 բերանոյ իւրոյ զուրախուեց . և ոչ եթէ մի ինչ միայն
 մեծութի և գանձ բիւեաց ՚ի նմանէն , այլ մեծութիւն
 և գանձք բազումք : Եւ յորժամ նստեալ ածիցեմք
 զմտաւ մերով զմեծութիւն և զգանձսն հօր նորա ,
 զարմացեալ յիմարի սիրտ մեր՝ ՚ի ինդութենէ ուրա-
 խութե իւրոյ , զի խառնեալ է ընդ նմա ահ և եր-
 կեւղ վասն մեծութեն զոր գտաք . և վաստակով և
 տքնութիւն և հոգովք ՚ի տուէ և ՚ի գիշերի փոյթ
 յանձին ունիմք վասն գանձուն մերոյ . և ոչ քաղցե-
 նամք և ծարաւեմք . և ամբարձեալ են աչք մեր յեր-
 կինս հանապազօր :

1. առն 2. +գամեկնայն ինչս իւր 3. READ: գանձեաց ի B 4. զգանձ յոր
 ժամ գտանէ 5. յայն 6. ՕՄ 7. և արդ գանձ 8. իսկ 9,10,11. ՕՄ 12. +գնա
 13. որք 14. յայտնեցաւ նա յազգի աստ մերում մեզ 15. +արդ որ գտա-
 նէ զգանձն յայսկոյս յայնկոյս զաչսն ածէ ի վերայ հայի ինդայ և
 հիանայ 16. գտակք 17. +գուարձանամք ի նա 18. գանձն 19. ՕՄ 20.
 թուի միինչ և բանան զնա , 21. և յորժամ 22. ՕՄ 23. գտանէ 24. ՕՄ 25.
 ունի 26. պիտոյանայ նմա 27. զի յուրախութեան է սիրտ նորա , վա-
 սրն 28. է 29,30. ՕՄ 31. իւր և 32. նորա 33,34. ՕՄ 35. ածեմք 36. զմեծ-
 ութիւն 37. սիրտք 38. և յուրախութենէն 39. լինի ի մեզ 40. ոչ
 ծարաւիմք

Lk 14:8-11

Եւ այն դարձեալ լինի ասաց տէր մեր . ասէ՞ .
 «Յորժամ կոչեսցէ որ զձեզ ՚ի հարսանիս կամ ՚ի կռ
 չունս , մի երթար դու բազմիր յերէց գահու անդ՞ .
 գուցէ գայցէ մտանիցէ որ ՚ի կոչնականաց անտի այր
 պատուական քան զքեզ , և գայցէ այն՝ որ զքեզ և
 զնա զերկոսին կոչեսցեալ իցէ՞ և ասիցէ , արի տեղի
 արա սմա . և ապա ամօթով ՚ի խոնարհագոյն տեղի
 անդր մատչիցի : Այլ յորժամ կոչեսցեն զքեզ , եր
 թիջիր բազմեսջիր դու ՚ի խոնարհագոյն վայրի . յոր
 ժամ եկեսցէ որոյ կոչեալն է զքեզ , ասիցէ՞ բարեկամ
 ՚ի վեր մատիր և բազմեաց , յայնժամ եղիցին քեզ
 փառք առաջի ամենայն բազմականացն . զի ամենայն
 որ բարձրացուցանէ զանձն իւր խոնարհեսցի , և որ խո
 նարհեցուցանէ զանձն իւր բարձրացի » : Եւ զայս բան
 զոր ասաց , զի հայեցաւ ետես ՚զի բարձրնտիր լինէին :
 Եւ սոյն իսկ լայս բան ՚ի վերայ եկեղեցոյ կատարի . զի
 տէր մեր է տէր բազմականաց , և մեք կոչնականք
 նորա՞ որ կոչեսցեալ էաք ՚ի բազմական անդր . և սոյն
 ինքն այսպէս կատարի : Այլ զոր օրինակ մարդ յոր
 ժամ հրաւիրէ զկոչնականն , նախ բանիւ հրաւիրէ
 զնոսա , և ապա յետոյ գան հասանեն ՚ի բազմական
 անդր՞ , սոյնպէս և փրկիչն մեր նախ բանիւ իւրով
 հրաւիրեաց զմեզ , և ապա յետոյ երթամք մեք ՚ի
 բազմականն :

Lk 14:11

Եւ նայեցաւ ետես տէր մեր՝ զի բարձրնտիր լինէին
 ՚ի բազմականի անդ , ՚ի վերայ մեր կատարի այս . զի
 ջանամք մեք լայսօր լինել զլուխ առաջնորդ , և ոչ
 ջանամք դործել զգործս արժանի առաջնորդութե :
 Եւ արհամարհեալ են յաչս մեր այսօր այնօրիկ՝ որ խո
 նարհեցուցանեն զանձինս իւրեանց յաշխարհի . որ
 պէս և՞ ասաց տէր մեր . ասէ՞ . «Արբարձր արասցի՞
 զանձն՞ խոնարհեսցի , և որ խոնարհ արասցէ՞ զանձն՞
 բարձրացի » : Ասան լայսօրիկ իսկ բազմին նոքա յե
 րէց գահու անդ , փոխանակ զի խոնարհ արարին զան
 ձինս իւրեանց , և պահեսցին զպատուիրանս տեառն
 իւրեանց : Այնօրիկ՝ որ հայեցաւ ետես փրկիչն մեր՝
 զի նեղէին և բարձրնտիր լինէին նոքա ՚ի բազմականի
 անդ , նոքա են՝ որ ջանան մատուցանել զանձինս իւ

1. գոր ասէ 2. օմ 3. զքեզ 4. օմ 5. անդր 6. օմ 7. կոչիցիս 8. բազմիջիր
 9. օմ 10. տեղի . և 11. որ 12. խոնարհեցուցանէ զանձն բարձրացի ,
 և որ բարձրացուցանէ զանձն խոնարհեսցի . 13. օմ 14. բարձրն
 տիրք 15. այս 16. օմ 17. որք 18. եղեաք 19. բազմականս անդ նորա .
 20. արդ 21. որ 22. բազմականս անդ նորա . 23. բազմականս . 24, 25.
 օմ 26. լինէլ այսօր 27. այսօր յաչս մեր 28, 29. օմ 30. READ: բարձր
 աջուցանէ B 31. READ: խոնարհեցուցանէ B 32. այնօրիկ 33. օմ 34.
 իսկ 35. գորս 36. անդր

րեանց կալ 'ի գլուխ ժողովրդոց : Եւ ինքեանք ան-
 ձամբ անձանց իւրեանց ընտրեցին զայս ,¹ և ոչ եթէ
 արդարութիւն ինչ էին խորհուրդք նոցա . բայց ընդ-
 րութիւն անձանց իւրեանց էր . այլ ընդրութիւն յայ այս
 է , յորժամ² պահեսցես և զգուշացիս զպատուիրու-
 նօք³ նորա , և լուսաւոր եղիցին գործքքո 'ի մէջ մարդ-
 կան . իբրու ոչ կամիցիս դու եթէ զիտասցէ ոք ըզ-
 գործան քո զոր գործես դու⁴ , բայց միայն անձ . իբրու
 ինքնին⁵ գործքքո ոչ տան քեզ թոյլ⁶ թագչել , զոր
 օրինակ ոչ տան⁷ թոյլ գործքն բարիոք⁸ փրկչին մերոյ
 թագչել նմա , և մարգարեիցն և առաքելոց : Արդ
 այսպիսոյս վայել է առաջնորդութիւն . զի մինչ չե-
 լեալ իցէ նա առաջնորդ , լուսաւոր էին գործք իւր⁹
 'ի մէջ մարդկան , և փառաւորեալ¹⁰ 'ի նմա անձ

Յորժամ¹¹ լինի¹² այնպիսի գլուխ¹³ առաջնորդ զօրու-
 թիւ իւրով և բարիոք գործովք իւրովք , զի զարթու-
 ցանէ զբազումն , և բժշկին նովաւ բազում մարդիկ ,
 զի դառնան առ անձ և կեան . զի առաջնորդ¹⁴ կայ 'ի
 գլուխ ժողովրդեան : Եւ նման բժշկի է նա . զի բժիշկ
 զվերս առողջացուցանէ¹⁵ դեղովք իւրովք , և նա դե-
 զով¹⁷ կենդանի բանիւք այլ բժշկէ զսիրտս բեկեալս , և
 զանձինս տառապեալս : Եւ զոր օրինակ բժիշկ զի¹⁸ տե-
 սանէ զվերն , և իմաստութիւն իւրով զիտէ որպիսի
 դեղ պիտոյ է նմա , սոյնպէս և բժիշկ իմաստուն եկե-
 ղեցոյ յորժամ տեսանէ զոք՝ զի բեկեալ է սիրտ
 նորա , և տրամեալ է ոգի նորա , զիտէ որպիսի
 դեղ պիտոյ է նմա¹⁹ 'ի գրոց սրբոց բժշկել²⁰ զնա մի-
 թարութիւն 'ի ցաւոց անձին նորա : Արպէս²¹ Մովսէս՝
 զի եղև առաջնորդ , և առաջնորդեաց արդարութիւն .
 և հովիւ , և հովուեաց բարւոք . և բժիշկ , և բժշկեաց
 առողջութիւն զժողովուրդ Բակորու : Արդ այսպիսի
 առաջնորդ վայել է առաջնորդութեան²³

Եւ զի ասաց փրկչին մեր . ասէ .²⁴ «Յաղօթս կայէք
 և խնդրեցէք , զի մի²⁵ լիցի ձեզ փախուստ 'ի ձմռան ,
 և մի յօր շաբաթ» . վասն դառնութեան յայտնելոյ
 թնամոյն ասաց , որ լինելոց է 'ի վերայ երկրի : Եւ
 շաբաթ անան երկինք և երկիր և ամենայն արարածք ,
 զի լինելոց է շտապ տագնապի , և²⁶ ձայն ասէղ բար-

Mt 24:20

1. զի թէև 2. պահիցես և զգուշանայցես պատուիրանօք 3. օմ 4. և
 ինքն 5. օմ 6. READ: էտ B 7. բարիոք գործքն 8. այնպիսոյն 9. լիեալ
 իցէն առաջնորդք լուսաւորիւն գործք նորա 10. +է 11. լինիցի 12.
 օմ 13. +որ 14. օմ 15. որ բժշկէ զվիրաւորս , 16. +նոյնպէս 17. դեղօք
 18, 19. օմ 20. բժշկէ 21. +և 22. օմ 23. առաջնորդութիւն վայել է :
 24. օմ 25. լինիցի փախուստն ձեր ի ձմերանի և մի յաւուր շա-
 բաթու 26. ի

բառոյ¹, և գողումն և սոսկումն 'ի վերայ երկրի . և
 Լքեալ լինին ձեռք ամենայն մարդկան 'ի խռովութի
 ասին³ բարբառոյ : Վասն այսորիկ ասէ . “Յաղօթս կա
 ցէք , զի մի լիցի ձեզ փախուստ 'ի ձմեռն , և մի յօր
 շաբաթ⁴ ” . զի 'ի վերայ նորա եկին հասին⁵ ձմեռն և օր
 շաբաթ⁶ : Եւ շաբաթեցոյց ամ զերուսաղէմ , և իս
 փանեաց զշաբաթս նորա , և զօրէնս նորա⁷ , և զիրա
 ւունս⁸ չարաչար բնակչացն նորա 'ի վախճան կատարա
 ծի աւուրցն⁹ իսաչահանութեան նորա . և եղև շտապ
 տագնապի , և ձայն ասեղ բարբառոյ , և աս և եր
 կիւղ 'ի վերայ երկրին այնորիկ . և Լքան ձեռք¹⁰ աշա
 կերտացն յերկեղէ ասին¹¹ . և իսաւարեցաւ արեգակն :
 Վասն այսորիկ ասէ . “Յաղօթս կացէք , զի արժանի
 լիջիք¹² զերծանել յայնմ ամենայնէ¹³ որ լինելոյն է ” :
 Արպէս և¹⁴ յաւուրնս իւր յորժամ հանին զնա Հրեայքն
 'ի իսաչ , եղև ձայն ասեղ բարբառոյ , աս և երկիւղ
 և¹⁵ հալածանք և տրամութիւն¹⁶ աշակերտացն վասն
 տեառն իւրեանց : Սոյնպէս և մեզ եթէ գիպի օրն
 այն , լինելոյ է 'ի վերայ մեր շտապ տագնապի , և
 ձայն ասեղ բարբառոյ , և աս և երկիւղ , խռովութի¹⁷
 և հալածանք , սուգ և տրամութի վասն տեառն մե
 րոյ : Եւ զոր օրինակ նոցա¹⁸ իսկ՝ զի այգն առաւօտուն
 մերձ էր նոցա վասն աւետեացն ուրախութե տեառն
 իւրեանց , սոյնպէս և մեք եթէ գիպիմք աւուրն այն
 միկ¹⁹ այգն առաւօտուն մերձ լինի մեզ յաւետիս և
 յուրախուի ին մերոյ . որպէս և ասաց փրկիչն մեր .
 ասէ . “Վջ ընդերելոցն կարճեսցին աւուրքն այնորիկ ” :
 Եւ այն դարձեալ զի ասէ . “Եղիցի ելանել²⁰ ոգոյ
 մարդկան 'ի խռովութեանէ երկեղին²¹ , և 'ի ձայն ա
 սեղ բարբառոյն իբրև ծով զի յուզի ” : Վասն այսու
 րիկ զգուշացոյց զմեզ փրկիչն մեր , զի ցաւեաց նմա²²
 վասն մեր : Եւ²³ զոր օրինակ մարդ որ զի թաղիցէ հուր
 'ի տան իւրում 'ի ներքուստ , և ինքն ննջիցէ 'ի վեր
 նում տան , և ծխեսցի ծուխ բազում , և ելանիցէ հա
 սանիցէ ծուխն մինչև 'ի նա 'ի ծակուց առաստաղացն
 և ընդ որմածերպս պրշակին և ընուցու տունն²⁶ ծխով ,
 և զարթիցի մարդն առ ասի երկեղի իւրում և ա
 սիցէ 'ի մտի իւրում . վայրիսն և զինչ անցք ընդ իս
 անցին²⁷ . Թերևս հուրն որ թաղեալ էր իմ , բորբոքե

Mt 24:20

Lk 21:36ab

Mt 24:22b

Lk 21:25-26a

1.բարբառոյ 2.ամենայն սիրտք 3.ձայնէ ահեղ 4.լինիցի փախուստն
 ձեր ի ձմերանի և մի ի շաբաթու 5.եկն եհաս 6.շաբաթու 7.օմ
 8.զանիրաւութի 9.օմ 10.+ամենայն 11.յերեսաց ահին և երկեղ
 ին 12.լինիցիք 13.յայնմանէ 14,15.օմ 16.տրամութիւնք 17.խռով
 ութիւնք 18.օմ 19.այնորիկ 20.յելանելոյ 21.և յերկեղէն 22.հոգ
 այր նա 23.օմ 24.հուր 25.+ի տանն 26.օմ 27.է ինձ զինչ անցք
 անցին ընդ իս .

ցաւ անդրէն : Սոյնպէս և սատանայի՝ ազդ լինի նմա¹
վասն հրոյն՝ որ թաղեալ է նմա՝ ի դժոխս ներքինս ,
թէ² բորբոքեցաւ ՚ի վառել . վասն այսորիկ մնլեգնի և
կատաղի՝ սատակել կորուսանել զմարդիկ ինքն զօ-
րօք իւրովք հանդերձ :

Lk 17:23

|| ամն այսորիկ պատուիրեաց մեզ տէր մեր և ա-
սէ . “Եթէ ասիցեն ձեզ՝ ահաւասիկ⁴ ֆրիստոս աստ
է կամ անդ է , մի ելանիցէք՝ զի մի վարիցիք ” . զոր
օրինակ ոչ ուրեք⁶ աշակերտքն վասն⁷ շէնիցն իբրև
հանին զնա ՚ի խաչ . բայց իբրև յարեաւ նա ՚ի մե-
ռելոց , և ապա երևեցան և ապրեցան նոքա ՚ի սպա-
նողաց անտի իւրեանց , և տեսին զնա : Վասն այսորիկ
պարտիմք մեք յառաջագոյն քան զյառնել մարդոյն
անօրէնութե՛ն ուսուցանել և խրատել զմարդիկ ,
զգնացս նորա և զխորամանկուիս նորա՝ զոր հանդեր-
ձեալ է գործել ՚ի վերայ երկրի . զի նմանող ան աւ-
նէ զանձն իւր ամենայն նշանօք և արուեստիւք¹² . զի
առաքէ զնա վասն փորձանաց աշխարհի : Այսպէս տայ
նմա անձ իշխանուի , որպէս և Գանիէլ ինքնին¹⁷ ասաց .
ասէ . “Ի վերայ ամենայն աստուածոց և դից պաշտա-
ման Բարձրացի . և վերանայ¹⁸ ամբարտաւանութի ,
նշանօք և արուեստիւք ստովք¹⁹ և փորձանօք ” , նա և
փրկիչն մեր ասաց . ասէ²⁰ . “Եթէ կարացէ հնարս²¹
առնել , մոլորեցուցանէ՛ զբազումս յընտրելոց ” :

Dan 11:36ab

Mt 24:24b

|| ամն այսորիկ պարտ է մեզ զգուշացուցանել և
քարոզել տգէտ մարդկան , զի անգէտք են ՚ի գիտու-
թե՛ն գրոց . գուցէ յանկարծակի ուրեք յառնիցէ , և
մոլորեցուցէ նշանօքն զոր գործէ . զի նմանեցուցա-
նէ զինքն՝ ֆրիստոսի , զի մի երթիցեն զինի նորա : Եւ
պահանջին նոքա ՚ի ձեռաց մերոց , զի ոչ զգուշացու-
ցաք նոցա . այլ զգուշացուցաք զնոսա յայսմիկ՝ եթէ³⁰
բնաւ ամենևին մի իմիք հաւատասցեն յայն ձայն բար-
բառոյ՝ յահեղ յահէ երկեղէ՝ որ լինելոցն է , և ՚ի³⁵
նշանացն զոր լսեն , զի մի հաւատասցեն նոցա³⁶ . բայց
այս նշանաց՝ որ լինելոցն է յերկինս՝ հաւատասցեն :
Յորժամ տեսանիցեն³⁸ զարեգակն և զլուսին զի խա-
ւարեսցին , և զնշանն որ լինելոց է յերկինս , այս
ինքն է զխաչն լուսոյ՝ որ ձգելոց է յերկինս՝ յայսմիկ³⁹
և եթ հաւատասցեն , և ոչ այլ իմիք⁴⁰ որպէս ասաց

1.OM 2.և 3.+և այն դարձեալ զի ասէ , յելանելոյ ոգւոց մարդկան .
4.աւասիկ 5.OM 6.ADD: Երևեցան B 7,8,9,10,11.OM 12.ADD: ստովք .
և B 13.ADD: ան B 14.փորձուցան 15,16.OM 17.ինքն 18.և վերանայ
և բարձրանայ 19,20.OM 21.զհնարս 22.կորուսանել 23.OM 24.և
25.զանձն 26.զհետ 27.պահանջի 28.OM 29.զգուշացուցուք 30.
զի 31.իւրք 32.OM 33.բարբառ 34.երկեղի 35.OM 36.նոքա 37.
այնմ նշանի 38.տեսցեն 39.այսմիկ 40.իրիք

տէր մեր . ասէ . «Յաւուրնս յայնոսիկ յետ նեղունն
 այնորիկ արեգակն խաւարեսցի , և լուսին ոչ տացէ
 զլոյս իւր , և շարժեսցին զօրութիք երկնից¹ . և ա-
 պա երեւեսցի նշան որդոյ մարդոյ յերկինս , և տես-
 ցեն զնա ամենայն ազգք երկրի , և զորդի մարդոյ՝ զի
 գայցէ ընդ ամբս լուսաւորս » : Եւ իբրև զգուշացու-
 ցանեմք զնոսա , կատարեսցի 'ի վերայ մեր² այն՝ զոր
 ասաց Դանիէլ . ասէ³ . «Ծագեսցեն իբրև զլուսաւորս
 յերկնից⁴ , որք արդարացուցանեն զրազումս» : Եւ զի
 ասեն մարդիկս , բան⁵ յապուշ կրթէ զմիտս մարդկան՝
 և գլուխ նորա մինչև յերկինս հասանէ , մի հաւա-
 տայք նոցա , քանզի մարդ է նա իբրև զմեզ : Դանիէլ
 և մարգարէքն յայտ առնեն վասն նորա . զի 'ի ժա-
 մանակի իբրև ետես նա զտեսիլ թագաւորացն , և ա-
 նուանեաց զնոսա յեղջիւրս և 'ի գազանս , և զնոյն իսկ
 ընդ նոսա գազան և եղջիւր կոչեաց : Արդ մարդ է նա
 իբրև զմեզ : Ահա և Եսայի մարգարէ գարձեալ ասէ ,
 'ի ժամանակի իբրև ասէր նա վասն արքային բարե-
 լացոց . «Գու , ասէ , ասէիր 'ի սրտի քում , ելից 'ի
 վեր յերկինս , և 'ի վերոյ քան զաստեղս ան⁶ արկից
 զաթու իմ , և բնակեցայց ես 'ի լերինս բարձունս 'ի
 կողմանս հիւսիսոյ . և ելից 'ի բարձունս ամբոց , և 'ի
 նմանութե կացից բարձրելոյ » . իբրու մարդ էր նա
 իբրև զմեզ , սակայն այսպէս ամբարտաւանեաց , և
 բարձրացաւ⁷ և վերացաւ 'ի սրտի իւրում . զի զար-
 թոյց զնա ան իրատել նովաւ զերկիր :

Mt 24:29,30

Dan 12:3

Isa 14:13,14

Եւ գարձեալ հայեսցուք ընդ Մովսէս և ընդ այ-
 նոսիկ՝ որ հակառակն կային ընդ⁸ նմա , և արարին
 յանդիման նմա զօրութիս և զնշանս և զքրանչելիս⁹ ,
 փորձութիս և տեսիլս ահագինս երկեղի զոր ետ ան¹⁰
 թանձրաստեղծացն¹¹ : Եւ զի փառաւոր լիցի¹² ինքն՝
 որով իւրք առնելոցն էր նորք¹³ : և զի քարոզեսցի ա-
 նուն նորա ընդ ամենայն տեղիս , որպէս և ինքն¹⁴ ա-
 սաց . ասէ¹⁵ . «Վասն այսորիկ ցուցի¹⁶ զքեզ հակառակ
 ինձ , զի պատմեցից 'ի քեզ զզօրութիս¹⁷ իմ և զփառս¹⁸
 իմ 'ի ներքոյ ամենայն երկնից » : Եւ նորա թէպէտ և
 մարդիկ են իբրև զմեզ , սակայն այսպէս յայտ առնեն¹⁹
 վասն նոցա գիրք , զի վերացան բարձրացան և ամ-
 պարտաւանեցան յոյժ արքայութի տէրութի և բրու-

Ex 9:16
(Paraphrase)

1. զօրութիւնք երկնից շարժեսցին . 2. նոցա 3. ՕՄ 4. երկնից 5. մարդիկ
 բայ 6, 7. ՕՄ 8. READ: կացին B 9. զքրանչելի 10. փրկութիւնս 11. ահագին
 12. թանձրաստեղծացն 13. ՕՄ 14. փառաւորեաց 15. ՕՄ 16. +իսկ 17. ՕՄ 18.
 կացուցի 19. քեզ պատմեցի զօրութի 20. փառք 21. պատմեին 22.
 տէրութեան

նուրթի իւրեանց ՚ի վերայ ամենայն աստուածոց, և պաշտօնեայ¹ որ անուանեալ կօխն յերկրի. և ոմանք զօրութիւն և նշանօք և սքանչելի տեսիլք և ահագին արուեստիք²: Սոյնպէս և մարդն մեզաց³ որ գալոց է ՚ի վախճան աշխարհիս, իբրև մարդ է նա իբրև զմեզ, սակայն լինելոց են ՚ի ձեռն նորա⁴ զօրութիւնք և նշանք և փորձութիւնք և տեսիլք սքանչելիք. որպէս և տէրն ինքնին⁵ ասաց: Եւ ոչ որպէս բազում մարդիկ ասեն ՚ի գիտութեան⁷ իւրեանց. ասեն⁸ գլուխ նորա յամբս հասանէ, և առնէ նշանս մեծամեծս: Եւ եթէ⁹ ընդ նշանս հային⁹ ըստ մեծութե զօրութե, ասեն¹⁰ հայեցին ընդ այնտիկ, որ հակառակ եղեն Մովսէսի. զի յանդիման¹¹ իսկ նորա¹¹ արարին նշանս և զօրութիւն և տեսիլս ահագինս:

Սովին իսկայսու հակառակակ¹² մերով արարին զայս ամենայն. և այն որ գալոցն է, այսու հակառակակ¹³ գայ. և լինելոց են նշանք մեծամեծք ՚ի ձեռն նորա վասն փորձանաց աշխարհի. և վասն բազում անօրէնութե¹⁴ որ լինի յերկրի՝ առաքի նա ՚ի փորձանս, զի փորձեցի աշխարհ նովաւ, և ընտրեալք և արգարք փորձեսցին նովաւ. որպէս և Դանիէլ իսկ մարդարէ ասէ: Եւ գուցէ ոք ասիցէ՝ թէ որ¹⁵ ինչ Դանիէլ ասաց, ՚ի մակարայեցիս անդ կատարեցաւ¹⁵. և գողացեալ լինին միաք նորա այսու: Այլ¹⁶ յայսմիկ իմացի այն՝ որ միայն¹⁷ զի զամենայն ինչ զոր¹⁸ միանգամ հաստեաց անձ, երկուս երկուս հաստատեաց յանդիման միմեանց. հաստատեաց զիսաւար յանդիման լուսոյ, և զմահ հակառակ կենաց, և զչար հակառակ բարոյ: Արդ զամենայն ինչ զոր¹⁹ հաստատեալ է նորա՝ այսպէս են²⁰, յանդիման միմեանց կան ըստ փառաց հրամանի նորա: Սոյնպէս և ժողովուրդն իսրայելացոց²² օրինակ մեր²³ էր²⁴ վարք և պաշտօն մեր գործեցան նոքօք. և եղև փոփոխումն ժողովուրդ ընդ ժողովուրդ, և սեղան ընդ սեղան, և եկեղեցի ընդ երուպաղէմ, և օրէնք ընդ օրէնս. որպէս և Առաքեալ ասէ: Որպէս եղև փոփոխումն ՚ի քահանայութե անդ նորա, սոյնպէս²⁶ և օրինացն հարկ եղև փոփոխումն լինել: Թէպէտ և օրէնքն մի են, սակայն կատարած օրինացն Բրիստոս է: Վասն այսորիկ որպէս յորդիան խրայ.

Heb 7:12

- 1. պաշտամանց 2. օմ 3. օմ 4. իւր 5. ինքն 6. օմ 7. գիտութեանէ 8. +թէ 9. հայեացիւ 10. օմ 11. նորա իսկ 12. այսուիկ հակառակաւ 13. հակառակաւ 14. զոր 15. կատարի 16. օմ 17. իմանայն 18. զոր ինչ 19. որ 20. օմ 21. փառաւոր 22. իշի 23. օմ 24. +և 25. ըստ որում և առաքեալ գրէ 26. այսպէս

էլի օրէնքն մեր¹ և վարք մեր² և ճանապարհք³ պաշտաման մերոյ՝ զոր⁴ գործեցան նոքօք յառաջագոյն, և եկաք հասաք մեք⁵, և գործեցաւ կատարեցաւ մեօք ամենայն ինչ զոր եցոյց վանն մեր Հոգին սուրբ նոքօք իբրո՞ւ ակնարկելով:

Եւ յսպէս և չորք թագաւորք տանն Աղէքսանդրեայ⁹ յորժամ յարեան և հնազանդեցին¹¹ զամենայն երկիր, և տիրեցին ՚ի վերայ նորա, օրինակ են նոքա չորից թագաւորացն՝ որ լինելոց են ՚ի վախճան ժամանակի. յայտ արարին՝ եթէ կոխեն և հնազանդեն, և ուտեն զամենայն երկիր, և տիրեն ՚ի նմա և եւ որպէս յարեաւ Անտիոքոս լիբք երեսօք և բուռն զօրութիւն զկնի նոցա, և վերացաւ¹³ բարձրացաւ¹⁴ ամբարտաւանութիւն խռովութիւն և¹⁵ բռնութիւն ՚ի վերայ ամենայնի՝ որ անուանեալ կոչի¹⁶ աստուածս և պաշտօն յերկրին երուսաղէմացոյ՝, սոյնպէս և այն՝ որ յանելոցն է ՚ի վախճան չորից թագաւորաց, որ յանելոց¹⁸ են ՚ի վախճան կատարածի աշխարհի, զի¹⁹ հպարտանայ ամբարտաւանէ և բարձրանայ ՚ի վր նմի որ անուանեալ կոչի²⁰ աստուածս և²¹ պաշտօն յերկրի:

Եւ յԼ յորժամ յարիցեն չորք թագաւորք ըստ նմանութե առաջնոցն, ապա կատարեալ լինին ակնարկելն²⁴ պատկերին²⁵ որ վանն նոցա գործեցաւ նոքօք. զիցոցին²⁶ վանն նոցա յառաջ քան²⁷ ժամանակն, որպէս²⁸ և մեք իսրայէլացոյվքն: Եւ այսպէս ՚ական ունիմք՝ եթէ յաւուրց չորից թագաւորացն շինին աւերակք. որպէս և յաւետարանի անդ Մարկոս ասէ. «Յորժամ տեսանիցէք, ասէ, զպեղծն յանապատի, զի կայցէ նա ՚ի տեղոջ՝ ուր ոչ է՝ արժան. որ ընթեռնո՞ւ ՚ի միտ առցէ, »: Եւ զինչ մեկնութի է պղծոյն զոր ասէ, բայց եթէ շարժուին և երերուին, և խրլուին³³ և քակտուին. զի ՚իսլին և քակին և շարժին և երերին³⁴ որդիք մարդկան ՚ի տեղոջէ ՚ի տեղի՝ բնակել նոցա յաւերական յոր շինելն³⁶ շինին. և լքցին ձեռք մարդկան որ ՚ի վերայ ամենայն երկրի իցեն. որպէս և գրեալ է ՚ի չորքբգլխեան աւետարանի անդ Մարկոս. և³⁹ բազումք յիմաստնոց բերեն զբանս զայս ՚ի վերայ⁴¹ երուսաղէմի և հեթանոսաց, զի կուեցեալ ասեն⁴² պեղծք ՚ի ժամանակի, ասեն, յորժամ պաշարեցին

Mk 13:14ab

1,2.OM 3. ճանապարհ 4.OM 5.գործեցաւ 6,7.OM 8.իբրև 9.աղէքսանդրի 10.որք 11.հնազանդեցուցին 12.OM 13.+և 14.+և 15.ամպարտաւանեցաւ 16.կոչէր 17.էմի 18.որք լինելոց 19.OM 20.է 21.կամ 22.որպէս և գիրք ասեն 23.Արդ 24.READ: լինի ակնարկեալ B 25.պատկերն 26.ցուցաւ 27.ի կանուխ 28.թուի ինձ 29.յաւուրս 30.յանապատէ 31.չիցէ 32.ընթեռնուեն 33.դողոււմն 34.շարժին, և երերին և քակին 35.բնակել նոցա ի տեղոջէ ի տեղի 36.յորս շինելով 37.OM 38.յաւետարանի 39,40.OM 41.էն ասէ 42.OM

զնա, և աւերեցաւ^{1,2} Այլ տէր մեր քանզի Դաւեազ նմա³ վասն մեր՝ յայտ արար մեզ⁴ զԵրուսաղէմին, և ե- ցոյց մեզ և Դոր ինչ⁵ ՚ի վախճանի անդ լինելոցն է. և զԵրուսաղէմին⁷ մեկնեալ Դասաց, յայսմիկ՝ զի ասաց նոցա. «Յորժամ տեսանիցէք դուք պատեալ պաշա- րեալ զօրօք զԵրուսաղէմ, յայնժամ գիտաձիբ զի հա- սեալ է աւեր նորա », Եւ զԵրուսաղէմ⁸ պատեցին⁹ պաշարեցին¹⁰ զօրօք, և աւերեցաւ. Եւ դարձեալ զայս¹¹ զոր ասէ Մատթէոս. «Յորժամ տեսանիցէք դուք զպեղծն ապականութեան, զի կացցէ նա ՚ի տեղւոջ սրբութե յԵրուսաղէմ՝, ՚ի Դանիէլ¹³ մարգարէէ քա- րողեցաւ. որ ընթեռնու¹⁴ ՚ի միտ առցէ», Վասն այսու րիկ գիտեմք՝ եթէ Երուսաղէմ աւերեցաւ, և կատա- րեցան ամենայն ինչ որ¹⁵ խօսեցան վասն նորա¹⁶ մարգա- րէքն :

Lk 21:20

Mt 24:15 (Paraphrase)

Եւ որ մարդոջն մեղաց շինինա . ապա թէ ոչ զիարդ ստուգի խաբէութիւն նորա, որ գայն¹⁸ և մոյրեցու- ցանէ : Ահաւասիկ և Առաքեալ ասէ, ասաց ՚ի զգու- շացուցանելն անդ իւրում վասն յետին ժամանակաց. «Մի՛ ոք, ասէ²¹ զձեզ խաբեսցէ, և մի՛ իւրիբ իրօք, եթէ ահաւասիկ ասեն²³ հասեալ օր տեառն . զի եթէ ոչ նախ եկեսցէ ապստամբութիւն յառաջ, և յայտնեսցի մարդն մեզաց՝ որդին կորստեան, հակառակորդն, հպարտա- ցեալ լինի ՚ի վերայ ամենայնի՝ որ անուանեալ լինի աստուած կամ պաշտօն : Զի գալ մտանել նմա ՚ի տա- ճար անդ²⁶ անց, նստել²⁷ և երևեցուցանել զանձն եթէ անձ իցէ : Եւ յոր տաճար նստի նա . ոչ ահա յԵրուսա- ղէմ վասն խաբէութե իւրոյ . «ահաւասիկ ես եմ Բրիս- տոս²⁹, այն՝ որ խօսեցան վասն իմ մարգարէքն», Եւ զի³¹ նչ այլ ևս ասիցէ՝ զի նստցի նա ՚ի տաճար անդ նո- ցա . զի³³ առնէ զանձն իւր անձ ՚ի նոսա³⁴ : Զայս գիտեմք եթէ այս այսպէս է, զի առնէ³⁵ զանձն իւր անձ, և նստի նա ըստ նմանութե³⁷ : Կա և Առաքեալ իսկ յայտ արար զխաբէութի նորա զարդիս և որ լինելոցն է, յայն- միկ՝ զի ասէ . «Խորհուրդն անօրէնութե արդէն իսկ զօրանայ . բայց ցայն³⁸ վայր մինչև³⁹ ՚ի միջոց բարձցի իշ- խան, և ապա յայտնեսցի անօրէնն որդին կորստեան», Վասն այսորիկ յակնարկելոյ անտի բանիցն գիտեմք մեք . զի անդ ասէ Դանիէլ վասն եւթներորդացն՝

II Thess 2:3,4

II Thess 2:7,8a

Allusion to Dan 9:25,26

1.աւարեցաւ 2.+ և դարձեալ զայս զոր ասէ Մատթէոս (MARGINAL READING: դուկաս (o.h.)) ՚ի վերայ էմի յորժամ տեսանիցէք շուրջ պա- տեալ պաշարեալ զեմ յայնժամ գիտաձիբ զաւեր նորա : 3.հոգայր 4.OM 5.գոր 6.քանզի 7.եմիւն 8.եկաց յայն զի 9.պատեալ 10.պաշար- եցաւ 11.զսոյնս 12.կայցէ 13.դանիէլէ 14.ընթեռնուէ 15.գոր 16. նոցա 17.մեղօք 18.գայ 19.OM 20.+որ 21,22.OM 23.+է 24.OM 25.ADD: որ B 26.ի 27.OM 28.+և ասէ 29.քնն 30.նորա 31.զայս ասէ նստել- ոյ 32.տաճարի 33.և 34.հրէայսն : 35.և զայս 36.առնել 37.նստել ՚ի տաճարին անց : 38.յայն 39.մինչ 40.միջոյ

դառնալ¹ և շինել զԵրուսաղէմ՝ հրապարակս² և փողոցս³ ՚ի կատարած ժամանակի⁴ : և յետ վաթսուն և երկուց⁵ եւթներորդացն մեռցի Քրիստոս , և քաղաքն սրբութե յապականութիւն դարձցի թագաւորաւն հանդերձ՝ որ գալոցն է . և կատարածն նորա ՚ի հեղեղատ մինչև ՚ի պատերազմ⁶ համառօտ ապականուէ :

Եւ զսոյն իսկ այս⁷ է ինչ ՚ի սմանէ , որ գործեցաւ կատարեցաւ , և է ինչ ՚ի սմանէ՝ որ կայ ևս լինել . Եւ որ կայն ևս լինել ՚ի նմանէ⁸ , այս է՝ զոր ասաց Գաւնիէլ , զի յերկրորդ գալստեան իւրում հեղեղատեսցէ զնա տէր մեր⁹ : Իսկ ո՞ր է նա . բայց այն՝ զի նստի¹⁰ ՚ի նմա մոլորեցուցիչն ստուգութե¹¹ : զի շինէ զնա ՚ի հեղեղատ հրոյ բարկութե¹² : զի ՚ի նմա լինելոց է գատաստանք¹³ : Եւ այն զի¹⁴ ասաց Մատթէոս . «Յորժամ տեսանիցէք դուք զպեղծն ապականութե , զի կացցէ¹⁵ նա¹⁶ ՚ի տեղի սրբութե » , վասն ապականութե՝ որ ապականէ և աւերէ , և¹⁷ յառնէ ՚ի ձեռաց անօրինին . յայտ արար և եյոյց Հոգին Մատթէոսի¹⁸ յիշատակօք սրտի նորա ՚ի բերանոյ տեառն իւրոյ . «Յորժամ տեսանիցէք դուք , ասէ , զսոյն նշան , յայնմ ժամանակի¹⁹ , որ ՚ի հրիաստանի իցեն՝ փախիցեն ՚ի լերինս » : Եւ ո՞վ իցէ հրէաստան , բայց եթէ կաթողիկէ եկեղեցի՝ որ անուանեցաւ հրէաստան , Եւ հաւատաց ՚ի նա . քանզի նա իսկ է հրէաստան , զի յազգէ Յուդայ է նա²⁰ . և զանձն իւր կոչեաց նա²¹ հրիաստան , և որք ՚ի նմանէն՝ կոչեցան հրիաստան . և²² զգուշացոյց նոցա :

Յորժամ տեսանիցէք դուք²³ , ասէ , զպեղծն ապականութե և յաւերածոյն Երուսաղէմի , զի յառնելոցն է ՚ի հեղեղատն հրոյն և ՚ի փորձանս աշխարհի , և ընտրելոցն որ լինելոց է յանօրէնութենէ²⁴ անտի , յայնմ ժամանակի²⁵ դուք , ասէ , որ ՚ի հրիաստանի²⁶ իցէք , վասն եկեղեցոյ իւրոյ ասաց , փախերուք , ասէ , ՚ի լերինս : Եւ եթէ ոք ասիցէ զոր միանգամ ասաց աւետարան վասն յետին ժամանակաց , սակայն բան ՚ի վերայ Երուսաղէմի կատարեալ լինի , ՚ի ժամանակի իբրև պաշարեցին զնա զօրք և աւարեցան²⁷ . այնմիկ²⁸ որ իմանայ²⁹ յայնմիկ³⁰ իմասցի . զի ամենայն մարգարէքն թէպէտ և մարգարէանային վասն տեառն մե .

Mt 24:15a
(Paraphrase)

Mt 24:15a,16

a. MR: [աւօր] ինէ

1. DEL: OM B 2. զհրապարակս 3. զփողոցս 4. երկու 5. սպանցի 6. պատերազմի 7. OM 8. զի յերկրորդ գալստեան իւրում հեղեղատեսցէ զնա տէր մեր ըստ որում ասաց Դանիէլ . 9. նստցի 10. READ: ստուգութեամբ B 11. բարկութե 12. դատաստան 13. զոր 14. կայցէ 15, 16. OM 17. մատթէոսի 18. և 19. ո՞ 20, 21, 22, 23. OM 24. READ: յանօրինէ B 25. READ: ասէ դուք B 26. հրէաստանի 27. READ: փախերուք ի լերինս . վն եկեղեցւոյ իւրոյ ասաց B 28. իսկ եթէ 29. READ: ասէ B 30. յաղագս 31. OM 32. READ: աւարեցաւ B 33. Այն 34. իմանայն 35. ըստ այսմ

րում,¹ սակայն ոչ նմանեալ լինէին նշանքն միմեանց զոր²
 ցուցանէին վասն նորա : Ոմն՝ ի կուսէ յայտ արար³ և
 եցոյց վասն նորա՝ թէ ծնանելոց է . ոմն⁴ գիտաչաչա-
 նու թին նորա եցոյց ՚ի վերայ նորա . և ոմն զի ընդ
 ամբս գալոց է նա՝ եցոյց վասն նորա . և այլք ամե-
 նեքին⁵ ապալէս իւիք իւիք յայտ արարին և ցուցին :
 Եւ եկն նա,⁶ և գործեցաւ⁷ կատարեցաւ և ստուգեցաւ
 նովաւ ամենայն ինչ զոր ինչ միանգամ ասացին վասն
 նորա : Սոխպէս և բանքն տեառն մերոյ՝ որ⁸ ասաց,
 մեկնեալ և զատեալ⁹ են նշանք , և ոչ են նմանեալ¹⁰
 միմեանց , վասն յետին ժամանակացն զոր եցոյց մեզ .
 քանզի Հոգին սուրբ յայտ առնէր և ցուցանէր յայ-
 նում ժամանակի՝ որ ինչ լինելոց էր յայսմ ժամա-
 նակի ՚ի տեղիս տեղիս ՚ի վախճան կատարածի¹⁴ . քան
 զի ՚ի մարդկանէ աստի ծածկեալ լինին մերձեալ¹⁵
 ժամանակին յանդուար թու թէ իւրեանց , որպէս և
 ասացեալ է : Եւ ողորմու թք յայտնի նա այնոցիկ՝ որք
 արժանի լինին քարոզել զնա յայնմ ժամանակի իւ-
 րաքանչիւր ՚ի¹⁸ տեղով իւրում . և¹⁹ բազմասցին փառք
 նորա , որպէս և բերան տեառն²⁰ վկայեաց²¹ :

Ըրդ Մարկոսիւ եցոյց և յայտ արար²² Հոգին ըստ
 յիշատակի բանից տեառն իւրոյ , թէ շինելոց են ա-
 ւերակք՝ որ չեն²³ արժանի . և Մատթէոսիւն յայտ
 արար զապականէն²⁴ և²⁵ զաւերելն Երուսաղէմի , զի
 յառնելոց է խաբէութիւն ՚ի հեղեղատ հրոյն : Յայսմ
 ժամանակի որ յառնելոց է այժմ , և վասն Երուսա-
 ղէմի մեկնեաց և յայտ արար մեզ , և վասն այնոցիկ²⁶
 որ հաւատացին ՚ի նա : « Յայնմ ժամանակի յորժամ
 տեսանիցէք դուք զԵրուսաղէմ պատեալ պաշարեալ
 զօրօք²⁷ , գիտասջիք զի²⁸ հասեալ է աւեր նորա » : Եւ
 պատեալ պաշարեցին զնա զօրք և աւերեցաւ , որպէս
 և ասաց²⁹ : Եւ այն աւեր և բարկութիւն և նեղութիւն
 որ եկն եհաս նմա ՚ի վախճան աւուրց իւրոց , օրինակ
 է նա գործոց նեղութեն՝ որ լինելոցն է մեզ առ յա-
 պայ , գործեցաւ և ցուցաւ նովաւ³⁰ : Եւ զի ասացն
 հաւատացելոց իւրոց³¹ . « յայնմ ժամանակի յորժամ
 տեսանիցէք դուք , ասէ³² զնշան երկեղի³³ աւերածոյն
 Երուսաղէմի » , զոր ասացեալ է վասն նորա , « յայնժամ³⁴
 դուք , ասէ , որ ՚ի հրիաստանի իցէք » , որ յիսդ հաւատա-

Lk 21:20

Mt 24:15a,16

1. մերոյ 2. զորս 3. ՕՄ 4. զխաչելու թիւնն 5. ՕՄ 6. յայսպիսի իւիք 7. գործեցաւ և 8. ստուգեցան 9. DEL: ՕՄ B 10. զոր 11. զատեալ և մեկնեալ 12. ի 13. զոր ինչ վասն յետին ժամանակացն 14. եցոյց յայնժամ զոր ինչ այժմ ի վախճան կատարածիս լինելոց է ի տեղիս տեղիս . 15. լինի մերձանալ 16. յանդուար թու թեւէ է 17. + լինի 18, 19. ՕՄ 20. ան որպէս և բերան նորին 21. + յասելն « քարոզեցի աւետարանս արքայութեւ ընդ ամենայն աշխարհ և ապա եկեցէ կատարած » 22. յայտ արար և եւցոյց 23. ոչ էին 24. ՕՄ 25. խաբէութիւնն 26. ՕՄ 27. զի գհաւատացեալսն ասէ որ յայնմ ժամանակին էին յորժամ տեսանիցէք դուք զօրօք բազմօք պաշարեալ զեմ 28. եթէ 29. ՕՄ 30. օրինակ էր նեղութեանն մեծի որ ի վախճան աւուրց գործելոց է . 31. իւր 32, 33, 34, 35. ՕՄ 36. որք

ցէք՝ զի ես ինքն եմ՝ հրէաստան, «փախերուք ՚ի լերինս»,
մինչ չև իցէ արգելեալ և փակել զձեզ ՚ի ներքոյ չար-
չարանաց: Եւ սոյն իսկ այս ՚ի վերայ մեր դառնայ և
կատարի. քանզի բանն որ գրեալ է, յերկոսին կող-
մանս շրջի. որպէս դարձաւ շրջեցաւ Իսրայէլ ՚ի
մեզ, զի և մեք իցեմք յօժարք և՞ արթունք. զի յոր-
ժամ տեսանեմք՝ զաւերական որ աւերեալ են ՚ի բար-
կութէ՞ անտի, զի կանգնի և շինի ՚ի ժողովել զօրացն
բազմաց, զի ժողովի և երթայ անդր: Յորժամ տե-
սանիցէք զայս նշան երկեզի՝ զայնր նեղութեն մեծի՞
եթէ մերձենայ և գայ ՚ի վերայ մեր, փախիցուք ՚ի
լերինս մինչ չև անկեալ իցեմք ՚ի ձեռս. զի ամենայն
ինչ որ միանգամ եղև՝ գործեցաւ յառաջինս՝, օրի-
նակ է՝ և գործ մեր՝ որ գործեցաւ և ցուցաւ նոքօք՝
եթէ բարի իցէ՞ և եթէ չար. զի մեօք լցեալ կատա-
րեսցին ամենեքին ճամարտութի: Որպէս և ցուցանէ
և յայտ առնէ Հոգին, և քննութի գրոց, որպէս և
գրեալ է՝:

Եւ որպէս կարծեմ, այսպէս թուի ինձ. զի ՚ի մեր-
ձենալ ՚ի վախճանի աշխարհիս աւերակք միջագետացն
շինին որպէս և գրեալ է յաւետարանի անդ Մարկոսի.
և յետ աւերակացն շինելոյ ելանէ համբաւ յաշխարհի
իրև ակնարկելով յառաջ քան զի որք մի ժամանակ՝
Մհաաւասիկ՝, ասեն, Հրեայք ժողովին. և դու գի-
տասջիր եթէ՞ ժողովին նք ՚ի սուտ հաւատս, և՞ մոլար
զօրուի անդր: Վայ իցէ դարուն այնմիկ՝ յորում յարի-
ցեն ՚ի նմա չորք թագաւորք ըստ նմանուէ առաջնոցն.
զի թաղեալ կայ ՚ի նմա լալումն և ողբումն և հալա-
ծանք և նեղութիք մեծամեծք դառնութե. որպէս
զի երկիրք և երկիր շարաթանան ՚ի դարուն յայնմիկ:
Բայնմ ժամանակի որոյ միտք առ իւր իցեն, գործ
ինչ յաշխարհի մի գործեսցէ. բայց միայն աղօթք և
պաղատանք և ինդրուածք, որպէս զի կարասցէ՞ ապ-
րել և փախել և յաղթել: Չի ՚ի վախճան կատա-
րածի չորից թագաւորաց խռովին և սղտորին ամե-
նայն թագաւորութիք երկրի պատերազմով և ճակա-
տամարտովք թագաւորաց՝ որ յարիցեն՝ ՚ի վերայ ա
մենայն երկրի ըստ իշխանութե օգոյս այսորիկ, որ-
պէս և գրեալ է՝: Որպէս և ասաց դարձեալ տէր մեր՝:

Allusion to Jewish Writings?

1. այս ինքն յիս հաւատացեալքդ 2. READ: փակեալ B 3. OM 4. տեսան
իցէք 5. ամայի 6. քակելոյ 7. կանգնին և շինին 8. որք գումարեալ եր-
թան 9. գիտասջիրք զայն նեղութի մեծ 10. Արդ որպէս ասացաք որ
ինչ 11. առ առաջինսն 12, 13, 14, 15. OM 16. և 17. եթէ 18. OM 19. ժաման-
ակս, 20. ահաւա ՚իկ 21. զի 22. հաւատն 23. + ի 24. այնմ 25. և մեծա-
մեծ դառնութիւնք 26. + և 27. իւր առ իւր են 28. աղօթս և պաղ-
ատանս և ինդրուածս 29. կարասցէն 30. READ: պատերազմօք B
31. յառնեն 32. OM 33. ADD: ապէ B

«¹ահա աւասիկ¹ լսէք դուք զձայն² մարտի և զձայն³ պատերազմի. յայնմ⁴ ժամանակի զգոյշ լերուք, զի⁴ մի խռովեալիք»:

Եւ ապա յարիցէ փորձին յետ պատերազմիցն և ճակատամարտիցն, և⁵ եղիցին ՚ի նմա փոքր մի ժամանակ, և ապա բարձրացի, որպէս⁶ գիրք ասեն. զի յանկարծակի յարիցէ և կորուսցէ զբազումս: Զի գալուստ փորձին նախ⁷ նշանօք և արուեստիւք և զօրու⁸ թիք փորձանօք և սքանչելի և ահագին⁹ տեսլեօք, զի գայ նա¹⁰ գերեալ զաշխարհս ՚ի մահ. ահա աւասիկ¹⁰ եմ ֆրիստոս¹¹, և հաւատան ՚ի նա ամենայն շրեայք. քանզի սիրտք իւրեանց յաւերեալ գաւառս իւրեանց¹³ եղեալ են: Ահա աւասիկ¹⁴ ասեն, գայ ֆրիստոս, և մեք ամենեքեան անդր ժողովիմք: Եւ ըստ ցանկութեն նոցա գայ նա, և անդր ժողովէ զնոսա, որպէս և ասաց Առաքեալ. «Ամսն այսորիկ, ասէ, առաքէ նոցա անձ մոլար զօրութի, զի հաւատասցեն նոքա¹⁶ ՚ի ստութի անդր, և¹⁷ նովաւ դատապարտեսցին նոքա», և հաւատան ՚ի նա¹⁸, և ապա եղիցի նեղութի մեծ, սուգ և տրտմութի, ահ և երկիւզ և խռովութի և արհաւիրք մեծամեծք, և¹⁹ եղիցին սըրտաթափք որդիք մարդկան, որպէս զի ելցեն հոգիք²¹ նոցա ՚ի մեծ²² յահագին յերկեղէ²³ անտի²⁴ բազումք ՚ի նոցանէն ոգէթափք լինին²⁵ ՚ի ձայնէ բարբառոյ և ՚ի խռովուէ երկեղին²⁶ և ՚ի լինելոյ անտի²⁶ շտապ տագնապին ՚ի ներքոյ ամենայն երկնից: Եւ ոչ հարբ յորդիս դառնան, և ոչ որդիք ՚ի հարս. զի սարսեալ կան²⁷ ամենայն ոգիք ՚ի խռովուէ²⁸ անձին իւրեանց. և հայեցեալ լինին աչք մարդկան յայսկոյն²⁹ յայնկոյս ՚ի ձայնէ շարժմանն, և ՚ի զարմանալոյ անտի³⁰ սքանչելի երկեղին³²:

Սայ իցէ այնոցիկ³³ ոյք³³ յղիքն իցեն, և որ³⁴ ունիցին մանկունս ստընդայն³⁵ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ. զի որք յղիք իցեն, եփին և տրորին մանկունք իւրեանց³⁶ ՚ի մէջս իւրեանց. և որ³⁷ ունիցին զմանկունս ստընտիայն³⁸, տեսանեն զչարչարանս որդոցն իւրեանց³⁹: Եւ լինին երկինք և երկիր⁴⁰ թափուր յաւերակ⁴¹ յաչս

Allusion to Jewish Writings?

II Thess 2:11,12a

1. ահա աւասիկ 2. զձայնս 3. օմ 4. և 5. եղիցի 6. + և 7. օմ 8. զօրութիք 9. ահա աւոր 10. READ: գերել զաշխարհ. ահա աւասիկ ասէ B 11. քնն 12. զը սիրոս 13. գաւառն 14. ահա աւասիկ 15. READ: առաքեցէ B 16. օմ 17. սուտ 18. ՚ի նա հաւատալովն դատապարտեսցին նոքա 19. օմ 20. սրտաթափ 21. READ: ոգիք B 22. + և 23. երկեղէ 24. ADD: և B 25. եղիցին 26. քանզի լիցի 27, 28. օմ 29. + և 30. զարմագմանէ 31. + և ՚ի 32. երկեղէն: 33. որք 34. որք 35. զմանկունս ստընտիացս 36. նոցա 37. որք 38. ստընտիացս 39. + և մեռանին 40. զի թուրիցին երկիր ամենայն 41. և աւերակ

մարդկան իբրև զծով խռովեալ ալեաց իւրոց¹ յերկեղէ անտի՝ որ լինելոցն է ՚ի նմա . զի այսպէս խռովին նովաւ ամենայն արարածք², և երկինք և երկիր ՚ի սուգ մտանեն նովաւ³ վասն որդոյ նոյ . զի անցուցանէ զնոսա ընդ եռանդն , քննէ և սրբէ զհաւատացեալն և զընդրեալս : Չոր օրինակ ոսկի, զի մտանէ ՚ի բովս հրոյ և քննի և փորձի և երևեալ լինի ընտրութի նորա , և յորժամ ելանէ նա ՚ի բովէ անտի հրոյն, և թացեալ լինի նա ջրով, և ապա երկպատիկ երևեալ լինի ընտրութի նորա , սոյնպէս⁵ անցանեն ընդ եռանդն և քննին և ընտրին և երևեալ լինին որդիք արքայութե լորութիք , նշանօք և փորձանօք և ահագին տեսեամբք և սքանչելեօքն⁷ զոր առնէ նա⁸ : Բով է նա մեզ ՚ի քննութի . և ապա յետ այսորիկ⁹ դարձցի և թացցէ զմեզ ՚ի մկրտութի անդր արեան սրոյն¹⁰ չարչարանայն իւրոց իբրև զոսկի՝ յորժամ¹¹ ելանէ ՚ի բովոց հրոյն¹² և ապա թանայ յետոյ նա ջուրը , և¹³ գեղեցկանայ և լուսաւորի :

1) անն այսորիկ պարտ է մեզ յառաջ քան զառնել¹⁴ փորձին ուսուցանել և ցուցանել անմեղ մարդկան՝ որ տգէտ են¹⁵ ՚ի լսելեաց¹⁶ գրոց . քանզի բազումք են որո¹⁷ գիտեն՝ եթէ նախ սուտ Քրիստոսն գալոց է , և ապա որդի նոյ գայ զինի նորա¹⁸ : Չի¹⁹ եթէ ոչ զգուշացուցանեմք²⁰ յայսմ հետէ և անդր , և նա յանկարծակի յարիցէ²¹ և գայթազղեսցին միտք նոցա զինի նորա , և ասիցեն՝ ահաւասիկ սա իցէ Քրիստոս : Ի տեսանել անդ իւրեանց զխռովութիւնս և զարհաւիրս , և ՚ի լսել անդ իւրեանց վասն զօրուեցն²³ և սքանչելեաց զոր առնէ²⁴ լինիցին նոքա իբրև զայնոսիկ՝ որ երթայցեն զուղիղ ճանապարհ , և դիպեսցի²⁵ նոցա տեղի մի՝ զի ճանապարհակիցք իցեն , և կացցեն հայեսցին յաջ²⁷ յահեակ՝ զի²⁸ ոչ գիտիցեն զինչ գործեսցեն , կամ ընդ որ ճանապարհ երթայցեն²⁹ : զի չիցէ նոցա առաջնորդ՝ որ ցուցանիցէ նոցա ճանապարհ³⁰ զվախճանին յորում կանն³¹ , ՚ի տեսանել անդ իւրեանց ըզձայն ահեղ բարբառոյն և զխռովութիւն³³ և զարհաւիրս և սքանչելիսն³⁴ զոր լսիցեն³⁵ զի այսպէս յաղեկարծում ժամու³⁶ յարիցէ նա : Եւ ամենայն մարդ դարձեալ լինի առ ինքն՝ փախել թագչել և ապրե-

1. զի որպէս ծով ի խռովել ալեաց լինին 2. 0M 3. մտանէ 4. READ: որդւ
 ւոցն B 5. որպէս ոսկի որ անցանէ և թացեալ լինի ջրով և երևի
 գեղ նորա: հաւատացեալքն 6. փորձանօք զօրութեանցն և նշան
 աջն 7, 8, 9, 10. 0M 11. չարչարանօք իւրովք: որպէս և ոսկի զի 12. 0M
 13. յետոյ ջուրքք 14. READ: զյառնել B 15. իցեն 16. 0M 17. և 18. ճշմար
 իտն: և վասն նշանացն ի նա հաւատան: զի կերաք մեք զպտուղս
 երախայրեացն նոցա: և զպատիւս պատարագացն նոցա, 19. 0M
 20. ADD: զնոսա B 21. յայտնեսցի 22. 0M 23. լսելն 24. զձայն ահեղ բար
 բառոյ և զխռովութեան և զարհաւիրսն որ առնէ, և ասիցեն
 ահաւասիկ սա իցէ քնն: և 25. դիպիցի 26. 0M 27. + և 28. և 29. եր
 թիցեն 30. զձանապարհն: 31. այսպէս և սոքա եթէ ոչ զգուշացուց
 անիցեմք մոլորին 32. READ: զգործսն պատրանաց և ի լսել B 33.
 բարբառոցն 34. և ևս 35. 0M 36. յեղակարծ ժամանակի 37. իւր

ցուցանել զանձն իւր¹ յափշտակութենէ անտի որ լինելոցն է :

Եւ լինի² այնուհետեւ մարդիկ զոր ոչ մնուցաք³ և ցուցաք զնշանսն⁴ և զորոշեալ վախճան 'ի նեղ ճանապարհին' յորում եկն յառաջագոյն , զի լինին կախեալ աչք նոցա : Ի հայել անդ իւրեանց՝ ասիցեն . սա է արդեօք Քրիստոս , կամ թէ չիցէ սա , առ չգոյի առաջնորդ՝ որ ցուցանիցէ նոցա զնշանս և զելուզեղ ճանապարհի . այն զի վաստակեցին և եկին 'ի նմա պահօք և աղօթիւք և արդարութիւն վաստակոցն և խաչելութիւն տեսուն իւրեանց՝ զի վասն նոցա ել 'ի խաչ , և քարոզութիւն առաքելոցն : Եթէ կորնչին նաքա , պահանջեալ լինին 'ի ձեռաց մերոց . զի կերաք մեք զպտուղ երախայրեաց նոցա , զոր պատուեցին զմեզ 'ի միամտութեց . և զնոսա ոչ պահեցաք : Զի ոչխարք են նոքա Քրիստոսի , զորս ետ և յանձն արար զնոսա մեզ արածել և պահել զնոսա . և արածեցաք մեք զանձինս մեր , և զնոսա ոչ պահեցաք , որպէս և գրեալ է : Եւ մեք իբրև թէ փախչիմք և թագուցանեմք զանձինս մեր ապրել 'ի յափշտակութենէ անտի տագնապին ահին երկեղի և ելանել ոգոց մարդկան : Եւ ոչ գիտեն այնորիկ՝ որք զանձինս իւրեանց ոչ ունին 'ի զուարթութե այսր փութոյ յօժարութե , զիշխանուի յանձն առնելոյս յորում կամքս . թէպէտ և թագչին յաներևոյթ տեղիս , սակայն կորուսեալ են անձինք իւրեանց վասն հեծութեան ոգոցն որ կորնչին , որ յանձն եղև նոցա յառաջ քան զժամանակս :

« 1. անս այսորիկ պարտ է մեզ յօժարեցուցանել և զօրացուցանել վասն որոյ Քրիստոսն 'ի խաչ ել և յանձն արար զնա մեզ , յայնմիկ՝ զի ասաց . ասէ՛ . « 11. որ ոչ ժողովէ ընդ իս , ցրուելով ցրուէ » . ուսուցանել և ցուցանել , և առաքել քարոզել մանկանցն կաթողիկէ եկեղեցւոյ յառաջ քան զհեղեղ և զյափշտակութի մոլորութե՝ որ գալոց է 'ի վերայ աշխարհի 'ի քննութի՝ և 'ի փորձութի՝ և մեք անպարտք իցեմք՝ և անարտք . քանզի յայնմ ժամանակի՝ դրունք քաղաքաց փակին , և գեօղք և լերինք քննեալ լինին , և անցք ճանապարհաց և կամուրջք գետոց արգե .

Mt 12:30b

1.ապրել ի 2.լինին 3.զորս 4.ուսուցաք 5.զի կախին աչք իւրեանց և ասիցեն , սա արդեօք իցէ քնն և կամ չիցէ նա : Արդ զի կերաք մեք զպտուղս երախայրեաց նոցա և զպատիւս պատարագաց նոցա , արժան է ցուցանել զուղիւղ ճանապարհն զի մի մոլորիցին . զի թէպէտ և թաքչիմք մեք որք գիտեմք զգիրս ի ծածուկ տեղիս , այլ թափին ոգիք մեր և կորնչիմք վասն ոգւոցն որ յանձն եղէն մեզ յոչ զգուշացուցանել զնոսա յառաջ քան զժամանակն . 6. և քանզի քն որ ի խաչն ել վասն նոցա ասաց , 7.+նա 8. READ: պարտ է B 9. OM 10. զյափշտակելն մոլորականին 11. քննել 12. փորձել 13. զի 14. իցուք 15. OM 16. զի յայնժամ

լեալ¹ լինին վասն մեր ըստ² իշխանուէ հրամանի ըսնի³
նորա . որպէս զի ոչ ոք կարացէ փախել և ապրել 'ի
նմանէն : Եւ այս ամենայն վասն ընտրելոցն նոյ, մինչև⁴
դատի և չարչարէ զմեզ : Եւ ապա⁵ քննեսցի և ընտրեա
ցի զօրու թիւն⁶ և պնտու թիւն⁷ իւրաքանչիւր 'ի մէնջ :
Վասն այսորիկ ասաց տէր մեր, զայնոսիկ՝ որ 'ի նմա
նէն են⁸ զի յայնմ ժամանակի արթուն իցեն¹⁰, փախ
չել 'ի լերինս մինչ չև արգելեալ իցեն¹¹ 'ի ներքոյ
չարչարանացն . զի յառաջ քան զչարչարանսն ըստ
չաւղաց գրոց գայ նա . որպէս զի հաւատացէ¹² 'ի նա
աշխարհ¹³ թէ քրիստոս է¹⁴ նա ճշմարիտ : Զի ընդ¹⁵
Հրեայն¹⁶ իբրու թէ այժմ¹⁷, ասէ¹⁸, յայտնեցայ 'ի գրոց
անտի մարգարէիցն, զի սպասելիք և ակն ունելիք
ինձ յառաջագոյն . և ընդ մեզ դարձեալ իբրու թէ²²
ահաւասիկ, ասէ²³, եկի մեծութիւն . և այն որ երբեմն
խոնարհու թեամբ եկի²⁵, արդ ահաւասիկ մեծութիւն²⁶
եկի²⁶ . և կատարեցան ինև երկոքին, և այս խորհուրդ²⁷
մտաց մերոյ . Դի յորժամ յառնէ այն՝ որ խորհի²⁹ և
բաժանէ³⁰ զմիտս իւրաքանչիւր 'ի մէնջ արյու խորհրդ
դովք³², ոմն այսպէս և ոմն այնպէս, որպէս և այս
օրս³³ զի ահա չև ևս եղեալ են³⁴ նեղութիւն³⁵ խոր
հուրդք խռովեսցին³⁶ :

Allusion to
II Thess 2:2?
II Cor 5:16

Վասն այսորիկ զգուշացոյց զմեզ Առաքեալ յա
սել իւրում : մի երկնչիք, ասէ³⁷, և մի խռովիք 'ի տագ
նապ³⁸ յահագին խռովութենէ անտի : յայնմիկ՝ զի ա
սաց մեզ . « Այսուհետև, ասէ³⁹, մեք մարմնով զոր ոչ
գիտեմք⁴⁰ թէ պէտ և գիտեաք⁴¹ քրիստոս գիտեաք . այլ
արյուհետև ոչ ևս մարմնով գիտեմք⁴² » . վասն գալու
տեան այսորիկ՝ որ գալոցն է ըստ նմանութե քրիս
տոսի՝ զի մի հաւատացեն նմա, ասաց : Քանզի տէր
մեր Յիսուս քրիստոս հոգով յայտնի, և գայ յերկնից
մարմնով, և դատի զկենդանիս և զմեռեալս . սոյնպէս
և նա այսու մոլորութիւն . զի ըստ նմանուէ քրիստոսի
գալոց է⁴⁵ : « Ահաւասիկ⁴⁶ նախ զկենդանիս դատիմ⁴⁷ և
ապա զմեռեալս⁴⁸ : վասն այսորիկ խիստ և դառն է⁴⁹ նե
ղութին այն : Եւ ապա յետ նեղութեն և ճգնութեն⁵¹
մեծի, եղիցի սակաւիկ մի խաղաղութի յուրախութի
նապականութե 'ի չարչարանս և յայսն կատականաց
դառնութե⁵² :

- 1. փակեալ 2. մեծ 3. օմ 4. քանզի 5. զի 6. օմ 7. + ումեք 8. + իւրոցն 9.
- օմ 10. արթունք լիցին 11. իցեն արգելեալ 12. հաւատացի 13, 14, 15. օմ
- 16. ցհրեայն 17. օմ 18. + ահա 19. ըստ 20. օմ 21. որպէս 22, 23, 24. օմ 25.
- եկի խոնարհութիւն 26. օմ 27. զխորհուրդ 28. + բարձրանէ 29, 30. օմ
- 31. + ումեք 32. խռովէ այսր խորհրդոց հերձուածովք . և շրջի 33. օր
- 34. լիեալ է 35. և 36. խռովին : 37. օմ 38. տագնապաց 39. օմ 40. + զի
- 41. READ: մարմնով զքն B 42. արդ ոչ ևս նոյնպէս 43. ասաց զի
- մի հաւատացեն ի նա 44. դատել 45. այլ նա որ ըստ նմանու
թեան քի գալոց է, այսու մոլորութիւն 46. օմ 47. READ: ասէ, դատ
ել B 48. ADD: և B 49. օմ 50. խռովութիւնն 51. խռովութեանն
- 52. ապականելոցն նովաւ, որք այսն կատականաց դառնութիւն

Եւ իբրև¹ սկիզբն լիցի² կատարեալ չափոյն՝ որ տը-
 ւեալ է նմա՝ ՚ի քննութի և ՚ի փորձանս, պատասխա-
 նի տայցեն նմա չրեայք և ասասցեն. «Երբ յարուցա-
 նէ ազոնայի անձն մեր հայրն քո զմեռեալս, և տե-
 սանեմք մեք զհարսն մեր և զեղբարսն մեր, զի
 սպասեաք և ակն ունէաք քեզ ՚ի դարս դարս. և ըզ-
 մարգարէսն մեր՝ որ մարգարէացան վասն քո յառա-
 ջագոյն³ վասն այսր գալստեան քո: Եւ դատիս դու
 զմեռեալս, և առնումք մեք զվրէժ⁴ ՚ի թշնամեաց
 անտի մերոց, որք Բաւերեցին զսուրբ սրբութիւն մեր.
 որք⁵ կոխան արարին և պղծեցին զնա, և զմեզ հանին
 ընկեցին ՚ի միջոյ նորա, և ցրուեցաք մեք ընդ ամե-
 նայն տեղիս և ընդ քաղաքս ըստ բարուէ այ մերոյ,
 զոր բարկացուցին զնա հարքն մեր կռովքն իւրեանց:»

Allusion to
 Jewish Writings?

Եւ մինչ դեռ նոքա զայս խօսիցին,⁸ նիշ նշանի խա-
 չին տեառն մերոյ երևեալ լինի յերկինս: Եւ իբրև տե-
 սանեն, կան հիացեալ զարմացեալ յիմարեալ⁹ դու-
 զացեալ զաչի հարեալ. և արկցեն զաչս իւրեանց¹⁰ ՚ի
 խոնարհ, և¹¹ անկեալ կործանեսցին ՚ի վերայ երեսաց
 իւրեանց ՚ի վերայ երկրի՝ յամօթ և ՚ի լալուսն և
 ՚ի¹² յողբումն: Եւ ապա հալածեալք և լլկեալք և¹³
 աշխատեալք և վաստակեալք՝ որ յայնմ ժամանակի
 իցեն, համբառնան զգլուխս իւրեանց ՚ի ներքոյ քար-
 անձաւաց՝ որ¹⁵ թագուցեալ իցեն յայրս և ՚ի քարա-
 ծերպս և ՚ի սորս երկրի՝¹⁶ յամենայն կողմանց թա-
 գըստեան յաւետիս տեառն իւրեանց. զի տեսանեն
 յերկինս զնիշ նշանի խաչի նորա: Եւ ընկղմեալ լինի
 սուգ տրտմուէ նոցա յուրախուի անդի¹⁷ թռչել ընդ
 օդս երկնից իբրև ձագք աղանոյ յորժամ սկիզբն լի-
 նիցի բուսանե¹⁸ թռչելոց նոցա¹⁹, կամիցին թռչել և ոչ կա-
 ըիցեն²⁰. նախ թռակոխեսցեն, և ապա համբարձցին²¹:

Արդ այսպէս իցեմք արթունք, և զգեցեալ իցեմք²²
 զուարթութի²³ յամենայն ժամ վաստակովք և տըք-
 նութեամբ և հոգովք և²⁴ զմտաւ ածելով²⁵ ՚ի տուէ և
 ՚ի գիշերի պէսպէս նշանիւք և արուեստիւք, որ ինչ
 գրոց գրեալ է զարդիս²⁶ որ յայտնելոց է ՚ի վերայ մեր:
 Որպէս և նոյ՝ զի²⁷ վաստակէր և տքնէր ՚ի զուարթու-
 թիւն անդր նշանացն ժամանակին³³ որ պատուիրեցաւ
 նմա: Եւ որպէս Աբրահամն զի արթուն էր յաւետիս

- 1. ապա 2. յինի 3. որք յառաջագոյն մարգարէացան 4. վրէժս 5.
- աւարեցին 6. զսրբութիւնն 7. և 8. խօսին 9. օմ 10. + յերկիր ի վայր.
- և 11, 12, 13. օմ 14. ամբառնան 15. յորս 16. + և գան 17. ADD: և թռու-
- գեալ զուարճանան անձինք նոցա յուրախութեանն B 18. օմ
- 19. + և 20. կարասցեն. այլ 21. թռիցեն 22. արթունք եղիցուք զգեց-
- եալք 23. զզուարթութիւն 24. օմ 25. ածցուք 26. զպէսպէս 27.
- նշանս 28. օմ 29. ի գիրս 30. ADD: և B 31. յայսպէս յինելոց 32. օմ
- 33. զուարթութեան անդ ժամանակացն և նշանին

անդր իւրում¹ սպասէրն և ակն ունէր: Եւ որպէս
 Յորն՝ զի արթուն էր ՚ի փորձանս անդր արդարուն
 իւրոյ, և պահեաց ՚ի զուարթութե անդ իւրում ըզ-
 համբերութի փորձանաց իւրում² ՚ի վաստակ և յաշ-
 խատութի արդարութե իւրոյ: Եւ որպէս Մովսէս՝
 զի արթուն էր ՚ի զթութե անդ իւրում, և ազո-
 թ իւր ինդրուածոց իւրոց վասն³ ժողովրդեանն՝ ու-
 թում⁴ առաջնորդէրն: Եւ որպէս Ահարոն ՚ի փառս
 անդ իւրում: Եւ որպէս Գանիէլն և ընկերք իւր ՚ի
 զուարթութե անդ հաւատոցն իւրեանց: Այսպէս ամե-
 նայն մարգարէքն արթուն էին իւր իւր ըստ գոր-
 ծոցն որ տուեալ էր նոցա: Արդ՝ սոյնպէս և մեք⁵ որ
 եղեաք շինեալ ՚ի վերայ նոցա, ՚ի և մեք արթունք ի
 ցեմք իրրե զնոսս վաստակովք տքնութիքն⁶, և զմը-
 տաւ ածելով ՚ի տուէ և ՚ի գիշերի ՚ի նշանս անդր⁷
 ժամանակաց և ՚ի նմանութիւն նոցա, և ՚ի նմանու-
 թիս դարձեալ նշանացն՝ որ լինելոցն են, և զարմա-
 ցուցանեն զմեզ յանկարծակի: Զի զտիցիմք մեք⁸ նո-
 քօք յօրէ յայսմանէ ՚ի միտս մեր. զուցէ յարիցէ ՚ի
 վերայ մեր օրն այն յանկարծակի⁹, և ոչ գտանիցիմք
 պատրաստական¹⁰ աւուրն այնմիկ¹¹:

Եթէ որ ասիցէ՝ եթէ ոչ յամս իմ¹², և ոչ յաւուրս
 Դայս, զի ես որ¹³ օր մեռանիմ, Դայն իսկ է օրն իմ¹⁴. Իսկ
 այնպիսին որ զայն ասէ, ՚ի քուն կայ և կուրացեալ
 է¹⁵, և յաղթահարեալ է¹⁶ ՚ի մեղաց անտի, և ոչ սգաս-
 տացեալ¹⁷ իրրե այն՝ զի նստցի ՚ի վեր՝ աւանդի¹⁸ որ
 աւանդեցաւ նմա, և լինի յանկարծակի զրկեալ ՚ի
 նմանէ, զի ոչ էր արթուն. և ոչ զարթուցանէ յայսմ¹⁹
 ժամանակի պատերազմիս²⁰, որպէս և ասաց տէր մեր²¹
 ցԸմուռն. «Զարթիր, ասէ, և պահեա զեղբարս քո»,²²
 Զի ամենայն որ սիրէն զաշխարհս²³ և զհանդերձ փափ-
 կուէ և զպէսպէս կերակուրս, և զանօթս գեղեցիկս
 ստանայ, այնպիսին մեղաց ծառայ է²⁴ և նորա պաշտօ-
 նեայ է²⁵ թէպէտ և կարի յոյժ աղքատ իցէ և աշխար-
 հիս ցանկացեալ է²⁶, և չիցէ ցանկացեալ²⁷ հոգևոր ճա-
 նապարհին երկնից. որպէս և գրեալ է. «Մարմին,
 ասէ, ցանկայ՝ որ ինչ վնասէ ոգոց²⁸. և հոգի ցանկայ՝
 որ ոչ կամք են մարմնոյ. և երկոքին հակառակ են մի-
 մեկնց²⁹»: Եւ մեկնեաց և ասաց Պաւղոս երանելի՝ մար-

Lk 22:32?
 (Agraphon?)

Gal 5:17ab

- 1. անդ իւր և 2. իւրոց 3, 4. ՕՄ 5. իւրում 6. արթունք 7. ՕՄ 8. որք շին-
- եալ էղեաք 9. ՕՄ 10. էղիցուք 11. տքնութեան 12. ՕՄ 13. ի գիշերի և ի
- տուներեան զնշանս այնր 14. զնմանութիւնս 15. դարձեալ զնմանու-
- թիւնս 16. որք 17. ՕՄ 18. արթնութիւն 19. պատուական 20. այնորիկ
- հեղգք իսկ 21. զի ես այս 22. և այն 23. ՕՄ 24. զայս 25, 26. ՕՄ 27. նստի
- ի վերայ աւանդութե 28. READ: լինիցի B 29. READ: արթուն է B
- 30. պատերազմի ժամանակիս 31. ՕՄ 32. + արթուն 33. սիրէ 34, 35, 36.
- ՕՄ 37. քանզի 38. ցանկայ 39. ոչ 40. ՕՄ 41. READ: հոգևոյ B 42. հակ-
- առակք 43. READ: միմեանց B

գարէ և առաքեալ ըստ պատուէր հրամանի տեառն մերոյ¹. «Չի եթէ հոգով գնայք և հոգով վարիք, մի եթէ² զամենայն ինչ զայն առնիցէք զոր կամիջիք⁴. ոչ եթէ չունիմք իշխանուի յայսմիկ⁶, այլ զի մի տրամիցի հոգին սուրբ՝ որ բնակեալ ՚ի մեզ, և ամբաստան լինիցի նա զմէն՝ առ անձ»⁸: Չի Որդի այ Ես Բն և մարգարէքն և առաքեալքն որ եկին յաշխարհ, ոչ եթէ արտաքնոյն հակառակ կացին, այլ ներքնոյն՝ որոց ճշմարտուի յանձն եղև, և ոչ առնէին: Այլ մեք պաշտեսցուք զհոգին սուրբ պարկեշտուք, միանձնուք և զուարթուք, և առցուք մեզ հայելի¹⁷ գրոց և տեսցուք նովաւ զանձինս մեր. և որ միանգամ սպիք նշանակեալք և պիտակուց չարուեց իցեն ՚ի մեզ, ջնջեսցուք և լուսացուք ՚ի մէն՝ զի մի և մեք խոտան գտանիցիմք իբրև զնոսա՝ զի ոչ կալան զանձինս իւրեանց ՚ի զուարթուեմք:

Ըրդ եղիցուք մեք արթուք յայսմ օրէ՝ հետէ յայտնուեմք պարտեան ապստամբուեմք որ յայտնելոց է ՚ի վերայ երկրի պէսպէս կերպարանօք²⁰ և ժառանգեսցուք զայս զուարթուի և զյօժարութի փութոյս այնոցիկ՝ որ պալոցն են զկնի մեր: Չի պատերազմ յորժամ լինի, փող հարկանի ՚ի նմա. և նոյն իսկ փողն նմա ձայնս արկանէ, և զպատերազմոցս կռիւ: Եւ երկու ձայնք են փողոյն, և մեկնեալ զատեալ են ՚ի մի մենց ձայնք նր. առաջին ձայնն ՚ի մեծուի հրաւիրէ, և միւսն ևս՝ մարտ պատերազմի, իբրու ինքն մի է. ունի և գրեալ է յօրէնան Մովսէսի և յերեմիայ մարգարէի:

Եսուհետեւ պարտ է մեզ յայսմ օրէ հետէ վառել հանդերձեւ և պատրաստել զիմակաց լինել այնմիկ որ վառին, հանդերձի և պատրաստի ընդդէմ մեր պէսպէս հնարիք և խորամանկութի, նշանօք և արուեստիք զօրուեց իւրոց ՚ի զարհուրեցուցանել զմեզ մեծամեծ փորձանօք յանկարծակի: Չի նախ ՚ի սկիզբն յայտնուե իւրոյ նշանօք, փորձանօք, զօրութի և ահագին տեսլեամբք գայ: Նա և զօրութի և նշանք և տեսիլքն նորա օրինակ են տեսլեանն զոր ցուցանէ վասն երկեզի. և իբրև զկախարդայն զի զտեսիլ և զօրինակ միայն ցուցանեն. Եւ այն ինչ զոր տեսլեամքն և օրինակաւն ցուցանեն՝ այսովք ցուցանեն՝ զի հնազան-

- 1,2,3. օմ 4. կամիցիքն 5. READ: ոչ ունիցիմք Ե 6. այնմիկ 7. +է 8. լինի 9. որդին 10. որք 11. օմ 12. +ի 13. նշանեալք 14. չարութեան են 15. խոտան գտցուք 16. որք 17. լիցուք 18. օմ 19. +և 20. գալոց է պէսպէս նշանօք 21. ժառանգեցուցուք 22. որք 23. օմ 24. յայսմ օրէ հետէ վառել պարտ է մեզ, 25. օմ 26. այնորիկ 27,28,29. օմ 30. փորձանօք 31. օմ 32. են ըստ օրինակի զոր ցուցանեն կախարդք 33. օմ 34. այնոցիկ որք

դին նոցա¹ և առնեն զկամս նոցա , և անսան նոցա զա-
մենայն² զոր միանգամ³ կամին ցուցանել⁴ յաշխարհի .
եթէ հրով⁵ իցէ՝ անսան նոցա , և՛ եթէ մեռեալ որ իցէ
մեռանել և կեալ⁶ տուեալ լինի՝ ի ձեռս նոցա , և ե-
թէ օձիւք իցէ , և եթէ որ միանգամ ինչ իցէ . որպէս
և զիրք ցուցանեն⁷ . Եւ յաչս մարդկան այս իբրև սքան-
չելի իմն են : Արդ⁸ սոյնպէս և Դայն որ աղբիւրն է այն
վտակաց՝ որ յայտնելոց է , զօրուիքն այսոյն առնէ⁹ և
ցուցանէ սքանչելի օրինակ¹⁰ տեսլեանց նշանացն . զոր
միանգամ կամի ցուցանել , տուեալ լինին ի ձեռս նո-
րա . զամենայն որ միանգամ ցուցանէ սքանչելիսն ,
նորօք ցուցանէ . Բանդի այս է , և ամենայնի ում կա-
մի՝ նմանէ վասն երկեզի ընտրելոցն : Վասն այսորիկ¹¹
ասէ Աւագեալ . սուտ են զօրուիքն և նշանքն նորա :

Եւ ապա եկեսցէ Եղիա զկնի նորա¹² զարձուցանել
Գսիրտս ամենայն մեղեաց առ Խծ . զչրեայսն՝ զի մի
հաւատասցեն¹³ ի նա¹⁴ , և զաշխարհս ամենայն զարձեալ
զի մի կորիցեն . որպէս և գրեալ է . « Կախ Եղիա եկե-
ցէ , զի¹⁵ զամենայն պատրաստեսցէ » : Եւ այս է պատ-
րաստութիւն¹⁶ զոր պատրաստէ Եղիա . զի¹⁷ զարձուցանէ
գսիրտս ամենայն¹⁸ մարդկան առ Խծ՝ եթէ լսեն նմա .
Քանզի¹⁹ ողորմութեամբ առաքի նա յաշխարհ , զի մի կորի-
ցեն . զի²⁰ հաստատեսցեն²¹ և կայցեն²² ի հաւատս , և
համբերեսցեն նեղութեն մեծի , և մի հաւատասցեն
նմա²³ : Եւ ապա յետ նշանացն և զօրուեն և փորձու-
թեցն զոր առնէ , դառնայ կոտորել զամենայն և զոր
միանգամ գտանէ պէսպէս չարչարանօք՝ որ աներևոյթ
իցեն յաչաց մերոց : Վասն այսորիկ ասաց տէր մեր .
ասէ . « Վասն ընտրելոցն կարճեսցին աւուրքն այնու-
քիկ » : Եւ սրասցին զուարթունք երկնից սուգ մեծ
յոյժ²⁴ վասն ամենայն²⁵ մարդկան : 40

Եւ ապա իբրև դադարեսցեն նեղութիւն⁴¹ , խաւա-
րեսցի արեգակն և լուսին , և շարժեսցին և թօթա-
փեսցին աստեղք երկնից⁴² : Եւ ապա երեսցի նշան
նորա յերկինս խաչ լուսոյ , որ ձգի յերկինս եւ թն-
օրեայ մի ժամանակս : Եւ ապա կոծեսցին⁴³ ազգք ի
վերայ ազգի յիմարութիւն⁴⁴ զարմանալով ահին⁴⁵ և եր-

Mk 9:12a

Mt 24:22b

1,2.OM 3.որք 4.ենն 5.հոռ 6.READ:անսայ B 7.OM 8.ի մեռելոց
կեալն 9.այլ զոր ինչ միանգամ գիրք ցուցանեն 10.զկախարդաց
որ յաչս մարդկան առնէին . 11.OM 12.նա, ի ձեռն այսոց զօրու-
թեանց որք աղբեւրն են այնր վտակաց առնէ . 13.օրինակս 14.
ADD: և B 15.READ: լինի B 16.ADD: և B 17.զոր 18.OM 19.+իսկ 20.
նոցա 21.զհրեայսն զի մի հաւատասցեն ի նա, և գսիրտս
ամենայն մարդկան առ Խծ . 22.OM 23.եկեալ 24.OM 25.դարձուց-
անելն 26.OM 27.որք 28.զի 29.յաշխարհս 30.դրդուեալքն ոչ
անկցին այլ 31.հաստատեսցին 32.OM 33.անարգեսցեն զնա 34.
READ: զօրութեցն և փորձանացն B 35.DEL: OM B 36.զորս 37,38,39.
OM 40.դադարեն 41.+և 42.յերկնից 43.մնայ խաչն լուսաւոր
ձգեալ 44.կործին 45.+և 46.ահիւ

կեղին¹ և խռովութեն² և մոլորութեն² զոր մոլորես-
ցին, զի կացին նորա մեզ հակառակ ։

Lk 17:30bc-33

Եւ այն զի ասաց տէր մեր . «Յայնմ յաւուր յո-
րում յայտնելոց է որդի մարդոյ, յայնմ ժամանակի⁶
եթէ որ կայցէ՝ ՚ի վերայ տանեաց, և կարասի իւր ՚ի
տան իւրում⁸ կացցէ՝, մի իջցէ առնուլ անտի¹⁰ . և որ
յանդին իցէ, սոխպէս մի դարձցի անդրէն¹² յետս . յի
շեցէք դուք զկինն Ղովթայ . որ կամի ապրեցուցանել
զանձն իւր¹³, կորուսցէ զնա . և որ կորուսանէ զանձն
իւր, գտցէ զնա » ։ Եւ զւր զի ասաց տէր մեր, զի ի
ցեմք մեք արթուն հանապազօր, սպասել և ակն ու-
նել՝ այնոցիկ որ առարինն վասն մեր¹⁸ յափշտակել ըզ-
մեզ ընդ առաջ իւր¹⁹ զտիւն ամենայն և զգիշերն ա-
մենայն յորում միաշարաթին²⁰ մտանէ ։ Եթէ ՚ի վերայ
տանեաց իցեմք և եթէ արտաքոյ ուրեք²¹, իցեմք պա-
տրաստ . և եթէ իցեմք²² մեծաւ զգուշութիւն և եղիցուք
համբառնալ²³ զաչս մեր ընդ արեւելս²⁴ ՚ի բարձունս
երկնից՝ հայել ընդ նշան խաչին²⁵ զտիւն ամենայն և
զգիշերն ամենայն²⁶, զի²⁷ յայտնելոց է տէր մեր ։ Եւ ե-
ղիցուք մեք կալ և²⁹ ունել զանձինս մեր պատրաստա-
կան մեծաւ զգուշութիւն ամենայն և զգիշերն ա-
մենայն³⁰ յորում միաշարաթին³¹ մտանէ ։

Եւ մի դարձցուք առնուլ ինչ, քանզի մերկ վերա-
նալոց եմք մեք հոգով³³, շնով³⁴ և մարմնով . որպէս և³⁵
Եղիայն զի մերկ վերացաւ յափշտակեցաւ ընդ երկինս
հոգով, շնով և մարմնով . զի ոչ եթէ ձորձս ինչ տա-
րաւ նա ընդ իւր . և զի ոչ էառ նա ընդ իւր՝ յայտ է,³⁹
զի և⁴⁰ զնափորտն անգամ զոր ունէր՝ և զայն ևս թող
աստէն⁴² ։ Եւ գուցէ մինչ զեռ կամիցիմք դառնալ առ-
նուլ ինչ մի, յայնժամ մեք զրկեալ գտանիցիմք յափրշ-
տակելոյ անտի ուրախուէցն, և կորիցեն վաստակքն
մեր և համբերութիւն նեղութեն մեծի⁴⁵ զոր համբերե-
ցաք . և լինիցիմք այնուհետև⁴⁷ փոխանակ ընդ յափրշ-
տակելոյն ընդ բարձունս երկնից, յափշտակեցուք
մեք ՚ի խորս ներքինս . որպէս և կինն Ղովթայ՝ զի⁴⁹
արհամարհեաց և անց զպատուիրանաւն ։ Եւ⁵⁰ մի եր-
կիցուք դարձեալ ՚ի խռովութեն անտի ՚ի շարժման եր-

1.երկեւղիւ 2.վասն 3.որով կային 4.զոր ասէ 5.OM 6.յորժամ յայ(?)
7.կացցէ 8.DEL:OM B 9.իցէ 10.դարձցի առնուլ զնա 11.յանդի 12.OM
13.READ:կամիցի զանձն իւր կեցուցանել B 14.կորուսցէ վասն իմ
15.OM 16.մեզ զի լիցուք արթունք 17.որք 18.OM 19.տնն 20.միա-
շարաթն 21.OM 22.պատրաստ լիցուք 23.ամբարձցուք 24.DEL:
OM B 25.+ընդ արեւելս 26.OM 27.+անտի 28,29,30.OM 31.միաշա-
րաթն 32.զի 33.մերկ 34.+ոգևով 35.OM 36.յորժամ 37,38,39,40.
OM 41.անկամ 42.եթող նա անդէն 43.OM 44.գտանիմք ի 45.
համբերութիւն նեղութեանցն 46.համբերեաք 47.լինիցի 48.
բարձունս երկնից յափշտակելոյ ընկղմիմք ընդ 49.որ 50,51.OM

կրին, զի շարժի և խռովի և երերի . և ¹ի ձայնէ անտի որոտմանց և ²ի պայթիւն լինելոյ և ³ի փայլատականց անտի որ լինելոց են ⁴ի վերայ մեր յայնմ ժամանակի յերեսաց փողոյն, զի ⁵գոչեացէ և շարժեացէ զի որս ներքինս անդլնոցոց, զի ⁶զարթնուն ⁷ի նմա ամենեքեան որ ննջեանն ⁸ի հող :

⁹() Ի այսպէս առակեալ է ժողովուրդս մեր, և այս կատարի ճանապարհ կոչմանս մերոյ ¹⁰ի հարսանիս ¹¹ի հարսն և ¹²ի փեսայ : Եւ զոր օրինակ կոյս զի խօսեալ իցէ փեսայի, և մերձեցի օրն այն վերջին որում սպասէրն և ակն ունէր, և փափաքէր յառաջ քան զմերձենալն նորա առ փեսայն, և գիշերն այն որ ¹³ի մէջ երկոցունց իցէ և վաստակէ և տքնի և աշխատի յուրախուի մտաց իւրոց զգիշերն ամենայն, և հատեալ լինի քուն յաչաց նորա ¹⁴ի հոգս և ցնծալն զմտաւ ուրախուէ սրտի իւրոյ, և սպասէ և ակն ունի թէ երբ իցէ լուսացեալ վաղվաղակի, զի երթիցէ յանդիման լինել երեսաց փեսային, և անգեալ պատեսցի ¹⁵ի գիւրկս նորա մերկ, և հանգիցէ և ուրախ եղիցի ¹⁶ի նմա փեսայն ¹⁷ի գեղ նորա և ¹⁸ի հեզուի ըզզաստուէ նորա և յիմաստուի նորա և ¹⁹ի կարգս բարիս հարսինն իւրոյ, և տիրանայ ամենայն գանձուց աւն իւրոյ փոքու և մեծի : Արդ սոյնպէս և մեք զի եմք մեք խօսեալ փեսային, որ նա ինքն է քս աղբայ, ²⁰ի Հօրէ իւրմէ՝ յարիւն անձին յառաջագոյն . և յորժամ մերձենայ օրն վերջին՝ յորում գիշերն ²¹ի մի իցէ լուսանալ միաշաբաթին ²²ի մէջ մեր և ²³ի մէջ փեսային, այսպէս և մեք իցեմք վաստակեալ և տքնեալ և հոգալով և զմտաւ ածելով ուրախուիթ մտաց մերոց, զի հատեալ իցէ քուն յաչաց մերոց . և իցեմք համբարձեալ զաչս մեր յերկինս զգիշերն ամենայն սպասելովն, զի սպասեմք և ակն ունիմք և փափաքեմք թէ ահաւասիկ յայտնեցաւ : Այսպէս ասիցեմք ըզմիմեանս զգիշերն նմ՝ յորում յայտնելոց է տէր մեր :

²⁴Եւ եղիցին սկիզբն առնել համբառնալ և վերանալ մի ըստ միջէ զգիշերն ամենայն ²⁵ի ձայն որոտմանց և պայթիւն և շարժմամբք և խռովութք : Եւ ²⁶ա սիցէ եղբայր զեղբայր իբրև զահի հարեալ իցէ ²⁷այս անուն այժմ առ իս կայր, և ²⁸ոչ գիտեմ զի եղև նա :

1,2,3,4. օՄ 5. գոչումն փողոյն շարժէ 6. քանզի 7. որք միանկամ ննջեցին 8. և հանդիպիմք փեսային որում փափաքէաքն . քանզի որպէս հատեալ է քուն յաչաց հարսին և զգիշերն ամենայն փափաքէ յառաւօտն զի յանդիման լիցի փեսային . սոյնպէս և մեք որք խօսեալ եմք փեսային քի ի հօրէ իւրմէ յառաջագոյն . յորժամ մերձանայ օրն վերջին ի լուսանալ միաշաբաթին, վաստակիմք և տքնիմք և հոգալով ուրախուիթ մտաց մերոց հատուցութք զքունն յաչաց մերոց և համբարձցութք զաչս մեր յերկինս փափաքանօք և միշտ ասացուք ցմիմեանս թէ ահաւասիկ յայտնի . իսկ ի գիշերին յորում յայտնեցի 9. օՄ 10. որոտման և ի փայլիւն շարժման և խռովեալ 11. ցեղբայր իւր 12. և ասէ 13. օՄ 14. Եւ 15. գիտացի 16. նմա :

Եւ մինչ դեռ նա զայս ասիցէ, և միւսն ասացէ. նա
 և եղբայր իմ այժմ առ իս կայր, և ոչ գիտեմ զի եղև:
 Զի բազումք ևս և այլք ասացեն այսպէս: Վասն
 այսորիկ լայն զի ասաց մեզ ասէ. «Որ ՚ի վերայ տա-
 նեաց կայցէ, կամ արտաքոյ ուրեք իցէ, մի զարձցի
 առնուլ ինչ ՚ի տանէ իւրմէ», զի մի յորժամ մինչ դեռ
 նա կամիցի առնուլ ինչ մի, զրկեալ լիցի նա ՚ի յափրշ-
 տակելոյ անտի ուրախութեցն, և կորուսանէ զանձն
 իւր: Եւ խոյն իսկ այս յաւետարանի Ղուկաս ցուցա-
 նէ, զի ասէ. «Յայսմ գիշերի, ասէ, իցեն երկու ՚ի
 մի մահիձս, զմին առնուցուն հատուցանիցեն, և զմին
 թողուցուն. երկու իցեն որ աղայցեն առ մի երկանս,
 զմին առնուցուն հատուցանիցեն, և զմին թողուցուն.
 Եւ երկու իցեն յագարակի, զմին տանիցին, և զմին
 թողուցուն», Եւ ասէ. «Ուր մարմին է, անդ և ար-
 ծուիք ժողովեսցին»: Եւ զոր օրինակ արծուիք զի
 ժողովին և թռչին և սլանան ՚ի բարձունս երկնից ՚ի
 վերայ կերակրոցն զոր տեսանեն, սոյնպէս և մեք որ
 առակեալ եմք յարծուիս, և տէր մեր ՚ի մարմին, զի
 լինին բարձեալ զմեզ հրեշտակք յամենայն հողմոց
 և յամենայն կողմանց, և սլանան և թռչին ընդ բար-
 ձունս երկնից՝ տանել զմեզ ընդ առաջ տեսուն մերոյ,
 որ առակեալ է ՚ի մարմին և մեք յարծուի, յառաջ
 քան զբոցն հրոյ բորբոքելոյ, և ձայն փողոյն մեծի և
 սրնգին զի ստիպէ հրեշտակապետի, փառօք հանդերձ
 չօրն իւրոյ և զօրօք հրեշտակաց իւրոց, ՚ի գիշերին
 յայնմիկ յորում յայտնելոց է ՚ի նմա փեսայն: Ղուսա-
 նալ միաշարաթին՝ առաքէ զփեսաւերն զամենայն ըզ-
 մանկունս՝ առագաստին՝ առնուլ տանել զհարսնն ընդ
 առաջ փեսային՝ յանդիման կացուցանել նմա. ընդ
 առաջ փառացն և ձայն փողոյն, յորում գալոց է փե-
 սայն ՚ի ձայն գովեստեան՝ փառացն վայելուէ զօրօք
 հրեշտակաց: Եւ ապա իբրև տեսանեն աչք մեր զոյս
 և զկեանսն մեր, սիրովն և եռալ հոգովն և փափա-
 քելովն և վաստակովք և պատերազմովքն մերովք
 նստիմք ընդ նմա ՚ի վերայ լուսաւոր ամրոց. և վե-
 րացուցէ զմեզ նոքօք՝ մեծուք պատարագօք՝ երևել

Paraphrase of
 Mt 24:17,18a; or
 Mk 13:15,16a

a.MR: [կորուս]ցէ

Lk 17:34-36

Lk 17:37b

1.OM 2.ասիցէ 3.+ես 4.և բազմաց հանդիպի այս. 5.ասացաւ մեզ 6.
 կացցէ 7.OM 8.յետս 9.OM 10.առնուլ ինչ մի կամեացի 11.լինի 12,13.OM
 14.զսոյն իսկ զայս ղուկաս յաւետարանի անդ 15.OM 16.եթէ երկու ից-
 են 17.բարձրացուցանեն 18.և եթէ երկու 19.ի 20.ի հատուցանել 21.
 +եթէ 22.ի մի ագարակի 23.առնուցուն և միւսն թողցի 24.OM 25.
 անդր 26.թռուցեալ 27.կերոյն 28.որք 29.ամենայն յամենայն կող-
 մանց և յամենայն հողմոց 30.յարծուիս 31.ի 32.սրնկի 33.READ:
 հրեշտակապետն B 34,35,36. OM 37.ADD: և ի B 38.մանկունս 39.OM 40.
 փառացն նորա և ի գալ փեսային ձայնիւ փողոյն գովութիւն տան
 41.զօրք 42.OM 43.փափաքանօք ըստ վաստակոց և ճգնութե մեր-
 ում 44.READ: փառաց B

մեզ¹ առաջի երեսաց² արարչին մերոյ³, որ տէր է փառաց⁴ յետ դատաստանի⁵: որպէս խոստացաւ մեզ և առաջ . ասէ⁶: “Երանի իցէ⁷ այնոցիկ՝ որ սուրբ են սրբտիւք, զի նոքա զանժ տեսցեն ”:

Mt 5:8

Եւ ստուգեալ հաստատեցին⁸ մեզ զոր գիրքն ասեն, եթէ⁹ ըստ նմանուէ¹⁰ հարսին է ժողովուրդս մեր: Յովհաննէս եցոյց և յայտ արար վասն փետայուէ և մեծուէ նորա՝ որ յառաջ էր . և Ղուկաս¹¹ եցոյց և յայտ արար զօրն զվերջին, յորում վերացեալ¹² յափշտակին ընդ առաջ փետային: Արդ երանի¹³ այնոցիկ՝ որ համբերեն նեղուէ մեծի, որ առաքինանան առաւելքան զառաջինսն յօրն տեառն հրեշտակօք հանդերձ յերկնի¹⁴ ՚ի լոյս փառաց¹⁵: Եւ մի իցէ եթէ¹⁶ ոք արհամարհիցէ¹⁷ յիմաստնոց վասն որոյ¹⁸ գրեալն է, զի հոգին մարգարէից հնազանդի. որպէս և գրեալ է¹⁹ Եւ եթէ ոք արհամարհէ²⁰ հայեցի ընդ որդիսն Խորայելի, զի²¹ հպարտացեալ ձեռն յանձին հարեալ էին և ասէին՝ Թէ իմաստունք եմք և գիրս ունիմք, և ընթեռնուին իբրև զմեզ: Ահաւասիկ, ասեն²², գայ քո և եկն՝ և ոչ գիտացին զնա, որով և ՚ի բուն էին . և աղաղակէին մարգարէքն նոցա²³ վասն տեառնս իւրեանց թէ գալոց է: Արդ սոյնպէս և մեք եթէ²⁴ ոչ հայիցիմք ընդ մերձեալ ժամանակի գալստեանս նորա, և զարթիցեմք և զգուշացիմք²⁵ և զարթուցանիցեմք, և մեք մերժեալ ընկեցեալ լինիմք ըստ օրինակի նոցա արտաքս: Եւ և Առաքեալ ասաց մեզ վասն նոցա, թէ “Նոքա վասն մերոյ օրինակի եղեն, զի²⁶ մի լիցուք ցանկացողք չարեաց, որպէս Դամանք ՚ի նոցանէն ցանկացան²⁷”: Եւ դարձեալ ասէ . “Կատարած աշխարհիս ՚ի վերայ մեր հասեալ է ”:

I Cor 10:6

I Cor 10:11b

Արդ երանի իցէ այնոցիկ՝ որ արթուն իցեն յայսմ օրէ հետէ արդարուք յայտնուէն տեառն իւրեանց . զի նոքա են հզօրացեալք²⁸: Այն զի²⁹ ասէ, “Յաղօթս կացէք, զի արժանի լինիջիք³⁰ զերժանել յայսմ ամենայն որ լինելոցն է ”: քանզի գիտաց զհիւանդուի տկարուէ հաւատոց մարդկան՝ եթէ ոչ հանդարտեն³¹ գիմակաց լինել փորձին, այսպէս ասաց: Արդ երանի իցէ այնոցիկ՝ որք զմիտս ունիցին և իմանայցեն ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ³² յորում չորքն թագա-

Lk 21:36ab

- 1. օմ 2. նորա 3,4,5. օմ 6. հաստատի առ 7. նման 8. մեծութե փեսայու
- ուսե 9. օմ 10. վերջին 11. օմ 12. ADD: իցէ B 13. որք 14. զինորա 15. զը-
- վկայսն առաջինսն ի վերջին 16. օրն 17. օմ 18. + փոփոխին 19. Բայց
- մի՛ որ զայս ասացեայս արհամարհեսցէ 20. քանզի 21. թէ հոգիք
- 22. օմ 23. արհամարհողն 24. որք 25. յանձինս 26. օմ 27. ընթեռնուէ
- 28. որք ասեն թէ ահաւասիկ 29. օմ 30. մարգարէիւքն որք աղաղակ-
- էին 31. օմ 32. զարթուցեալ զգուշանայցեմք 33. օմ 34. զի նոցայն
- առ մեր օրինակ եղև որպէս պաւղոս ասէ, 35. օմ 36. ցանկացողք
- 37. և նոքայն: 38. որք արթունք 39. և սպասիցեն ան 40. որ 41. լինի-
- ցիք 42. կարեն հանդարտել 43. ասաց այսպէս 44. միտս 45. զաւուրսն զայնոսիկ

և որքն յառնելոց են՝ ի վախճան աշխարհի՝ շինել հաս-
 տատել, ստուգեալ ի շինուածս և ի տունկս աշխարհի
 զառաքելոցն և զքարոզուէ նոցա²։ Եր անդր ևս ու-
 սուցին զհոգևոր մարդիկ՝ զի միարան և հաւասարք
 իցեն, եթէ մեծատունք իցեն և եթէ աղքատք իցեն՝
 ամենայն ինչ իւրեանց հասարակաց իցեն ՚ի միասին
 մինչ չև իցէ լեալ յաւար յափշտակուի և ՚ի կորուստ
 և ամենայն եկեղեցեաց³։ Եւ հանապազորդ իցեն պա-
 հովք⁴, աղօթիւք, խորհով և մոխրով ցայդ և զցերեկ
 մեծամեծ⁵ ինդրուածովք, զի արժանի լիցին՝ փախ-
 չել յերեսաց բարկուէ մեծի և ահագին սքանչելեաց՝
 որ գալոց է. փախչել յերեսաց նորա՝ և կամ լինել
 հզօրք և հաստատել զբաղումս։ Եւ բազմեալ յաճա-
 խեսցի փառք նոցա առաւել քան զառաջնոց և վերջ-
 նոց, զի ապրեցուցանեն զմարդիկ յերեսաց բորբո-
 քեալ հրոյն հեղեղին՝ որ գալոց է ՚ի վերայ մոլոր
 խաբէուեն մարդկան. յոսկին և յարծաթն իւրեանց
 յուսացեալ՝ ապաստանելին ՚ի նոսա առաւել քան
 յսծ. և ՚ի վերայ ամենայն ցանկուէց նոցա՝ որ յաշ-
 խարհի իցէ պատրաստեալ նոցա կաշառ և պատա-
 րաք հրոյ յապաստանէ անտի իւրեանց, որ յուսա-
 ցան ՚ի նա ապրել նովաւ։ Անմիտ, յիմար, տկար և
 երկվիտ մարդ որ ոչ իմանայ. ոչ գիտես դու, եթէ
 հացն զոր ուտես օր ըստ օրէ, այն մասն և բաժին է
 քո։ Աւնիս դու գիրս և ընթեռնուս զնա ՚ի կշտամ-
 բանս և ՚ի յանդիմանուի անձին քո, զի մի գտցիքեզ
 տալ պատասխանի։ Եւ ոչ հայիս դու ընդ հիմն առա-
 քելոցն և մարգարէիցն՝ յորոյ վերայ շինեցար դու,
 և նմանեաց նոցա։

Ըրդ յարիցուք մեք ՚ի վերայ անձանց մերոց, և
 հասցուք վաղվաղակի կամացն մերոց. և մարտ պա-
 տերազմի արասյուք ընդ հպարտութի, ընդ ամբար-
 տաւանութի, ընդ երկմտութի և ընդ նախանձ՝ որ բնա-
 կեալ են ՚ի մեզ, զի նոքա են հակառակորդք կենացն
 մերոց. և հասցուք կենացն մերոց վաղվաղակի՝ որ
 յսծն մեր են ըստ ամենայն գրոց։ Քսի փառք յաւի-
 տեանս. ամէն։^a

a. OMITTED IN CODEX A

1. յառնելն 2. զի կարասցեն նոքա շինել և հաստատել զտունկ առաքելոցն որ դրդուի 3. ՕՄ 4. Արդ 5. և 6. Հայցեցուք 7. ՕՄ
 8. կամ լիցուք հզօրս. CODEX B ENDS ABRUPTLY AT Հզօրս

CHAPTER II

THE TRANSLATION

PRELIMINARY REMARKS

The translation is not purely literal, as this would not give the proper meaning many times. In order for the translation to be of textual value, all paraphrasing is avoided as much as possible. Idiomatic expressions are properly rather than literally translated, whenever some authority, i.e. a dictionary, grammar or Biblical usage, has been found for it. Sometimes conjunctions are altered or omitted in order to make sentences complete and coherent. The "number" of verbs (or nouns) occasionally is modified in order to be put in proper English. Relative pronouns are always translated. The excessive use of *wuk* (he says), to indicate a quotation, is always translated, but to simplify the reading, if it occurs within a quotation it is put before the quotation. Although it tends to make the translation seem somewhat "rough" at times, key words and expressions are translated as closely as possible to the meaning of the Armenian in its context. By these means it is hoped to preserve the style of the original.

Schäfers' German translation is on the whole good, though too literal at times. For textual purposes, the original should be read alongside the German, to avoid a misleading impression of the original from the limitations of a translation, which applies to any translation. Corruptions in the text are sometimes overlooked, but this is mainly because of the lack of the use of a second MS. There are a few minor errors, which can be

expected in such a long text. One in particular should be pointed out because it occurs in a Biblical quotation (pp. 80-1) and obscures an Old Syriac reading from Mt 13:45,46. "Eine köstliche und wertvolle Perle" (in verse 46) is rendered for ܘܢܘܪܘܩܘܪܝܢ ܕܗ ܩܘܨܢܘܠܘܟܘܠ¹ ܠ ܪܘܒܝܢܘܩܘܪܝܢ (an excellent and costly pearl). The adjectives are simply reversed.²

The Biblical references are inserted after each Biblical quotation and are always put in parentheses and are not part of the translation but are for convenience. Words supplied for clarification are also put in parentheses. It should also be said that for obvious reasons the punctuation in the translation does not necessarily follow the punctuation in the Armenian text, though this is minimized as much as possible.

The method of presenting variants is the same as used with the Armenian text. But a separate apparatus had to be used for explanatory notes, which are indicated by letters of the alphabet. The explanatory notes are in the first apparatus and the variants are in the second apparatus. The bracket "Γ" used in connection with the variants does not apply to the "lettered" explanatory notes, though such an indication may occur within a variant of more than one word.

The apparatus containing the variants is not simply a literal translation of the variants under the Armenian text. The Armenian variants have been "inserted" into the Armenian text and the text is then retranslated and the differences from

¹ ܩܘܨܢܘܠܘܟܘܠ occurs in verse 45 also, again wrongly translated "köstliche."

² This inaccuracy also appears in F. C. Conybeare's translation of "Pseudo-Ephrem B," which he did for J. Rendel Harris in the article, Tatian: Perfection According to the Saviour, p. 32; see bibliography. (The translation there is somewhat paraphrased.)

the original translation (translation of Codex A) are then listed as the variants from Codex B. For example, if an Armenian variant was simply a different word meaning the same thing as the word in the text (Codex A), then no variant would appear at that point in the translation.

When a "preferred reading" is part of a larger "unpreferred" variant, e.g. a condensation (in the apparatus under the Armenian text), it is indicated in the apparatus under the translation. As in the Armenian variants, a "preferred reading," though it is in the apparatus, should be considered as though it were in the given text. The text cannot be properly read, many times, without the "preferred reading."

AN EXPOSITION OF THE GOSPEL

All books whichever¹ are written from the minds of men and speak not from the Law and the Prophets, (such) books are the production and creation of opposing minds. And² if anyone approaches to examine their minds, he finds them heretical and wavering because they are not based on the true foundation of the Holy Scriptures. Marcion writes in his book which they indeed named Προευαγγελιον, that is, translated into our language it is called "Before the Gospels," and I have wondered how could there be a book of the Marcionites which they indeed named "Before the Gospels," when his disciples hopefully think³ that the beginning of the divinity in which they believe appeared at those times, in the years of Pontius Pilate, at the time in which the Gospels were written⁴. If it is true for you, O Marcion, that truly the beginning of the divinity concerning which you speak was from the Gospels, really how or in what manner can your book be before the Gospels? And if you are truly affirmed and⁵ your book could be before the Gospels, do not say that the life-giving divinity emanated recently and strangely⁶, but he was in fact already here. And it is written⁷ in the beginning of the book in this manner, it says, "O the exceeding greatness, the folly, the power⁸, and the wonders, for there is nothing to say about it, nor to think concerning it, and there is nothing to render like unto it."

Now let us leave aside all his books and against this thing let us say that this⁹ what you say, Marcion, certainly¹⁰ (is) true, it is not manifested by the tongue, nor is it explained

1.which 2.om 3.read 4.add:'and'B 5.that 6.strange voice 7.+ moreover 8.read:'the wisdom of the power'B 9.that 10.now also (it)

through thoughts, and nothing resembles it. Now silence! and speak not concerning that which you yourself have insisted upon and say, that it is not manifested, nor are there thoughts concerning it, nor does it resemble anything. How much Marcion lied I will show, for ¹he speaks not from the true foundation. The Lord says¹ in his Gospels, that² faith in various matters is like everything whatever is of this world. He says in this manner that it is like a building, wine, a garment, fire, seeds, a kingdom, silver, ³a talent³, ⁴a plant⁴, a grain of mustard-seed, and⁵ leaven. Now how is anyone able to listen to the Gospel which says, faith with its aspects is like all these things and in the meantime listen to Marcion who says, it is not like anything? And how it is like all those things, I show just now.

It is like buildings; because like ⁶a building⁶, they are brought together by many works⁷; ⁸it is composed of parts^{a,8} and becomes a house. In like manner also, we of all races, and of all languages, and of all kingdoms, and of all minds, are brought together, and⁹ we become one mind¹⁰, a completed people, a holy tent, a camp of God. Moreover it is like buildings¹¹; because when man ¹²constructs a building¹², he does not despise concerning all the necessities; whatever ¹³may be¹³ necessary for material for the buildings¹⁴, he gathers, and brings stone, wood ¹⁵and reeds¹⁵, earth, and iron and¹⁶ copper, and of all the things of necessity for material for the building. But if he despises each¹⁷ of those, then¹⁸ his building will not be crowned with accomplishment. In like manner also, it is not right for us to despise,

a. or: members

1.spoke (not) from the truth and our Lord taught 2.+his 3.om
 4.plants 5.om 6.buildings 7.materials 8.and it is assembled of
 many parts 9.om 10.house 11.a building 12.becomes a building
 13.(things) are 14.building 15.bricks 16.om 17.read:'one'B 18.om

because we build faith through fasting¹, through holiness², through giving gifts^a, and through visiting the sick, through loving³ the brethren, and⁴ through worship of God, and by attending church, and by praying continually, and by considering the mysteries in the Scriptures. And⁵ if we despise any one of these, moreover neither will our faith be built. But as those by whom the building is made do not sleep, as also⁶ David himself says: "I will not give sleep to my eyes nor slumber to my eye lids, until I shall make a temple for the Lord and a place of abode for the God of Jacob";(Ps 132:4,5) in like manner also, we are obliged to run by day, and ^{to watch and to be vigilant}⁷ by night with prayers and supplications, so that we also shall be built on the foundation of the Apostles and the Prophets, as also⁸ the Apostle says, for if they who build earthly houses do give themselves to labor⁹ in order that they might make their shelters¹⁰ for a few years, but we make an eternal camp for our souls and a house of praise to heaven, it is more necessary for us to work and labor.

And as they who make buildings are never ashamed when anyone may watch them--for they may pull up reeds and cut wood and roll stones and carry¹¹ rocks, and it is not possible to hide their works--in like manner also, it is not right for^{any} of¹² us to be ashamed of this good, handsome fruit which we make, and it is not possible for us to hide, while we¹³ attend church, and visit the sick and give gifts^b, and pray and fast; and if anyone

a. i.e. tithes and offerings b.e.g. tithes

1.holiness 2.fasting 3.visiting 4.om 5.but 6.om 7.by night also to watch and to be vigilant by day and 8.om 9.+ to toils and to vigilance 10.dwellings 11.beat 12.om 13.om

is ashamed of these, he can not be a part of the divine building. But they ¹who construct buildings, although the building itself is not hid, nevertheless not in order that their ²brethren might see them ³and praise them ⁴, do they ⁵labor (and) offer whatever ⁶may be necessary for material for the building, but they work and labor for themselves. Moreover the outsiders see that ⁷they work not in order that they ⁸might be praised by men. In like manner also, it is not right for us to hide, and we ought not to take ⁹anew so that men might see and praise us, and we should not run for the praise of others. But as some men, ¹⁰we do mercies for ourselves, and others who might meet us will see that we labor not for them.

¹¹And as those by whom ¹²buildings are made, are urged to build and complete everything in the summer-time, that they may be under shelter and may rest in the winter-days ¹³, because the summer-days are for buildings ¹⁴. But he who in the summer-days does not make his ¹⁵buildings, disgrace and outrage^a will reach him in the winter-days. And as the time for buildings is set (as) the summer-days, in like manner ¹⁶is set the time of our habitation which is here in the world, in order to go and hasten ¹⁷and make for us a habitation in heaven. And he who in this time does not prepare and make his place of abode with the righteous, after his death he cannot make or prepare his ¹⁸, because ¹⁹it is not possible ²⁰for buildings to be made in the winter-days. And with this parable with which our Lord likened

a. or: insults

1.he who constructs a building 2.his 3.him 4.him 5.did he 6.is 7.om 8.praise them 9.read:'make'B 10.they would think to do mercies for themselves 11.as also 12.a building is 13.winter-times 14.om 15.(his) 16.has been 17.with haste 18.om 19.as 20.to make buildings

his faith to the buildings of men, he fulfilled¹ the word of prophecy². Isaiah says, "But Zion said, the³ Lord abandoned me and⁴ God forgot me. Is it possible (that) a woman might forget her babe⁵, or⁶ (that) she might not be moved to compassion on the child of her womb; and perhaps a woman might forget this, nevertheless I shall not forget⁷, says the Lord. Behold on my hands I pictured⁸ your walls and before my eyes you are all the time."(Isa 49:14-16)

Moreover David says, "The stone which the builders despised became the chief^a corner (stone) of the buildings⁹; by the Lord it became this."(Ps 118:22,23a) And Paul takes this from the Prophet and the Gospels; he says¹⁰, "Christ himself (is)¹¹ the chief corner (stone) of the building, through which all the building is joined and fitted."(Eph 2:20b,21) And he makes clear that we who have believed are the building¹², and Christ¹³ the chief corner (stone) of the building. And David was not¹⁴ the corner¹⁵, for one wall of the buildings was made in him, only circumcision¹⁶. Now since Christ preached circumcision¹⁷ and uncircumcision¹⁷, two walls were made from him and he became¹⁸ the head^b. And how or in what manner he became a despised stone, in the Gospels it says, "It is necessary for the Son of Man to pass through much sufferings¹⁹, to be scorned and to be despised by the elders and by the scribes^c."(Lk 9:22) And²⁰ because the name of the stone is not far from it, the Apostle himself says²¹ concerning the spiritual stone which gave to drink to the sons of Israel. "But that²²

a. or: head b. or: chief, c. word in Codex B here literally means 'judges', but the word can also mean 'lawyer', which is also one meaning of the Syriac word for 'scribes'

1.fulfills 2.+ which 3.my 4.+ my 5.babes 6.and 7.add:'you'B 8.shall picture 9.the building 10.add:'Jesus'B 11.is 12.om 13.+ is 14.not David 15.om 16.he only in circumcision became the wall of the building 17.but Christ, the corner-stone, because circumcision and uncircumcision were preached by him 18.is 19.+ and 20.om 21.was saying 22.the

stone is Christ himself."(I Cor 10:4c) He, even Simon whom Christ left, in his place^a, he called him¹ in order that he might lead his church. And on these parables of the Prophets, the Church was established² in the likeness of buildings³.

Therefore our Lord likened his faith to buildings⁴, in that he says, "Everyone who comes to me and⁵ hears my words and does them⁶, is^b like a wise man who built his house; he digged and deepened, and laid the foundation upon rugged rock."(Lk 6:47,48a) And because he says, he digged and deepened⁷, in this way he makes clear to us that⁸ the renewal and stability which the instruction of the teaching embraces, not only did it indeed come to us, but it was^c in fact⁹ within us at one time. And as I¹⁰ shall continue to dig, how¹¹ can we stand on the truth, if it had not reached us from the Father from the beginning from all eternity? And when we shall look to the rock yonder to the stone which we have allegorized, and we see that it is fixed before his creation, and when it indeed falls down, its base is ground from the falling and the grinding, and the artisan^c takes a strong tool of iron and he digs (and) takes from it the superfluous earth and ground soil^d, and he¹², puts his foundation on rugged, solid rock, which is able to endure the force of buildings¹³. In like manner also, in our childhood we were pure and innocent in the teaching of divinity, and¹⁴ as^e the stability of our truth^e decays¹⁵ in the licentiousness of fornication and sensuality of folly, then we are not able to endure the force of¹⁶ the foundation of the building.

a. lit. instead of him b. lit. was (copyist error) c. i.e. skilled-worker; lit. architect d. lit. dirt e. or: sincerity

1.+ a rock 2.made 3.the building 4,5.om 6.these 7,8,9.om 10.read: 'we'B 11.there 12.add:'takes (and)'B 13.building 14.om 15.we fell from the stability of our truth 16.and

But when we take in our hand the Gospel of redemption^a in the likeness of iron^b, and we gather (and) remove from us all these¹ works of evil, and then we put the foundation of faith on our hearts, on rugged rock, when our minds shall be purified of all evil, and² when the foundations of the building are established, thenceforth³ we also⁴ become laborers^c and artisans^d. And for example⁵, everything whatever may be lacking to the artisan, there is nowhere⁶ for him to go, except to the doors of the master of the work. In like manner also let us know that he is wealthy, this one⁷ who is the master of our work, from whom we received the pledge to make these buildings for him. For whatever material for the work of life may be lacking for us, from him let us ask: holiness, mercy, love, cheerfulness, brotherly love⁸, and he personally gives to us abundantly from his good treasures⁹ with his hand, when we press his doors and ask from him¹⁰. And in all this

a. marginal reading: truth b. probably an iron tool, e.g. shovel c. i.e. field-workers d. i.e. skilled workers; lit. architects

1,2,3,4,5. om 6. + else 7. him 8. om 9. works 10. + But when he completes the work of the building, always alert and courageous, with precaution, he takes care lest in the rainy season having become wet from the roofs being caved in, the waters freely drip down; and from that time they who shall be in the house will go outside; because they do not suffer patiently the unpleasant sight of the dripping waters which by a fellow-laborer is seen on the ceiling. In like manner also, when we hear the instruction of the teaching of our Lord and we are made his divine habitation, it is necessary for us from that time to cut and cleanse (ourselves) by fasts and prayers and confession; lest the sensuality of impurity as accumulated clouds will strongly rain on us, and scatters from us the graces of the spirit which we were clothed (with) in the (baptismal) pool. Moreover also, from the time of the completion of the work one must be watchful, lest thieves, by digging into the house, plunder everything which may be in the house; in like manner also, when we receive the gifts of our Lord which are compared to possessions, it is necessary to be continually watchful and vigilant in the night and in the day, with virtuous and pure conduct; lest we having been found by Satan, who like a thief strays and turns, in dissolute and unbecoming conduct of pleasure, he indeed cuts off the strength of our buildings and enslaves our whole mind to his will; for which also the Lord cautions us always to be watchful with good works, and therefore the instruction of the teaching of our Lord is likened to a building.

the teaching of our Lord is likened to buildings.¹

And² moreover our³ Lord likened his faith to wine, in that he says, "No one puts new⁴ wine into old^a leather bottles, otherwise the new wine bursts the old leather bottles, the wine is poured out and the leather bottles are destroyed; but they put new wine into new leather bottles." (Lk 5:37,38) Now what perhaps may they think, they who may imitate? Is it possible (that) the innovation may be⁵ foreign to antiquity? Perhaps they⁶ may think that the old leather bottles are old originally and have⁷ never been new. It is clear to every man, that when God⁸ created them, or when⁹ their author^b made them, they were new and were enduring the power of the new wine. But if¹⁰ they shall grow old, they will not endure the power of the new wine. In like manner also, in the beginning of our creation we were new, handsome and becoming, in order to receive the instruction of the teaching of God, on account of the innocence of childhood. And moreover after many years, as long as we shall be innocent of evil, we will be able to receive the power of the teaching as^c a child¹¹, as new leather bottles, which endure the power of the new wine. But if we are soiled and are worn out in the sensualities^c of folly¹², in the depriving^d of greed, and in the drunkenness of indulgence, at that time beaten (and) spoiled, we are worn out in our sins and iniquities¹³, thenceforth we are not able to receive the instruction of the teaching.

Also this is clear, that in our infancy, when God made us, there was not in us, that which they supposed, for having

a. or: worn b. lit. architect c. or: desires d. or: deprivation

1.om 2.om 3.the 4.om 5.is 6.you 7.has 8.he 9.+ God 10.And then
11.children 12.+ and 13.+ and

departed they deprive us of life and¹ afterwards the works of evil are attached to us, as leather bottles that afterwards are worn out (and) grown old. And the Apostle bears witness to me when he says, ² "Be not children in your thoughts, but in evil be^a children, for in your thoughts you should be perfected^b." (I Cor 14:20) ³ And when³ we are⁴ found innocent of evil, as at the beginning of our⁵ creation⁶, then we are able to receive the instruction of the teaching, ⁷ and (are)⁷ leather bottles that endure the power of the new wine, ⁸ that (are)⁸ in their newness; as also the Prophet says, "Why ⁹ do they say, O⁹ house of Israel, that our sins and iniquities are in us and we in those same are worn out." (Ezk 33:10b) And the Prophet makes clear that our creation at the start was new, and¹⁰ sin and¹¹ iniquities make (one) old and worn out.

Our Lord likened the instruction of his teaching to wine, ¹² and he indeed fulfilled the words of the Prophet¹², for¹³ David says, "God¹⁴ raises food from the earth and wine makes ¹⁵ the heart of man¹⁵ joyful." (Ps 104:14b-15a) And¹⁶ as the Prophet said concerning¹⁷ wine, ¹⁸ that it is that which¹⁸ makes joyful, in like manner also the instruction of the teaching of our Lord is our¹⁹ rejoicer. For example, wine not only makes the sorrowful joyful, but elevates the humble²⁰ and enriches the poor, and indeed takes away cares and sorrows from all minds. If anyone may be weak ²¹ in strength²¹ and shall drink wine, afterwards²² he will forget the weakness ²³ of his strength because of the wine drinking.²³ If giants may²⁴ fight with him, he will not at all be afraid

a. or: become b. or: mature

1.but 2.that 3.that 4.may be 5.om 6.+ and 7.read:'as'B 8.del:om B
9.says the 10.+ our 11.+ our 12.om 13.as 14,15,16.om 17.that 18.om
19.a 20.thoughts 21.om 22.om 23.and 24.om

of them¹. Also it is clear (that) if anyone drinks enough wine and gets drunk, he will not care, nor be frightened, nor sorrow, nor be sad. In like manner also, the instruction of the teaching of our Lord, when we drink it and it is mixed with our minds, it strengthens our weakness, and we forget our lowness² and it indeed takes away from us all cares and sorrows.

And more than all the words of wisdom, wine comforts the hearts of³ mourners. For if you have sat down in order that you may comfort those for whom there may be mourning and sorrow, and pain and judgment, as much as you have pondered on (and) shall compare the time with the sufferings which are before him, you will awaken his mind to remember his loss. But if you will give him to drink and intoxicate him, you remain silent (and) cease from him^a, and the wine forgotten drives out from him all his misfortunes and sorrows. And that which enflames his sufferings of his mind, which had burned like the lighted lantern, the wine having ceased (and) calmed extinguishes (it) and brings sleep. In like manner also we, when the things of the world happen to us and we would seek comfort on account of them and can not find (it)⁴, when we shall turn to the instruction of the teaching of our Lord, at that time little by little it indeed⁵ penetrates into our hearts⁶. And when we confess and rejoice in it, thenceforth we are at rest (and) become calm, even⁷ from all these things which were enflaming us. And⁸ in that⁹ way the instruction of the teaching of our Lord was likened to wine.

a. i.e. leave him alone

1.om 2.iniquity 3.om 4.For the words make mention of the events to him; but the wine (makes) joyful because he is silent and becomes calm and in sleep he carries away all the cares of his sorrows; in like manner also we, when something sorrowful happens in this world 5.om 6.minds 7.om 8.om 9.this

Moreover¹ why the instruction of the teaching of our Lord was likened to wine, I shall say². If it happens to a poor man seated³ in the house of royalty to drink of the royal wine and he gets drunk, thenceforth⁴ he will forget the house of his poverty. And the feet which are thirsty (and)⁵ carried him to the royal house--when he enters (and) drinks⁶ of the royal wine--his feet⁷ do not inquire⁸ to carry him again⁹ to the house of his poverty¹⁰, for he drank wine and got drunk¹¹. In like manner also, when we are called into the Church of our Lord, and we drink of his teaching and it enters (and) is mixed with our minds and thoughts¹², thenceforth we forget our previous home, and our feet do not inquire to carry us to the house of our idolatry and to the road with which we came from heathenism¹³, and¹⁴ we turn¹⁵ no more to it¹⁶, for it was forgotten from our minds¹⁷ because of our wine drinking.

And that which our Lord says, "He who strikes^a you on your¹⁸ cheek, offer to him the other also¹⁹; and he who takes away²⁰ your coat^b, give to him²¹ your tunic^c; he who^d asks something²² from you, do not withhold from him; and he who takes away something (of) yours²³, do not ask for that²⁴ from him," (Lk 6: 29,30) all this the intoxicated are able to do. For if we drink (and) get drunk and are submerged into the instruction of the teaching of our Lord, then²⁵ we are able to do all this. For they abuse²⁶ the intoxicated and²⁷ he laughs, he is without and

a. lit. gives you a slap b. i.e. outer garment c. i.e. inner garment d. or: whoever

1.I shall say also moreover 2.om 3.a poor (man) shall happen to sit 4.om 5.om 6.to drink 7.om 8.are not disposed 9.om 10.his poor house 11.om 12.our thoughts and minds 13.our heathen idolatry 14.om 15.return 16.om 17.om 18.+ other 19.om 20.+ from you 21.+ also 22,23,24,25.om 26.if anyone abuses 27.or takes away his (things),

he asks not, they indeed take away whatever is his and he feels not, they laugh at him and he thinks nothing (about it). In like manner also, when we drink the instruction of the teaching of our Lord who himself is that which makes joyful, and we get drunk by it, thenceforth we are able to do all this which we heard. If the idolatrous heathen who are debased, ruined (and) deprived of the wine (from this) which we drank, shall laugh at and mock us, we think nothing (about) their mockery on account of our drunkenness, and if they slander us, it is nothing to us¹, we do not harbor resentment and indignation. Even extreme suffering wine is able to make (one) forget; for when² [anyone is³ condemned to death and⁴ they take him⁵ away to be executed, they give him wine to drink that he may be fearless and without pain. In like manner also, when believers drink the instruction of the teaching of our Lord⁶ they get drunk. [He is⁷ condemned to death before the judges and [he dies⁸ fearlessly; and they do not care about the fear and dread of the judges, for they are intoxicated with the instruction [of the teaching of our Lord⁹. Therefore the instruction of the teaching of the¹⁰ Lord is likened to wine.

Moreover the instruction of the teaching of our Lord is likened to garments¹¹. [If it may be really true for us that our Lord truly called his instruction "garments¹²," [one) will know¹³ that Moses foretold (and)¹⁴ indicated the garments¹⁵ in the parables [of the mysteries of this new teaching¹⁶. Moses made for

1.in like manner also when the idolatrous slander us, we laugh about them, and 2.om 3.they who are 4.when 5.them 6.+ and 7.they are 8.they die 9.om 10.read:'our'B 11.a garment; therefore he says, "There is no one who takes a new piece of cloth and puts (it) upon an old and worn garment" 12.certainly he writes for us his true instruction in the name of a "garment," 13.having known 14.and 15.garment 16.in this new teaching of the mystery. For

Aaron and his sons ephods and robes^{a,1} and girdles and various new garments; and he brought (and) placed them before God, that they may please him. When the sons of Aaron transgressed the law, fire went out from before² God and consumed them; and Moses said^b to their tribe, "Draw near! take them outside the camp." (Lev 10:4b--Paraphrase) And Moses says to Aaron, Eleazar (and)³ Ithamar, "Do not weep, lest you should soil^c the holy garments which you may have." (Lev 10:6b?--Paraphrase) And⁴ therefore our Lord also likened his⁵ teaching to garments. And in this manner the instruction of our Lord is truly likened to new garments, and to the honorable and holy garment⁶. For every man who may be⁷ clothed with the garment of honor⁸, there is praise and honor and a great assembly^d for him; on account of his⁹ outer garment they fear him, and his family respect him, and the tyrant masters who raise laborers^e and workmen in the course^f of hostilities, do not approach him because of respect for his¹⁰ garments. In like manner also, because we are clothed with the instruction of the teaching¹¹, the Apostles are glad for us and the angels of heaven honor and praise us, the hosts of demons flee from us, and sensualities are controlled^g by us.

And as garments prevent and keep¹² the cold and heat and outrages from all who may be clothed with them¹³, in like manner also the instruction of the teaching of our Lord prevents and withholds from us all sicknesses and sorrows and outrages. Moreover they who shall be clothed with the garment of honor and praise,

a. or: cassock b. lit. says c. or: abuse d. or: public celebration e. i.e. field-workers f. lit. operation g. lit. obeys

1.+ caps and mitres 2.om 3.and 4.om 5.the instruction of the 6. garments 7.is 8.honorable garment 9.the 10.the 11.+ of our Lord 12.om 13.om

will be^a spared in their garments; and they keep it from every stain of contamination, for if the garments with which they shall be clothed are offended^b and are soiled, they also in fact will be laughed at and mocked because disgraces and outrages reached their garments; for if they offend and lose their garments, in the same moment their honor and praise also are lost¹. In like manner also², they who^c may be³ clothed with the instruction of the teaching of our Lord, if⁴ they offend^c and soil it, at that time also they will lose even⁵ the honor which they found by reason of the teaching of our Lord.

For if anyone may have outwardly, with words, put on the teaching of our Lord, and in his heart he is bare of the good teaching, he is likened to Nabath and Abiuth, the sons of Aaron, when they were clothed with the holy garments, and without command they dared according to their desires to offer the service of worship on the altar, and they were burned with fire. In like manner also, they who will take the name of our Lord outwardly and shall not do his will, fall into severe punishment, because they soil the holy garments, and they are indeed condemned. Moreover after the death of Nabath and Abiuth Moses gave the command ^{to} their brothers⁶, that they must not weep and soil^d their holy⁷ garments. And as ^{the} sons of Aaron⁸, while they were clothed with the holy⁹ garments, their minds were found divided from the will (of God); when they died their¹⁰ brothers took them and¹¹ they were taken away outside of the camp; in this manner also we, when

a. lit. were (apod^oasis of conditional sentence) b. or: found with fault c. or: debase d. or: abuse

1. For if they who are clothed with honorable garments, soil them, they will be laughed at 2. om 3. are 4. and 5, 6, 7, 8, 9. om 10. (their) 11. (and)

any doubt and works of corruption should appear in anyone¹, although he shall cover himself with the garment of the teaching², nevertheless after having died they³ expel him⁴ outside of the Church--they who were his beloved brothers--and when dead he is cast outside of the camp of life⁵. Accordingly here the teaching of our Lord is likened to clothes, for we learn⁶ by it. And it is likened to wine, for it was mixed with our minds; therefore it is not strange, for everything⁷ whatever may be here, it is like in many ways.

Moreover in all these⁸ parables, our Lord fulfilled the Law and the Prophets. The old and worn out clothes, as⁹ we heard concerning the leather bottles, let us know that the old and worn out clothes also are¹⁰ not old and worn out from the beginning, but when they are soiled and stained, then they become old and worn out. In like manner also, the teaching of our Lord which was sent to us in order that we might be completely (and) perfectly clothed with it as with the garment of glory, and they renew^a, let us hold it¹¹. But if we may be soiled¹², worn out and spoiled in our sins, though we intend to separate the teaching of our Lord and bring (it) back to this oldness which approached in us, nevertheless¹³ there is no agreement of the teaching of our Lord¹⁴ with our oldness. Therefore our Lord says, "There is no one who takes (and) tears a piece of cloth from a new garment, and sews it upon an old and worn out garment¹⁵. (Lk 5:36a)

Moreover our Lord likened his teaching to fire, in that

a. text is corrupt here, see Codex B

1.us 2.teaching of the garment 3.add:'remove (and)'^B 4.him 5.om
6.read:'are clothed'^B 7.accordingly 8.the 9.+ also 10.were
11.read:'let us embrace it anew'^B 12.+ and 13.om 14.the new teaching of our Lord does not agree 15.om(see Codex B p. 23)

he says¹, "I came to cast fire upon the earth, and I wish that it were already kindled."(Lk 12:49) Moreover he also fulfilled this prophecy in the beginning. God said^a to Jeremiah ^{the} Prophet², "Thus says the Lord God of hosts, because you spoke this word, now behold I give my words in your mouth, Jeremiah, as fire, and this people shall be as wood, and you³ shall consume them."(Jer 5:14) Moreover Jeremiah himself says, "I said⁴ that I will remember no more the oracles of thy prophecy in my mouth, and in thy name on the house of Israel I will prophesy no more, and thy oracles in my mouth were as fire, for it is enflamed and burns in all my bones; and I wished⁵ to be calm (and) sober with my⁶ prophecy in my heart, and I was not able to be patient^b." (Jer 20:9)

And the Prophet made clear ^{to us}⁷ that ^{this was}⁸ by God Almighty ^{by the Lord}, that⁹ his gifts ^{should be}¹⁰ called fire. And Jesus came as¹¹ the fulfiller of the prophecy; he called his teachings fire, ^{that he might make clear that they are the same as the former prophecy.} As Jeremiah made clear and showed concerning the fire which was burning and was enflamed in his heart and it was not harming him at all but was aiding him, others who were not doing the will of God, even the oracles, the fire which was the rejoicer and helper of Jeremiah, was enflaming and was setting fire to them; in like manner also he called the oracles of our Lord a burning fire, for the fire does not enflame and set fire to the truth, nor gold and silver and precious stones, but to wood, grass (and) reeds, as also the Apostle says, for he became the fulfiller of the Gospel and prophecy. In this manner the

a. lit. says b. or: endure

1.said 2.om 3.it 4.spoke 5.wish 6.thy 7,8,9.om 10.were 11.om

fire of our Lord dwells in our hearts and gives pleasure to us. If we shall be firm and true through faith, it does not set fire and enflame us but intoxicates and urges us to preach the way and to perfect it, as Jeremiah. And to them who were discouraged and empty, because the oracles of the prophecy of our Lord which they hear and do them not were urging (them), those same oracles have become fire and they burn them¹.

Moreover the teaching of our Lord is likened to fire, for the fire burns and flames only upward, because everything whatever they cast downwards goes downward, but fire burns and flames only upward. And enslaved, our minds are conducted to the heights of heaven with love to our Lord, and when we receive the teaching of our Lord, it burns and is enflamed as fire in our minds. Moreover the teaching of our Lord is likened to fire², for when it dwells in us (and)³ burns in our minds and is⁴ enflamed in our bodies, it enflames and burns from us all works of corruption, fornication, impurity, idolatry, fraud, revenge, bitterness and⁵ together with every evil. And by that same fire we are perfected into beautiful vessels for use as the divine ornament⁶; as⁷ gold and silver that enters the fire and the fire enflames and burns from it every impurity and rust, and the gold and silver remain true⁸. In this manner⁹ all works of corruption are burnt from us by the fire of our Lord, and good works

1. For as the oracles, the fire did not burn Jeremiah, but helped and strengthened and did not burn the truth; and the Lord says, "I came to cast fire," which purifies and cleans his true preaching as true gold; and yet the same words when having become fire, burn, if anyone may have wood, grass (or) straw. 2. read: 'In the same manner also, when we receive the teaching of our Lord, it burns and is enflamed in our minds. And enslaved, our minds are conducted to the heights of heaven with love to our Lord' B 3. the fire 4. om 5. bitterness, revenge, 6. + and 7. + the corruption is burned from 8. and they remain beautiful 9. + also

remain for us. They who become beautiful by fire¹ are perfected in love, knowledge², mercy, humility and willingness. And in this way the teaching of our Lord is³ likened to fire. And in all this we found that our Lord Jesus Christ confirmed prophecy and was following the ways of the Prophets, and was fulfilling those same things⁴.

Moreover our Lord likened his word of life⁵ to seeds, and because^{a,6} he likened to the ground which receives the seeds, in that he says, "Behold a sower went out to sow his seed, and when he sowed, there was that which fell on the road, was trampled^b and the birds gathered it; and there was that which fell on the rock, when it sprung up, it immediately dried up because there was not moisture under its roots; and there was that which fell among thorns, the thorns grew up and choked it; and there was that which fell on good ground, it sprung up, grew and gave fruit⁷." (Lk 8:5-8a) And when he explained concerning⁸ the saying, he says, "That which fell on the road are those who hear the word and⁹ the devil comes (and)¹⁰ takes away the word¹¹ from their hearts. And that which fell on the rocky place are those who when they hear the word¹², receive it¹³ with joy¹⁴ but because it has no roots in it^c, for a time they believe and in time of temptation they fall away. And that which fell among the thorns are those who heard the word and in the cares of the world and the distraction^d of riches and the pleasures^e of folly they are choked, and they become unfruitful. And that which fell

a. text is corrupt here, see Codex B b. or: trodden underfoot c. lit. there are not for it roots in it d. or: occupation e. or: desires

1.+ and 2.read:'pity'B 3.(is) 4.om 5.the teaching of our Lord is likened to 6.read:'us'B 7,8.om 9.+ the bird-- 10.and 11.seed 12.om 13.(it) 14.om

on fertile ground are those who with a pure heart and clean mind heard the word of truth, and they became fruitful."(Lk 8:12-15) And he made clear and showed to us that he called the good men, good fertile ground.

Moreover also once more and in this manner also we found that he is the fulfiller of prophecy; for Jeremiah the Prophet says, "Thus says the Lord God, to the house of the Judeans¹ and the inhabitants of Jerusalem, choose for yourselves a good and fertile land, and sow not among the thorns; be purified before the Lord and remove the evil from your hearts, O house of Judah and inhabitants of Jerusalem."(Jer 4:3,4ab) [And this parable with which our Lord said that the good ground gives the fruit of life, the Prophet foretold and said, (that) even where the thorns were, if the husbandman^a takes courage, gathers (and) takes away the thorns, the seeds of life will live; for even the Prophet said that we are good and fertile ground, and the works of evil (are) thorns². And this also³ we ought to know, that the thorns are not from some other place, but (are) from him and from the same thing as⁴ the oldness of the garments and the leather bottles; and the weeds of the land are not from some other place, but (are) from contempt and idleness. [In like manner also, all ground which destroys seeds, we find that it is from the idleness of the husbandman^b; not that the ground itself is not able to cause the seeds which fell on the road to live, for the ground

a. i.e. field-worker b. i.e. field-worker

1.and for want of roots, in the time of temptation they dry up; and the thorn, he called the pleasures of riches in the world which choke the teaching and they are made unfruitful; moreover he called the good men the good ground, which gave fruit. And in this manner he fulfilled the word of Jeremiah, when he said to the house of Israel 2.om 3.om 4.+ also

on which the road had beaten hard is itself by nature the same as all of the ground, and the seeds were trampled and destroyed because of the multitude of the trampling feet of passing men and animals¹. In like manner also, we by our natures are good soil, in order to receive the seeds of the kingdom and to give the fruit of life, but if we will give our hearts to be an avenue of the road for the words of strangers², then in that time, the good seeds which may be sown in us shall be trodden underfoot.

And (as) always with these parables of nature and the creation in which God indeed established us, those things which are superfluous and additional kill us; like the seeds which may be on the road which passed over the ground, are trampled, and it was deprived of its fruit^a, lest there be anyone who will think that the road did not pass over the prepared ground and injure it³. But⁴ if a husbandman^b shall be diligent, he⁵ labors by day and watches by night, and he fences in his seeds and digs all around it a trench⁶, he stays and⁷ keeps it⁸ from strange hoofs. And there are fruits of goodness in the watchful care of the diligent and steadfast husbandman. For the husbandman knows that in no other way are there fruits of life for him, except by the seeds which may be sown by him. In like manner we, if there is not life from anywhere else, except from the seed which we received from the Gospel, as the Prophets witness to everything therein⁹, let us close our ears to rebellious hearing and our hearts to vain useless thoughts, and let us not make our

a. lit. its fruit was deprived b. i.e. field-worker

1. Likewise the road is ground by nature and the trampling of passing men and animals killed the seeds 2. + witchcraft, astrology, divination, and vain things 3. om 4. and 5. one who 6. + and 7. (and) 8. (it) 9. There is good fruit for the diligent and steadfast husbandman. But in no other way is there life except by the word which is sown in us.

minds¹ a bridge for all the superstitious words² to cross over²; and then we live.

Our Lord spoke to us concerning the thorns; for as the thorns do harm to the ground because they spring forth from it, in like manner sensualities are harmful for us. And if anyone is able to show that the thorn is not from the ground, it is a possible thing for him to believe, that also the sensualities of evil are sent to us. But as it is possible to gather (and) take away the thorns and for the seeds to live³, in like manner also⁴ the Prophet said to us, he says⁵, "Choose for yourselves a good and fertile⁶ land, and sow not among the thorns, be pure before the Lord, and remove the evil from your hearts, lest the wrath of the anger of the Lord shall have gone forth⁷ as fire and shall burn you⁸, and there shall be no one who can extinguish (it);"(Jer 4:3b,4ac) for the thorn is food for the fire, and wheat (is) for the use of the living. But if our works shall be wicked and painful as thorns, with those same as with the thorns, we shall be burned in the fire. And if we remove all wicked desires from our minds, thenceforth we will dwell in good and fertile ground with the good seeds which we receive and keep as wheat in the storehouse of life.

As concerning the rock which our Lord spoke of, that those who are on the rock flourish for a little time and quickly dry up, at the time when I spoke about the glories of divinity, this

1.hearts 2.om 3.As the thorn grows in the ground, in like manner the thorn of sensuality is sent into our wills; and as it is possible to gather the thorns and (for the seeds) to live in the ground 4,5,6.om 7.purify your hearts from evil lest the wrath of God shall have gone forth 8.om

name of stone, with the weak seeds, this itself is chosen for the use of buildings. And our Lord introduced this parable in order that it might make clear that nothing in all creation is strange to him. Moreover why are the seeds which may be on the rock weak¹? Because they snatch (and) receive the first rain and there is no place of condensation in the earth for it, to enclose itself with the moisture of the water. Moreover when the rays of the sun come (and) reach (it), they are dispersed^a not only on a rocky place but on all the ground. And because there can not be moisture for it in the rocky place, it is moved from the power of the sun, and all the seeds flourish^b together, when that which dries up the seeds which may be on the rock² shines on them. In like manner also, we who heard the teaching of our Lord, and enclosed (and) gathered it into our hearts, were as a good and fertile ground which enclosed the moisture in itself³; and they who immediately snatch (and) receive the teaching as soon as they have opened (and) shall⁴ read the Scriptures⁵ before them, and⁶ the truth of the teaching does not remain in their minds, they are likened to the rocky ground; for the abundant waters are indeed upon it, as also⁷ upon all the ground, and it does not receive them; and when any temptations reach (them) in the likeness of the sun, not only on a man who may have⁸ resembled the rock, do they reach, but on every man⁹.

Moreover they who kept¹⁰ the truth of the teaching in their minds¹¹, remember that our Lord is¹² the Son of God; he was persecuted, imprisoned, tortured, hungered, despised and¹³

a. lit. loosened b. lit. enjoy

1.moreover the seed on the rock 2.rocky (place) 3,4,5,6,7.om
8.has 9.om 10.keep 11.hearts 12.(is) 13.om

molested, and he taught us the same thing; and as long as we remember this, we rejoice, and grow and¹ are nourished in our temptations, as seeds flourish through drinking water, and it² keeps them, and³ they are not⁴ moved from before the sun. Moreover they who receive the teaching as a cure for temporary benefit, when any temptation overtakes them, they are considered superficial^{a,5}. And in this manner the faith of our Lord is likened to seeds.

Moreover our Lord likened his faith to a grain of mustard-seed, in that our Lord⁶ says, "To what is the Kingdom of Heaven like, or to what resemblance do I liken it⁷? It is likened to a grain of mustard-seed, which when⁸ a man took, he sowed it⁹ in the¹⁰ garden, and¹¹ it grew (and) became larger and arose like a tree and the birds of the air^b dwelt in its branches." (Lk 13:18,19) And in that same oracle he says, "The Kingdom of Heaven is like leaven, which a woman took and mixed it in three bushels of meal^c, until all^d the dough was leavened^e." (Mt 13:33) And for that reason let us know that with every one of its aspects, our faith is likened to the forms of all things¹²; because¹³ a grain of mustard-seed is not like leaven in its appearance¹⁴, and the kingdom of God, he says¹⁵, is like both in its effect. He likened it to a grain of mustard-seed which having risen like a tree (and) grown large¹⁶, becomes a repose

a. lit. on the face. (text is corrupt here, see Codex B)
 b. or: heavens c. or: flour d. or: whole e. This quotation is from Mt in spite of preceding statement.

1.(and) we 2.which 3.when 4.om 5.read: 'wither before it' B 6.he 7.+ as 8.del: om B 9.del: om B 10.read: 'his' B 11.om 12.For he shall make clear that all our faith is likened in many ways 13.om 14.which a woman took and hid in the dough, until the whole was leavened, nevertheless it is compared to faith in one aspect here 15.om 16.grown (and) risen like a tree

for the birds of the air. Because our Lord came, appeared to us a man short of stature, ignoble, despised and humble, died and was buried as a stranger, arose^a through divinity, and¹ appeared with glory, and² became the rest and peace³ of all mankind, which we have⁴ compared to the birds, therefore our form has come forth from above, and with our minds and faith we took flight and⁵ soared and ascended from all the distractions of the⁶ world, and from all⁷ the evil thoughts; and moreover from the same place we⁸ knew that our habitation is in heaven, whence⁹ we expect the Savior, our Lord Jesus Christ.

Moreover the faith of our Lord is like¹⁰ a grain of mustard-seed which grew (and) grew large and¹¹ arose like a tree; because it is sown and dwells in us first as something little^b, and¹² little by little it grows and takes root and its roots are established in our minds; for at first we¹³ desire only this, to believe in God; and then afterwards when¹⁴ faith¹⁵ becomes established in us, thenceforth we separate from our fathers, and forgotten we depart from our mothers, and we detach ourselves from our family^c, and we do not intermingle with our friends who (are)¹⁶ of the world, and we are cut from¹⁷ all our conduct which (is) of the world, because the faith which we received previously as something little^d, as a grain of mustard-seed, conquers us completely¹⁸. If our Lord himself is¹⁹ the seed like a grain of mustard-seed, and his²⁰ Father sowed him into the world, as in a garden, for the world is of the Father, and if the faith²¹

a. or: came back to life again b. lit. with littleness
c. or: kindred d. lit. with littleness

1.om 2.om 3.peace and rest 4.are 5.(and) 6.this 7.om 8.read:'we already'B 9.+ also 10.likened to 11.(and) arose (and) 12.+ then 13.I 14.om 15.our faith 16.om 17.finished with 18.add:'And'B 19.(is) 20.the 21.we believe

of our Lord ¹is compared to a grain of mustard-seed, and it was sown in us, we will know that in fact we were his, for the sower sowed in his garden.

And it is likened to leaven; for leaven is one that draws² and takes captive, and it always has this power³; when it is mixed with all⁴ the dough, it changes ^{and} draws⁵ all the dough into its form of being; and the leaven never turns (and) becomes flour. In like manner also, the Kingdom of God was likened to leaven, because it is mixed in us in body and⁶ soul and spirit^a in the likeness of the three bushels of dough; and it is never sown into our⁷ humanity in order ^{for} this⁸ to become like us⁹, but in that¹⁰ manner only, because it is made^{b,11} in us and ^{draws} and takes captive and changes¹² all of us into divinity, after the fashion of leaven. And as leaven, which¹³ at first mixes itself with the flour^c and together^d they become like the dough when¹⁴ unleavened, but the power of the leaven having¹⁵ hidden in the dough in an invisible manner and having taken captive much dough little by little, acts in the leaven which in appearance was¹⁶ smaller than the dough, and¹⁷ turns it¹⁸ (the dough) to itself, and thenceforth¹⁹ the dough is ^{no} longer²⁰ separated from the leaven, because it was absorbed^{e,21}; in this manner the divinity of Christ came, (and) was mixed with²² our humanity; and Christ became like us, and he was mixed with²³ our dough; and it did not appear that he was not mortal^f, as leaven is not apparent from the dough when it is mixed; and little by little ^{they} enter²⁴ ^{by} the power of Christ

a. lit. breath b. text is corrupt here, see Codex B
c. or: meal d. lit. with it e. lit. submerged f. lit. man

1.he was compared 2.add:'and takes away'B 3.add:'in itself'B
4.del: om B 5,6,7,8.om 9.man 10.this 11.read:'mixed'B 12.changes,
draws, (and) takes captive 13.om 14.om 15.has 16.seemed 17.om
18.(it) 19.om 20.not 21.+ into it 22.into 23.in 24.read:'he enters'B

in secret. And as leaven, we were drawn and were mixed¹ with his divinity, as also he was mixed with our humanity, and no longer are we separated from him, for we were² absorbed into him. And in the same manner is the saying which the Apostle spoke, he says³, "Death was submerged^a by life." (I Cor 15:54c + II Cor 5:4c) In this manner the Kingdom of our Lord (is) likened to leaven⁴.

Moreover also let us know this, that if you would like to mix leaven with something else, it does not receive nor mix with gold nor pearls, which are exalted and glorious⁵; nor with dung, for it appears repulsive⁶; nor with iron, which is hard and solid⁷; nor with wool and silk, which are fine and delicate; and with something else which is mixed and becomes useful⁸; and there is not another thing which turns and becomes leaven, except flour^b and leaven, which are consolidated and are united⁹ with one another. In like manner also, the Kingdom of Heaven is¹⁰ confirmed and united^{c, 11} with us, and we are¹² confirmed in order to receive it, and we shall be separated from it no more¹³. Altogether we were to know that we ought to receive¹⁴ it, as the stone for the building, and as¹⁵ the ground for the seeds, and as a garden for herbs, and as¹⁶ flour^d for the leaven, and as¹⁷ the vineyard for the plants, and¹⁸ as leather bottles for wine, as garments for a piece of cloth. Therefore as all these things which our Lord showed us¹⁹ by parables that they are proper to

a. or: absorbed b. or: meal c. lit. mixed d. or: meal

1.read:'into the dough. Now Christ is hid in us like leaven, and we are drawn and are mixed'B 2.read:'for we shall be'B 3.om 4. om 5.Moreover leaven does not mix with gold nor pearls, which are precious 6.offends 7.om 8.om 9.which are mixed 10.was 11. in order to mix 12.were 13.to turn and become like it 14.have 15, 16,17,18,19.om

each other in whatever (way) they are confirmed; in like manner also we were confirmed in order to receive this¹ kingdom¹ which was sent to us², and the kingdom itself was confirmed, that he might send (it)³ to us.

Moreover our Lord likened his faith to silver, in that he says, "A noble man went to a distant land to receive the crown^a of a kingdom and to return. He called his ten servants, and gave them each a talent^b, and he says to them, 'let out on hire (and) employ that until I come.'" (Lk 19:12,13) But it is proper for me to say that Jesus is the noble and rich man; because I⁴ have believed that by nature of divinity he is the one who is⁵ the great, high, transcendent, glorious, rich person¹ and Lord of all natures^c, who appears and who does not appear, and (is) the creator (and) decorator of all natures, visible and invisible⁶. Moreover (he was) a noble man⁷, because he was⁸ from the tribe of Judah. Accordingly⁹, there were kings and prophets from it¹⁰. Although¹¹ there were other¹² wise men, nevertheless in behalf of Solomon it is written in the Book of Kings that¹³, "Not to anyone¹⁴ previous to him was given such wisdom¹⁵, nor since him was given to anyone¹⁶." (Allusion to I Kg 3:12) And although there were other kings, nevertheless on David was put the testament with oaths concerning the kingdom¹⁷, as also Jeremiah the Prophet¹⁸ says, "If it may be possible for you to interrupt the day and the night from^d their (proper) time, then also my oath¹ which I swore to David my servant may be interrupted¹⁹, for him to have²⁰ a son²¹ who shall sit on the throne of his kingdom." (Jer 33:20,21)

a. or: authority b. or: mina c. or: essences d. lit. at

1.om 2.om 3.it might be sent 4.we 5.om 6.for all of him is confirmed 7.he is great 8.is 9.from which 10.om 11.and 12.om 13.as Solomon who 14.no one 15.om 16.was 17.he confirmed his testament of the oath on David 18.om 19.om 20.to give to him 21.man

And it appears that our Lord with his divinity and with his humanity is noble¹. Moreover they who think that Christ is from another nature, and from God nothing was established by him, and deny him human nobility, it is not right for them to call him noble².

And our Lord likened his faith to silver. Moreover in Wisdom of Solomon it is written, it says³, "A gold apple on a silver tray⁴, things of reproach to obedient ears." (Prov 25:11b, 12b) And our Lord made clear to us that his words are equivalent to the writings which they preached before him.

Moreover the faith of our Lord is like engraved silver, which is counted at the rendering of accounts; for every man who has silver in his hand⁵, everything⁶ is found before him because of the silver⁷: wheat⁸, wine, garments and food, and everything which may be necessary⁹ to life and to the necessities of man. In like manner also, when we possess¹⁰ faith, thenceforth by means of it¹¹ we are able to fast, to love the brethren, to give gifts^a, to be persecuted, and to be patient in all desires; as a believer we know that our wages of compensation remain^b for us in heaven. As when our Lord was here, to everyone whoever approached him concerning all pains and sicknesses¹², in this manner he spoke to each of them¹³, "Your faith saved you." (Lk 7: 50b) Moreover when the Apostles possessed faith, then by means of it they began to cast out demons, to cleanse the leprous, to raise the dead, and to give new life to men in heavenly places¹⁴.

a. i.e. tithes and offerings b. lit. rest

1. A great man and a noble Christ 2. om 3. As also Solomon in (the Book) of Wisdom says 4. table 5. om 6. + with silver 7. om 8. + and 9. and that which is necessary 10. keep 11. om 12. om 13. as also our Lord when he healed the sick, said 14. After which the disciples also by faith began to raise the dead and heal the sick and cleanse the leprous, and etc.

And in this manner faith is likened to silver; for as everything which may be necessary to life in this world is purchased with silver, in like manner all things whichever may be necessary for the (coming) life are purchased with faith. Also because of that, love, which the Apostle values more than all, when we believe we are able to purchase it with faith¹. Therefore our faith is likened to silver, for silver is able to satisfy all the necessities of those who may have it; that (is) (silver) which shall have the stamp of the image³ of the lord of the land, that it might circulate through it (i.e. the land) which is under his command. But if anyone shall go to a foreign land^a and shall have silver engraved with the stamp of the image of a different^b king, and shall not have a letter for the lord of the⁴ land, he will be in very much⁵ trouble, for even⁶ the poor borrowers will not receive from him that which is not useful to them; because not even the merchants receive that by which they do not profit. Although clothes and food and all necessary things are found in abundance, nevertheless he is caused to suffer famine and cold and he dies, because the silver he has in (his) hand (was) scorned (and) rejected⁷.

Moreover when our Lord preached to us this faith which he likened to silver, he spoke with frankness to his servants, he says,⁸ "You shall employ that until I come⁹"; (Lk 19:13c) because he knew that the true stamp of the image of the lord of

a. or: shall become a foreigner b. or: another

1. For as all things of necessity in this world are bought with silver, in like manner also all (things) for life in the (other) world are accomplished with faith 2. the faith of our Lord 3. + of the writing 4. its 5. great 6. om 7. and a merchant does not receive that which is not of use to him. From famine and from the cold he dies, although there may be much clothing and food in that land; they do not receive (the silver) 8. distributed the silver to his servants, he says with frankness 9. shall come

the land is on it, and it is honored by all persons. Even here there is that which is like his which he brought, for upon his arrival he demanded with interest. But if the silver is¹ in the same manner in which it came, there shall not be any interest for him, and from where is the interest given? Or why does Marcion say that his way ^{is} not likened to things?² When he came, he who had one talent, that is, he who is like Marcion and the other sects, and the rich (man) ^{was} (there)³ for the one who had one talent to give an answer, and⁴ instead of having⁵ stood and said with a brazen-face, "I was afraid of you, because you were⁶ a severe man, and therefore I did not lend your silver," (Lk 19:21a) he ought to have said that "the borrowers did not take it from me; I intended to find something similar, and I did not find (it) in order to increase it."

Moreover because the silver which came ^{to} this world⁷ of⁸ our Lord was honored (and)⁹ was acceptable, and they who received it added to it, each¹⁰ as much as he was able to gather, there was¹¹ he who (had) ten doubled and there was¹² he who (had) five. ^{And} in fact this same silver which was gathered in this present life, was honored in celestial regions, and it was clear that there is one Lord with these two natures, above and below, and on account of his decree (there is) one issue of silver, (and) this is in circulation in all regions and is honored¹³. ^{And} in this way his faith is likened to silver. And with these parables with which our Lord said that the Kingdom of Heaven is like everything; because he likened it, he made clear and showed us how the Kingdom shall be, and it was likened to various things,

1.(is) 2.shall not be (like) things 3.came 4.om 5.read:'that which he'B 6.read:'are'B 7.in this manner 8.with 9.and*10.om 11.is 12.is 13.om

as¹ it is easy for him to decrease and to increase, to grow poor, to grow rich, to die and to live, and all that which he is able to do².

And moreover this parable that our³ Lord said, he says, "A noble man went⁴ to a distant land to receive a⁵ kingdom and to return⁶," (Lk 19:12) made clear to us that the habitation of the Kingdom and its nature are⁷ above, and thence it comes here, on account of this our Lord was here with us. And indeed he was true man, for he clothed himself with humanity, and he was noble; for that reason that which (is) above was written⁸. And for that reason he says⁹, "To receive the crown of a kingdom and to return," (Lk 19:12) for when he comes with his formidable and glorious arrival¹⁰, the king¹¹ comes and God and the judgment and the sentence of death and life, of rejoicing and suffering, when he shall sit on the throne of terrible fear and encouragement, as the hosts of angels shall stand before his face with fear and dread. Therefore (as) true man he departed from us; as king he is for us, for the head of the Kingdom and of the divinity is above¹². But it is¹³ clear to every man, as¹⁴ it is proper for a king to become and be called a king in this manner¹⁵, when he shall have^a cities and¹⁶ villages and¹⁷ crops, treasures, troops¹⁸, executioners, deputies, attendants, couriers, throne guards, and¹⁹ chamber guards and²⁰ all the services of the kingdom, which clearly appear before his eyes. But if the king should

a. lit. when that there shall be to him

1. In this manner the faith of our Lord is likened to silver, for having received the silver from us he rendered (it) celestial; and he likened the Kingdom of heaven to various things, for everything 2. om 3. the 4. traveled 5. the crown of a 6. + and 7. the kingdom by its nature and being is 8. om 9. moreover 10. + for 11. judge 12. in terror and suffering, and glory when he sits on the glorious throne 13. + also 14. read: 'that' B 15, 16, 17. om 18. services 19, 20. om

go all alone, and he should be in a desolate place, when all these services will be far from him, he is not a king, or who shall there be that can call him a king, when he shall be alone and there shall be no one with him¹.

Therefore truly indeed² our God is the great king, whose are the heavens and the earth, the ³angelic archangels and stars and⁴ death and life, principalities and powers, lightning and thunder, ⁵heights and depths, and all created things which appear and which do not appear⁶. He is the king and the Lord of all natures^a and on account of the image of the form of man which Christ was clothed with by⁷ the Father in the heights, thus he himself is the king, who⁸ said that he goes forth (and) receives his⁹ kingdom and returns¹⁰. And those who reject the humanity of Christ, how can they think that he went forth to receive the¹¹ kingdom from a place which can not exist? But ¹¹if there may be some who might think that at one time he had dwelt without angels, principalities and powers, and he had nothing, over whom was he even called a king, this one who was without possessions until he came here? And if he acquired the kingdom from men who are created here by the true king, wherefore they said, "Christ made his angels, principalities and powers, and he was called king over them"; it was clear that certainly he did not become king^b, except by the true king who is Lord of all natures. For behold Christ when the sects of heresy intended to alienate him; it is clear that he acquired his possessions here in the creation of

a. or: essences b. or: reign

1.and when a king shall not have these, how shall he be king?
 2.and rightly 3.angels 4.om 5.depths and heights 6.add:'And'B
 7.which he received from 8.he 9.a 10.the crown of a kingdom and
 come 11.crown of a

the great and wealthy king, and he was called king over it¹.

And our Lord called the city his glorious habitation; in that² he gave ten cities of authority to him who gained ten talents; and five cities to him who gained five talents. Moreover in fact³ in the beginning (of this parable) it is⁴ written, it says⁵, he called his ten servants⁶. And when he came at his arrival, and they came to give (their) accounts, only three are written who came⁷, and it spoke not to us concerning the seven, what happened to them, nor⁸ why they did not come. But since it is written, it says, that⁹ he called his ten servants, he spoke (this) in order to fulfill the whole number of the discipleship; as also in fact from the beginning, God established the number ten in order to number¹⁰ all the peoples^a: the Greeks¹¹, Romans¹², Syrians¹³, Parthians, and¹⁴ he who counts all the numbers up to ten, also returns to (the number) one in order to add on to¹⁵ the tenth number. Moreover God abundantly showed to us his patience and indignation in the tenth number; for to the tenth generation God forgave through his patience the first iniquity of man, and then he brought the flood upon them, and then he showed¹⁶ only Noah, for he was just. Moreover God¹⁷ purified the children of Noah to the tenth generation, and raised Abraham. And in Sodom if there had been found ten righteous (people), says the Lord¹⁸, it would have escaped from the destruction¹⁹. And God²⁰ punished the unjust (and) guilty Egyptians with a rod of ten plagues²¹, and he added no more. In like manner also,

a. lit. languages

1.he is Lord of all 2.om 3.But why 4.is it 5.that 6.servants
7.it is written that only three came to give (their) accounts
8.or 9.Because he says 10.(and) has numbered 11.+ and 12.and +
Armenians, and 13.+ and 14.moreover 15.he adds 16.read:'he saved'
17.he 18.om 19.wrath 20.he 21.ten rods

our Lord introduced the tenth number in¹ the first example which he has set², and the total of all the number of the discipleship, he called ten.

And moreover they all appeared³ in three forms; the one with ten talents interest^{a,4}, the one⁵ with five and the other one without interest; that one who had⁶ ten talents received authority (over) ten cities. He gained ten talents because he did and fulfilled every command; for every command⁷ which our Lord gave us, was compared to ten talents. And this other^{b,8} one who came with ten talents⁹ interest¹⁰, because he did and fulfilled all the commands, even to this one are compared, all those who heard and did and fulfilled what ever was commanded of them. And the other one who came with five talents interest, because he¹¹ did half of the command which he heard, and half he did not do, even to this one are compared, all those who heard the command of life, and they accosted the practice^c of our way (of life), and were not able to fulfill (it)¹². And the other one also¹³ who came without interest, even to him are compared, all those who heard the word of life¹⁴ and did not accost its practice.

And all the disciples who are compared to the number who fulfilled to the tenth, come in three forms. They come from them, when the whole shall be done and fulfilled; and they come from them, when the half shall be done, and half not done; and they come from them, when the half of the half shall be done; and they

a. lit. hire, wages b. text is corrupt here, see Codex B
c. lit. work

1.according to 2.had been 3.came 4.+ and 5.other 6.added 7.teaching
8.del: om B 9.+ showed 10.addition 11.that one who 12.om 13.om
14.command

come from them, when absolutely nothing shall be done¹. That one by whom the whole shall be done and fulfilled, he comes with joy, (and) stands before the Lord and says, "Lord, thy talents² gained ten talents³;" (Lk 19:16b) and he⁴ received authority (over) ten cities, because he did and fulfilled the whole; (and)⁵ he received all unfailing glories, and the glories which he (the Lord) gave to him⁶ were called, ten cities, because (he had) fulfilled to the tenth. And that one who gained five talents, received authority (over) five cities, for this one⁷ receives half as much glory as the first one, in the world of life, and his pay^a was called, five cities, as half of the tenth number; as the Apostle says, "Each man⁸ according to his labor receives his wages⁹." (I Cor 3:8b) Moreover the one¹⁰ who came without pay^{b,11}, his¹² lord called him, unbeliever, because he believed not and did not gain; for he who believes that there is payment^c for good¹³ works, in that time also¹⁴ he begins to work. And if we would teach other men, when we induce them to believe in the faith, we should also commend to them the Word of our Lord¹⁵. And because he did not believe in one of these forms, even the name of faith which he has, is taken away from him in the end, and then he is cast to extermination and to perdition^d. For everyone who is condemned to death, at first they strip^e him and then they execute^f (him). In like manner also, this one who shall have taken only the name of faith, who is compared to silver and

a. or: salary (lit. gift) b. or: wages c. or: compensation
d. or: destruction e. lit. plunder f. lit. kill

1. Now by this he made clear that the disciples who come, some have fulfilled the whole and some half of the command, and some none 2. the talents which 3. om 4. + did (and) 5. it is clear that 6. om 7. he 8. om 9. received wages 10. he 11. empty 12. the 13, 14. om 15. when we obtain through instruction the things in faith, we are paid it when the Lord teaches it

garments, and did not accost its practice, the name of faith which was called, talent, is taken away from him, and then he is condemned¹.

Since our Lord called his glorious habitation^a the city, truly the faith of our Lord is likened to cities; because the king may give the authority over cities and villages to anyone² of his³ servants. And the servant resides in the palace of the king, and washes himself in his bathing tubs^b and he sits on the throne of his kingdom and he strolls on his walks. And in this only is the servant-ruler smaller than the great king, that he is his lord, and he knows that he himself is not the head, and the authority he has over his dominion (is) from his lord. In like manner also, when our Lord renders to us the compassion of his mercy, and draws us to himself and to his place, we dwell in his paradise^c and we indeed become delicate^d in his light, and become joyful in his goodnesses, and we share in and partake of all his possessions⁴, with the exception of this (that) we shall be smaller than he⁵, for he shall be the⁶ head, and we receive from him the privilege^e to enjoy his gifts^f. And the faith of our Lord is likened to this⁷.

It is written in the Gospels, that our Lord likened his faith to plants⁸, it says, "A man planted his⁹ vineyard; he encircled and closed it with a wall; he prepared¹⁰ a wine-press vat^g in it, and indeed¹¹ built a tower in it¹²." (Mk 12:1b) And

a. lit. habitation of his glory b. or: pools c. lit. Kingdom d. or: nice (lit. soft) e. or: right f. or: grace g. lit. a ditch by the wine-presses

1.om 2.one 3.the 4.in like manner also we, for we go up and enjoy of the glory of his Kingdom, and of the delicacies of his possessions 5. we are small 6.is our 7.om 8.a plant 9.om 10.digged 11,12.om

in the same oracle he makes clear that he indeed worked in the vineyard until the time for fruit, and the laborers^a denied him¹. And moreover² in another place it says, "I am the vineyard³ and you are the vines⁴, every vine which in me may be planted and does not give fruit, is taken away^{b,5}." (Jn 15:5a,2a) For although this is hidden from the Gospels which the strange Marcionites read, nevertheless from that which is written by the Apostle, there is proof for them that this was truly written in the Gospels, that we are compared to plants; and the Marcionites erased this. The Apostle writes in the letter to the Romans, he says, "For if we have been planted together in the death of our Lord, in like manner also in his resurrection." (Rom 6:5) And moreover it is written in the first letter to the Corinthians, that they are plants of God, it says⁶, "I planted, Apollos watered, but God gave the growth^c." (I Cor 3:6)

And with these parables the⁷ Scriptures fulfilled the teaching of prophecy. Isaiah the Prophet says that men who have believed are plants of life, and when they had become⁸ void of the works⁹ of life, thenceforth they become a desolate vineyard, he says, "I planted a vineyard in a favorite¹⁰ place, in a fertile place; I enclosed (it) with a fence and strongly^d circled (it) with a wall; I planted new plants, I cleaned, I pruned, I cultivated^e, I adorned (it) with arbors; I built a tower, I made a

a. i.e. field-workers b. lit. pulled up c. lit. made to grow d. lit. with strength e. lit. made soft

1.om 2.om 3.vine 4.(are) the branches 5.om 6.Since this is written in the Gospels and the Marcionites cut and concealed (it) from the Gospels, the Apostle bears witness that it was written, and the Marcionites erased this; it is declared in the letter to the Romans that we are compared to a plant, "For if we have been planted together in the likeness of his death, in like manner also shall we be in his resurrection"; in the letter to the Corinthians 7.our 8.read:'become'B 9.read:'work'B 10.read:'visible' (or: high)B

wine-press vat^a; I expected^b that it would bring forth^c grapes for me, (and) it brought forth thorns and thistles. Now, men of Judah and inhabitants of Jerusalem, do justice between me and my vineyard. What was there still to do to my vineyard, and I did not do (that) for it? I expected that it would bring forth^d grapes for me, (and) it brought forth^e thorns and thistles for me. Now I personally will tell what I will do to my vineyard: I will break down the solidness^f of the fence and it shall be for plundering, I shall destroy and trample the walls with armies; I will abandon my vineyard, for it shall not be pruned and cleaned nor shall it be cultivated; thorns shall sprout out and add to it as in the wasteland; I shall command my clouds, that they shall not shower on my vineyard; for the vineyard of the Almighty is the House of Israel, and the men of Judah a beloved^g new plant; I expected that I would find in it justice and injustice was found^h; I expected righteousness and there was deprivation^{i,1}." (Isa 5:1b-7)

And after ^{the} desolation of² this vineyard, concerning which he said that he himself is the House of Israel, God makes the desolate mountains (to be) with seeds and plants. Isaiah says³, "It shall happen in that day ^(that) every place in which⁴ there shall be a thousand measures^j of the vineyard at^k a thousand

a. lit. a ditch by the wine-press b. or: waited c. lit. come (and) bring d. lit. come (and) bring e. lit. came (and) brought f. or: strength g. or: favorite h. or: appeared i. or: injustice (lit. degradation) j. lit. palm of the hand (i.e. unit of measure; here it would be a vine) k. i.e. worth

1.and fertile (place); I digged, I pruned, I cultivated, and etc.; because it did not produce fruit, I indeed abandoned (it), he says, and it became trampled by armies, and it shall not be cleaned and pruned 2.om 3.add: 'And 'B 4.where

thousand^a measures^b, shall become wasteland and shall return to thorns. And¹ many skillful archers shall descend^c into (it)², for all the land shall become wasteland and full of thorns. And every mountain which shall not^d be plowed up (and) furrowed, and no fear shall reach there, for there shall become³ from the wasteland and thorny place⁴, pasture for the lamb and trampling for the ox⁵. (Isa 7:23-25) As concerning the vineyard, the Prophet explained and showed us that it is not the vineyard, but the goodness of⁶ the House of Israel (which) is called the desirable vineyard, and the faith of God was planted in them as a newly planted vineyard⁷, and when they returned to idolatry they became desolate mountains, (and)⁸ produced in them evil works as thorns; in like manner also, we were desolate mountains, for we never produced^e fruit to God. He said, it says, "as⁹ the plant"; faith should dwell¹⁰ in us as a seed¹¹, that with joy we may produce^f fruit to God.

As Isaiah preached concerning the vineyard which was planted and its fruit improved that it might be plucked up¹², and spoke concerning the desolate mountains, that it should become furrowed; in like manner also it is written in Ezekiel that God had destroyed the first plant as newly planted^g men, and he caused other men to rejoice, who were desolate and dried up in idolatry, and makes them into glorious, beautiful trees, as from the first people, he takes the plant, (and) engrafts into them

a. second 'thousand' is probably duplication b. i.e. of money c. lit. fall d. 'which...not' is copyist error for 'certainly' (see Arm text) e. lit. gave f. lit. give g. see Arm text

1.om 2.the mountains 3.om 4.the thorn 5.+ and 6.om 7.for a new plant received the faith of God 8.and 9.Moreover then as the seed and 10.dwelt 11.om 12.was watered and it did not give fruit

Jesus Christ, that he might be taken from the people of the House of Judah, after scorning the first kingdom; for more than all the sons of Israel which were called the scorned and despised plant, the people of the House of Judah were great and honorable, for Jesus Christ came forth from it. Ezekiel the Prophet says, "Thus says the Lord Almighty, 'I will take from the choice of the top of the cedars and the cypress, and I will remove from the highest, the shoot which (is) from the young shoots, and I will plant them on a high mountain, and I will hang it from the high mountain of Israel, I will plant and establish (it); it shall put forth branches and shall bear fruit; and it shall become a great tree, and in the strength of its branches the birds of the air shall rest, and all its branches in it shall be restored^a, and all the trees of the forest shall indeed know that I am the Lord, that I bring down the high trees and raise up the low trees, I dry up the green tree and I make green the dried tree.'" (Ezk 17:22-24) Therefore in the parables our Lord likened us to plants of trees and to the vine.

And in this manner we are likened to plants; for at first a shoot from the vines is planted simply alone (and) unadorned^b in the ground, and then it grows stronger, and it secretly receives strength for the vine, and branches and leaves and blossoms and grapes, then it becomes wine; and when a cutting from the vine is unadorned, the laborer^c is set^d over it, who having cultivated around its roots, and having indeed cleaned its branches of dried ends and pulled the weeds and done all his work at the proper time, and with the watchful care of the laborer the vine

a. lit. confirmed b. lit. bare c. i.e. field-laborer
d. lit. left

receives the service¹ which is sent to it by God: sun, rain, clouds, dew² and gentle breezes, and it has³ good fruit, which makes⁴ the lord of the vineyard joyful. But if⁵ the laborer⁶ despised it, and the nourishing nurse^a is wanting in service to it⁷, the vine indeed dries up⁸ and the fruit which was prepared to be produced from it, is left destitute^{b,9}, and it becomes fuel¹⁰ for tinder. In like manner also men who become disciples in the Kingdom of Heaven and¹¹ monks are planted by faith; in this way¹² we rejoice^{c,13} to call upon¹⁴ the name of God and to believe¹⁵ that there is only one God¹⁶; and at first we are without fruit, for in all labors and works we are novices^d, and then the teachers, in the likeness of the laborers, become our overseers¹⁷.

And as the laborer¹⁸ does all the work at the proper time¹⁹ and cleans and prunes the vine²⁰, in like manner also the teachers present to us the instruction of the teaching, with wisdom and²¹ encouragement, at the proper time, and²² they rebuke us and show (us)²³ fear, and clean (and) take away from us all works of evil, as thorns and thistles which the laborer gathers (and) takes away from the vineyard²⁴, and we receive²⁵ in the likeness of the rain²⁶, dew, sun, clouds, mist²⁷ and breezes²⁸: the reading of the Scriptures, the interpretation, the prayers, and²⁹ consecration^e, and³⁰ the blessing of the praise of the sacrifice^f; and with those we grow

a. i.e. overseer b. or: becomes deprived c. lit. refresh ourselves d. lit. children e. lit. laying on of hands f. or: mass

1.om 2.to God who sent to it rain, dew and clouds 3.that it shall have 4.made 5.because 6.laborers 7.it lacked a nourisher and nurse 8.becomes dried up 9.om 10.was fit 11.om 12.therefore 13.learn 14.om 15.om 16.and we believe in it 17.om 18.+ of the vineyard 19.om 20.takes care of, digs and prunes, and etc. 21.we receive the instruction and admonition of the teachers who with 22.om 23.read:'dissipate dread and'B 24.om 25.+ from the teachers 26.om 27.and mist and sun 28,29,30.om

and flourish^a as a becoming vineyard, and we shall stand firm on the right hand of our Lord, when we shall have raised fruits of holiness pleasing to our Lord; and that they shall save us our Lord witnessed concerning it and he says¹, "Come blessed ones of my Father, inherit the Kingdom which shall have been prepared for you from the foundation^b of the world²; for I was³ hungered and you gave to me to eat, I was thirsty and you gave to me to drink, I was a stranger and you gathered^c me, I was naked and you clothed me, I was sick and you visited me, I was in prison and you came to me⁴." (Mt 25:34b-36) And in this manner⁵ we are like a plant.

Now in what manner we are able to give pleasing^d fruit to God, or how we are able to give to eat to Christ, behold our Lord advises us when he says, he says, "Truly I say to you⁶, as much as⁷ what you did to any⁸ one of the least^e of my brethren⁹, you did (it) to me." (Mt 25:40bc) For Isaiah the Prophet foretold and he says, "Behold the virgin^f shall conceive and bring forth a little child^g and they shall call his name Emmanuel, which interpreted is called, our God with us." (Mt 1:23) And in this manner Jesus became our God (who is) with us. For he said, he says, "whoever you honored, I shall be honored with them," for he is with us and in us¹⁰. Now they who look down upon^h their¹¹ brethren¹², our Lord calls before the seat of judgment and he is their accuser, as if they looked down uponⁱ him¹³.

a. rejoice b. lit. beginning c. or: received, welcomed
d. or: acceptable e. lit. tiny f. or: maiden g. or: boy h. lit. cast down their eyes from i. lit. cast down their eyes from

1. we produce the fruit which the Lord spoke of 2, 3. om 4. and etc.
5. with all this fruitfulness 6. om 7. for with 8, 9. om 10. God became he who (is) Emmanuel, God with us; and to anyone whom also we shall do, we do it to Christ; for he is with us always 11. him 12, 13. om

Moreover ¹these in which faith was planted and they received^a not the service of the nourishment, those which we considered above, they indeed dry up like a dried-up vine, and the beautiful fruit which was prepared in them to come forth^b, is indeed deprived. And when the Lord of the vineyard shall come to receive the fruitful fruit of the vineyard, and he finds them desolate of good works, they are rooted out and fall into tinder as the dried-up vine¹. ¹And as the vine when it is planted, they do not go to dig (and) see if it might have taken hold and held fast on to fruit, but in a year it shows evidence of leaves on its ends, and then afterwards it gives fruit. In like manner also, when faith is planted in us and we have taken hold of (it), someone does not come to our minds to enter (and) see if it might have taken hold of (faith), or not². But³ as the vine ¹that in a year shows color when the leaves flourish, in like manner also, when faith becomes confirmed in our minds, at first we bud, for he produces love in our minds and it appears outwardly, and then we become visibly fruitful⁴. ¹And in this way our faith is likened to plants⁵.

And⁶ moreover our Lord likened his⁷ Church to sheep^{c,8}, ¹and he himself became the shepherd; as also in the Gospels there it says⁹, ¹"Who shall there be of you who shall have sheep, and one sheep shall be lost^d; will he not leave the ninety and nine on the hill^e in the wilderness¹⁰ and ¹go after the lost one (and) will

a. or: embraced b. lit. become c. or: 'flock of sheep'
d. or: stray e. or: mountain

1.those planted in the faith who do not bring forth the fruits, which we considered above, as the dried-up vines shall be burned in fire 2.om 3.For 4.little by little puts forth leaves and then the fruit, in this same manner at first we believe, and we bring forth love 5,6.om 7.the 8.a flock 9.om 10.he leaves, he says, the ninety and nine sheep

search until he will find it?"(Lk 15:4) And therefore he said to his disciples¹, "Fear not little flock,"(Lk 12:32) and wherefore he says, "Behold² I send you as lambs³ among the wolves." (Lk 10:3) And with many parables he called the disciples, believers and sheep, and he himself became the shepherd⁴. Moreover in this manner the⁵ Lord followed the Law and the Prophets, for many prophets⁶, kings and princes became⁷ shepherds before our Lord. Abel who was pleasing to God was at first a shepherd; and Abraham, to whom⁸ the testament of inheritance was put⁹, was a master of sheep; and God took Jacob from the shepherds and spoke to him; and he took Moses from the sheep, and he became a king and messenger^a of God; and David was called from the sheep, and he became king over Israel. And all these men became shepherds of the pastures of men prior to¹⁰ our Lord; because at first they would learn from the sheep, what is the watchful care^b of the shepherd for his flocks, for when a lamb might go astray from the flock, he will search for and bring and put¹¹ it in his arms, and he will join^{c,12} it to its companions; and¹³ he knows how necessary it is to feed the sick, and to anoint the leprous, and to bind^d the broken.

Since they will know how¹⁴ the shepherd humbles himself and toils for his flock, in like manner, he will be careful with the pasture of men. And Ezekiel the Prophet also bears witness concerning these¹⁵, "The Word^e of the Lord was upon me, and he says, 'Son of man prophesy against^f the shepherds¹⁶ of Israel

a. lit. angel b. or: guardianship c. lit. mix it with
d. lit. enclose e. or: oracle f. lit. over

1,2.om 3.sheep 4.om 5.our 6.righteous 7.were 8.who had 9.om 10.
according to the will of 11.searches and puts 12.joins 13.om
14.how as 15.to the flock, in like manner also he will be careful
also with the pastures of men; even Ezekiel the prophet writes
16.sons

and you shall say to them¹, thus says the Lord Almighty; O shepherds of Israel, can it be that shepherds would feed themselves? Do not shepherds feed the sheep²? Now behold, you consume^a the milk³, you clothe yourselves delicately⁴, you eat the fats⁵, and you feed not my sheep; you healed⁶ not the sick, and you strengthened⁷ not the weak, you bound⁸ not the broken, and⁹ you comforted¹⁰ not the suffering, you did¹¹ not bring back those gone astray and¹² you did¹³ not search for the lost; you overthrew^{b,14} the very strong maliciously^c, you tormented¹⁵ the powerful^d with violence and with fraud; and my sheep were scattered, because there was¹⁶ not a shepherd for them; and they became meat^e for the wild beasts^f of the wilderness; my sheep were scattered (and) gone astray to all the high mountains¹⁷, they were scattered throughout the earth, and there was no one who searched for (them), nor those who¹⁸ brought (them) back. Therefore shepherds, hear you all the Word of the Lord. I am alive¹⁹ says the Lord Almighty, because my sheep became a prey, and my sheep were meat^g for all the wild beasts^h of the wildernessⁱ, because there was not a shepherd over them and they did not go out in search for my sheep, but they were feeding themselves and were not feeding my sheep²⁰, for this reason, shepherds, hear the Word of the Lord, thus says the Lord Almighty²¹, behold I have come (and)

a. lit. eat b. or: laid waste c. or: with fraud d. or: valiant e. or: food f. or: beasts g. or: food h. or: beasts i. or: desert

1.the shepherds of Israel 2.and would not feed the sheep? 3.add: 'and'B 4.add:'and'B 5.add:'and clothe yourselves with wool'B 6.heal 7.strengthen 8.bind 9.om 10.comfort 11.do 12.om 13.do 14.overthrow 15.overthrow (lit. kill) 16.is 17,18.om 19.thus 20.you acted in this manner and my sheep were scattered 21.thus says the Lord Almighty, shepherds, hear my words

taken in hand^a those shepherds and I will require my sheep at their¹ hands, and² I shall stop the shepherds of my sheep and they shall feed my sheep no more, and I shall save my sheep from their mouths, and no more will they be meat for them. [Thus says the Lord Almighty: behold, I will examine my sheep, and I will make an inspection of my sheep, as the shepherd should make an inspection of his flock on a dark and foggy day, thus I shall search for them and shall gather them from all places, where (ever) they may be scattered on the dark day (and) on the foggy day; and I will take them away from the Gentiles^b, and I will gather them from the countries.'" (Ezk 34:1-13a) And moreover he says, "I myself will feed my sheep, and I will give repose to them, says the Lord All-powerful, I will search for the lost, I will bring back that which went astray, I will bind the broken, I will strengthen the sick, I will guard^c the fat and the strong^d and I will feed them with justice and with righteousness^{e,3}." (Ezk 34:15-16) In this manner he made clear^f to us⁴ that he⁵ rejects^f all kings and princes. [Moreover the Lord Almighty says, "Behold I have taken you in hand^g; I will judge^h sheep with sheep, I will judge the strongⁱ with the weak^j, and the weak with the strong; because you strong indeed struck and trampled upon the weak until you drove (them) out and my sheep were scattered. Therefore I shall save my sheep, and no more will I abandon them

a. lit. reached upon (or: taken over) b. or: heathen
 c. or: keep d. or: valiant e. or: equity f. lit. drives out
 g. lit. reached upon (or taken over you) h. or: discern i. or: rich j. or: poor

1.your 2.om 3.And as the shepherd makes an inspection of his flocks, in the same manner also I will do (that); and I will gather the scattered from all peoples and from the Gentiles, and I will enclose the wounded and the suffering, and 4.om 5.the Lord

to prey^{a,1}; and I will judge ram with ram, and he-goat with he-goat². And I will indeed set over them one shepherd, my servant David, who³ will tend^b them, and he will give them repose, and he shall be their shepherd."(Ezk 34:20b-23)

The words of the Prophets are always⁴ true, but these two words are varied to one another, because at first he says, "I shall be their shepherd," and afterwards he says, "David my shepherd will tend them." Nevertheless these words are the same and⁵ equal to one another, when one takes the shepherd to be one who is God and man; that⁶ our Lord himself is, for he⁷ was born from the descendants of David and he is God, for both are accomplished in him. And Isaiah the Prophet⁸ bears witness that by birth God is savior, he says, "A child was born to us, and⁹ a son was given to us; and his¹⁰ government^c shall be bestowed^d on his shoulders; his name shall be called, wonderful counsellor, God, mighty";(Isa 9:6) for Christ was God, and the Son of God¹¹. Therefore it was indeed fulfilled in him¹², that which God says, "I shall be the shepherd of my sheep, and I will feed them." And because he is the son of David, (and) David himself became a shepherd, he also fulfilled¹³ the Word which God spoke to them¹⁴, "David my shepherd shall pasture them, and he shall be the shepherd over them."

And if anyone shall say to me that because he is the son of David, how is it¹⁵ possible to call him David and for David to fulfill¹⁶ the pastorship^e, it is easy for me to show in Holy Scripture that he is called David who (is) from the descendants

a. or: permit them to be prey b. or: pasture; feed
c. or: rule d. lit. given (or: put) e. or: leadership

1.om 2.+ my sheep 3.read: 'and he' B 4.om 5.(and) 6.om 7.he who
8.om 9.del: om B 10.the 11,12.om 13.+ in him 14.he says 15.shall
it be 16.+ in him

of David and has the throne of his kingdom. For it is written in the Books of Kings, at the time when the hosts of the sons of Israel came and they say to Rehoboam the son of Solomon, "Relieve us^a of the taxes^b of your father¹," (I Kg 12:4b--Paraphrase) he says to them, "My little finger is larger^c than the thumb of my father; my father chastised you with a whip, but I will chastise^d (you) with iron rods." (I Kg 12:10b, 11b) And² they say ^{to} him, "And³ henceforth we have no^e portion in David, nor inheritance in the son of Jesse. Now go everyone to your tents^f, sons of Israel; now see your own house, David." (I Kg 12:16b) Not that David was there, but his son. For if this one who (is) only a descendant ^{who is}⁴ born from the house of David, and (who) according^g to the justice and the works and the power^h of David was small, and (who) reigned over only the two nations, (if) he was called David, how much more Christ (should be called David)? For he was born from the people of the house of David, andⁱ his⁵ works and justice⁶ and ^{power}^j are⁷ very great (and)⁸ excellent, ^{and he caused his name to shine from one end of the heavens to the other end of that same}⁹; and¹⁰ his teaching¹¹ was proclaimed, and his kingdom was established in every place¹². Therefore ^{it is right to call him}¹³ David, ^{and he fulfilled}¹⁴ through him the pastorship of David. And as David was at first a shepherd and then became king, after the same manner also, ^{at first}¹⁵ Christ previously was for us a shepherd, and those gone astray he turned back to life, and healed the sick and¹⁶ strengthened the weak and

a. lit. lighten from us b. or: services c. or: thicker
 d. or: discipline e. lit. there is not for us a f. or: dwellings
 g. lit. from h. or: rule i. lit. for j. lit. rights

1.+ and 2,3.om 4.(and) was 5.the 6.powers he did 7.justice was
 8.and 9.om 10.for 11.kingdom 12.land 13.he was called 14.in order
 to fulfill 15.came 16.om

cleansed the lep^rous; and then afterwards ¹he became king, and ²he comes at his second coming (as) the mighty ³king, and the glorious God. And in this way the Church (is) ⁴likened to sheep and Christ to the shepherd.

And in order that he might make clear that men are called the sheep of the pasture, Ezekiel spoke in this manner from the same oracle, "But you my sheep, the sheep of my pasture, are men and I am your God, says the Lord Almighty." (Ezk 34:31) Therefore even Christ, in order that he might make clear that (men) are entirely ⁵the same as in the above prophecy, ⁶he also called men who hearkened to him sheep, and he became a shepherd for them. Therefore our Lord ⁷said, "I came not to dissolve^a the Law or the Prophets, ⁸I came not to dissolve^b but to fulfill." (Mt 5:17) And after comparison^{b,9} we agree¹⁰ that all these shepherds, whose names I considered, are likened to Christ; they killed some of them, and some of them escaped from death and became¹¹ kings¹²; all these men are¹³ in the likeness ¹⁴of the image of the forms of Christ. And as the image^c of the king is painted^d in his childhood and ¹⁵in his youth and old age and during (his) reign, in like manner also all these shepherds in their times (were)¹⁶ in the image of the forms of Christ; for the image of the king which they paint in his childhood is not large^e, but it keeps the likeness of (his) childhood; and moreover ¹⁷they set up another image of him when he becomes a man; likewise also, this image¹⁸ keeps the likeness of (his) time; and when he

a. or: loose b. lit. when having compared c. lit. images
d. or: described e. or: great

1.(as) 2.om 3.great 4.is 5.For Christ is 6.om 7.as he also 8.om
9.+ with the Scriptures 10.+ (and) we find 11.were 12.+ and
13.were 14,15.om 16.were 17.he sets 18.+ also

becomes king, moreover they paint another one of him. In like manner also (are) these which I considered, because they kept the likeness of the forms of Christ; and they were painted of him, each of them with the likeness of one or the other of the times of Christ¹, in which also² they were represented by him and they kept (it).

Abel became a shepherd, a priest and was wounded; and he took of his first-born^a sheep, and he offered a sacrifice to God and the sacrifice which he offered of his sheep on the altar with the intention^b of satisfaction was acceptable; and³ after this the elder brother of the same⁴ killed him, and⁵ he deceived^c him. And because the Most High knew the deception^d in the heart of Cain, he did not receive his sacrifice. In like manner also Christ became a shepherd, a priest and was wounded, because⁶ he offered a sacrifice to God, and then⁷ he was wounded at the hands of people who were older than him by birth, for they betrayed^e him and delivered^f him up. And as God⁸ did not receive the sacrifices⁹ of Cain because he doubted^g, and his hands were stained with blood because he was (so) full of anger he killed his brother, and the killed sacrifice became acceptable, in like manner also God receives our sacrifices, because we follow the shepherd, the priest and the one who was killed; and¹⁰ the Israelites, who do not acknowledge Christ, because he would sacrifice it¹¹ to God his Father, and¹² (who) stood in the will of Herod and (who) follow the murderous Pharisees, nor are they acceptable at the

a. or: eldest b. or: desire for c. or: betrayed d. or: betrayal e. or: deceived f. or: betrayed g. lit. his mind was divided

1,2,3.om 4.his 5.read: 'for!'B 6.and 7.om 8.he 9.sacrifice 10.but 11.then 12.om

altar for satisfaction, because they partake of and are parties to the blood of Christ.

Isaiah the Prophet says "I have had my fill^a, now it is enough for me, burnt-offerings of rams and fat of lambs and blood of your bulls and he-goats [I do not want to see¹, and none of your appearance^b do I want². [Who required this of your hands, then all of you do not continue to trample my courts. If you shall offer to me the fine flour^c for sacrifice, it is in vain^d for you; and if you cast incense to me, that also is considered an abomination to me. Your new moons and your sabbaths I disapprove; your important days I do not accept; your fasts and idleness and chief anniversaries^e my soul hated, and I have had my fill of you^f. It is impossible, hereafter I will forgive your sins no more; when you shall stretch forth your hands to me, I will turn my face^g from you. And if you shall continue to offer your prayers, I will not listen^h to you, for your hands are full of blood³:(Isa 1:11b-15) And⁴ the Prophet made clear and showed to us that prayer and truth¹ are the end of immolations and sacrifices; and they who participate in killing and are stained with blood, [not even⁵ their prayers are⁶ acceptable, because [they are in fact sacrifices⁷ as Cain's sacrifices [which were not acceptable⁸. And⁹ we who follow Christ, who is likened to Abel in^j his righteousness and priesthood and death, our sacrifices shall be accepted¹⁰ on the altar; for by the Father of the true¹¹, just shepherd we are offered without sin on the altar; as also the Apostle

a. or: I am full b. or: presentation c. lit. finest quality of wheat flour d. or: useless e. or: feasts f. or: I am satiated by you g. or: eyes h. or: hear i. lit. verity j. lit. with

1.om 2.+ to see 3.om 4.Behold 5.om 6.+ not 7.their sacrifice is not acceptable 8.om 9.But 10.acceptable 11.innocent

says, "I pray you, brethren, prepare your members^{a,1} (as) a living sacrifice, holy (and) pleasing^b to God." (Rom 12:1) And moreover ^{he} says², "Daily^c we are³ counted⁴ as sheep for the slaughter." (Rom 8:36b) And in this way we are like⁵ sheep. And see, that ^{Abel} was likened⁶ ^{to} the shepherd, to the⁷ righteousness ^{of} Christ⁸ and ^{to} his⁹ priesthood and death.

Jacob the Patriarch ^{of} the Fathers¹⁰, was a shepherd of Isaac his Father, and he was persecuted by his brothers who were older than he, and then he¹¹ received his Syrian sheep. In like manner also Christ became a teacher¹² to the Jews, to the first sheep; and when he was persecuted by ^{Herod} the king¹³, he became a shepherd¹⁴ of the Syrian heathens^d. ^{In} the time when Jacob became shepherd of the sheep of Laban, Laban divided his own sheep with Jacob, so that every lamb which shall be dappled and speckled, that one shall be for Jacob, and the sheep entirely of one color, that one shall be for Laban. Jacob painted the rods according to the Word of the Lord, and cast (them) before the sheep, and the offspring of the sheep were like the color of the appearance of the painted rods¹⁵. And ^{the} sheep followed the just shepherd to the holy^e land of the Israelites, which they had not seen. The mothers of one common color who gave birth to the variegated^e lambs, were reared in the impure land¹⁶; in like manner also we were delivered^f from heathenism, and are spotted (and) speckled with the white marks in the likeness of the cross according to

a. or: whole bodies b. or: acceptable c. or: the whole day d. or: Gentiles e. or: blessed f. lit. born

1.read: 'bodies' B 2,3.om 4.+ourselves 5.counted (as) 6.he was like the first Abel in 7,8,9,10.om 11.add: 'he came (and)' B 12.read: 'shepherd' B 13.the Jews 14.teacher 15.om 16.the flock which gave birth to the variegated lambs for Jacob which went to the holy land of the Jews, they themselves remained in the impure land for Laban.

the marks of the rods; and we are not like¹ our ungodly² fathers from which we are begotten^a; and according to the likeness of the sheep of Jacob we follow the just shepherd to the holy land, and³ to the inheritance of Israel. And our⁴ fathers which begot^b us in heathenism, and the marks on the rods do not appear on them, they remain in the impure land. And as Jacob at his persecution turned foreign sheep to the land of Israel, in like manner also Christ when he was persecuted by the Jews, he turned heathen men⁵ to the worship of his God, and to the first inheritance of Israel. And as the sheep of Jacob are nothing like⁶ those sheep which begot them, in like manner also we are nothing⁷ like our heathen fathers; for we were indeed attracted by^c the rods, and we became like them^{d,8}. And in this way we are likened to sheep, and Christ to the shepherd⁹. These are the marks of Christ which were represented^e by Jacob in his pastorship and persecution, because he turned foreign sheep to the land of Israel with the marks on the rods¹⁰.

Concerning Joseph, whose elder brothers were also¹¹ shepherds: his father sent him to go (and) to see his shepherd brothers, and the shepherd brothers had great envy towards him because the father was fond of^f him, and they considered (how) to kill him. And according to the word of Judah, Joseph was sold for the price of silver, and they sent his garment to the father, as if he shall have been torn by a wild beast. And when this persecuted, wounded and sold one went into the land where they

a. lit. born b. lit. gave birth to c. lit. indeed carried away in us the love of d. lit. became imitators of them e. or: described (lit: painted) f. lit. loved

1.imitators of 2.read:'heathen'B 3.om 4.the 5.om 6.were not like 7.not 8.the sheep 9.Christ pastures (them) 10,11.om

knew him not, he became the feeder-savior of all the inhabitants of the land. Because the king of Egypt had made him lord over the nourishment of the living, and food was not found elsewhere, whoever went up and subjected themselves under the hand of Joseph, lived. Likewise when his brothers came and prostrated themselves to him¹, he fed them with food^a. In like manner also Christ, his brothers² were older shepherds³; God his⁴ Father sent him to see the shepherds⁵ and their sheep⁶, and his brothers the Israelites considered (how to bring) death upon him, because they had envy toward him; and according to the word of Judah he was sold and was killed; not only that, he died after being wounded; and after he was sold, the Eternal King made him lord over the nourishment of the living⁷, and everyone whoever is confirmed in him, he feeds with food. And as the brothers of Joseph when they prostrated themselves to him they were fed more than every man⁸, in like manner also (are) the Israelites, for they are in fact⁹ the killers, the sellers¹⁰ and the persecutors¹¹; when they come and subject themselves to Christ, they find life from him, and they become respectable. And as in that time there was great famine in every land and all men individually went^{b,12} to buy their food in order to live; and when the sons of Israel went and brought their food from Joseph, they strengthened their hearts with food, but they were not indeed satisfied until they went into the city, in which the wounded and sold one had become a

a. lit. bread b. lit. go

1.He was sent to his brothers who were envious (of him); according to the mouth of Judah, they sold (him), and this wounded one became a ruler of Egypt, and lord and feeder of all peoples; and when his brothers came to him 2.the brothers of Christ 3.and the shepherds of Israel 4.the 5.sheep 6.shepherds 7.however, he became lord over all the living and ruler for his Eternal Father always 8.other men 9.on 10.persecutors 11.sellers 12.read:'were going'B

lord; and to him was gathered and prepared the storehouses of life¹. In like manner also in present times there is great famine, for we all shall be² hungry for^a the Word of God and we all have the instruction of the teaching, and we strengthened our hearts only with the Word of our Lord³, and as much as we feed (on) him, the more we want of^b him; and when we⁴ go to Christ, for he himself is wounded and sold, and we dwell in the country^c of life, in which Christ is lord^d, then in that time we are indeed satisfied⁵. And as the sons of Jacob went to buy their food and indeed received food and did not give their silver in its respective weight, in like manner also we indeed receive life free (of cost) and give nothing, yet we receive life without silver, as also the Prophet said. As the brothers did not recognize Joseph at the time because he became a minister^e for the king and was the lord and prince over life, because he became great (and) surpassed very much from that time since they killed and sold him⁶, since they did not believe⁷ that he could⁸ be alive, in like manner also⁹ Christ, when his killers, persecutors and sellers see him¹⁰, they do not recognize him on account of his greatness, since¹¹, because of that, they do¹² not believe that he could really^f be alive. And in all this Christ is likened¹³ to a commander of sheep. And Joseph tended and kept the form

a. lit. with b. lit. with c. or: region d. or: reigns
e. or: steward f. lit. absolutely

1.the sons of Israel who were not satisfied with the food which they brought until they went to the wounded Joseph in Egypt 2.are 3.of God, as (was) brought with bread to Jacob 4.to 5.dwells, and in that time then we are filled with satisfaction 6.the brothers received wheat free (of cost), and they brought the silver to the same one; in like manner also we received life without payment and price, as the Prophet says; and since that day they sold Joseph, he became very great; and his brothers, the killers, did not recognize him, 7.om 8.add:'really'B 9,10.om 11.they are astonished 12.did 13.like

of the pastorship of Christ even by his¹ death and being sold and² feeding.

Moreover David was a shepherd and the younger ^{of} his brothers³, and God was pleased with him when Saul the king ^{at} first did not know⁴ him; but Saul called him, and he approached by himself in order that he might kill Goliath the Giant, because he was battling with^a the sons of Israel ^{and} they were not able to oppose him⁵. But when David ^{saw} Goliath and killed him⁶, the daughters of Israel⁷ blessed David⁸ and praised him, and Saul had envy toward David (and) persecuted him. In like manner also Christ first became a shepherd, for he was in fact a teacher. When the sons of Israel were oppressed by evil spirits and by defeats^b, and when he healed them ^{of} insufferable^c defeats, and⁹ his power appeared ^{to} the people and¹⁰ they praised him, Herod had envy ^{towards} him (and)¹¹ persecuted him. When Saul sent (some-one) in order to kill¹² David, he escaped ^{from} the killer¹³ from^d the wicked king, who was¹⁴ signified¹⁵ to be king for¹⁶ a little while, and he became a righteous king. In like manner also Christ escaped from death, ^{from} the killer¹⁷ from Herod the wicked king, and he became an Eternal King after escaping from death. Abel the shepherd first depicted^e the killing of Christ, for truly he was killed; and David another shepherd depicted the resurrection of ^{Christ} from¹⁸ the dead, for he truly escaped from the killing, and became king. And in this manner the Church of our Lord is likened to sheep, and he ^{is} likened¹⁹ to a shepherd.

a. or: making war on b. lit. bruises c. lit. very bad
d. lit. of e. lit. painted

1.om 2.but also his 3.om 4.was before 5.om 6.killed Goliath 7.
Jerusalem 8,9.om 10.(and) 11.and 12.persecute 13,14.om 15.+ him
16.in 17,18,19.om

And as the shepherd, that goes at the head of the sheep into every place; into the rough^a and soft (places) and into the mountains and the valleys, into the dry (places) and into the marshes, and the sheep follow him; in like manner also Christ, everything whatever he taught us, he first did that, and through that (means)¹ he went before us, so that we² might follow him. For he taught us, he says³, "Happy^b shall it be⁴ for the poor in^c spirit⁵"; (Mt 5:3a) he in fact became poor before us, as also⁶ the Apostle⁷ says in the second letter to the Corinthians, he says⁸, "You know not^d the grace of our Lord Jesus Christ⁹, that for your sakes the rich¹⁰ from his riches¹¹ became poor, that you through his poverty might become rich," (II Cor 8:9) And our Lord taught us, that he was reviled¹² and was killed for our sakes, since¹³ he said to us, he says¹⁴, "Happy shall it be¹⁵ for you when they shall revile you¹⁶, and shall say an evil thing about you"; (Mt 5:11) as in the first place his name was reviled, when he was kind to every man who approached him. Since he taught us that when we die, we live, he died before us, and he arose from the dead. Since he promised to seat us¹⁷ at the right hand of God¹⁸ his Father, he ascended before us to the celestial kingdom¹⁹, and entirely (by) himself, beforehand, he paved^e the way for us²⁰, as the shepherd that²¹ goes before his sheep.

But nevertheless we should know²² this, that all sheep follow the²³ paths of the shepherd²⁴ everywhere, and the lamb which goes²⁵ astray from the sheep and²⁶ from the paths of the shepherd, also²⁷ becomes carrion and meat^f for the ravenous

a. or: difficult b. or: blessed c. lit. with d. insertion of 'not' is probably copyist error e. or: cleared f. or: food

1.om 2.+ also 3,4.om 5.and 6.om 7.+ he 8.del: om B 9.om 10.read: 'he who was rich' B 11.om 12.persecuted 13.and 14.om 15.is it 16.persecute you and revile (you) 17.(us) 18.om 19.dwelling 20.+ now 21.he 22.And he knows 23.his 24.om 25.if any indeed go 26,27.om

wolves and for the greedily hungered¹ wild beasts. In like manner also we; every church which is itself the sheep, follows the path²; and the person³ who separates himself from the flock of the sheep, which is itself the Church, and he goes astray⁴ from the path of the Shepherd Christ, he goes to perdition⁵, extermination and torments of fire. And every church follows the just shepherd⁶, and is gathered together to him, in the region^a of life. And in this way we are likened to sheep.

And⁷ more than all this⁸, our Lord likened (us), with the invitation and our⁹ affection and the ravishment which is ravished, and¹⁰ our minds are diffused with it¹¹ and we are attached to it, he likened¹² us in the habitation^b of the¹³ world here, to the bride and bridegroom, to those whom the foreigners profaned and say that they are impure^c; and our Lord compared his path¹⁴ to this symbol, for John says, "He who has the bride^d, he is the bridegroom." (Jn 3:29a) Although¹⁵ this is not written for the strangers, nevertheless in theirs which also¹⁶ for them in fact is written in the Gospels, and as us they read, it says¹⁷, thus our Lord says, "you cannot^{e,18} order the bridegroom's companions to fast, as long as the bridegroom shall be with them." (Lk 5:34) And he made clear and showed us that he himself is the bridegroom and we are his table companions and his friends of the bridegroom. Moreover the Apostle says in the Letter to the Ephesians, thus he says¹⁹, "Each man²⁰ should love his wife as himself, as also Christ loved²¹ his Church, because we are

a. or: country b. or: custom c. or: unclean d. lit. to whom there is a bride e. lit. it is not possible for you to

1. which tear to pieces 2. + of the Shepherd Christ 3. that one 4. om 5. + and 6. add: '+ Christ' B 7. om 8. read: 'others' B 9. his 10. om 11. it received 12. compared 13. physical 14. paths 15. Since 16. om 17. for 18. It is not for you to 19, 20, 21. om

members of his body¹"; (Eph 5:28a,29b-30) in like manner also you², each one³ of you individually ought to love his wife as himself, as also Christ loved his⁴ Church⁵. "Therefore a man shall leave his father and mother, and shall follow^a his wife, and the two shall be one flesh. This is a great mystery, but I speak in Christ and in the Church." (Eph 5:31,32)

Moreover in this manner our Book fulfilled the chief prophecy, which is written by Isaiah the Prophet, ^{he} says⁶, "As the bridegroom rejoices over^b the bride, in the same manner your God rejoices⁷ over you; and as a young man ^{shall} settle⁸ with the virgin^c, in this same manner shall your sons settle in you." (Isa 62:5b,5a) And moreover David says, "Their voice went out to all the earth, and⁹ their words¹⁰ to the ends of the world; he pitched his tent in the sun, and he ^{comes} forth like the bridegroom¹¹ from his chamber." (Ps 19:4,5a) And the prophets always speak concerning the people¹² of the Church: when it causes^d itself¹³ to fear God, and cares^e for him as for a bridegroom and ^(as) the care of the wife for her husband^f; and¹⁴ they read these parts even with distrust; and¹⁵ having doubted, the people are divided as a woman who ^{is} separated from and distrusts¹⁶ her husband, and she commits adultery with someone.

Jeremiah the Prophet says concerning the first people. "Behold I judge you¹⁷, because you say¹⁸, "^{he} says¹⁹, "'I have not sinned²⁰, ' now that you have become mad (enough) to relate your

a. or: go after b. or: is delighted with c. or: maiden
d. lit. gives e. or: serves f. text is corrupt here, see Codex B

1,2,3,4.om 5.+ for we are members of his body 6.om 7.shall rejoice
8.settles 9.om 10.+ are 11.(is) as a bridegroom that comes forth
12.Jews 13.also 14.read:'she marries him, as also the woman her
man; since they do not attend to this'B 15.for 16.read:'having
doubted, is separated from'B 17.+ and 18.were saying 19.om 20.+
at all

ways, even by the Egyptians you shall be put to shame, according to the shame which you were put by the Assyrians. Even from that¹ also you shall go forth with (your) hands on (your) head, for the Lord was angry on account of the shoulders of your refuge, and you shall not prosper with them²; they say, 'if a man shall give up his wife, and the wife³ shall go from him⁴; and⁵ shall become another man's, and if he shall indeed⁶ return again to her⁷, behold that woman would indeed be impure'; and you committed adultery (and) were prostituted with many shepherds. Return to me, says the Lord Almighty⁸; lift up your eyes to the roads, and see, what place is there⁹ which shall not be polluted^a by you? You prepared yourself for them on the roads as a crow in the wilderness; you polluted^b the land with your prostitution and with your wickedness¹⁰; and the rain was withheld in the heavens¹¹, and the dew did not bedew; and a shameless and¹² indecent face you made for yourself as a prostitute." (Jer 2:35b-3:3)

And moreover he says, "As the wife (who) cheats her companion, in like manner the sons of Israel cheated^c me¹³." (Jer 3:20)

Moreover Ezekiel the Prophet¹⁴ says, "The Word of the Lord was upon me¹⁵ and he says, 'Son of Man go (and) rebuke Jerusalem and cause her to remember^{d,16} her abomination^e; and you shall say to her¹⁷, thus says the Lord Almighty to Jerusalem: Was not your tribe^{f,18} Canaanite; your father was an Amorite¹⁹ and your mother a Hittite; (concerning) your birth, on the day that they gave birth to you²⁰, no one has²¹ cut off your navel, and no one had washed you with water for salvation²², and no (one)

a. lit. soiled b. lit. soiled c. or: belied d. or: remind her of e. or: impurity f. or: generation

1.this 2.+ and 3.read:'she'B 4.om 5.(and) 6.om 7.her man 8.+ and 9.shall there be 10.om 11.del: om B 12,13,14,15.om 16.tell her 17.om 18.father 19,20.om 21.read:'had'B 22.read:'cleanliness'B

had salted you with salt, and¹ no (one) had wrapped you in swaddling clothes; because my eyes did not spare you, nor did I for you any one of² all these things or take care (of you), that some lamentation might pass³ to you; but having been cast (out), you laid⁴ on the face of the field because of your perverse mind and your hardened⁵ heart. On the day in which they gave birth to you⁶, I passed by you and saw you drenched with blood, and I said to you, be lifted up from your blood, and your life shall be raised up from the blood, be indeed increased with cleanliness. I made you as a green^a plant in the field; and you increased and grew, and you came and entered into the great cities^{b,7}. Your breasts were formed^c and (your) hair (had) come forth^d, and you were naked^e and bare^f; I passed by you^g and saw that you were no longer a child^h and the time for your veils (had come); I spread my wings over you and I covered your nakedness, and I swore to you and entered into a firm covenant with you, says the Lord Almighty. And I brought you (as) the bride for me, and I washed you with water and cleaned your bloodⁱ from you, and I cleaned and anointed you with oil; I adorned you with various attire^j: I clothed you in purple and red, I adorned you and I brought to your bosom fine linen, and I spread silk about you; and I adorned you with ornaments⁸: I put⁹ bracelets on your arms, and I put a necklace on your neck, I put ear-rings on your ears, and I put ear drops^k with your ears, and I put¹⁰ a crown of glory¹¹ on your head; I adorned you always with gold (and) silver¹², and I made

a. or: grassy b. lit. cities of the cities c. lit. fallen d. lit. unfolded e. lit. unclothed f. lit. put to shame, or exposed naked g. lit. came (or: passed) (and) reached over you h. lit. you had reached your time i. lit. bloody blood j. or: excellent (or: variegated) finery k. i.e. long ear-rings (or: ear-ring)

1,2.om 3.which happened 4.were 5.hard 6.and 7.I adorned you 8.om 9.gave 10,11,12.om

your garments¹ (with) fine linen and your finery (with) silk, satin², and embroidery. I clothed you and made^a your food with fine flour and honey and olive oil; you ate and became soft and abounded; you became beautiful and you fondled with the delicacies of royalty^b; and the reputation^c of your beauty went to all the nations^d, for I put the grace of beauty upon your loveliness, says the Lord Almighty. And you became proud and were charming with the beauty of your face; you committed adultery (and) were prostituted with^e your grand reputation, you indeed had spread your prostitution to everyone who passed on their journeys^f; and you took your garments of finery and made tattered^g idols, and you were prostituted upon them. Moreover you shall not enter there, because they did not happen and shall not take place^h. And you took the ornaments of glory of gold and silver which were given to you and you made for yourself male, raving images and were prostituted with them. And the beautiful, fine garment which I had given to you, with that you adorned them; you offered to them my perfume and splendidⁱ incense; and you fed them my bread of fine flour which I gave to you and olive oil and honey; and you put all this before them for a sweet odor. And you took your sons and your daughters which you had borne to me (and) sacrificed (these) to them to destruction; and you considered that fornication as (such) a small matter, you killed my children^j; this was in fact greater than all your fornications and abominations. And you remembered^k the days of your childhood to

a. lit. gave b. or: the kingdom c. lit. name d. or: heathen e. lit. in f. or: roads g. lit. mended h. or: happen i. or: prepared j. lit. sons k. Greek and Hebrew have 'not remembered'

the time that you were naked (and) bare^a, drenched (and) mixed with blood^b. And there was woe, woe upon woe, says the Lord Almighty. You made for yourself a brothel, a house for your fornications, and you made for yourself idol altars^c in all your public places^d." (Ezk 16:1-24) Moreover he says, "And you were not like^e a prostitute who gathers her price of prostitution, but you were as a wife who commits adultery with her husband^f, who receives treasures from her husband and gives pay^g to her lovers. And all prostitutes receive the price of prostitution for themselves, but you gave pay to your lovers¹." (Ezk 16:31b-33a)

After these² proclamations^h of the Prophets our new Scriptures certified¹, that truly the Church is likened to the bride, and Christ to the bridegroom. Even Paul says, "I betrothed you to one husband as a pure virgin in order to offer^j you to Christ (II Cor 11:2b) And in this manner our path is³ likened to a betrothal and⁴ the preparations⁵ for a wedding. For when a woman is betrothed to a man, she is removed⁶ from his sight; and there shall be many⁷ mediators, who⁸ stand between (them) and go to the bride; and she hears from them about the greatness of the bridegroom, and about the splendor of his beauty⁹, and about his nobleness¹⁰. And by the ears¹¹ of the mediators the love for the bridegroom drops and is sown into the heart of the virgin, and enslaved her mind is carried away with her love¹² for him. And having contemplated^k she expects to leave her

a. or: shameful b. lit. bloody blood c. or: temples
d. or: market-places e. lit. you were not in that manner as
f. lit. man g. or: wages h. lit. speeches i. or: affirmed
j. lit. give k. lit. looked

1.om 2.this 3.paths are 4.(and) 5.+of the bride 6.seen 7.by 8.+
(as) mediators 9.his splendor and beauty 10.om 11.hearing 12.+ even

mother who gave birth to her, and her father and her¹ brothers and their familiar habits; and having contemplated she expects to go out from the house of her nurture², in order to go to be joined to (her) husband^a, who³ with her⁴ eyes^b she had⁵ not seen him, but only his⁶ name that was mentioned to her. In like manner also we⁷, the Apostles were mediators for us, and they told us⁸ about the greatness^c of Christ, and about his glories⁹, about his great nobleness, and we believed them, and having contemplated^d we expect to leave this world of our habitation; and to leave our¹⁰ fathers who begot us, and our¹¹ mothers who brought us up, our¹² brothers and their familiar habits and to go to be in the presence of Christ, who¹³ with our eyes we have not seen him, but only his name that¹⁴ was mentioned to us, and his love^e is indeed¹⁵ enflamed in our hearts, and enslaved we are carried away with love¹⁶ for him.

As the bridegroom that sends bridal men^e, after they shall have been¹⁷ clothed with splendid garments, to go to take away the bride from her brothers and from their¹⁸ family^f, and in fact she considers those same bridegroom's men (as) her brothers and sisters, and¹⁹ the bride^e indeed confides²⁰ in²¹ them, in like manner also the²² Lord sends the angels of Heaven with glory, in order to take us away²³ (and) present us to the bridegroom, and we indeed confide in them. And as the bridegroom's men are clothed with fine garments, and are less glorious^g than their²⁴ bridegroom, in like manner²⁵ the Apostles and the angels are

a. lit. man b. lit. face c. or: riches d. lit. looked e. lit. bridegroom's men f. or: kindred g. lit. smaller with their glory

1,2.om 3.+even 4.the 5.had 6.the 7,8.om 9.+and 10,11,12.om 13.+even 14.om 15.is kindled and is 16.+which (is) 17.are 18.read:'her'B 19.+she becomes 20.om 21.for 22.our 23.see 24.the 25.+also

clothed with glorious garments^a, nevertheless they are less glorious than Christ. And as the bridegroom, who is himself¹ head of all the [bridegroom's men² and the table companions^b and friends³, the Apostle says concerning Christ, that "He himself is the head of all principalities^c and powers^d." (Col 2:10b) As the virgin^e works and labors in the house of her father, in order to make her clothes at (her)⁴ native home, that she may be pleasing to the bridegroom with them, in like manner also, we labor and work in this world, in which we shall⁵ have been born, in order to make (and) prepare [for us⁶ good works [in this world⁷, that at our ascension we also shall be pleasing to Christ [with them⁸.

And⁹ as the bridegroom is not strange to the virgin who [shall have been¹⁰ betrothed to him because they are of one nature and of one God who has created^f them, and according to the will of their¹¹ Creator they are joined to each other; in like manner also we are not strange to our Lord, for [by one God who has created us¹², and according to the will of our Creator we are joined to Christ. And as it is not proper [for the wife¹³ to exchange the bed of her husband with (the bed of) another man, otherwise she is considered ~~and~~ adulteress; in like manner [also we¹⁴, instead of the employment^g of the bed, God asks from us adoration^h and thanksgiving¹⁵, as he also asked from Jerusalem. And as the wife, as long as she has honorably the¹⁶ husband who was calledⁱ for her, the modesty of chastity is with her, but if [the wife¹⁷ is

a. lit. garments of glory b. or: guests c. or: sovereignties d. or: authorities e. or: maiden f. or: confirmed g. or: service h. or: worship i. or: named

1.om 2.glorious 3.in like manner 4.her 5,6,7,8,9.om 10.was 11.the 12.from our created nature we have received a body, true, intelligent and reasonable, and indeed united with an indissoluble union with his uncreated divine nature with the concurrence of the Father and the Holy Spirit 13,14,15.om 16.her 17.she

troubled in her¹ mind, and she has considered every man as her husband², she shall be called afterwards an adulteress and a prostitute; not that she has any³ more affairs^a with them who are prostituted, but she received them as a⁴ husband; in like manner also, as long as we have dread and fear, the worship of God⁵ and adoration for him⁶, because his divinity⁷ is indicated to us from the beginning, we also are changed through chastity; but if we⁸ turn aside to strange teaching and make other gods, thenceforth we⁹ become adulterers and prostitutes. And in this manner we are compared to the bride, for she goes (and) is joined to the bridegroom. And as¹⁰ the bride prepares herself and¹¹ is adorned¹² with gold ornaments^{b,13} and she personally is evidently becoming for the bridegroom, and her clothes with¹⁴ her¹⁵ finery^c make her pleasing in the presence of her¹⁶ bridegroom, and¹⁷ she is evidently becoming to him for his needs¹⁸, and he is completely happy with (his) wife, in like manner also, our good and righteous works become to us¹⁹ clothes²⁰, as dressed with²¹ finery, that we may be pleasing to our²² Lord with them. And in fact²³ we personally are becoming to Christ, for he himself is the bridegroom.

And as a woman when she adorns herself, does not go (and) inquire to one of her companions whether she may be²⁴ beautiful or not, nor does she²⁵ believe anyone concerning²⁶ her finery, whether it is becoming to her, but²⁷ she takes her mirror and looks at herself and²⁸ is happy with herself²⁹ in her finery,

a. lit. does any more works b. or: finery c. or: ornaments

1.om 2.hers 3.om 4.her 5.om 6.God 7.worship of him 8.+ shall
9.+ also 10,11.om 12.+ with garments and 13.om 14.and 15,16.om
17.moreover 18.om 19.+ as 20.+ and 21.om 22.the 23.om 24.is
25.+ first 26.about 27.until 28.+ then 29.om

and she knows¹ that she shall be pleasing² for herself³, then she shall⁴ be pleasing also⁵ to the bridegroom, to whom she is going. And if there shall be any spot⁶ on the front of⁷ her face, or any color of⁸ stain, or wrinkle^{a,9}, she cleans (and) clears it; and she adorns herself, so that she shall be pleasing to the bridegroom¹⁰. In like manner also we, for we are betrothed to Christ the bridegroom¹¹, and no one knows¹² whether we may be¹³ beautiful or ugly, unless we take in (our) hand the Holy¹⁴ Scriptures in the form of a mirror; and having looked we¹⁵ examine ourselves, and¹⁶ if we with our¹⁷ works shall be good to ourselves^b, we also shall be likened to the living commandments; for they¹⁸ are the mirror, then we also shall be¹⁹ good^c to our Lord. And as it is not possible in the world that anyone who indeed sees his face, shall also succeed^d in the presence of it to see in it²⁰ the beauty and²¹ the ugliness of himself²², except only²³ by means of a mirror; in like manner there is no one in the world who is able to see the image²⁴ of himself, whether his works shall be ugly²⁵ or beautiful²⁶, but every man appears good in his own eyes. But when we take in (our) hands the mirror of the Holy Scriptures, we do not embellish^e ourselves as our minds shall suppose²⁷ that we shall have been²⁸ good, but as²⁹ our³⁰ Scriptures show (us)³¹ with the image in the mirror³²; for³³ the Apostle says, "Now we see the glory of the Lord³⁴ by an example as with³⁵ a mirror," (I Cor 13:12a) and we resemble to the same

a. lit. corner of wrinkling b. i.e. seem good to ourselves
c. i.e. shall seem good d. lit. be successful e. lit. adorn

1. shall know 2. the satisfaction 3. + and 4. + indeed 5. om 6. spots
7. of color on 8. om 9. corner or wrinkling 10. + Christ 11. om 12. one
knows not 13. are 14. om 15. add: 'shall' B 16. om 17. good 18. which
19. + considered 20. om 21. or 22. his face 23. om 24. ugliness 25. are
bad 26. good 27. supposed 28. (are) 29. thus 30. the mirror of the
31. us 32. the same (thing) 33. and 34. + as 35. of

image. As much as we look into the Scriptures¹, there is in them, the power to put our images before our faces². And they shall be³ for us a mirror, and⁴ he shall be⁵ happy with our⁶ good condition^{a,7}, and he shall clean⁸ and take⁹ away from us the evil stains and spots^b of impurity, and when our minds know that we shall be^c good to ourselves¹⁰, as the mirror of our¹¹ Scriptures shows us, then we know that we shall be pleasing to the Lord; and¹² he is happy with us, as the bridegroom is happy¹³ with the bride, as she is¹⁴ in no way at all imperfect^d.

Moreover, they who shall be¹⁵ the bridal mediators, they tell the bride about the greatness of the bridegroom, and¹⁶ about his reputation^e and about his nobleness and¹⁷ power. In like manner also they praise¹⁸ the bride before the bridegroom, and they tell him about the beautiful disposition of the virgin^f whom they betrothed^g to him¹⁹, and about her chastity, and about²⁰ her good condition^h. And when the bride²¹ goes (and) is united with the bridegroom and²² he is happy with her, afterwards she possesses his property, and she becomes partaker ofⁱ his glory. Moreover they who shall be the bridal mediators are seated²³ in the wedding chamber^j, and they are happy with the bride²⁴ and with the bridegroom, when the crown of glory is placed on their heads^k, and they shall be²⁵ happy at the wedding²⁶. For while the bride was afar off from the bridegroom, they taught her the desires of the bridegroom, when she saw the bridegroom²⁷, she was happy

a. lit. order b. or: blemishes c. i.e. seem d. lit. in need e. lit. name f. or: maiden g. or: spoke of h. lit. order i. or: partner to j. lit. curtain k. i.e. they are married

1.+since 2.eyes 3.when they are 4.om 5.we are 6.in 7.works 8. cleans 9.takes 10.(we) ourselves are good 11.Holy 12,13.om 14. by having found us 15.om 16.om 17.noble 18.speak about 19.the beauty of the bride, which they saw in her, they praise 20.om 21.she 22.om 23.+ with him 24.at the wedding 25.are 26.+ feast 27.+ and

with him, and¹ the words of the mediator were indeed confirmed; and from the bridegroom there appears² the honor of praises³ for them. In like manner also, the Apostles became for us the bridal mediators and approachers, and they told us about the greatness and⁴ the honor of the praises of our Lord; and they offered to him the good words, and with their prayers they offered⁵ reconciliation and our supplications⁶ before the Most High, and they showed us all the desires^a of our Lord; if we learn chastity and⁷ modesty and⁸ holiness and all the desires of the bridegroom, when we go (and) are joined to him he is happy with us, and from him there appears the honor of praises for the Apostles, for they instructed us and taught us the things⁹ of the bridegroom, and presented¹⁰ offerings of joy¹¹ for us, and they were honored on account of¹² us. For¹³ Paul himself bears witness and says, "What recompense shall there be for us, or joy, or crown of glory, unless you (are) before our Lord Jesus Christ at his coming?" (I Thess 2:19)

For¹⁴ concerning all this the law itself bears witness, for it is written in the Book of Genesis at the time when they betrothed Rebecca to Isaac; Abraham called the eldest^b of his servants, and¹⁵ he himself was¹⁶ his steward^c, and he says to him "Bring (and) put your hand¹⁷ under my thigh, and swear to me¹⁸ by the Lord God whose are the heavens and the earth, that you shall not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites¹⁹, among whom I have settled at present, but go to my country and to my heritage, and there you shall take a wife

a. lit. wills b. or: elder c. or: manager

1.om 2.shall appear 3,4.om 5.+us for 6.+they offered 7,8.om
9.the will 10.+joyful 11.om 12.because they reported for 13.om
14.And 15.who 16.is 17.your hand and put (it) 18,19.om

to my son Isaac."(Gen 24:2b-4) The peace of God had¹ dwelt in the land of the Canaanites and the inhabitants of the land were² wicked and unjust; therefore Abraham took the oath with the eldest^a of his servants, and he says "Take not a wife for my son from this land."(Allusion to Gen 24:3b) However because Isaac³ blessed God⁴, because they⁵ shall be the lord of that land, Abraham commanded that he shall not take a wife for Isaac from the wicked men, for⁶ the evil woman and her children would inherit the good land; but that one who shall be worthy, she shall come from the distant land, and from the impure land, for she shall be the wife for the son who was born according to the promise^b, and he shall become king over the good land. In like manner the peace of the Lord⁷ God had dwelt in the House⁸ of Israel, but^c they were not worthy to be united and joined to Christ because of their wickedness. However the Word of our Lord was sent by means of his Apostles that they might persuade and bring the people, that those, who are from the heathens from the impure^d land and are⁹ in the likeness of a wife, might come (and)¹⁰ be joined to Christ, who has been born according to the promise and he shall be king over the inheritance of life.

The eldest of his servants¹¹ says to his master¹², "Master, if the woman shall not want to come¹³ with me, do I indeed return your son?"(Gen 24:5) Abraham says to his servant, "If the woman does not wish to follow you, you shall be innocent^e from this oath, but only you shall not bring my son thither."(Gen 24:8) For if the eldest of the servants shall not go to persuade the

a. or: elder b. lit. good news c. lit. and d. or: unclean e. lit. expiated

1.has 2.are 3.God 4.Isaac 5.he 6.lest 7.om 8.+ of the God 9.om 10.having come, might 11.servant 12.Abraham 13.read:'follow'B

woman from the distant land, he will be bound to severe punishment by his master. But if he shall go, and the woman shall not want (to come)¹, the woman shall indeed become forsaken from the inheritance to which she was called, and the servant is freed from severe punishment. In like manner also our people are² from the heathens, for these were called to go to inherit the inheritance which shall never have been seen by them; if we are persuaded to follow our mediator Apostles, we shall approach and shall be joined to the children of promise and³ to the Blessed Bridegroom, and we shall inherit the Kingdom which will have never been seen by us; and our persuasive Apostles receive praise and honor. But if they indeed would have been afraid and would not go to preach and to call us, they would be bound to severe punishment; as also the Apostle says, "Woe is unto me, if I shall not preach the Gospel."(I Cor 9:16c) But if they shall come to us and we will not go, they are freed from severe punishment, and we become forsaken^a and unprovided^b from the inheritance to⁴ which we were called, and Christ comes not (nor) is joined to us or dwells with us, as also the command the servant received from Abraham, says, "You shall not return my son thither."(Gen 24:8b)

While the servant was going on the road, he supplicated God and prayed that with love and willingly^c he might know the woman for whom he had come, as previously^d was promised seriously to be before him, and to diligently give an answer, for in this manner he spoke, "O Lord God of my master Abraham, if you would make prosperous my journey before me today, let it happen to me

a. lit. impoverished b. lit. needy c. or: voluntarily
d. lit. before the time

1.come 2.on 3.on 4.from

(that) when I shall see¹ a virgin^a on this well and shall say to her, 'Give to me a little water to drink,' and she shall say to me, 'Drink, and give to your camels so that they might drink²! --let this³ be the woman who shall be prepared by the Lord God for his⁴ servant Isaac."(Gen 24:12ff--paraphrase) In like manner also, as we were elected^b before coming^c into the world, (as) they who listened to the Apostles with love and willingly⁵, with joy and consistence, when we stand before our Gospel writers, at that time we are presented to the glorified Bridegroom.

Even as⁶ the eldest of the servants came, he found there a gentle, discreet maiden, and the water pot (was) on her shoulder, and he said^d to her, "Give to me⁷ water from that place to drink⁸." And she quickly hastened (and) lowered the pitcher, bent down her arms and said^e, "You also drink and your camels." And as he drank and gave to the camels, he said^f to her, "Whose daughter are you," and⁹ she said^g to him, "I am the daughter of Bethuel the son of Nahor, who was born to him of Milcah¹⁰." He said^h to her, "Is there in your house a place for us¹¹ for lodging?" And she saidⁱ to him, "There is plenty food for the animals at our house, and ample place for lodging." And the servant took bracelets, (and)¹² put (them) on the arms of the girl, and earrings on her ears; there on the water fountain. In like manner also at the fountain of baptism we are betrothed, with the Apostles for our bridal mediators, and by baptism we receive the ornament of good works in the likeness of gold¹³ and precious gems. And

a. or: maiden b. or: chosen c. lit. being d. lit. says e. lit. says f. lit. says g. lit. says h. lit. says i. lit. says

1.have seen 2.to drink 3.that 4.the 5.+ and 6.+ bridal men 7.+ of the 8,9.om 10.+ And 11.om 12.and 13.+ and silver

this is clear to us that the eldest of the servants who was the steward^a for Abraham, came to Bethuel the father of Rebecca and to Laban her brother, not^b to be fed and that he might receive him, but that he might take the girl and carry (her) to the good inheritance. However it was necessary to the affairs and was proper first¹ to receive him and his animals at the house there in which the bride was brought up; and then having taken her away, she is carried to the great and honorable inheritance. In like manner also in the time when our Lord sent the twelve Apostles in order to preach^c to every man eternal life, and to call the people from the world to heaven²; even he, gave the command to them³.

The more so our Lord says, "He who wants to be my disciple, unless he is separated from all his possessions, he can not be my disciple"; (Lk 14:33) however that⁴ also he taught (them) by the first prophets, that they shall have^d disciples. And they learned⁵ their ways and the modesty of their wisdom and their thoughts about poverty and the monastic life^e, which was in^f their teacher's⁶ worship of God^f. When⁷ the thoughts and example of our Savior were preached to⁸ them and he came and accomplished^g

a. or: manager b. or: not only c. lit. preach the Gospel
d. lit. there shall be for them e. or: solitude f. or: religious devotion g. or: fulfilled

1.om 2.+ he says, "whatever they put before you eat, for the laborer is worthy of his food"(I Cor 10:27b + Mt 10:10b); and he taught the apostles to feed the animals as well as their bodies; not that by feeding they are converted to them, but that they might lead them from earth to heaven to the marriage. Nevertheless it is very necessary according to the writing of Paul, "Who would pasture sheep and would not drink from the milk, or would plant a vineyard and would not taste of the fruit? which also the law expressed with the proverb, 'You shall not bind the mouth of the ox which treads the threshing-floor': for not that the animal, but for us it was written, who for the spiritual we confirm among you grace."(I Cor 9:7b-11) Now thus according to the parables and prophecies (i.e. the writings of the prophets) of the Scriptures our Lord was likened to a bridegroom and the people of his Church to the bride. 3.om 4.this 5.shall learn 6.the 7.For 8.by

their thoughts and ways which were on account of him, and¹ their words which were on account of him² were verified and sealed to their hearers³. Even our Savior himself taught nothing⁴ from his mind, but he taught according to the will of his Father, as also he says, "The Son speaks not⁵ his own will, but whatever he sees and hears from his⁶ Father, that he speaks." (Allusion to Jn 8:28)^a For this reason: lest anyone might think that our Lord spoke anything from himself. For⁷ the example and thoughts, which were on account of him, and the figures of the forms of his works, through which also⁸ the Prophets worked everything which was on account of him⁹, he came¹⁰, accomplished and¹¹ sealed them to his hearers.

Now let us fear his powerful and severe Father, as also the Scriptures say¹², "It is a great fear to fall into the hands of the living God," (Heb 10:31) for he himself works through his Son all that he wills. Therefore as our Savior himself and his Prophets and Apostles were separated from the world through their¹³ worship of God and their¹⁴ wisdom and their spiritual ways, and through their habits^b, and through their eating and drinking, and through their glorified words¹⁵, in like manner also let us be imitators of our Teacher and of our partners, his first disciples; for¹⁶ our souls shall be separated from the world through the worship of God and through wisdom, and through habits in the world, and through eating and drinking¹⁷ and through spiritual conduct; and do not be confused between the words and worldly talk; for if through our conduct and habits and eating and

a. See also Jn 5:19,30; 6:38; 14:10 b. or: habitations

1.+ thus 2,3.om 4.not 5.+ according to 6.om 7.But 8,9.om 10.+ and having 11,12.om 13.the 14.om 15.conduct 16.according to whom 17.om

drinking and our words we are not separated and we are not divided from worldly men, ¹if then it will be thus, then to the winds and to the stones our Lord came (and) spoke the glorious commandments² from his Father, and he was not sent to us personally, or perhaps the throne of his greatness (is) terrible (and)³ violent, when his Father directs according to his will, he judges the winds and the stones, and ⁴he does not judge us personally.

Let us come then and do⁵ that which the⁶ Savior recommended to us of the will of his Father, for⁷ God is a burning⁸ fire, as also the Scriptures say. If anyone applies to himself the name of discipleship, and he is not worthy of it, he shall be regarded with Gehazi, the disciple of Elisha who appropriated^a the name, and he did not in effect fulfill (it). For he abandoned the heavenly^b possessions and he desired⁹ worldly possessions¹⁰, therefore he was rejected and he took^c on leprosy. And moreover he shall be regarded with Judas, who was one in the number of the twelve ¹¹Apostles of our Savior; since he desired of the possessions of the world, he also was rejected and ¹²his name was erased from the list of life.

Now let us ¹³be afraid of this world and its goods, so that we ¹⁴also shall not be rejected ¹⁵and fallen from the place^d in which we stand, as also they in fact were rejected. For ¹⁶to oppose and resist against the discipleship, this is envy and greed, and all desires of the world. ¹⁷And these in fact subverted^e the wise and the strong giants, and it removes many from

a. lit. was joined with b. or: divine c. lit. put
d. or: rank e. or: overthrew

1.thus 2.+ which (are) 3.and 4.not us 5.say 6.our 7.+ our 8.com-
bustive 9.loved the 10.om 11.disciples of our Lord 12.he 13.flee
from 14.never shall 15.om 16.om 17.they

the kingdoms in that day; for they are the weapon of the enemy¹, for² through them he fights^a with us, therefore our Lord stripped (and) removed³ his weapon and delivered^b us, for he said to us⁴, "He who will be⁵ my servant^c, let him follow me." (Jn 12:26a)

Therefore we follow him, and we are imitators of his conduct, and we put it on as a weapon^d; for our Savior⁶ knows the cunning^e of the hypocrisy⁷ of Satan, for he agitates and disturbs the men who believe, so that he fraudulently deceives⁸ some through possessions and goods, and through many other things, so that this might subvert him⁹; and sometimes he sees someone that is clothed with armor, (and) he makes war with him¹⁰ and¹¹ with the thoughts of the Scriptures¹², that he might break¹³ (his) vow and subvert him¹⁴; and it is because one from the lists of¹⁵ teachings deposes him. Therefore our Lord pitied^f us when he said that we should keep his commandments; and the grace of his mercy shall come (and) reach us, to deliver us from evil; for when (we) keep his commandments we escape from Satan who makes war with us in diverse ways; and the Holy Spirit hovers over us, as also over the Prophets¹⁶.

Now let us liken to our Master^g and the Prophets and the Apostles whom we were founded upon, they who wore the armor of their Lord and overcame the enemy¹⁷; moreover the blessed Paul says, "I wish, brethren, that you would be imitators of me"; (Gal 4:12) Wherefore, he says, "I desired not gold and¹⁸ silver, nor fine^h clothes, but I loved to labor with my hands and to feed

a. lit. makes war b. lit. gave c. or: minister d. or: armor e. or: deceit f. or: pardoned g. or: Teacher h. lit. delicate

1.devil 2.and 3.om 4.om 5.is 6.Lord 7.hypocrisy of the cunning 8.besets 9.read:'them'B 10.them 11.om 12.+having fought 13.he breaks 14.subverts them 15.+heretical 16.om 17.devil 18.or

and to give also to the weak in need¹;"(Acts 20:33-35a) moreover he² showed that by those ways we should walk. And moreover as the³ Apostles, whatever there was for them⁴, they brought that into (their) midst, and no one among them was poor, for all persons are equal with their home and love⁵. But if we do not listen to Paul and we do not obey our Savior, we do not become imitators of the Prophets and the Apostles⁶. Then⁷ let us not despise^a the words of Holy Scripture because of our weakness, for the Word of⁸ God is yea, yea and nay, nay; as also Paul says, "The Word of God is living^b, and it is sharper than every two edged sword, cutting through (and) reaching⁹ to the separation of spirit and body, to the joints and shanks; and he is the judge^c of the thoughts and intentions¹⁰ of the¹¹ heart; and there is no created thing which is hidden¹² from him, but everything is manifest before him, for we are standing naked^d before his face¹³, to whom¹⁴ each one of us is to give account."(Heb 4:12,13) This example of the discipleship of which our Lord spoke, he spoke for the sake of perfection^e, for he who wants¹⁵ to be perfected^f should be¹⁶ like¹⁷ this¹⁸.

The more so¹⁹, Paul says, "As to babes in Christ I fed you milk, and I did not give you²⁰ solid food, because at this time you are yet carnal^g; for you were not able to receive (it) while you are carnal";(I Cor 3:1c-3a) and moreover²¹ he

a. lit. put under foot b. or: alive, sprightly c. or: discerner d. or: open e. or: maturity f. or: matured g. lit. with the flesh

1.and needy," behold 2.+ also 3.+ first 4.they had 5.+ Thus we ought to have equality with our possessions to the poor and to the needy brethren 6.we inherit perdition 7.Nevertheless 8.+ our 9.del: om B 10.om 11.all 12.is able to hide 13.him 14.om 15.read: 'shall want'B 16.remain 17.+ all 18.+ to renounce all (things) and with the cross to follow him, according to the absolute purpose of the desire for perfecting (one's) condition 19.Moreover that which 20.not 21.om

says¹, "The solid food is for the perfected, ²for those whose senses are trained, to distinguish evil and good." (Heb 5:14) ³And in this manner, this which he says (is) true, "As to babes in Christ I fed you milk," (I Cor 3:1c-2a) for as a babe at first sucks milk, and with that it is brought up and little by little it grows stronger on the nourishment of the tastes of meat^a, and it begins to distinguish the good and the evil ⁴and the sweet from the bitter⁴ and then it advances to eat meat with bread^b and everything as a man, and he forgets ⁵his childhood (and) the milk which was⁶ sucked in his infancy for the strength of his force, and⁷ because ⁸with meats he was perfected to the measure of his⁹ being which God confirmed in him, in like manner also we in the likeness of the milk study the first books, and with them we are brought up, and little by little our faith ¹⁰and worship of our Lord grows stronger in us, and then we begin to understand¹¹, to distinguish the good and the evil and the sweet from the bitter¹². When our faith¹³ becomes confirmed in ¹⁴its intensity, and then with our involuntary wills our minds drive^c us¹⁴ to the perfection of the truth of the Gospels, for they themselves are the solid foods, as also¹⁵ the Apostle says, ¹⁶"The solid food is for the perfected." (Heb 5:14a) For this reason moreover¹⁷ the Apostle said¹⁸, "As to babes in Christ I fed you milk." (I Cor 3:1c-2a) Though at first as milk we drank the instruction of the teaching, when we are perfected^d and are confirmed in it, in that time we indeed approach to the commandments of the Gospels, and¹⁹

a. or: food b. or: the food of bread c. lit. throw
d. or: matured

1.and 2.del: om B 3,4,5.om 6.he 7,8,9,10.om 11.+ and 12.+ Moreover
13.minds 14.the worship of our Lord and his wisdom, then in his
condescension our minds take us in wisdom 15.om 16.and 17.om
18.+ that 19.for

they themselves are the perfection of the stature of the perfected and solid food¹.

The more so moreover², says our Lord, "Endeavor to enter at the narrow door." (Lk 13:24_a) And we see this same thing that the door of the Kingdom shall be³ in this manner⁴. He who indeed⁵ desires to enlist and write himself on the list of the number⁶ of the soldiers here on earth, first puts this on his mind; to leave his house and his kindred, in order for him⁷ to go away to other regions and for him⁸ to battle^a to death⁹. As a soldier¹⁰, he first learns (how) to cleanse and polish his armor, and learns the things of war when he shall be specifically alone; before the time of war shall have arrived^{b,11}, he joins^c with the armed warriors; and he sees nothing else there, but the brightness of the armor, and the glitter of the sword, and the bravery of the horsemen, and the whizzing^d of the bows; and he hears¹² nothing else there, but the sound of the harp being struck, and the ringing of the trumpets^{e,13}, and the urging of the flute, the terror of the sword and the encouragement of the trumpets¹⁴. Some^f bleed^g; and some when they hear the sound of the terrible clamor, having fallen they are indeed exhausted from their¹⁵ fright; and some having been encouraged grow stronger, and they take courage from them and their fellow-comrades; and some raise their eyes and see that the sword (is) in front of them and behind them, and say in their minds, "If we are indeed weakened in this war,

a. lit. undertake war b. text is corrupt here, see Codex B
c. lit. falls among d. or: humming e. or: horns f. lit. pass forward blood g. 'some' is singular in Armenian

1,2.om 3.was 4.+ For 5,6.om 7.also 8.om 9.+ And 10.the rank of soldiers 11.add:'every day he takes care of his things; and when the day of battle comes (and) arrives'B 12.they hear 13.trumpet 14.the beat of the drum, the alarming encouragement of the songs 15.om

before us the sword will kill¹ us, and if we shall turn back², they who shall be ours will beat (us) with rods, but I will die like a man," and they raise their eyes to heaven and³ call to God with prayers, and they give themselves to the battle like men. This is what our Savior-Redeemer⁴ said, he says⁵, "He who joins me, joins with fire, and he⁶ who is⁷ far from me⁸ is⁹ far from life." (Agrathon--see Origen's Commentary on Jeremiah 20:3, and Didymus of Alexandria on Ps 88:8; John Rylands Library Bulletin #8, 1924, p.22) In like manner also, we who desired the heavenly door of the kingdom and shall be written¹⁰ in the lists of life with the soldiers, with the Prophets, with the Apostles, at first we shall¹¹ learn the things of war; the commandments and the laws of our Lord, and with them we instruct ourselves every day, and we are cleansed¹² as the armor, and we are confirmed in our hearts, and then we wear them as armor¹³, thenceforth we are brave and powerful to oppose¹⁴ in war since we shall have been clothed with them¹⁵.

But if we are not clothed with this¹⁶ armor, when there is¹⁷ war or persecution¹⁸, or any other adversity shall rise¹⁹ against^a us--for our war is daily and²⁰ we should²¹ have the²² armor of faith--and²³ when Satan approaches to any one of us²⁴ in order to make war²⁵ against him²⁶, some deny^b in fear, and²⁷ have not the armor of faith; and²⁸ some hear the sound of the trumpet, for it urges, and having been encouraged they grow stronger in order to oppose; and some are asleep and are not

a. lit. over b. or: disavow

1.swords kill 2.our backs 3.(and) 4.Lord 5.om 6.they 7.shall be 8.om 9.are 10.numbered 11.om 12.wear 13.+ and 14.om 15.after we have been instructed of them, with the knowledge of soldiership 16.om 17.shall be 18,19.om 20.+if 21.+not 22.this 23,24.om 25.makes war 26.us 27.for 28.om

watchful, and some have vows to God and are not firm to it, for they consider strange, vain ministers¹ of God. And all these persons are written on the lists^a of the number of the soldiers at the call of the Gospels¹ and they were overcome^b by Satan². In like manner also Paul spoke³, he says, "For us the battle is not with flesh^c and blood, but with principalities⁴, and with the world⁵ rulers of this darkness, who (are) under heaven, and with these spirits of perversion⁶." (Eph 6:12)

And as the soldier who is⁷ enlisted, from (his) smallness he attains to greatness⁸ of dignity because of his⁹ battles^e and his services^f of bravery, and because of his disposition, for with devotion¹⁰ he stands before the king¹¹, and he¹² receives from him¹³ very great gifts¹⁴: praises and honors and greatness¹⁵, and he indeed is raised in his¹⁶ dignity^g, and he stands at the royal door¹⁷, and having fed delicately he becomes delicate^h in the house of greatness¹⁸; in like manner also, we are called inⁱ littleness and we attain¹⁹ to greatness because of our war-services, and our war-braveries²⁰ and our devotion²¹, and we stand before the Heavenly King and receive from him very great gifts²²; praises and honor and greatness, and we indeed are raised in dignity with the Prophets and Apostles, and we become great and rise, and we stand before the Heavenly King²³, and having fed delicately we become delicate in the heavenly²⁴ house of greatness²⁵.

And moreover the more so our Lord says, he says, "The

a. or: number b. or: conquered c. lit. body d. lit. in the heavens e. lit. wars f. lit. labor g. or: rank h. lit. soft (or: nice) i. lit. with

1.worship 2,3.om 4.add:'and with powers'B 5.om 6.read:'with these spirits of wickedness which are under heaven'B 7.(is) 8.om 9.the 10.having excelled 11.+ thenceforth, having become proud with valor, 12.by which he also 13.om 14.+ and 15.honor 16,17.om 18.at the royal door 19.are confirmed 20.war bravery 21,22,23.om 24.royal 25.om

Kingdom of Heaven is likened to a merchant man who searches¹ for an excellent pearl²; and³ he found an excellent and costly⁴ pearl; he went (and) sold his everything, and he bought it."(Mt 13:45,46) And moreover he spoke this to⁵ the complete discipleship; for he himself is the pearl and we (are) the merchants who found him. And as the excellent pearl that makes the heart joyful and lifts up the mind and spirit and body⁶ of him who has it, and makes him becoming and handsome and (is)⁷ lifted up in his mind; in like manner also, if we possess the pearl of our Lord, that is, the commandments⁸, one becomes joyful and it rejoices his soul and spirit⁹, and his heart¹⁰ becomes joyful within¹¹, and having become handsome we are becoming in ourselves¹² through our pearl¹³ which is¹⁴ within us. And as they do not put the excellent and costly pearl carelessly (and) vainly into the treasury of the kingdom, but having bound (and) wrapped (it) up with many seals, they put it¹⁵ in keeping with a large guard^a; in like manner also, our pearl having wrapped up, bound and sealed¹⁶ (it) with various seals, it has been put¹⁷ in our hearts in keeping with great precaution; and the worship of God our Lord remains (and) is kept in the¹⁸ heart and the soul and the spirit.

And moreover the more so our Lord says, "The Kingdom of Heaven is likened to a man who found a treasure in a field; and from his joy he went (and) sold¹⁹, and bought it."(Mt 13:44-condensed paraphrase) And moreover he spoke this for the complete discipleship, for he himself is the treasure which his Father arranged²⁰ for us. But as when we find²¹ treasure, it was not

a. or: great precaution

1.read:'was searching'B 2.read:'pearls'B 3.om 4.costly and excellent 5.for 6.om 7.is 8,9.om 10.our souls 11,12.om 13.pearls 14.shall be 15,16,17.om 18.our 19.add:'his everything'B 20.read:'treasured up'B 21.he finds

only treasured up at the time in which he found it, but in fact it was treasured up in ancient times, and according to the will of God he found¹ that which he found. Therefore² the treasure is our Savior and not what even now we have found, as the Marcionites say, but he had been treasured up (and) placed by his Father in ancient times, and he did not reveal (it)³ to those nations which were hoping and were waiting for him, but he revealed it⁴ to us to our nation here; therefore, he was compared to the treasure and the pearl⁵ and we to its finder, according to the will of our Creator⁶. And as concerning treasure, he has not only one⁷ treasure or riches, but he has many treasures and riches⁸; when he discovers that which he finds, he indeed is astonished and indeed hastens himself, and there is mixed up with the joy in his heart, fear and dread, and his eyes indeed carefully⁹ look about to this side and that side, and he lifts up his eyes to the heavens; and bread nor water is necessary for him from the anxiety^a and labors and sleeplessness of his joys¹⁰, for his¹¹ discoveries which he found are¹² greater than himself. In like manner also our Savior who revealed to us his Father¹³, disclosed with his mouth the¹⁴ treasures of joys, and¹⁵ he produced from him not only one riches and treasure but many riches and treasures. And when having been settled we will¹⁶ carry with our minds¹⁷ the riches and treasures of his Father, our hearts are indeed astonished by the pleasure of his joys¹⁸, for there is

a. or: concern

1.om 2.And now 3.it 4.it was revealed 5.+ now he who finds the treasure moves his eyes from one side to the other, looks, rejoices and is surprised 6.+ we rejoice with it 7.it is not counted 8.until they discover it; and 9.om 10.because of the joy there is in his heart 11.the 12.is 13.+ and 14.his 15.om 16.om 17.the minds 18.and joy

mixed up with it¹ fear and dread because of the riches we found; and with labor and sleeplessness and anxieties, by day and by night, we are anxious about our treasure; and we do not feel hungry or thirsty, and our eyes are always lifted to the heavens.

Moreover, the more so our Lord said², he says³, "When anyone shall invite you to weddings or feasts, do not go (and) sit down at the highest place lest there should come (and) enter to the host a man more honorable than you, and that⁴ one who shall have invited both you and him, shall come and shall say, 'Arise, make a place for this one'; and then with shame you shall be presented to a lower place. However when they shall invite you⁵, go (and) sit down at a lower place; when he who has called you shall come (and) say, 'Friend, go higher up and sit,' then there shall be glory for you before all the guests; for everyone who exalts⁶ himself shall be humbled⁷, and he who humbles⁸ himself shall be exalted⁹." (Lk 14:8-11) And he spoke this word, because he looked (and) saw¹⁰ that they were seeking the first place. And in fact this same thing¹¹ is accomplished for the Church; for our Lord is the lord of the guests and we his guests who were invited to the¹² banquet; and thus this same thing itself is accomplished. But as the man when he¹³ invites the guests, at first he invites them with a word, and then afterwards they come (and) arrive at the¹⁴ banquet, in like manner also our Savior at first invited us with his Word and then afterwards we go to the banquet.

And¹⁵ our Lord beheld (and) saw that they were seeking the first place at the banquet: this¹⁶ is accomplished among^a us;

a. lit. upon

1.in us 2.says 3.om 4.the 5.you shall be invited 6.humbles
7.exalted 8.exalts 9.humbled 10,11.om 12.his 13.who 14.his
15.om 16.it

for today we hasten to be the chief leader, and we do not hasten to do the works worthy of the leadership. And today those who humble themselves in the world are despised in our eyes; as also¹ our Lord said, he says², "He who shall exalt³ himself, shall be humbled, and he who shall humble⁴ himself, shall be exalted." (Lk 14:11) Therefore in fact⁵ they sit down at the highest place, because they humbled themselves and kept the commands of their Lord⁶. Those whom our Savior beheld (and) saw, that they were pressing and seeking the first place at the banquet, they are those who hasten to advance themselves to stand at the head of the people. And they themselves chose this for themselves, and⁷ their intentions^a were not at all⁸ just, but the choice was for themselves. But this is the choice of God: when you shall keep and observe his commandments, and your works shall be clear among men; when you shall not want that anyone shall know your works which you do, except God; when⁹ your works themselves do not permit¹⁰ you to be concealed, as the good works of our Lord do¹¹ not permit him to be concealed; and (the same applies) to the Prophets and to the Apostles. Now such a person is fit for leadership; for before he¹² shall have become a leader¹³ his works were¹⁴ clear among men, and God (was)¹⁵ glorified in him.

When one becomes¹⁶ such a chief¹⁷ leader by his strength and good works, so that he awakens many and many men are cured by him, so that they repent^b and live, because the leader stands at the head of the people; and he¹⁸ is like the physician, for the physician cures the wounds¹⁹ with his medicines, and²⁰ with

a. lit. thoughts b. lit. turn to God

1.om 2.om 3.read:'exalts'B 4.read:'humbles'B 5.om 6.Moreover
7.even if 8.om 9.+ also 10.give 11.read:'did'B 12.they 13.leaders
14.are 15.is 16.shall become 17.om 18.who 19.who heals the wounded
20.in like manner also

the medicine¹ the living Word of God, he heals broken hearts and troubled souls. And as the physician who² sees the wounds and with his knowledge knows what medicine is necessary for it, in like manner also the learned physician of the Church, when he sees someone whose heart is broken³ and whose spirit is grieved, he knows what medicine is necessary for him³ in⁴ the Holy Scriptures⁴ in order to heal⁵ him with comfort to the sufferings of his soul. As⁶ Moses, who⁷ became a leader, and he led righteously; and (who became) a shepherd, and pastured well; and (who became) a physician, and healed the people of Jacob with health. Now such a leader⁸ is becoming⁸ to the leadership⁹.

Since our Savior said, he says¹⁰, "Pray and implore that your flight shall not be in the winter nor on the Sabbath,"(Mt 24:20) he spoke concerning the bitterness of the manifestations of the enemy, which is coming upon the earth. And heaven and earth and all creation keep the Sabbath, for the tribulation is coming, and¹¹ the terrible sound of the voices¹², and the horror and the terror upon the earth, and the hands¹³ of all men are disabled from the agitation of the terror¹⁴ of the voice. Therefore he says, "Pray, that your flight shall not be in the winter, nor on the Sabbath,"(Mt 24:20) for the winter and the Sabbath day came (and) reached upon him. And God caused Jerusalem to keep the Sabbath, and he abolished^a its sabbaths¹⁵ and its laws¹⁵, and the wicked justice¹⁶ of its inhabitants at the final end¹⁷ of the days¹⁷ of his crucifixion; and there was tribulation, and the terrible sound of the voice, and the dread and fear of it upon the earth,

a. lit. stopped

1.medicines 2.om 3.om 4.with 5.he heals 6.+ also 7.om 8.leadership 9,10,11.om 12.voice 13.hearts 14.terrible sound 15.om 16.injustice 17.om

and the hands of¹ the disciples were disabled from the terror of the fear², and the sun was darkened. Therefore he says, "Pray that you may be worthy to escape from all those³ things which are to be." (Lk 21:36ab) As also⁴ in his day when the Jews raised him on the cross, there was the terrible sound of the voice, the fear and dread and⁵ persecution and sorrow of the disciples for their Lord. In like manner also, if that day happens to us, the tribulation shall be upon us, and the terrible sound of the voice, and the dread and the fear, and agitation and persecutions, grief and sorrow for our Lord. And as to them⁶ in fact, the dawn of the morning was near to them for the good news of the joy of their Lord; in like manner also if that day happens to us^a, the dawn of the morning will be near to us for the good news and joy of our Lord; as also our Savior said, he says, "For the sake of the elect those days will be shortened." (Mt 24:22b)

And moreover the more so, he says, "There will be the groaning^b of men from the agitation^c (and)⁷ fear, and from the terrible sound of the voice as the sea that is agitated." (Lk 21:25-26a) Therefore our Savior cautioned us, for he pitied⁸ us. And⁹ as any man who might bury fire in his house upon the lower (floor) and he shall sleep on the upper (floor) of the house, it shall send forth much smoke¹⁰, and the smoke shall go up (and) reach to him by the holes in the floors and through the gaps in the ceiling and the house shall be filled with smoke, and the man shall awake with his¹¹ much fear and shall say in his mind, "Woe¹² to me and¹³ what have I suffered? Perhaps my fire which had been buried was kindled

a. lit. if we happen in that day b. or: heaving of sighs
c. or: perplexity

1.+ all 2.before the fear and the terror 3.the 4,5,6.om 7.and
8.cared for 9.om 10.fire into the house 11.om 12.+ is 13.om

again." In like manner also, he is aware of Satan on account of the fire, that has been buried in hell underground, that¹ was kindled in order to burn; therefore² he is furious and is enraged, in order to destroy (and) exterminate men, he together with his hosts.

Therefore our Lord commanded us and says, "If they shall say to you, behold Christ is here, or he is³ there, do not go out, lest you be led away"; (Lk 17:23) as the disciples (were)⁴ nowhere (around) on account of⁵ the Jews when they raised him on the cross, but when he rose from the dead, then they appeared and they escaped from their killers, and they saw him. Therefore before the rise of the Man of Wickedness, we must teach and admonish men (about) his ways, and his⁶ deceits which he has prepared to work upon the earth; for he makes himself an imitator of God with all the⁷ signs and miracles; for he⁸ sends him for the temptation^a of the world. Thus⁹ God¹⁰ gives to him authority, as also Daniel himself said, he says, "Over all gods and idols of worship he shall pride himself, and rise¹¹ with arrogance with false¹² signs and miracles and with temptations." (Dan 11:36ab) Even our Savior said, he says¹³, "If possible^b, he would lead astray¹⁴ many of the elect." (Mt 24:24b)

Therefore it is necessary for us to precaution and to preach to ignorant men, for they are ignorant of the knowledge of the Scriptures; lest suddenly he should arise somewhere, and shall deceive¹⁵ with the signs which he works; for¹⁶ he imitates

a. i.e. testing b. lit. if he could make the means

1.and 2.+ moreover the more so he says, "the groaning of men"
 3.om 4.read: 'appeared' B 5,6.om 7.add: 'false' B 8.read: 'God' B
 9.om 10.he 11.and he rises and prides himself 12,13.om 14.to
 destroy 15.om 16.and

Christ himself, lest they should follow him. And they are¹ required at our hands, unless we precautioned them; but we precautioned² them in this manner, that absolutely by no means should they believe anything in that sound of the³ terrible voice from the dreadful fear which is coming^a, and in the wonders which they hear, lest they should believe them⁴, but in these signs⁵ which are^b coming in the heavens should they believe. When they shall see the sun and the moon that they shall be darkened and the sign which is coming in the heavens, this itself is the cross of light which is spread in the heavens, in this only should they believe, and in nothing else: as our Lord said, he says "In those days after that tribulation, the sun shall be darkened and the moon shall not give its light, and the powers of heaven shall be shaken, and then the sign of the Son of Man shall appear in heaven, and all the tribes of the earth shall see it, and the Son of Man; for he shall come with the bright clouds."(Mt 24:29,30) And when we precaution them, it shall be fulfilled upon us⁶ that which Daniel spoke, he says⁷, "They who justify many shall shine as the stars of heaven."(Dan 12:3) Because they say to men⁸ the thing⁹ which amazes the minds of men, and his head reaches to the heavens, do not believe them, because he is a man like us. Daniel and the Prophets made clear concerning him, for in that time when he perceived the vision of the kings, he also named them: horns and beasts; moreover he also called those same, beast and horn. Therefore he is a man like us. Behold also Isaiah the Prophet says moreover, in the time when he was speaking

a. lit. is to be b. lit. is

1.it is 2.shall precaution 3,4.om 5.that sign 6.them, 7.om
8.men say 9.that

concerning the King of the Babylonians, he says, "You said in your heart, I shall ascend into heaven, and above the stars of God¹ I shall put my throne, and I shall dwell in the high mountain in the sides of the north; and I will ascend to the heights of the clouds, and in the likeness of the Most High I will be"; (Isa 14:13,14) as a man he was like us, nevertheless thus he was proud and was risen² and ascended in his heart, for God raised him in order to chastise the earth through him.

And moreover let us look to Moses, and to those who stood in front of^a him and made before him miracles and signs and wonders, terrible temptations and spectacles of fear³ which God gave for the obstinate. For he shall be glorious, through that which he had worked, and his name shall be proclaimed in all places; as also⁴ he said, he says⁵, "For this reason I showed⁶ you in front of me, so that I might tell you^b my power⁷ and my glory below all the heavens."(Ex 9:16---Paraphrase) And though they are men as we, nevertheless in this manner the Scriptures make manifest⁸ concerning them: that they ascended, were proud and were presumptuous, with their great reign, power⁹ and tyranny over all creatures, and (concerning) the minister¹⁰ who is indeed called into the earth; and some (are) with power and signs and wondrous spectacles and with terrible signs¹¹. In like manner also the Man of Sin¹² who is to come at the end of the world, he is a man like us, nevertheless powers and signs and temptations and wondrous spectacles are to come through him^c; as also the Lord himself said, and not as many¹³ men say in¹⁴ their understanding;

a. or: opposed b. or: in you c. lit. by his hand

1.om 2.om 3.wondrous deliverances and spectacles of terrible fear
 4.+ in fact 5.om 6.read:'set'B 7.my power might be told by you
 8.told 9.reign of power 10.ministers 11,12,13.om 14.from

they say¹ his head reaches to the clouds and he makes very great signs. And if they² look to the signs of very great power, they say³, they will see in those things, which were contrary to Moses, that in fact they made signs and wonders and terrible spectacles before him.

Moreover because of^a this our opposition they worked all this; and that one who is coming, comes because of this opposition; and very great signs are coming by him for the temptation of the world, and because of the abundant iniquity which is in the earth, he is sent with temptations, so that the world may be tried by him, as also Daniel the true Prophet says. And perhaps someone might say that what Daniel said was⁴ fulfilled by the Maccabeans and his mind is taken away with this. However⁵ it should be known that in this manner only⁶, whatever God created, he created two by two, one over against the other; he created darkness over against light, and death against life, and evil against good. Now everything which has been created by him is⁷ like this: they stand one over against the other according to his glorious decree. In like manner also, the people of the Israelites⁸ were our⁹ examples¹⁰; our behavior and our religion were made through them, and there was variation between people, and between altars, and between the Church and Jerusalem, and between laws; as also the Apostle says¹¹. "As there was change in his priesthood, thus also it was necessary for the law to be changed"; (Heb 7:12) although there is one Law, nevertheless the fulfillment of the law is Christ. Therefore as in the sons of Israel our¹² laws and our¹³ behavior and the ways¹⁴ of our worship

a. lit. by

1.+ that 2.+ shall 3.om 4.is 5.om 6.he knows 7.om 8.Israel 9.the
10.+ and 11.in agreement with which the Apostle also writes 12.om
13.om 14.way

were made through them¹ previously, and we came (and) reached, and it was made (and) was accomplished with us everything which the Holy Spirit showed on our behalf through them as with signs.

In like manner also the four kings of the house of Alexander, when they² arose and subdued all the land, and ruled over it, they are the example of the four kings who are to come at the end of time; they make clear that they invade and subdue, and devour all the land, and rule over it. And as Antiochus arose after them with a brazen-face and with tyrannical power, and he arose (and)³ ascended with arrogance⁴, agitation and⁵ tyranny over everything which is⁶ indeed called gods and religion in the land of the Jerusalemites⁷, in like manner also (shall be) that one who is to arise at the end of the four kings who are to arise⁸, at the final end of the world; for⁹ he is indeed proud and rises over everything which is indeed¹⁰ called gods and¹¹ religion in the land¹².

But¹³ when the four kings shall arise according to the likeness of the previous ones, then are¹⁴ fulfilled, the sign^a of¹⁵ the image which concerning them was made by them; for they showed¹⁶ concerning them before the time, as also we (were shown) by the Israelites. And in this manner we expect¹⁷ that the desolations (will) be made in the days of the four kings; as also it says in the Gospels Mark, he says, "When you shall see the abomination of desolation which shall stand in the place where it is not¹⁸ proper, he who reads shall understand." (Mk 13:14ab) And

a. lit. indication

1.om 2.who 3.and 4.and became arrogant 5.with 6.was 7.Jerusalem
8.be 9,10.om 11.or 12.as also the Scriptures say 13.Now 14.read:
'is'B 15.(and) 16.it was shown 17.it appears 18.shall not be

what is the interpretation of the abomination which it speaks (of), except the shaking and trembling, and extirpation¹ and dissolution; for the sons of men are extirpated and are undone and are shaken and wander² from place to place, after they have dwelt in the desolation in which they indeed are made; and the hands of men shall despair (of) what shall happen over all³ the land; as also Mark has written in the four-part Gospels; and⁴ many wise (men) bring these⁵ words over Jerusalem and the Gentiles, for they say the renowned abomination⁶, (was) at the time when they besieged it, and it was desolated⁷. But since our Lord pitied⁸ us, he made clear to us⁹ about Jerusalem, and he showed us also what is coming^a at the end; and when¹⁰ he explained about Jerusalem, he spoke in this manner to them, "When you shall see (that) Jerusalem (is) indeed surrounded with armies, then know that her desolation has arrived."(Lk 21:20) And they¹¹ indeed surrounded Jerusalem¹², with armies and it was desolated. And moreover Matthew speaks about this, "When you shall see the abomination of the desolation^b which shall stand in the Holy place in Jerusalem; it was proclaimed by Daniel the Prophet; he who reads shall understand."(Mt 24:15--Paraphrase) Therefore we know that Jerusalem was desolated, and all the things that the Prophets spoke concerning it¹³ were fulfilled.

Now it is built by the Man of Sin, otherwise how is the deception of the one who comes and deceives proved? Behold the

a. lit. to be b. or: destruction (lit. corruption)

1.desolation 2.are shaken and wander and are undone 3,4.om
5.the 6.he says, the abomination is called 7.pillaged; and more-
over this which Matthew* says over Jerusalem, "when you shall
see Jerusalem (that it is) indeed surrounded, then know her
desolation(Lk 21:20--Paraphrase) 8.cared for 9.om 10.for after
11.it came to pass that it was 12.om 13.them

* Marginal reading: 'Luke'

Apostle says, he said in his precaution concerning the last times, he says¹, "Let no one deceive you, and by no means," if they say² (that) behold the day of the Lord (has)³ arrived, for (he shall not come) "unless the rebellion shall come first and the Man of Sin shall be revealed, the son of perdition, the adversary; he⁴ becomes arrogant over everything what is called god or religion. For he comes (and) enters into the temple of God to sit⁵ and to make himself appear that he shall be God."(II Thess 2:3,4) And in what temple does he sit? Behold (is) it not in Jerusalem because of his deception⁶? "Behold I am⁷ Christ, that one who the Prophets spoke concerning me⁸." And what more shall he say, for he shall sit⁹ in their temple, for¹⁰ he makes himself a god to them¹¹. This we know, that this one is in this manner because he makes¹² himself a god, and sits according to the likeness¹³. Moreover in fact the Apostle made clear his deception now and what is coming^a, in that he says, "The mystery of the iniquity even already increases, even until the time that the prince shall be taken from the midst, and then the Evil One, the son of perdition shall be revealed."(II Thess 2:7,8a) Therefore by the indication of the words we know; for in regard to the Weeks, Daniel says, they repair and¹⁴ build for Jerusalem the public places and the streets at the end time; and sixty and two weeks after Christ shall have died¹⁵, the Holy City with destruction shall be taken away, along with the king who is coming^b, and its end (shall be) with the flood, even with the war of final destruction.(Allusion to Dan 9:25,26)

a. or: to be b. or: to come

1.om 2.om 3.has 4.read:'who'B 5.om 6.+ and he says 7.+ the 8.him 9.this he says when he sits 10.and 11.the Jews. And 12.in this manner is to make 13.to sit in the temple of God 14.read:'(and)'B 15.been killed

And moreover concerning this same thing, that is, what happens from this, which was done (and) accomplished, and what happens from this one who still remains to come^a, and what still remains to happen from that one¹, that is what Daniel spoke (of)², that at his second coming our Lord will flood him³. Moreover who is it, except that deceiver who is⁴ seated with assurance⁵ in it^b, for he makes him into a flood of fire of⁶ wrath; for in him judgment is coming^c. The more so Matthew said, "When you shall see the abomination of desolation, which shall stand in the Holy place," (Mt 24:15a--Paraphrase) because of the desolation, which spoils and desolates and⁷ arises by the Wicked One; the Spirit made clear and showed through⁸ Matthew, through the memory of his mind, from⁹ the mouth of his Lord, he says, "When you shall see that sign, then they who shall be in Judea, let them flee to the mountains." (Mt 24:15a,16) And who shall be Judea, except the universal Church which was called Judea, and (who) believed in it? Because in fact it is Judea, for it is from the people of Judah¹⁰, and Judea named itself, and they who (were) from it, were named Judea; and¹¹ he cautioned them.

When you shall see, he says, the abomination of the desolation and the destruction of Jerusalem, for it is to arise in the flood^d of fire and in the temptation of the world, and in the decree^e which is coming by the iniquity¹²; (when) he says, "Then you who shall be in Judea,"--he spoke (that) concerning his Church¹³--"flee," he says¹⁴, "into the mountains¹⁵." And if anyone shall say¹⁶ what ever the Gospels said¹⁷ concerning

a. lit. to be b. i.e. the temple c. lit. to be d. See Dan 9:26 e. lit. election

1.om 2.om 3.+ according to what Daniel spoke 4.shall be 5.read: 'falsely'B 6.with 7.om 8.to 9.and 10,11.om 12.read:'Evil One'B 13.del: om B 14.del: om B 15.add:'he spoke (that) concerning his Church'B 16.he says 17.read:'say'B

the end times, nevertheless¹ the Word upon Jerusalem has been fulfilled, in the time when the armies surrounded it and they were destroyed²; in that way³ which one understands, in that way⁴ he shall understand, for although all the Prophets prophesied concerning our Lord, nevertheless the signs were not like to each other, which they showed concerning him. Some made clear and showed concerning him⁵, that he has been born from a virgin; some showed about his⁶ crucifixion; and some, since he is coming with the clouds, showed concerning that⁷; and all other persons, in this manner made clear and showed about something. And he came, and⁸ everything whatever they said concerning him was done⁹, was accomplished and was¹⁰ verified by him. In like manner also, the words of our Lord which he spoke, the signs¹¹ have explained and separated¹², and they are not likened¹³ to one another¹⁴, concerning the end times which¹⁵ he showed to us; for the Holy Spirit made clear and¹⁶ showed at that time what was to happen then in various places at the final end¹⁷; for from men has¹⁸ been hidden the approach of the time of their sorrow; as also it has been spoken. And with mercy it is revealed to them who are worthy to preach it at that time, each in his place¹⁹; and²⁰ his²¹ glory²² shall be increased, as also the mouth of the Lord²³ bore witness²⁴.

Now the Spirit showed and made clear²⁵ through Mark according to the memory of the words of his Lord, that the desolations which are not proper are²⁶ to be made; and through Matthew he

1.om 2.read:'it was pillaged'B 3.But 4.according to this way 5.om 6.the 7,8.om 9.+ and 10.were 11.om 12.separated and explained 13.om 14.+ that which 15,16.om 17.what then at the final end is to happen in various places 18.have 19.in each place 20.om 21.the 22.+ of the Lord 23.same 24.+ when he said, "This Gospel of the Kingdom will be preached in all the world and then will come the end"(Mt 24:14) 25.made clear and showed 26.were

made clear the desolation and destruction¹ of Jerusalem, for it² is to arise in the deception³ of the flood^a of fire. Concerning this time which is to arise then^b, and concerning Jerusalem, he explained and made clear to us, also concerning those⁴ who believed in him⁵. "Then, when you shall see (that) Jerusalem (is) indeed⁶ surrounded with⁷ armies, know that her desolation has arrived." (Lk 21:20) And the armies indeed surrounded it and it was desolated, as also he said⁸. And that desolation and wrath and tribulation which came (and) arrived on it in its final days, is an example of the works of tribulation which are to be for us next, (and it) was worked and was shown through it⁹. Because he said to his believers, "Then when you shall see," he says¹⁰, "the sign of the terror¹¹ of the desolation of Jerusalem," concerning which he has spoken, "then," he says¹², "you who shall be in Judea¹³," who believed in me, that I myself am Judea, "flee to the mountains," (Mt 24:15a,16) before it shall have enclosed and encompassed you with sufferings. And moreover this same thing returns and is accomplished upon us; for the Word which has been written turns to both sides, as Israel indeed was turned to us; for we also should be ready and¹⁴ watchful, so that when we¹⁵ see the desolations which are desolated from the wrath¹⁶, that is¹⁷ raised up and is¹⁸ made in order for many armies to gather, which are^c brought together and¹⁹ go there; when you shall see this sign of terror²⁰, that great tribulation that approaches and comes upon us, let us flee to the mountains before we shall have fallen

a. See Dan 9:26 b. or: presently c. lit. is

1.om 2.the deception 3,4.om 5.For concerning the believers, he says, to those who were in that time, 6.om 7.+ many 8.om 9.was an example of Great Tribulation which in the final days is to be worked 10,11,12.om 13.+ that is, those 14.om 15.you shall 16.destruction 17.they 18.they 19.having gathered together 20.+ know

into (its) hands. For everything whatever happened (and)¹ was worked previously, is our example and work which was worked and was shown through them², whether it shall be³ good or evil, for by us all certainly shall be fulfilled; as also the Spirit and the examination of the Scripture shows and makes clear, as also it has been written⁴.

And as I believe, it seems to me that the desolations of Mesopotamia are made in order to draw near to the end of the world, as also it has been written in the Gospels in Mark; and after the desolations have been made, the report goes out to the world as with a sign after a short time. "Behold here," they say, "The Jews are gathered^a," and know that they are gathered to false beliefs⁵, and heretical authority. Woe shall be to that age, in which the four kings shall arise according to the likeness of the previous ones; for there remains hidden^b in it, the weeping and lamentation and persecutions and very great tribulations of⁶ bitterness; as for⁷ heaven and earth, they observe the Sabbath in that age. In that time in which the⁸ mind shall be⁹ to itself, let us not do the works of the world, but (let us) only pray and implore and supplicate, so that one shall be able to escape and to flee, and overcome. For at the final end of the four kings, all the kingdoms of the earth are troubled and disturbed by the war¹⁰ and the troops of the kings who shall¹¹ arise over all the earth according to the power of this air; as also it is written¹². As moreover our Lord also said¹³. "Behold here, you hear the sound¹⁴ of war and the rumor^c,¹⁵ of war; in that time watch that¹⁶

a. allusion to Jewish writings? b. lit. buried c. lit. sound

1. Now as we said, what 2,3,4. om 5. belief 6. tribulations and very great bitterness 7. also 8. his 9. is 10. read: 'wars' B 11. om 12. om 13. add: 'he says' B 14. sounds 15. om 16. and

you be not troubled."(Mt 24:6ab)

And then the Tempter shall arise after the wars and the troops, and there shall be for him a little time, and then he shall be proud, as¹ the Scriptures say; for he shall arise suddenly and destroy many. For firstly² is the arrival of the Tempter with the signs and miracles and powers³, with temptations and with wondrous and terrible spectacles, for he comes having taken⁴ the world captive in death⁵; "Behold here⁶, I am⁷ Christ," (he says) and all the Jews believe in him, because their hearts are set on their⁸ desolated lands⁹. "Behold here," they say, "Christ comes, and we are all gathered^a." And according to their desire he comes, and there he gathers them, as also the Apostle said, he says, "Therefore God sends¹⁰ to them false power, so that they shall believe in the falsehood¹¹ and shall be condemned by it¹²."(II Thess 2:11,12a) They believe in him¹³, and then there shall be great tribulation, grief and sorrow, fear and dread, and agitation and very great fright, and¹⁴ the sons of men shall be disheartened so that they shall groan from the great¹⁵ terrible fright¹⁶; many of them become exhausted from the sound of the voice and from the agitation from the fright, and from the coming¹⁷ tribulation, under all the heavens. And the fathers turn not to (their) sons, nor the sons to (their) mothers, for all the souls¹⁸ stand shuddered from their agitation¹⁹, and the eyes of men have looked from one side to the other from the sound of the quaking, and from the amazement of²⁰ the astonishing fear.

Woe shall be to them who shall be with child, and who

a. Allusion to Jewish writings?

1.+ also 2.om 3.power 4.read:'to take'B 5.del: om B 6.add:'he says'B 7.+ the 8.om 9.land 10.read:'shall send'B 11.lie 12.by believing in it 13.om 14.om 15.+ and 16.add:'and'B 17.there shall be 18.they 19.om 20.and

shall have sucking babes in those days; for those who shall be with child, their children shall be cooked and spoiled in them; and they who shall have sucking babes shall see the sufferings of their children¹. And the heavens and² the earth are desolated³ with ruin in the eyes of men, as the sea when its waves are agitated, from the fright which is to come to him; for in this manner all the creatures are agitated by it⁴, and heaven and earth mourn from it, because of the Son⁵ of God; for he passes them through heat, he examines and cleans the believers and the elect ones. As gold, that enters into the furnace of fire and is examined and tested and its distinction has appeared; and when it goes out from the furnace of fire and is wetted with water, then its distinction has doubly appeared; in like manner⁶ they pass through heat and are examined and are distinguished and the sons of the Kingdom have appeared with powers, signs and temptations^{a,7} and with terrible spectacles and wonders⁸ which he does. He is the furnace of examination for us; and then after this⁹ he shall turn and shall wet us in the baptism of blood of the sword¹⁰ of¹¹ his sufferings, as¹² gold, when it¹³ goes out of the furnace of fire¹⁴, and then it is wetted¹⁵ afterwards with water, and¹⁶ it becomes beautiful and is brightened.

Therefore before the action¹⁷ of the Tempter it is necessary for us to teach and to show innocent men, whose ears¹⁸ are¹⁹ ignorant of Scriptures; for there are many²⁰ who do not know that at first the false Christ is to come, and then the Son of God

a. i.e. testings

1.+ and they die 2.for all 3.shall appear desolate and 4.om 5.read: 'sons'B 6.as gold which passes and is wetted with water and its beauty appears, the believers 7.with temptations of powers and signs 8,9,10.om 11.with 12.+ also 13.which 14,15,16.om 17.read: 'rise'B 18.who 19.shall be 20.and

comes after him¹. For² unless we henceforth precaution³, he shall suddenly arise⁴ and their minds shall stumble after him, and they shall say, "behold here, this one would be Christ⁵." In order for them to see the agitation and the fright, and for them⁶ to hear concerning the powers and wonders which he does⁷, they shall be as they who will follow the straight road; and they shall have^a a place, for they shall be fellow-travellers, and they shall stand (and)⁸ look to the right (and)⁹ to the left, for¹⁰ they shall not know what they should do or by which road they should go, for they will not have^b a leader who shows them¹¹ the road on which they remain to the end¹², in order for them¹³ to know^{c,14} the sound of the terrible voice¹⁵ and the agitations¹⁶ and the fright, even the wonders which they shall hear¹⁷, for thus¹⁸ unexpectedly he shall arise. And every man is turned to himself, in order to flee, to hide and to save himself¹⁹ from the ravage which is to come.

And there shall be afterwards men whom we did not instruct and show the signs and distinction of the end of the narrow road, on which they came previously, so that their eyes are lowered^d. When they look, they shall say, "Perhaps this one is Christ or that one shall not be," for want of a leader who will show them the signs and the opening to the right road; because they labored and came to him with fasts and prayers and righteousness of service

a. lit. it shall happen for them b. lit. be to them
c. lit. see d. lit. hung

1.the real one; and because of the signs they believe in him, but we ate their first fruits, and their fruits of sacrifice
2.om 3.add:'them'B 4.be revealed 5.om 6.om 7.about the sound of the terrible voice and about the agitation and the fright which he makes, and they shall say, "Behold this one shall be the Christ, and 8.om 9.and 10.and 11.om 12.in like manner also these that we do not precaution, go astray 13.om 14.read:'see the works of deception and to hear'B 15.voices 16,17,18,19.om

and by the crucifixion of their Lord--because for them he ascended on the cross--and through the preaching of the Apostles. If they go astray, they are required of our hands; for we ate the first-fruits, which they honored us in faithfulness, and we did not watch them. But they are the sheep of Christ, which he gave and he entrusted them to us in order to pasture and keep them; and we pastured ourselves, and did not keep them; as also it is written. And we like that flee and hide ourselves in order to escape the ravage of the tribulation, fear, (and) dread, and the groanings of men. And they who themselves have not of the joy of this diligent disposition, know not the power to confide in that will; although they hide in the invisible places, nevertheless they themselves are lost because of the groaning of the spirits which are lost, who were themselves of them before (those) times¹.

Therefore it is necessary for us to persuade and to strengthen, wherefore Christ was crucified, and he commended it to us; therefore he said, he says², "He who gathers not with me, indeed scatters"; (Mt 12:30b) to teach and to show³ and to send to preach³ to the children of the universal⁴ Church before the flood and the ravage of heresy^a which is to come over the world in the examination and in the temptation⁵, and⁶ we shall be innocent⁷ and pure⁷; and^b in that time the gates of the cities are

a. or: corruption b. lit. for

1.so that their eyes are lowered and they shall say, "This one perhaps shall be the Christ or he shall not be." But because we ate their first-fruits and their fruits of sacrifice, it is proper to show the right road, lest they go astray; for though we who know the Scriptures hide in secret places, still our spirits are poured out and we are lost because of the spirits which were entrusted to us, in not precautioning them before the time 2.And because Christ who was crucified for us said 3.read:'it is necessary'B 4.om 5.in order to examine and test 6.but 7.om

shut, and the villages and the mountains are examined, and the passage of the roads and the bridges over the rivers are closed for us according to the¹ authority of the² command of his Word³, so that no one shall be able to flee and escape from it. And all this (is) for the elect of God, until⁴ he judges and examines us by suffering^a. And then⁵ the strength and the firmness⁶ of each of us shall be examined and judged. Therefore our Lord said, to those who are from him⁷, that in that time they should be watchful in order to flee to the mountains before they will be enclosed under the sufferings; for before the sufferings, according to the way of the Scriptures he comes, so that the world will believe in him⁸, that he really⁹ is Christ. For to the Jews, as at this time¹⁰, he says¹¹, "I was revealed in¹² the Book of the Prophets; for¹³ you waited and hoped for me beforehand"; and to us likewise, he says¹⁴, behold, I came with greatness, and¹⁵ whereas in the past I came with lowness, now behold I come with greatness¹⁶, and both were accomplished by me"; and this¹⁷ mystery (is) in our minds, because when he arises, that one who reasons¹⁸, he also divides the mind of each of us¹⁹ with these²⁰ mysteries²¹, some in this manner and some in that manner, as also in these days²²; for behold the tribulations that²³ the mysteries shall²⁴ agitate, have not come yet.

Therefore the Apostle cautioned us when he said, he says²⁵, "Be not afraid and be not perplexed^b to anxiety from the terrible agitation," (Allusion to II Thess 2:2?) therefore he said

a. lit. tortures us (but $\xi\alpha\rho\tau\omega\rho\iota\varsigma$ can also mean $\beta\alpha\sigma\alpha\nu\iota\zeta\epsilon\iota$)
b. or: agitated

1. because of the great 2. his 3. om 4. because 5. For 6. om 7. to his (own) 8. it is believed 9. om 10. om 11. + Behold 12. according to 13. how 14, 15, 16. om 17. + as 18. om 19. + he agitates 20. + heretical 21. + and he turns 22. this day 23. and 24. om 25. om

to us, he says¹, "Henceforth we know no one by the flesh², although we knew we knew Christ³, but henceforth⁴ no more do we know (him) by the flesh⁵"; (II Cor 5:16) because of the coming of that one who is to come according to the likeness of Christ, he spoke, lest they shall believe in him. Because our Lord Jesus Christ is revealed through the spirit, and he comes in the heavens in the flesh, and he judges⁶ the living and the dead, in like manner (it is) also with this heresy^a, for he is coming according to the likeness of Christ⁷. "Behold here⁸ first⁹ I judge the living, and then the dead¹⁰"; therefore that tribulation¹¹ is severe and¹² bitter. And¹³ then after the great tribulation and trouble¹⁴, there shall be very little peace (and) joy in the desolation^b, in the sufferings and in the ignominy of the bitterness¹⁵.

And when¹⁶ the beginning of the measure shall be¹⁷ fulfilled, which is given to him for the examination and temptations, the Jews shall answer him and shall say, "When does our Lord God your Father raise up the dead, and we see our fathers and our brothers? for we waited and hoped for you for ages; and our Prophets who prophesied¹⁸ concerning your first (coming and)¹⁹ your present coming. And you judge the dead, and we are avenged of our enemies, who desolated²⁰ our holy²¹ sanctuary^c; who²² trampled and profaned it, and they took (and) cast us from the midst of it, and we were scattered everywhere and to the cities, according to the goodness

a. or: corruption b. lit. corruption c. lit. holiness

1.om 2.+ for 3.read: 'Christ by the flesh' B 4.del: om B 5.in the same manner 6.to judge 7.but he who is to come according to the likeness of Christ, with this heresy 8.om 9.add: 'he says' B 10.add: 'and' B 11.the agitation 12.om 13.om 14.agitation 15.from the desolations, which in the bitter ignominy they make sufferings 16.then 17.is 18.+ beforehand 19.om 20.ravages 21.om 22.and

of our God, whom our Fathers angered with their strife^a:"

And while they shall speak¹ this, the mark of the sign of the cross of our Lord appears in the heavens. And when they see (it), they stand astonished, amazed, bewildered², staggered (and) frightened; and they shall lower their eyes³ and⁴ they shall indeed be fallen upon their faces upon the ground, in shame and in fear and in lamentation. And then the persecuted and the tormented and⁵ the worked and the labored who shall be (there) in that time, (shall) lift up their heads to the good news of their Lord, within the caves, in which they shall be hidden in the caves and in the caverns and in the holes of the ground⁶, in all parts of the hiding places, for they see in the heavens the mark of the sign of his cross. And the grief of their sorrow becomes submerged in joy⁷, to fly into the air of the heavens, as the young doves when their wings shall first⁸ appear⁹, they will want to fly and they shall not be able¹⁰; at first they shall flutter (their) wings, and then they shall rise¹¹.

Now thus¹² we should be watchful and we should be¹³ clothed with activity^b all the time, with labors and vigilance and care and¹⁴ reflection¹⁵ by day and by night, with¹⁶ diverse signs and miracles¹⁷, whatever is written in the Scriptures recently¹⁸, which is to be revealed to us. As also Noah, for¹⁹ he labored and watched with vigilance^c for the signs of the time²⁰, which was commanded to him. And as Abraham, for he was watchful

a. Allusion to Jewish writings? b. or: vigilance c. or: activity

1.spoke 2.om 3.+ to the earth 4.om 5.om 6.+ and they come 7.add: 'and their souls having been elevated rejoice'B 8.they first shall have wings 9.and 10.+ but 11.fly 12.om 13.(and) 14.om 15.we should reflect 16.on the 17.om 18.add: 'and'B 19.om 20.times and the sign

and waited for his good news and he had hope. And as Job, for he was watchful in the temptations^a of his righteousness and kept patience in his vigilance, in his temptations, in the work and labor of his righteousness¹. And as Moses, for he was watchful with his mercy, and with the prayers of his supplications for the people, whose leader he was. And as Aaron in his praises. And as Daniel and his companions with the vigilance of their faith. Thus all the prophets were watchful in something according to the works which had been given to them. Therefore² in like manner also we who were founded upon them, for we also³ should be watchful like them with labors, vigilance⁴, and⁵ reflection by day and by night⁶ on the signs of the times, and on their forms, and moreover on the form of the signs which are to come^b and⁷ unexpectedly astonish us. For we shall be cleansed by them from this day in our minds, lest that day shall arise for us unexpectedly⁸, and we shall not be found ready⁹ in that¹⁰ day.

If¹¹ anyone shall say that, "not in my years, and not in these¹² days; for the day that I die, that in fact¹³ is my day"; in fact¹⁴ such a person who says that¹⁵ sleeps and has¹⁶ become blind, and is overcome with sin, and (has) not repented; and as that one who¹⁷ shall neglect¹⁸ the tradition which was transmitted to him, he is¹⁹ also unexpectedly deprived of it, for he was²⁰ not watchful, and he does not awaken in this time of²¹ war; as also our²² Lord said to Simon, he says, "Awake and keep your brothers²³." (Lk 22:32?--Agraphon?) For everyone who

a. i.e. testings b. lit. to be

1,2,3.om 4.vigilant labors 5.om 6.by night and by day 7.om
8.by diligence 9.honorable 10.+careless 11.But if 12.om 13.even
that 14.om 15.this 16.(has) 17.he 18.neglects 19.read:'shall be'B
20.read:'is'B 21.om 22.the 23.+ awake

loves the world and delicate garments¹ and excellent foods, and possesses² beautiful vessels, such a person is the servant of sin and is its minister³; though he should be excessively poor, he also⁴ has envied^{a,5} the world and shall not have envied⁶ the spiritual road to heaven; as also it is written, he says⁷, "The flesh desires what injures the Spirit, and the Spirit desires what is not the will of the flesh; and both are opposed to each other."

(Gal 5:17ab) And Paul the Blessed, the Prophet and Apostle according to the decree of our Lord⁸, explained and said, "For if you walk with the Spirit and act with the Spirit⁹, not that¹⁰ you will do everything which you would like (to do); not that we have not¹¹ power for this¹², but lest the Holy Spirit which (has)¹³ dwelt in us be grieved, and he shall¹⁴ accuse us to God."

(General reference to Paul)^b For the Son of God Jesus Christ and the Prophets and the Apostles who came into the world, not that they resisted outwardly but inwardly, those who abandoned the truth and did not trust. But let us serve the Holy Spirit with purity, with solitude^c and¹⁵ with vigilance, and let us take ourselves to the mirror of the Scriptures and let us see ourselves by it; and whatever stains, marks and leprosy of wickedness there shall be on us¹⁶, let us clean and wash from us, lest even we be found abject as they, for they¹⁷ took not themselves to vigilance.

Now let us be watchful from this day after¹⁸ for the manifestation (and)¹⁹ coming of the sedition which is to be revealed²⁰ upon the earth²¹ with diverse forms²²; and let us

a. lit. desired b. see Gal 5:16-17; Eph 4:30; etc.
c. or: monastic life

1,2,3,4.om 5.envies 6.not 7,8,9,10.om 11.read:'shall not have'B
12.that 13.has 14.om 15.om 16.are 17.who 18.hereafter 19.and 20.to
come 21.om 22.signs

inherit this vigilance and proneness to diligence, for those who are to follow us. For when there is war, the trumpet is sounded for it; and moreover this same trumpet (that) sounds for it, also calls the warriors. And the two sounds are from the trumpet, and their sounds are separated (and) divided from each other; the first sound invites to greatness, and the other to war; though^a it is one; as also it is written in the Law of Moses and in Jeremiah the Prophet¹.

Then it is necessary for us from this day after to arm, to prepare², and to get ready to oppose that one who is armed, prepared and³ ready before^b us, with diverse means and⁴ deceits, with signs and miracles of his powers in order to frighten us suddenly with very great temptations⁵. For at first in the beginning of his manifestation he comes with signs⁶, temptations, powers⁷ and terrible spectacles. Even⁸ his powers and signs and spectacles are⁹ the example of the spectacle¹⁰ which he shows for fear, and as¹¹ the enchanters, who show only the spectacle and the example, and what ever they show with the spectacle and the example, they show with these¹², for they¹³ obeyed them¹⁴ and did their will, and they¹⁵ submit to them everything¹⁶ whatever they want to show¹⁷ in the world: if it shall be with¹⁸ fire, it^c submits¹⁹ to them; and²⁰ if there shall be someone dead, to die or^d to be live²¹, is given into their hands; whether it shall be with snakes, or whatever it shall be, as²² the Scriptures show; and in the eyes of men these are as a real miracle²³.

a. lit. when b. or: against c. lit. they d. lit. and

1,2,3,4,5.om 6.+ of 7.om 8.And 9.+ according to 10.om 11.they show, 12.om 13.+ who 14.om 15.they also 16.om 17.is 18.om 19.read:'it submits'B 20.om 21.from death, life 22.om 23.about the enchanters who were operating in the eyes of men

Now¹ in this manner also that one who is the source of that flood which is to be manifested, this same one operates the powers² and shows a miraculous example³ of spectacles (and) signs⁴; whatever he wishes to show, they are⁵ given into his hands⁶; whatever miracles he shows, he shows with them; for this is, and to all who wish, from him for fear to the elect⁷. Therefore Paul⁸ says his powers and signs are false.

And then Elijah shall follow him⁹, to bring back the hearts of all mortals to God; (and)¹⁰ the Jews, lest they believe in him¹¹; and the world all returned, lest they be destroyed¹²; as also it is written, "First Elijah shall come, so that he¹³ shall prepare everything." (Mk 9:12a) And this is the preparation which Elijah prepares, for¹⁴ he brings back¹⁵ the hearts of all¹⁶ men to God; if they¹⁷ listen to him. For he is sent into the world with mercy, lest they be destroyed; for they shall confirm¹⁸ and shall stand¹⁹ in the faith and shall endure in the great tribulation, and they shall not believe in²⁰ him. And then after the signs and the power²¹ and temptations which he makes, he turns to destroy everything that he finds, with diverse sufferings which shall be invisible to our eyes. Therefore our Lord said, he says²², "For the sake of the elect those days shall be shortened." (Mt 24: 22b) And the angels of heaven shall lament very²³ great sorrow for all²⁴ men.

And then when²⁵ the tribulations shall²⁶ cease²⁷, the sun and the moon shall be darkened, and the stars of²⁸ the heavens

1.om 2.he operates by these powers which are the source of these floods 3.examples 4.add:'and'B 5.read:'it is'B 6.add:'and'B 7.om 8.+ in fact 9.them 10.om 11.+ and the hearts of all men to God 12.om 13.having come 14.(and) 15.the turning back(of) 16.om 17.they who 18.that the shaken shall not fall but shall be confirmed 19.om 20.reject 21.read:'powers'B 22,23,24,25,26.om 27.+ and 28.in

shall be moved and shaken. And then his sign shall appear in the sky, the cross of light, which is¹ spread in the heavens for a seven-day period. And then² nations shall lament³ over nation with distraction⁴, with amazement at the⁵ fear and fright, and at the agitation and⁶ the perversion which shall be perverted⁷, because they opposed⁸ us.

The more so our Lord said⁹, "In that day in which the Son of Man is revealed¹⁰, in that time¹¹ if anyone shall be on the roof and his possessions shall be in his¹² house, let him not descend¹³ to take thence¹⁴; and he who shall be in the field, in like manner let him not return back; remember the wife of Lot; he who wants¹⁵ to save his soul, shall lose it; and he who loses¹⁶ his soul¹⁷, he shall find it." (Lk 17:30bc-33) And our Lord¹⁸ said this¹⁹ because we should always be watchful, waiting and hoping, for those who are sent for us²⁰, in order to take us away before him²¹, every day and every night (for) that Sunday on which he enters. Whether we shall be on the roof or somewhere²² outside, we shall be ready; and if we shall be²³ with great precaution, let us also²⁴ raise our eyes to the East²⁵ to the high heavens, in order to look for the sign of the cross²⁶ every day and every night²⁷; for²⁸ our Lord is to be revealed. And let us persevere, and²⁹ have ourselves ready with great precaution every day and every night³⁰, for that Sunday in which he enters.

And let us not return to take something, because naked we are to rise in^a soul³¹, in spirit³² and in body; as also³³

a. lit. with

1.the bright cross remains 2.om 3.are upset 4.+ and 5.with 6.because of 7.om 8.with which they were opposing 9.says 10.om 11.when (there is) a cry 12.read:'the 'B 13.turn 14.it 15.read:'shall want 'B 16.read:'shall lose 'B 17.(it) for my sake 18.he 19.+ to us 20.om 21.the Lord 22,23,24.om 25.del:'om 'B 26.+ in the East 27.om 28.+ there 29.(and) 30.om 31.naked 32.+ soul 33.om

Elijah, for naked¹ he ascended (and) was taken away² into the heavens in soul, spirit and body³, for he did not take any garments with him; and that he took nothing with him is clear⁴, for even⁵ the mantle^a which he once had, that also he left here⁶.

And perhaps at the time we might want to return to take one thing, then⁷ we shall be⁸ found deprived to the depredation of (our) joys, and our labors and endurance of great⁹ tribulation which we endured shall be lost; and thenceforth¹⁰ we¹¹ shall be carried away instead of to the high heavens, we shall be carried away¹² to the underground pits; as also the wife of Lot, who despised and transgressed the commandment. And moreover¹³ let us not be afraid of the agitation at the shaking of the earth, for it is shaken and is agitated and trembles, and of¹⁴ the sound of the thunder and the inevitable crash and¹⁵ the lightning, which are to come upon us in that time on account of the trumpet¹⁶, for it shall call and shake¹⁷ the underground pits of the abyss, so that they awake in it, everybody who sleeps¹⁸ in the ground.

For in this manner our people are allegorized, and this means is fulfilled for our invitations to the wedding of the bride and the bridegroom. And as the virgin that shall be betrothed to the bridegroom, and that last day shall approach, for which she waited and hoped and longed for before her approach to the bridegroom, and that night shall be in the heart of both of (them); and she labors and watches and works in the joy of her mind every night, and sleep is cut from her eyes, in the anxieties and exhilaration of (her) mind with the joy of her heart, and she waits

a. or: cloak

1.when 2,3,4,5.om 6.there 7.om 8.are 9,10.om 11.it 12.we are plunged 13.om 14.from 15,16.om 17.the call of the trumpet shakes 18.whoever slept

and expects that the time immediately shall be dawned, so that she shall go to present herself before the bridegroom, and having come to (him) she shall be enclosed in his bosom unadorned^a, and the bridegroom shall rest and become joyful with her, with her beauty and the sweetness of her chastity and her understanding and the good condition of his bride, and she has dominion over all the treasures of her husband, of the small and of the great. Accordingly in like manner also, because we are betrothed to the bridegroom, who is himself Christ the King, by his Father, with blood itself beforehand; and when the last day approaches, in which there shall be one night for the Sunday to dawn, in our hearts and in the heart of the bridegroom, in like manner we shall have labored and watched and with anxiety and exhilaration (our) minds, with the joy in our minds, so that the sleep shall be cut from our eyes; and we shall have lifted up our eyes to the heavens every night with expectation, for we wait and hope and long, that behold he was revealed. Thus we shall speak to each other all the night, in which our Lord is revealed¹.

And there shall come to pass the starting, rising and mounting one by one every night², of the sound of the thunder and the crash³ and with⁴ the shaking and with⁵ the turbulence^b. And⁶ brother shall say to⁷ brother, when he shall have⁸ been

a. or: naked b. or: agitation

1. And we come to the bridegroom whom we longed for: for as sleep is cut from the eyes of the bride, and every night she longs for the morning that she shall present herself to the bridegroom, in like manner also we are betrothed to the bridegroom Christ by his Father beforehand; when the last day approaches for the Sunday to dawn, we labor and watch and with anxiety (and) the joy of our minds we shall cut sleep from our eyes and we shall lift our eyes to the heavens with longing and we will continually say to each other that behold he is revealed, even in the night in which our Lord shall be revealed 2. om 3. brightness 4. of 5. om 6. om 7. + his 8. having

frightened¹, "At this time² this name remained with me, and I do³ not know how it happened." And when he shall say this, the other also⁴ shall say, "At this time even my brother remained with me, and I do not know how it happened." For many others also shall speak in this manner⁵. Therefore that which he said to us, he says⁶, "He who shall be on the roof, or shall be outside somewhere⁷, let him not return to take away something from his house⁸," (Paraphrase of Mt 24:17,18a or Mk 13:15,16a) lest when⁹ while he shall want to take one thing, he shall be¹⁰ deprived to the depredation of (his) joys¹¹, and shall^a lose¹² himself. And moreover this same thing Luke shows, in the Gospels, for he says¹³, he says, "In this night¹⁴ there shall be two in one bed; the one they shall take (and) restore¹⁵, and the one they shall leave; there shall be two who¹⁶ shall grind at one mill, the one they shall take (and) restore¹⁷, and the one they shall leave; and¹⁸ there shall be two in the¹⁹ field, the one they shall take, and the one²⁰ they shall leave²¹." (Lk 17:34-36) And it says²², "Where the body^b is, there also the eagles will be gathered together." (Lk 17:37b) And as the eagles, that are gathered together and they fly and²³ they soar into the high heavens over the meat²⁴ which they see, in like manner also we who are compared to eagles, and our Lord to the body; for the²⁵ angels are brought to us on all the winds and to all parts^c, and²⁶ they soar and fly into the high heavens, to carry us before our Lord, who is compared to the body and we to the eagle²⁷, before the

a. marginal reading of Codex A is used here (instead of 'he loses') b. or: carcass c. or: regions

1.+ and he says 2.om 3.did 4.om 5.And this happens to many 6.it was said to us 7.om 8.back 9.for 10.is 11.om 12.looses 13.om 14.+ if 15.raise 16.and if two 17.in order to restore 18.+ if 19.one 20.other 21.shall be left 22.om 23.having flown 24.food 25.all 26.to all parts and on all the winds 27.eagles

fury of the flaming fire, and¹ the sound of the great trumpet and the flute^a which the archangel urges^b, with praises to his Father and² with the hosts of his³ angels, in that night in which the bridegroom is revealed to her⁴. At the dawning of the Sunday, he sends all his bridal men and friends to take (and) carry the bride⁵ before the bridegroom in order to be placed in his⁶ presence, before the⁷ praises and the sound of the trumpets, at which the bridegroom is to come, at the sound of praise to the glory of the noble (one) with the hosts of the angels⁸. And then when our eyes see our hope and inheritance, with love and bubbling spirit⁹ and longing and labors and our battles^c we sit with him on the bright clouds, and he shall lift us on high with them, through great sacrifices¹⁰ in order for us¹¹ to appear before the face of our Creator¹², who is the Lord of glory, after the judgment¹³; as he promised us and said, he says¹⁴, "Happy shall it be¹⁵ for them who are pure in^d heart, for they shall see God." (Mt 5:8)

And they indeed confirmed¹⁶ to us that which the Scriptures say, that our people are after the fashion of the bride. John showed and made clear concerning wedding^e and its grandeur^{f,17}, which was (discussed) previously; and Luke showed and¹⁸ made clear about the last day, in which having ascended¹⁹ they are taken away before the bridegroom. Accordingly happy^g (is it)²⁰ for those who endure the Great Tribulation, who strive²¹ more than

a. or: fife b. or: presses c. or: wars d. lit. with
e. or: marriage f. lit. greatness g. or: blessed

1.at 2.om 3.om 4.read:'And'B 5.om 6.the 7.of his 8.at the coming of the bridegroom, with the sound of the trumpet, the hosts of the angels give praise to the glory of the noble (one) 9.om 10.read:'glory'B 11.om 12.him 13,14.om 15.(is it) 16.it is indeed confirmed 17.the grandeur of the wedding 18,19.om 20.read:'shall it be'B 21.for they long

the ancients¹ for the² Day of the Lord with the angels³ in heaven³ in the splendor of glory. And let it not be that anyone shall⁴ despise⁵ of the wise⁶ on account of that which⁶ is written, for the spirit⁷ of the Prophets obeys; as also it is written⁸. And if anyone despises⁹, he should look at the sons of Israel, for¹⁰ having become proud they had boasted and said, "we are wise and we have¹¹ the Scriptures," and they were reading¹² as we. "Behold," they say¹³, "Christ comes"; and he came and they knew him not, because they were asleep; and¹⁴ the Prophets¹⁵ were crying to them¹⁶ concerning their Lord that he is coming. Now¹⁷ in this manner also, if we shall not look for the approaching of the time of his coming, we also shall (start to) awake and look about¹⁸ and awake, and (we will see that) we have been rejected (and) cast out¹⁹ according to their example. Even the Apostle said to us concerning them, "Those things were an example for us²⁰, lest we²¹ be desirous of iniquity²², as some of them desired²³." (I Cor 10:6) And moreover he says, "The end of the world has arrived upon us." (I Cor 10:11b)

Therefore happy shall it be for them who shall be watchful from this day after with righteousness for the revelation of their Lord; for they are grown strong²⁴. Even as he²⁵ says, "Pray that you may be worthy to escape from all those things which are to be." (Lk 21:36ab) because he knew the infirmity of the weakness of the faith of men, that they are not able to resist the Tempter; thus he spoke. Therefore happy shall it be for them who shall

1.ancient martyrs (or: witnesses) 2.+final 3.om 4.But let not anyone 5.add:'these sayings'B 6.because it 7.spirits 8.om 9.the despiser 10.who 11.om 12.they read 13.They who say, "Behold 14.om 15.by the Prophets who 16.om 17.om 18.having also awakened, we shall look about 19.om 20.For their example was for us, as Paul says 21.lst us not 22.om 23.they 24.and they shall wait for the Lord 25.who

have the intelligence^a and shall understand in those days, in which the four kings ^{are to}¹ arise at the end of the world, ^{to} build (and) establish, having affirmed in buildings and in plants of the world, the Apostles and their preaching², ^{which} there also they taught to the spiritual men, that they should be of one mind, and equal; whether they shall be wealthy or shall be poor, everything of theirs shall be in common together, before there shall have come devastation, ravage and destruction for all the Churches³. ^{And} they shall persevere through fasts⁴, prayers, ^{sack} cloth and ashes, night and day⁵, with ^{very great}⁶ supplications, ^{so} that they shall be worthy⁷ to flee before the great⁸ wrath ^{and} terrible spectacles which are to come, in order to flee before it⁹, or else¹⁰ to be strong^b and to establish many. And their praises shall indeed^c be multiplied more than the first and the last, for they save men from before the kindled fire of the flood which is to come upon the heretical deception of men; having trusted in their gold and silver, they confided in them more than in God; and upon all the sensualities^d of them who (are) in the world, there shall be prepared for them the bribe and sacrifice of fire from the refuge of them who trusted in it to escape through it. Senseless, foolish, feeble and wavering man who does not understand; know you not that the food^e which you eat day by day, that part and share is thine? You have the Scriptures and you read it for the reproach and admonition of yourself, lest he find you excusing yourself. And you look not to the foundation of the Apostles

a. or: mind b. Codex B ends abruptly at 'strong' c.
բազմեալ can also mean *շարճալ* (see Arm. Dict., Venice, 1865)
 d. or: desires e. or: bread

1.om 2.for they shall be able to build and establish the plant
 of the Apostles which is shaken 3.om 4.Now with 5.and 6.om 7:let
 us seek 8,9,10.om

and the Prophets upon which you were built, and he resembled them.

Now let us arise in behalf of ourselves, and let us immediately reach to our wills; and let us make war against pride, arrogance, doubt and envy, which have dwelt in us, for they are the enemies of our lives; and let us gain our lives immediately, which is in our God according to all the Scriptures. To Christ eternal praises, Amen.

CHAPTER III

CRITICAL ANALYSIS OF BIBLICAL QUOTATIONS

INTRODUCTION

This analysis is made by means of a critical apparatus, by which a large amount of material is concentrated. This makes it possible for one to see at a glance, all of the important "facts" regarding any reading. To use any other method, especially a written form, would make it very inconvenient and difficult to see the relationships between the various given witnesses.¹

The analysis does not pretend to be an extensive coverage of all witnesses available to the study of New Testament textual criticism; this would be impractical. Since the purpose of the critical apparatus is to help determine the form of New Testament text cited by the author of this treatise, only those witnesses which have a bearing on this problem are presented, keeping in mind that the original behind this treatise is Syriac, which is admitted by all who have studied it to any degree.

The witnesses are presented by means of symbols, e.g. "sy^c" represents the Curetonian Version of the Four Gospels. A list is given of all symbols used, with their respective witnesses. The symbol ">", which means "against," separates the witnesses, pro and con. Many times the reading of a witness or group of witnesses is supplied. In such cases the witness or witnesses are followed by a colon, which introduces the reading. If any of the witnesses preceding such a reading are not identical

¹ i.e., the MSS and versions compared

in meaning with the given reading, then the symbol "cf", is placed immediately before that witness, and applies only to that witness. In cases where a reading of a witness is not supplied and its "support", pro **or** con, is only approximate, then it also is preceded by "cf". When the witnesses on one side of the symbol ">" differ from each other considerably, they are separated by the word "and," making it possible to give separately, the reading of the various witnesses. If a witness or witnesses omit a variant they are followed by ":om".

When there is more than one witness to a given reading, the reading is given in English. If a given reading has only one witness, it is usually given in its original language, unless it would not be convenient, e.g. a Hebrew or Syriac pronominal suffix, or if a particular meaning of the word is emphasized.

The variants themselves are listed in English, as are the quotations, so that they will be useful to those who cannot read classical Armenian. But if it is at all possible, the Armenian should be followed in each case. This is made convenient by giving the page number of the quotation in the Armenian text at the end of the quotation. This eliminates duplicating the Armenian and makes the critical apparatus less cumbersome. The critical apparatus and its variants are based on their Armenian text, though only the English appears in the quotation analysis.

The quotations are divided into three groups, each preceded by "Preliminary Remarks." The groups are: 1. The Gospel Quotations 2. The Quotations from the Acts and the Pauline Epistles 3. The Old Testament Quotations. Only those quotations which have textual value are given in this analysis.

For consistency, the Biblical references are always numbered according to the Revised Standard Version of the Bible, 1953. In the appendices, there are two lists of quotations, one in the order which they occur in the treatise (Appendix A) and a second list in the order of the books of the Bible (Appendix B). The first list includes all quotations, allusions, etc., but the second list contains only the quotations which are covered in the critical analysis. There are four quotations, all from the New Testament, which occur only in Codex B, these are given in both lists and are indicated as such, but their analysis is separated from the rest of the critical analysis and is given at the end of the Biblical quotations.

The method of analysis is implied in the term "variant." A "variant" is any deviation from the original text of the Biblical quotations, i.e. the Greek or Hebrew, as the case may be. It is assumed that the original text of the New Testament is Greek and Hebrew for the Old Testament. Thus the "deviations," i.e. variants from the original, are examined to see in what direction or directions, the quotations tend to go, in order to determine the form of New Testament text cited by the author of this treatise.

PRELIMINARY REMARKS TO THE GOSPEL QUOTATIONS

The Gospel quotations are given in the order in which they occur in the Gospels. Each quotation is given as it is in the treatise, whether its internal order is conventional or not. All quotations are followed by their page reference to the Armenian text, so that the Armenian can be conveniently found, and simultaneously followed with the English. "Preferred readings" in the apparatus under the quotations should be taken as though they were in the given text, although they are in the apparatus. Omissions from the "original" are given as "variants" also, but are followed by ":om".

The following are the symbols and their respective witnesses which are used in the critical analysis of the Gospel quotations:

sy ^s	signifies the Sinai Palimpsest of the Four Gospels
sy ^c	signifies the Curetonian Version of the Four Gospels
sy ^{sc}	signifies sy ^s and sy ^c
sy ^{vg}	signifies Syriac Vulgate (Peshitta)
Arm ^{vg}	signifies Armenian Vulgate
Aphr	signifies Aphraates
Mc ⁿ	signifies Marcion (Harnack)
L ^g	signifies The Liber Graduum
E ^b	signifies Ephrem, according to Burkitt's study: <u>St. Ephrem's quotations</u>
T ^a	signifies Tatian's Diatessaron: Arabic
T ^c	signifies Tatian's Diatessaron, according to Ephrem's Commentary on the Diatessaron, (Leloir's edition)
T ^{nl}	signifies Tatian's Diatessaron: Liege edition, by D. Plooiij
Cl ^{ps}	signifies the Pseudo-Clementines (Lagarde)
D	signifies Codex Bezae
Gk	signifies the Greek text, Nestle edition (BX text; when Nestle is otherwise, "Gk" is followed by a parenthesis stating the nature of the change)

The witnesses are named in only a brief manner, but full details of the text used in each case can be obtained from the bibliography. If any of these witnesses are not mentioned in connection with a given variant, it is because the passage of

Scripture is not available in that witness. When the Diatessaron is compared, the passage in the Diatessaron is first checked to see whether or not it quotes (or partially quotes) the proper passage and not a parallel passage from one of the other Gospels.

THE GOSPEL QUOTATIONS

MATTHEW

- 1:23 Behold the virgin shall conceive and bring forth a child and they shall call his name Emmanuel, which interpreted
 5:3a is called, our God with us(45)....Happy shall it be for
 5:8 the poor in spirit¹(55)....Happy shall it be² for them who are pure in heart, for they shall see God(98)....
 5:11 Happy shall it be³ for you when they shall revile you⁴,
 5:17 and shall say an evil thing about you(55)....I came not to dissolve the Law or the Prophets, I came not to dis-
 12:30b solve⁵ but to fulfill(49)....He who gathers not with me,
 13:33 indeed scatters(89)....The Kingdom of Heaven is like leaven, which a woman took and mixed it in three bushels of meal, until all the dough was leavened⁶(31)....
 13:44 The Kingdom of Heaven is likened to a man who found a treasure in a field; and from his joy he went (and) sold⁷, and bought it(75)....

1.(is it) for the poor 2.(is it) 3.is it 4.read:'persecute you and shall revile (you)'B 5,6.om 7.add:'his everything'B

1:23 'child' Tnl > sy^{scsy}vgt^aArm^vEGkD:'son' and Aphr:om ; 'is called' is unwitnessed ; 'our' sy^{scsy}vgt^aAphrT^a > TnlArm^vEGkD:om
 --5:3a 'for' sy^{scsy}vgt^aAphrT^eT^aArm^vEG --5:8 'for them who are' sy^{scsy}vgt^aT^eT^aArm^vEGkD:om
 --5:11 'for you' sy^{scsy}vgt^aArm^vEGkD:om ; 'persecute you and revile you' sy^{ct^e} > cfsy^ssy^vgt^aArm^vEGkD:'revile you and persecute you' ; 'an' sy^s > sy^{scsy}vgt^aArm^vEGkD:'every' --5:17 'I came not' T^eAphrCl^{ds} > sy^{scsy}vgt^aT^eT^aArm^vEGkD:'think not that I came'
 --12:30b 'indeed' sy^{scsy}vgt^a > Arm^vEGkD:om --13:33 'and' sy^{ct^a} > sy^ssy^vgt^aArm^vEGkD:om ; 'mixed' cft^acft^e > sy^{scsy}vgt^aArm^vEGkD:'hid' ; 'it' > sy^{scsy}vgt^aArm^vEGkD:om ; 'the dough' > sy^{scsy}vgt^aArm^vEGkD:om
 --13:44 The passage is a partially condensed paraphrase, but note: 'he went (and) sold his everything, and bought' sy^{scsy}vgt^a > T^eT^anl Arm^vEGkD:'he goes and sells all that he has and buys'

- 13:45, ⁴⁶ The Kingdom of Heaven is likened to a merchant man who searches¹ for an excellent pearl²; and³ he found an excellent and costly⁴ pearl; he went (and) sold his every-
 24:6ab thing, and he bought it(74)....Behold here, you hear the sound⁵ of war and the rumor^{a,6} of war; in that time watch
 24:15a, that⁷ you be not troubled(87)....Then when you shall see
 16 the sign of the terror⁸ of the desolation of Jerusalem,
 ...then⁹ you who shall be¹⁰ in Judea, ...flee¹¹ to the
 24:20 mountains(85-6,84).....Pray and implore¹² that your
 flight shall not be in the winter nor on the Sabbath
 24:22b (77,78)....For the sake of the elect those days will be
 24:24b shortened(78,94)....If possible, he would lead astray¹³
 24:29, many of the elect(79)....In those days after that tribu-
 30 lation, the sun shall be darkened and the moon shall not
 give its light, and the powers of heaven shall be shaken,
 v30 and then the sign of the Son of Man shall appear in hea-
 ven, and all the tribes of the earth shall see it, and
 the Son of Man; for he shall come with the bright clouds
 (80)....

a. lit. sound

1.read:'was searching'B 2.read:'pearls'B 3.om 4.costly
 and excellent 5.sounds 6.om 7.and 8,9.om 10.read:'they
 who shall be'A(84) 11.read:'let them flee'A(84) 12.del:
 om A(78) 13.to destroy (lit. to lose)

13:45 'man' sy^{sc}sy^vgT^aArm^vgD ; 'was searching' sy^{sc}sy^vg > T^aTⁿl
 GkDcfArm^vg:'searches' --13:46 'excellent and costly' sy^{sc} > sy^vg
 T^aGkD:'costly' and TⁿlArm^vg:'excellent' --24:6ab 'hear' > sy^{sc}sy^vg
 T^aArm^vgGkD:'will hear' or 'are about to hear' --24:15a 'the sign'
 sy^{sc}sy^vgT^a > Arm^vgGkD:om ; 'the terror' T^e > sy^{sc}sy^vgT^aArm^vgGkD:
 'the abomination' ; 'of Jerusalem' > sy^{sc}sy^vgT^aT^eGkD:om --24:20 'and
 implore' T^e > Arm^vg --24:24b 'he' > sy^{sc}sy^vgT^aArm^vgGkD:'they' ;
 'would lead astray' sy^{sc}sy^vgT^a > GkDArm^vg:'so as to lead astray' ;
 'many of' > sy^{sc}sy^vgT^aArm^vgGkD:'even' --24:29 'In those days after
 that tribulation' > sy^{sc}sy^vgT^aArm^vgGkD:'after the tribulation of those
 days' ; 'and the stars shall fall from heaven':om > sy^{sc}sy^vgT^aArm^vgGkD:
 include it --24:30 'then' (all the tribes):om > sy^vgT^aArm^vgGkD:in-
 clude it ; 'shall see it, and the Son of Man; for he shall come with
 the bright clouds' is a condensed paraphrase of the rest of v. 30.

25:34b- Come blessed ones of my Father, inherit the Kingdom
 36
 which shall have been prepared for you from the founda-
 v35
 tion of the world; for I was hungered and you gave to
 me to eat, I was thirsty and you gave me to drink, I was
 v36
 a stranger and you gathered me, I was naked and you
 clothed me, I was sick and you visited me, I was in pri-
 25:
 40bc son and you came to me(44)....Truly I say to you, as much
 as what you did to any one of the least of my brethren,
 you did (it) to me(45)....

(The given variants are not true variants, because they
 are a part of a severely condensed section of the text)

25:34b 'which shall have been prepared' cfsy^vgAphrL^g > T^aArm^vg
 GkD:'prepared' --36 'I was' (naked) sy^vgAphrL^gT^a > Arm^vgGkD:om

MARK

- 9:12a First Elijah shall come, so that he¹ shall prepare
 12:1b everything(94)....A man planted his² vineyard; he en-
 circled and closed it with a wall; he prepared³ a wine-
 press^a vat in it, and (indeed) built a tower in it(41)
 13:When you shall see the abomination of desolation
 14ab which shall stand in the place where it is not⁴ proper,
 he who reads shall understand(82)....

a. 'vat' is optional

1.having come 2.om 3.digged 4.shall not be

9:12a 'shall come' cfTⁿ¹ > T^asy^ssy^vGkD:'comes' and Arm^vG:'came'
 (ελεω) ; 'in order that he shall prepare'* sy^ssy^vG^aArm^vG >
 GkD:'he restores' and Tⁿ¹:'he shall renew' --12:1b** 'his' cfT^e
 > sy^ssy^vGArm^vG ; 'prepared' cfT^e > sy^ssy^vGcfT^aArm^vGkD:'digged' ;
 (vat) 'in it' sy^ssy^vGcfT^acfT^e > Arm^vGkD:om ; (tower) 'in it'
 sy^ssy^vGcfT^acfT^e > Arm^vGkD:om --13:14ab 'which shall stand'***
 cfsy^scfsy^vGArm^vG > GkD:εστηκοτα(set-up) ; 'in the place' sy^sArm^vG >
 sy^vGkD:om

* or: 'put in order'

** T^a gives Mt parallel here; Tⁿ¹ gives Mk passage in
 a corrupt form; T^e gives Mt parallel passage

*** T^a has Mt 24 at this point

LUKE

5:34 You cannot^{1,a} order^b the bridegroom's companions to fast,
 5:36a as long as the bridegroom shall be with them(56)....There
 is no one who takes (and) tears² a³ piece of cloth from
 a new garment⁴, and sews⁵ it⁶ upon an old and worn out
 5:37, garment^c(25)....No one puts new⁷ wine into old leather
 38 bottles, otherwise the new wine bursts the old leather
 bottles, the wine is poured out and the leather bottles
 are destroyed; but they put new wine into new leather
 6:29, bottles(19)....He who strikes you on your⁸ cheek, offer
 30 to him the other also⁹; and he who takes away¹⁰ your
 coat^d, give to him¹¹ your tunic^e; (vs 30 on next page)

a. lit. 'it is not possible for you' b. idiomatic for 'make' in Arm. c. For Codex B see apparatus p.23
 d. i.e. an outer garment e. i.e. an inner garment

1.It is not for you 2.om 3.+ new 4.om 5.puts 6.(it) 7.om
 8.+ other 9.om 10.+ from you 11.+ also

5:34 'you cannot' cfT^eT^asy^{VG} > Tⁿ¹Arm^{VG}Gk(B only): 'can you' and McnD: 'can they' ; 'shall be' T^eArm^{VG} > sy^{VG}T^aTⁿ¹McnGk: 'is' and D: 'they have' --5:36a T^esy^{sc}AphrL^G have no reference available for this passage for Mt, Mk or Lk ; Tⁿ¹ gives Mk 2:21; T^a gives a combination of Mt 9:16a and Lk 5:36a. Arm^{VG} has the Mt passage at Lk 5:36a. In the given sources only sy^{VG}GkD are available beside T^a, and the three agree, (sy^{VG} is giving the Greek). The given passage as a whole is a paraphrase. The first half could be a paraphrase of the Gk, but also possibly of the Old Syriac. The second half of the passage is a paraphrase of the same part of T^a, because 'sews' T^a > sy^{VG}GkD: 'puts'. --5:37* 'old' (from: 'bursts the old leather bottles') Arm^{VG}D > sy^{VG}Gk: om ; 'the wine' sy^{VG} > Arm^{VG}GkD: 'it' --38** 'they put' sy^{VG}D > GkcfArm^{VG}: 'one must put' --6:29*** 'your' (cheek) T^eE^bsy^{sc}sy^{VG} Arm^{VG} > GkDMcnCl^{PS}: τῆς ; (offer) 'to him' T^eE^bsy^{sc}sy^{VG}Arm^{VG}DMcn > GkCl^{PS}: om ; 'he who' (takes away) sy^{sc}Arm^{VG}Cl^{PS} > sy^{VG}GkD: 'from him who' and Mcn: ἐάν τις ; 'give to him' cfMcn: 'give in addition to him' (προσθεσ ἀντῶ) and cfCl^{PS}: 'give in addition' (προσθεσ δὸναι) > sy^{sc}sy^{VG}Arm^{VG}GkD: 'forbid not' ; 'also' (your tunic): om > sy^{VG}Arm^{VG} McnGkDCl^{PS}: include it ; 'your' (tunic) sy^{sc}sy^{VG} > Arm^{VG}McnGkDCl^{PS}: om

om

* T^aTⁿ¹ give Mk 2:22 in place of Lk 5:37,38.

** Lk 5:38 as in TXT is also in Mk 2:22b and Mt 9:17b of sy^{sc}.

*** T^aTⁿ¹ give Mt parallel passage instead of Lk 6:29, 30.

AphrL^G give Mt parallel passage but in another place Aphr gives Lk 6:30b. (In this passage 'outer garment' then 'inner garment,' is against the order of Mcn, who reverses the two).

v30

he who asks something¹ from you, do not withhold from
 him; and he who takes something (of) yours², do not ask
 6:47, for that³ from him(22)....Everyone who comes to me and⁴
 48a hears my words and does them⁵, is^a like a wise man who
 built his house; he digged and deepened, and laid the
 7:50b foundation upon rugged rock(17)....Your faith saved you
 8:5-8a (35)....Behold a sower went out to sow his seed, and when
 he sowed, there was that which fell on the road, was
 trampled and the birds gathered it; and there was that
 which fell on the rock, when it sprung up, it immediately
 dried up because there was not moisture under its roots;
 (vs 7, 8a on next page)

a. lit. was, copyist error

1,2,3.om 4.om 5.these

6:30 'he who'(asks) sy^s > sy^vArm^vMcGkD:'all who' ; 'something'
 > sy^ssy^vArm^vMcGkD:om ; 'do not withhold' > sy^ssy^vArm^vMcGkD:
 'give' --6:47 ὑποδεξάτω ὑμῖν τίτι ἐστίν ὁμοιος :om Tnl > Tasy^s
 sy^vArm^vGkD:include it ; --48 'wise!' T^aTnl > sy^ssy^vArm^vGkD:
 om ; 'who built' sy^ssy^vT^aTnl > GkD:οἰκοδομοῦντι (building) and
 Arm^vGkD:'who shall build' ; 'his'(house) Tnl > T^asy^ssy^vArm^vGkD:
 om ; ὁς :om > Arm^vGkD:'who' and sy^ssy^vT^a:'and' ; 'rugged'(rock)
 cfTnl** > sy^ssy^vT^aArm^vGkD:om --8:5 'Behold' sy^sTe > sy^vT^aTnl
 Arm^vGkD:om ; 'there was that which' sy^ssy^vTeArm^vGkD > T^aTnlGkD:
 'some' ; (ὁδον) 'καί':om Tnl > T^asy^ssy^vArm^vGkD:include it ;
 (πετερινα) 'του οὐρανου':om sy^ssy^vT^aTnlD > GkArm^vGkD:include
 it ; 'gathered' > sy^ssy^vArm^vT^aTnlGkD:'ate' --6 'there was that
 which' Te > sy^ssy^vArm^vT^aTnlGkD:'other' ; (πετραν) 'καί':om
 Tnl > sy^ssy^vT^aArm^vGkD:include it ; 'immediately'(dried up)
 > sy^ssy^vArm^vGkD:om ; 'under its roots' > sy^ssy^vT^aTnlArm^v
 GkD:om

* 'wise' comes from Mt 7:24

** Tnl: 'vasten steen'(cf D. Plooiij: Liege Diatessaron,
 part 1, p.88)

v7

and there was that which fell among thorns, the thorns
grew up and choked it; and there was that which fell on
good ground, it sprung up, grew and gave fruit¹(27)....

8:12-
15

That which fell on the road are those who hear the word
and² the devil comes (and)³ takes away the word⁴ from
their hearts. And that which fell on the rocky place
are those who when they hear the word⁵, receive it⁶ with
joy⁷ but because it has no roots in it, for a time they
believe and in time of temptation they fall away. (vs 14,
15 on next page)

1.om 2.+ the bird, 3.and 4.seed 5.om 6.(it) 7.om

8:7 'there was that which' Te > sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}Ta^{tnl}GkD:'other' ;
(ἀκαθάρτων) 'καί' :om > sy^{sc}sy^{vg}Ta^{tnl}Arm^{vg}GkD:include it ; 'grew up'
cfTnl > sy^{sc}sy^{vg}Ta:'grew up with it' and Arm^{vg}GkD:'when they grew
with it' ; 'and'(choked it) sy^{sc}Ta > Arm^{vg}TnlGkD:om --8 'there
was that which' Te > sy^{sc}sy^{vg}Ta^{tnl}Arm^{vg}GkD:'other' ; (ἀκαθάρτων) 'καί' ;
om > sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}Ta^{tnl}GkD:include it ; 'grew' Ta > sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}
TnlGkD:om ; 'and'(gave) sy^{sc}sy^{vg}Ta^{tnl}D > Arm^{vg}Gk:om ; 'gave' sy^{sc}
cfTa > sy^{vg}Arm^{vg}GkD:'made' --8:12 'fell' Te and Tnl:'falls' and
cfTa:'was sown' > sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}GkD:om ; 'hear' sy^{sc}sy^{vg}cfTa^{tnl}
Arm^{vg} > Gk: ἀκούσαντες and D: ἀκολουθουντες ; 'and'(the devil) sy^{sc}
sy^{vg} > cfTnlGk:'then' and Arm^{vg}:'and then' and D:'ων' ; '(and)'
sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg} > Ta^{tnl}GkD:'and' ; ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν:om
Ta > Tnl:sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}GkD:include it (in one form or another) ;
--13 'fell' Tnl and cfTa:'was sown' and cfTe:'was' > sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}
GkD:om ; 'rocky place' sy^{sc}sy^{vg}Tnl > TaArm^{vg}GkD:'rock' ; (hear)
'the word' sy^{sc}Ta^{tnl} > sy^{vg}Arm^{vg}GkD:om ; (receive)'it' sy^{sc}sy^{vg}
Ta^{tnl} > Arm^{vg}GkD:'the word' ; 'but because' TnlTa > sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}
GkD:'and' ; οὐτοί:om sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}Ta^{tnl}D > Gk:includes it ; 'in
it' sy^{sc}cfTa^{tnl} > sy^{vg}GkD:om

v14

And that which fell among the thorns, are those who heard the word and in the cares of the world and the distraction^a of riches and the pleasures of folly they are choked, and they become unfruitful. And that which fell on fertile ground are those who with a pure heart and clean mind heard the word of truth, and they became

- 9:22 fruitful¹(27-28)....It is necessary for the Son of Man to pass through much sufferings², to be scorned and to be despised by the elders and by the scribes^b(17)....
- 10:3 Behold³ I send you as lambs⁴ among the wolves⁵(46)....
- 12:32 Fear not little flock(46)....I came to cast fire upon
12:49 the earth, and I wish that it were already kindled(25)
- 13:18,To what is the Kingdom of Heaven like, or to what
19 resemblance do I liken it⁶? (vs 19 on next page)

a. or: occupation b. Codex B has *ῥωμωλογοί*, 'lawyers' (lit. judges), but *ῥωμ*, 'scribe', can also mean 'lawyer.'

1.(This section is severely condensed in Codex B and thus has no textual value) 2.+ and 3.om 4.sheep 5.om 6.+ as

8:14 'the word' *sy^csy^vETAⁿl^{Arm}v^g* > *sy^sGkD:om* ; 'in' *sy^ssy^vArm^vg* > *GkD:ὑπο* ; 'of the world' *Tnl^cfta* > *sy^ssy^vEGk:om* ; 'the distraction of'(riches) *fta* > *sy^ssy^vArm^vgGkD:om* and *sy^c:(riches)'of the world'* ; 'folly' > *sy^sCGkD:'life'* and *sy^vArm^vg:'of the world'* ; *πορευόμενοι* :om *sy^vg* > *sy^sArm^vg:'are occupied'* and *Ta:* 'enter in' and *GkD:include it* ; 'become unfruitful' *Tacftnl^{Arm}v^g* > *sy^ssy^vg:* 'do not give fruit' and *GkD:'do not bring their fruit to maturity'* --15 'fell' *sy^cTnl* and *Ta:* 'was sown' > *sy^vArm^vgEGkD:om* ; 'fertile' *Arm^vg* > *sy^ssy^vETAⁿl^{GkD}:'good'* ; 'pure' *sy^ssy^vETA* > *Arm^vgEcfGk:* 'good' and *D:om* ; 'clean' > *sy^ssy^vETA^{GkD}:'good'* and *Arm^vg:* 'joyful' ; 'mind' > *sy^ssy^vArm^vgETA^{GkD}:'of truth'* > *sy^ssy^vETA^{Arm}v^gArm^vgGk:om* and *TnlD:* 'of God' ; *κατέχουσιν* :om > *sy^ssy^vETA^{GkD}:'bring forth (or give) fruit'* --9:22 'elders and scribes' *sy^cTnl^{Mc}n* > *sy^ssy^vETA^{GkD}:'elders and chief priests'* and *Arm^vg:* 'chief priests and elders' --13:18 'Heaven' *Tnl* > *sy^ssy^vArm^vgETA^{Mc}nGkD:'God'* ; 'or' > *sy^ssy^vArm^vgETAⁿl^{GkD}:'and'*

v19

It is likened to a grain of mustard-seed, which when¹
 a man took, he sowed it² in the³ garden, and⁴ it grew
 (and) became larger and arose like a tree and the birds
 13:24a of the air dwelt in its branches(31)...Endeavor to enter
 14:8-11 at the narrow door(72)...When anyone shall invite you
 to weddings or feasts, do not go (and) sit down at the
 highest place, lest there should come (and) enter to the
 host a man more honorable than you, and that^{v9} one who⁵
 shall have invited both you and him, shall come and shall
 say, "Arise, make a place for this one"; and then with
 shame you shall be presented to a lower place. However
 when^{v10} they shall invite you⁶, go (and) sit down at a lower
 place; when he who has called you shall come (and) say,
 "Friend, go higher up and sit," then there shall be glory
 for you before all the guests; (vs 11 on next page)

1.del: om B 2.del: om B 3.read: 'his' B 4.om 5.the 6.you
 shall be invited

13:19 'when':om sy^{sc}sy^{vg}Ta^{tnl} > Arm^{vg}McⁿGkD:include it ; 'sowed'
 Ta^{tnl}Mcⁿ > sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}GkD:'cast' --14:8 'anyone shall invite
 you' Arm^{vg} and Ta:'anyone invites you' > sy^{sc}Tnl:'you are invited'
 and sy^{vg}:'you are invited by any one' and GkD:'you shall be invited
 by anyone' ; 'or feasts' Arm^{vg} > sy^{sc}sy^{vg}Ta^{tnl}GkD:om ; 'do not
 go (and) sit down' sy^ccf^{sy}vgTa^{tnl} > sy^sArm^{vg}GkD:'do not be seated' ;
 'lest there should come (and) enter' cfD: 75€ > sy^cTa:'lest there
 should be there' and sy^ssy^{vg}Arm^{vg}Gk:'lest there should be invited' ;
 'to the host' > sy^{sc}sy^{vg}Ta^{cf}TnlD:om and Arm^{vg}Gk:'by him' --9 'shall
 come' sy^{sc}sy^{vg}Ta > Arm^{vg}GkD:'having come' ; 'and'(shall say) sy^{sc}
 sy^{vg}Ta > Arm^{vg}Gk:om ; 60:om cf^{Tnl} > sy^{sc}sy^{vg}TaArm^{vg}GkD:include
 it ; 'arise' Tnl > sy^{sc}sy^{vg}TaArm^{vg}GkD:om ; 'make' > sy^{sc}sy^{vg}Ta
 Arm^{vg}GkD:'give' ; 'you shall be presented' > sy^{sc}:'you will sit
 down' and Ta^{sy}vg:'you arise and take' and Arm^{vg}Gk:'you will begin
 to take' and D:'you will have to take' ; --10 'they shall invite
 you' > sy^{sc}sy^{vg}Ta^{tnl}Arm^{vg}GkD:'you shall be invited' ; iνα:om Tnl >
 sy^{sc}sy^{vg}TaArm^{vg}GkD:include it ; 60:om Tnl > sy^{sc}sy^{vg}TaArm^{vg}GkD:
 include it ; 'and sit' sy^{vg}Tnl > sy^{sc}TaArm^{vg}GkD:om ; 'the guests'
 sy^{sc}cf^{Tnl} > sy^{vg}Arm^{vg}cf^{Ta}Gk:'who sit at table with you' and D:
 'who sit at table'

vll
 for everyone who exalts¹ himself shall be humbled², and
 14:33 he who humbles³ himself shall be exalted⁴(76)....He who
 wants to be my disciple, unless he is separated from all
 15:4 his possessions, he cannot be my disciple(68)...Who shall
 there be of you who shall have sheep^a, and one sheep shall
 be lost^b; will he not leave the ninety and nine on the
 hill in the wilderness⁵ and go after the lost one (and)
 17:23 will search until he will find it⁶(45-6)....If they shall
 say to you, behold Christ is here, or he is⁷ there, do
 not go out, lest you be led away(79)....

a. or: 'flock of sheep' b. or: stray

1.humbles 2.exalted 3.exalts 4.humbled 5.he leaves the
 ninety and nine sheep 6.om 7.om

14:33 'He who wants to be my disciple' Ta > sy^{sc}sy^{vg}Tnl^{Arm}vgGkD:
 'whoever of you' ; 'unless he is separated' Lg > sy^{sc}sy^{vg}Tnl^{Arm}vg
 GkD:'does not renounce' and Ta:'unless he renounces' --15:4 'Who
 shall there be' Eb and sy^{sc}:'who (shall there be)' > Arm^{vg}:'what
 man shall there be' and sy^{vg}:'what man (shall there be)' and Ta
 GkD:'what man' ; 'who shall have' Ebsy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}DTa > TnlGk:'who
 has' ; 'sheep' Eb:'animals'* > sy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}TaTnlGkD:'hundred
 sheep' ; 'one sheep' Ebcftnl > sy^{sc}sy^{vg}TaArm^{vg}GkD:'one of them' ;
 'shall be lost' Ebsy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}DcfTnl > TaGk:'having lost' ; 'will
 he not leave' Ebsy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}TaTnl > GkD: οὐ καταλείπει (does he
 not leave) ; 'ninety and nine' Ebsy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}Ta > TnlGkD:'ninety-
 nine' ; 'on the hill'** Ebtnl > sy^{sc}sy^{vg}TaArm^{vg}GkD:om ; 'he will
 search' Ebsy^{sc}sy^{vg}TaTnl and D: ζητει > Arm^{vg}Gk:om --17:23 'if' sy^{sc}
 sy^{vg}TaArm^{vg} > GkD:'om' ; 'Christ' > Tetasy^{sc}sy^{vg}Arm^{vg}GkD:om ;
 'Behold...is here or he is there' cftacfsy^{vg}:'Lo...is here; or
 Lo, he is there' and cfsy^c:'Lo, he is there, and Lo, he is here'
 and sy^s:'Lo, he is there, and Lo, here' and cfArm^{vg}:'behold he
 is here or there' > DcfGk: ιδου εκει ιδου ωδε ; 'lest you be led
 away' cft^ecfsy^c > cfsy^s:'do not run' and Ta***:'believe not' and
 sy^{vg}:om and Arm^{vg}GkD:'do not follow'

* The word used by Ephrem here is *نعمه*, which is usually
 translated 'animals,' but according to Burkitt it is used as "a
 rendering for *προβατα*" in Jn 10:3ff in sy^s (see, *Evang. Da-Meph.*
 Vol. II, p.120.)

** from Mt 18:12 ; Tnl has both

*** Ta omits

17:30bc ^{v31} In that day in which the Son of Man is revealed¹, in that
 -33 time² if anyone shall be on the roof and his possessions
 shall be in his³ house, let him not descend⁴ to take
 thence⁵; and he who shall be in the field in like man-
 ner let him not return back; remember the wife of Lot;
^{v32}
^{v33} he who wants⁶ to save his soul, shall lose it; and he
 17:34- who loses⁷ his soul⁸, he shall find it(95)....In this
 36 night⁹ there shall be two in one bed; the one they shall
 take (and) restore¹⁰, and the one they shall leave; ^{v35} there
 shall be two who¹¹ shall grind at one mill, the one they
 shall take (and) restore¹², and the one they shall leave;
^{v36}
 and¹³ there shall be two in the¹⁴ field, the one they shall
 take, and the one¹⁵ they shall leave¹⁶(97)....

1.om 2.when (there is) a cry 3.read:'the'B 4.turn 5.it
 6.read:'shall want'B 7.read:'shall lose'B 8.(it) for my
 sake(Mt, Mk) 9.+ if 10.raise 11.and if two 12.in order
 to restore 13.+ if 14.one 15.other 16.shall be left

17:31 'time' sy^{sc} > sy^{vgt}Arm^{vsgkd}:!day'y; 'if anyone' Eb > sy^{sc}
 sy^{vgt}Arm^{vsgkd}: 'he who' ; αὐτα :om > Eb cfsy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsg}:include
 it ; 'shall be'(in the field) sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsgkd} > Gkd: '(is)' ; 'εἰς
 τὰ ὄπισθ' :om sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsg} > Gkd:include it --33 'he who' sy^{sc}
 sy^{vgt}Arm^{vsg} > Gkd: 'whoever' ; 'shall want' sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsg} > Arm^{vsg}
 Gk: 'shall seek' ; 'he who'(loses) sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsg} > Gkd: 'whoever' ;
 (loses)'his soul' sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsgkd} > Arm^{vsgkd}:om ; 'shall find' sy^c >
 systArm^{vsgkd}: 'shall save' --17:34 'in'(one bed) sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsg}
 > Gkd: ἐπι (on) ; 'one they shall take (and) restore' > sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsg}
 Arm^{vsg}Gk: 'one shall be taken' and D: εἰς παραλαμβάνετε ; 'the one
 they shall leave' cfsy^{sc}: 'one shall be left' > sy^{vgt}Arm^{vsgkd}: 'the
 other will be left' and D: ὁ ἕτερος ἀφίεται --35 'at one mill'
 systArm^{vsgkd} and cfsy^c: 'at one mill together' > sy^{vgt}Arm^{vsgkd}: 'together' ;
 'one they shall take (and) restore' > sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsgkd}: 'one
 shall be taken' ; 'the one they shall leave' cfsy^{sc}: 'one shall
 be left' > sy^{vgt}Arm^{vsgkd}: 'the other shall be left' --36 'and
 there shall be two in the field' sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsgkd} > Gk:om ;
 'one they shall take' > sy^{sc}sy^{vgt}Arm^{vsgkd}: 'one shall be taken' ;
 'the one they shall leave' cfsy^{sc}: 'one shall be left' > sy^{vgt}Arm^{vsg}
 Gkd: 'the other shall be left'

- 17:37b Where the body is, there also the eagles will be gathered
 19:12, together(97)....A noble man went to a distant land to
 13 receive the crown of a kingdom and to return. He called
 his ten servants, and gave them each a talent, and he
 says to them, "Let out on hire (and)¹ employ that until
 19:16b I come"(33,36,37)...."Lord, thy² talent³ gained ten
 19:21a talents⁴"(39)...."I was afraid of you, because you were⁵
 a severe man, and therefore I did not lend your silver"
 21:20 (36)....⁶When you shall see (that) Jerusalem (is) indeed
 surrounded with armies, then know that her desolation
 has arrived⁶(83,85).....

1.and 2.the 3.+ which 4.om 5.read:'are'B 6.om

19:12* τς :om sy^{SC}sy^{VG}AphrT^a > Arm^{VG}GkD:include it ; εαυτω :om sy^{SC}AphrT^a > GkD:include it, and sy^{VG}Arm^{VG}: 'his' ; 'the crown of' > sy^{SC}sy^{VG}AphrT^aArm^{VG}GkD:om --13δε :om > sy^{SC}sy^{VG}T^aArm^{VG}GkD: include it ; 'and'(gave) sy^{SC}sy^{VG}T^a > Arm^{VG}GkD:om ; 'a'(talent) Acts of Thomas** > sy^{SC}sy^{VG}T^aArm^{VG}GkD: 'ten' and Mcn: '...μνας' ; 'let out on hire' alternate for 'employ' ; 'that' sy^{SC}Arm^{VG} > sy^{VG}GkD:om--19:21a 'and therefore I did not lend your silver': is probably a loose paraphrase of Mt 25:25b: 'I went and hid your talent in the ground' --21:20 'Indeed': implies an emphatic use of the verb, but since it is literally two participles with the same meaning, the second one could be considered as an alternate. The duplicate quotation on p. 85 agrees completely with sy^{SC}.

* 19:12-21 apparently omitted in Tⁿ¹, (but last part of Liege edition is not available.) T^a gives the Lk passage at 31:37ff (and the Mt passage at 43:22ff.)

** Aphraates shares the same idea that the servant received 'a' talent and not 'ten' talents. See Dem.XXII, 18 (Pat. Sy. I,1. p.1027). The same idea is found in the Acts of Thomas in his discourse in the prison: 'with thy pound I have gained ten' see Burkitt Vol.II, 102.

JOHN

3:29a He who has the bride, he is the bridegroom(56)....He who
 12:26a will be¹ my servant, let him follow me(70)....I am the
 15:5a, 2a vineyard² and you are the vines³, ^{v2a} every vine which in
 me may be planted and does not give fruit, is taken away⁴
 (41)....

1.is 2.vine 3.(are) the branches 4.om

12:26 'he who' sy^s > sy^vGT^aArm^vGkD: 'if anyone' ; 'will be my
 servant' cfsy^scfArm^vG: 'will serve me' > sy^vGT^aGkD: 'serves me'
 --15:5a 'I am the vineyard and you are the vines' cfCyrillona
 cfAphr* > sy^ssy^vGT^aArm^vGkD: 'I am the vine and you are the
 branches' --15:2a 'every vine' sy^s > sy^vGArm^vGT^aGkD: 'every
 branch' ; (in me)'may be planted and' cfAphr** > sy^ssy^vGArm^vG
 GkD:om

* Cyrillona is a late 4th century Syriac writer and
 Aphraates middle 4th century; both quote Jn 15:1. Cyrillona:
 'I am the Vineyard of Truth; and my Father, He is the husbandman' ;
 Aphraates: 'He is the Vineyard of Truth and His Father the hus-
 bandman.' These statements show that they must have read verse
 5a as 'I am the vineyard and you are the vines' and not 'I am
 the vine and you are the branches.' This was first pointed out
 by Burkitt in connection with Cyrillona's quotation as a 'certainty'
 but it applies as well to Aphraates' quotation. (See Burkit: Ev.
Da-Meph. II, 151)

** Aphraates: 'He is the Vineyard of Truth, and His Father
 the husbandman, and we the vines planted within him' (Pat. Sy. I.1.
 681). This points strongly toward this quotation by Ephrem as
 being from the Diatessaron.

PRELIMINARY REMARKS TO THE QUOTATIONS
FROM THE BOOK OF ACTS AND THE PAULINE EPISTLES

These quotations are given in the order in which they occur in the New Testament, and are divided according to the books of the New Testament from which they come. Each quotation is given as it is in the treatise, whether its internal order is conventional or not. All quotations are followed by their page reference to the Armenian text, so that the Armenian can be conveniently found, and simultaneously followed with the English. "Preferred readings" in the apparatus under the quotations should be taken as though they were in the given text, although they are in the apparatus. Omissions from the "original" are given as "variants" also, but are followed by ":om".

The following are the symbols and their respective witnesses which are used in the critical analysis of these quotations. The witnesses are named in a brief manner only, but full details of the text used in each case can be obtained from the bibliography. If any of these witnesses are not mentioned in connection with a given variant, it is because the passage of Scripture is not available in that witness.

sy ^{VG}	signifies the Syriac Vulgate New Testament
Arm ^{VG}	signifies the Armenian Vulgate
EP	signifies Ephrem's Commentary on the Pauline Epistles (Venice Armenian edition)
E ^{dc}	signifies Ephrem's Commentary on the Diatessaron (Leloir's edition)
Aphr	signifies Aphraates
L ^G	signifies The Liber Graduum
Mcn	signifies Marcion (Harnack)
Cl ^{PS}	signifies The Pseudo-Clementines (Lagarde)
Gk	signifies Greek text, Nestle edition

THE QUOTATIONS FROM ACTS AND THE PAULINE EPISTLES

ACTS

20:33- I desired not gold and¹ silver, nor fine clothes, but ^{v34}
 35a I loved to labor with my hands and to feed and to give ^{v35a?}
 also to the weak ^{in need}²; (70)....

1.or 2.and needy

20:33 'gold and silver' cfsy^{vg*}>Arm^{vgGkD}:'silver and gold' ;
 οὐδενος :om sy^{vg} > Arm^{vgGkD}:include it --3⁴ αὐτοὶ γινώσκουσιν ὅτι ;
 om > sy^{vg}Arm^{vgGkD}:include it ; 'I loved to labor...in need'
 is a paraphrase of vs 3⁴bc,35a

* 'gold and silver' is a translation of Syriac from
 left to right

ROMANS

6:5 For if we have been planted together ⁱⁿ the death of
 our Lord¹, in like manner also (shall we be)² in his
 8:36b resurrection(41)....Daily we are³ counted⁴ as sheep for
 12:1 the slaughter(51)....I pray you, brethren, prepare your
 members⁵ (as) a living sacrifice, holy (and) pleasing
 to God(51)....

1.read:'in the likeness of his death'B 2.read:'shall we
 be'B 3.om 4.+ ourselves 5.read:'bodies'B

6:5 'planted together' EPsy^{vg}Arm^{vg} > Gk: συμφύτοι γεγονάμεν (we
 have been united) --12:1 δια τῶν οἰκτρίμων τοῦ θεοῦ :om EP > sy^{vg}
 Arm^{vg}Gk:include it ; 'prepare' (imper 2p) EP and sy^{vg}: (you
 should present) > cfArm^{vg}:'to prepare' and Gk: παραστήσαι

3:1c-3a As to babes in Christ I fed you milk, and I did not give
 you¹ solid food, for at this time you are yet carnal,
 for you were not able to receive (it) while you are car-
 3:6 nal²(71,72)....I planted, Apollos watered, but God gave
 3:8b the growth(41)....Each man³ according to his labor re-
 9:16c ceives his wages⁴(40)....Woe is unto me, if I shall not
 10:4c preach the Gospel(65)....But that⁵ stone is Christ himself
 10:6 (17)....Those things were an example for us⁶, lest we⁷
 be desirous of iniquity⁸, as some of them desired⁹(98)....
 10:11b The end of the world has arrived upon us(98)....Now we
 13:12a see the glory of the Lord¹⁰ by an example as with¹¹ a
 14:20 mirror(63)....Be not children in your thoughts, but in
 evil be children, for in your thoughts you should be per-
 15:54c fected(20)....Death was submerged by life(33)....
 - II Cor 5:4c

1.not 2.om 3.om 4.received wages 5.the 6.their example
 was for us 7.let us not 8.om 9.they 10.+ as 11.of

3:2 'I fed' EPArm^{VE} > sy^{VE}AphrLSMcN^{Gk}: 'I gave to drink' ; 'and
 I did (not) give you' EPsy^{VE} > LSMcNArm^{VE}Gk:om ; 'you are (yet)
 carnal' cfEP > sy^{VE}McNArm^{VE}Gk: 'you were not able' ; 'you were
 not able' (to receive) > EPsy^{VE}McNArm^{VE}Gk: 'you are not able' ;
 'to receive (it)' cfsy^{VE}* > EPMcNArm^{VE}Gk:om --3:8b** 'each man'
 cfsy^{VE}Aphr > Arm^{VE}Gk: 'each one' ; 'receives' sy^{VE}Aphr > Arm^{VE}Gk:
 'shall receive' --10:4c 'that' sy^{VE} > McNArm^{VE}Gk:om ; 'is' EP >
 sy^{VE}McNArm^{VE}Gk: 'was' ; 'himself' EPsy^{VE} > McNArm^{VE}Gk:om --10:11b
 'upon us' is an explanation of εἰς οὓς --13:12a 'by an example'
 EPsy^{VE}Arm^{VE} > Gk: ἐν αἰνυματι ; 'the glory of the Lord' is an
 interpretive addition --14:20 'in your thoughts....in your
 thoughts' cfEPsy^{VE} > cfL^{VE}Arm^{VE}Gk: 'in thoughts....in thoughts.'

* It should be noted that 'you were not able to receive
 (it)' occurs in vs 2 of the sy^{VE}, but is transposed.

** The word order in this quotation is the same as sy^{VE}
 Aphr Arm^{VE}Gk.

EPHESIANS

- 2:20b, Christ¹ himself (is)² the chief corner (stone) of the
 21 v21
 building, through whom all the building is joined and
 5:28a, fitted(16)....Each man³ should love his wife as him-
 29b-30 v29b v30
 'self, as also Christ loved⁴ his Church, because we are
 5:31,32 members of his body⁵; (56)....Therefore a man shall leave
 his father and mother, and shall follow his wife, and
 v32
 the two shall be one flesh. This is a great mystery,
 6:12 but I speak in Christ and in the Church(57)....For us
 the battle is not with flesh and blood, but with prin-
 cipalities⁶, and with the world⁷ rulers of this dark-
 ness, who (are) under heaven, and with these spirits of
 8
 perversion(73)....

1.read: 'Jesus Christ' B 2.is 3,4,5.om 6.add: 'and with powers' B 7.om 8.read: 'with these spirits of wickedness which are under heaven' B

2:20b 'Jesus Christ' EPsy^{VG} > Arm^{VG}Gk: 'Christ Jesus' and Mcn: Χριστου ; 'of the building' EP*sy^{VG} > McnArm^{VG}Gk:om --21 'is joined and fitted' cfEP^DcfArm^{VG} > sy^{VG}Gk: 'is fitted together' --5:28a** 'Each man' > EPsy^{VG}Arm^{VG}Gk: 'men' ; 'himself' > sy^{VG} Arm^{VG}Gk: 'their bodies' --29b*** 'loved' EP > sy^{VG}McnArm^{VG}Gk:om ; 'his'(Church) EPsy^{VG} > Arm^{VG}Gk:om --5:31 (leave)'his' sy^{VG}Arm^{VG} > McnGk:om ; 'shall follow' sy^{VG}Arm^{VG} > Gk: προσκολληθησεται προς and Mcn:om -6:12 'flesh and blood' EPtesy^{VG}LsArm^{VG} > Gk: αιμα και σαρκα ; 'under heaven' cfEPsy^{VG}TEArm^{VG} > McnGk: εν τοις ουρανοις

* EP uses the word 'building' in the comment which follows verse 20b.

** Mcn gives 28b

*** The omission of 29a occurs also in EP and Mcn.

COLOSSIANS

2:10b He himself is the head of all principalities and powers(61)....

2:10b 'himself' sy^{VG} > EPArm^{VG}Gk:om ; 'all principalities and powers' EPsy^{VG} > Arm^{VG}Gk: 'all principality and power'

I THESSALONIANS

2:19 What recompense shall there be for us, or joy, or crown of glory, unless you (are) before our Lord Jesus Christ at his coming?(64)....

2:19 'recompense' > E^psy^vgArm^vgGk:'hope' ; 'shall there be' is the rendering for the verb 'to be' which is understood in the sy^vg, but is rendered 'is there' by E^pArm^vg and is understood in the Gk ; 'unless you (are)' cf E^psy^vgArm^vg > Gk: ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ; 'Christ' Arm^vg > sy^vgGk:om

II THESSALONIANS

2:3,4 Let no one deceive you, by no means,unless the rebellion shall come first, and the Man of Sin shall be revealed, the son of perdition, the adversary; he¹ becomes arrogant over everything what is called god or religion. For he comes (and) enters into the temple of God ^Γto sit² and to make himself appear that he shall be

2:7,8a God(83)....The mystery of the iniquity already increases, even until the time that the prince shall be taken from the midst, and then the Evil One, the son of perdition

2:11, 12a shall be revealed(83)....Therefore God sends³ to them false power, v12a that they shall believe in the false power, so that they shall believe in the falsehood⁴ and shall be condemned ^Γby it⁵(87)....

1.read: 'who' 2.om 3.read: 'shall send' B 4.lie 5.by believing in it

2:4 'he comes (and) enters' E^p > sy^vgMcnArm^vgGk:om ; 'he shall be'(God) sy^vgArm^vg > E^pGk:'he is' --2:7 'increases' cf E^pArm^vg > cfsy^vgGk:'operates' ; 'the prince' sy^vg* > Arm^vgGk:ὁ κατεχων --2:8a 'the son of perdition' is an explanation of 'the Evil One,' and not in E^psy^vgArm^vgGk --2:11 'shall send' E^psy^vgArm^vg > Mcn: ἔσται and Gk:πεμπει ; 'so that they shall believe' E^psy^vg > Arm^vg Gk:'for them to believe' --12 'by it' > sy^vgArm^vgGk:om

* See Eph 6:12 (sy^vg) ; ¹πρίγκιπς = prince, ruler

PRELIMINARY REMARKS TO THE OLD TESTAMENT QUOTATIONS

These quotations are given in the order in which they occur in the Old Testament, and are divided according to the books of the Old Testament from which they come. Each quotation is given as it is in the treatise, whether its internal order is conventional or not. All quotations are followed by their page reference to the Armenian text, so that the Armenian can be conveniently found, and simultaneously followed with the English. "Preferred readings" in the apparatus under the quotations should be taken as though they were in the given text, although they are in the apparatus. Omissions from the "original" are given as "variants" also, but are followed by ":om".

The following are the symbols and their respective witnesses which are used in the critical analysis of Old Testament quotations. The witnesses are named in only a brief manner, but full details of the text used in each case can be obtained from the bibliography. If any of these witnesses are not mentioned in connection with a given variant, it is because the passage of Scripture is not available in that witness.

He signifies the Hebrew Bible (Kittel)
 Gk signifies the Septuagint (Rahlfs)
 sy signifies the Syriac Old Testament (Lee)
 sy^d signifies the "Pinkerton text" (see his article
 listed in the bibliography)
 Arm^{vg} signifies the Armenian Vulgate
 Aphr signifies Aphraates
 L^g signifies The Liber Graduum
 Cl^{ps} signifies The Pseudo-Clementines (Lagarde)
 (Two other abbreviations used: "TL", translation; "Pat.
 Sy.", Patrologia Syriaca)

THE OLD TESTAMENT QUOTATIONS

GENESIS

24:2b-4 Bring ^Γ(and) put your hand¹ under my thigh,^{v3} and swear ^Γto me² by the Lord God whose are the heavens and the earth, that you shall not take a wife for my son^Γ of the daughters of the Canaanites³, among whom I have settled at present,^{v4} but go to my country and to my heritage, and there you shall take a wife to my son Isaac(64)....

24:5 Master, if the woman shall not want to come⁴ with me,

24:8 do I indeed return your Son?(65)....If the woman does not wish to follow you, you shall be innocent^a from this oath, but only you shall not bring my son thither (65,66)....

a. lit. 'expiated'

1.your hand and put (it) 2.om 3.om 4.read:'follow'B

24:2b 'Bring (and)'^{*} > GkArm^vsyHe:om --3 'swear to me' free TL of GkcfArm^vsyHe ; 'whose are' free TL of GkcfArm^vsyHe --4 'heritage' syHe > GkcfArm^vg: 'tribe where I was born' : 'there' GkArm^vg > syHe:om --5 'Master'^{**} cfsy > GkArm^vgHe ; תֹּאמַר לְךָ (to this land):om > GksyHe:include it ; 'do I indeed return' syHe > Gk: 'shall I return' --8 'my'(oath):om GkArm^vsy^d > syHe

^{*} 'Bring (and) put' is Old Syriac idiom; e.g. Mt 12:44 and Lk 11:24: $\text{אֲנִי אֵלֶיךָ אָבָה}$, 'I will return (and) go,' while the Gk has $\epsilon\pi\iota\sigma\tau\rho\epsilon\psi\omega$.

^{**} 'Master'(ܡܘܠܐܢ) is a misreading of the Syriac for 'he said'(ܐܘܘܝܪ).

I KINGS

12:10b, My little finger is larger^a than the thumb of my father;
 11b v11b

my father chastised you with a whip, but I will chastise

12:16b (you) with iron rods(48-9)....And¹ henceforth we have no
 portion in David, nor inheritance in the son of Jesse.

Now^b go everyone to your tents, sons of Israel; now see
 your own house, David(49)....

a. or: thicker b. or: then

l.om

12:10b 'thumb' sy > GkArm^vgHe:'loins' --11b 'iron rods' Arm^vgSyHe
 > Gk:'scorpions' --16b 'And henceforth' is editorial > GkArm^vg
 syHe:om ; 'we have no portion in David, nor inheritance in the
 son of Jesse' sy > GkArm^vgHe: "What portion have we in David?
 neither have we inheritance in the son of Jesse' ; 'sons of'(Is-
 rael) cfsy > GkArm^vgHe:'O'(Israel).

PSALMS

- 19:4,5a Their voice went out to all the earth, and¹ their words²
to the ends of the world; he pitched his tent in the
sun, and he^{v5a} comes forth like the bridegroom³ from his
chamber(57).... God raises food from the earth and wine^{v15a}
makes the heart of man^{14b,15a}
118: makes the heart of man joyful⁴(20).... The stone which
22,23a the builders despised became the chief corner (stone)
of the buildings⁵; by the Lord it became this(16)....^{v23a}
- 132:4,5 I will not give sleep to my eyes nor slumber to my eye
lids, until I shall make a temple for the Lord and a
place of abode for the God of Jacob(15)....^{v5}

1.om 2.+ are 3.(is) as a bridegroom that comes forth
4.He raises food from the earth (and) wine (that) makes
joyful 5.building

19:4 'voice' GkArm^{VG} > He:'line' and sy:'proclamation' ; 'his
tent in the sun' GkArm^{VG} > syHe --104:14b 'God' free TL > GkArm^{VG}
syHe:om --118:22 'of the buildings' sy* > GkArm^{VG}He:om --132:5
'make' Gk > Arm^{VG}syHe:'find' ; 'temple' > GkArm^{VG}syHe:'place' ;
'God' Gksy > He:'Mighty One' and Arm^{VG}:'Lord God'

* Syriac idiom, see Burkitt, Evang. Da-Meph., Vol. II,
p.299.

PROVERBS

- 25:11b, A gold apple on a silver tray^{a,1}; things^b of reproach^c
12b to obedient ears(34)....^{v12b}

a. or: 'basin' b. or: words c. or: 'admonition'

l.table

25:11b 'tray' cfsy > He:'carving' and GkArm^{VG}:'necklace of sar-
dine stone' (instead of 'silver tray') --12b 'things of reproach'
sy > He:'a wise reprover' and GkArm^{VG}:'a wise word'

ISAIAH

1:11b- I have had my fill^a, now it is enough for me; burnt-
 15 offerings of rams and fat of lambs and blood of your
 bulls and he-goats^{v12} I do not want to see¹, and none of
 your appearance^b do I want²; I who required this of your
 hands, then all of you do not continue to trample my
 courts. If you shall offer to me fine flour for sacri-
^{v13} fice, it is in vain for you; and if you cast incense to
 me, that also is considered an abomination to me. Your
 new moons and your sabbaths I disapprove, your important
^{v14} days I do not accept; your fasts and idleness and chief
 anniversaries^c my soul hated, and I have had my fill of
 you. It is impossible, hereafter I will forgive your
^{v15} sins no more; when you shall stretch forth your hands
 to me, I will turn my face^d from you. And if you shall
 continue to offer your prayers, I will not listen to you,
 for your hands are full of blood³(51)....

a. or: I am full b. or: presentation c. or:
 feasts d. or: eyes

1.om 2.+ to see 3.om

Though this passage is somewhat paraphrased, as a whole it follows generally the Gk rendering, also the Arm^{v8}, because the Arm^{v8} follows the Gk even closer. But the following are the important variants from the He, in this passage: --1:11b 'fat of lambs' GkArm^{v8} > syAphrHe: 'fat of fatlings' ; ם'שכב (of lambs):om Gk Arm^{v8}Aphr > syHe: include it ; 'your' cfArm^{v8} > GksyAphrHe:om --13 (offer)'to me' Arm^{v8}sy > GkHe:om ; 'sacrifice' cfsycfHe > GkArm^{v8} ; 'fine flour' GkArm^{v8} > syHe: 'sacrifice' ; 'your'(new moons) GkArm^{v8}Aphr > syHe ; 'important days' cfGkcfArm^{v8} > cfsy He: 'calling of assemblies' ; 'I do not accept' Arm^{v8} > GksyHe: 'I cannot endure' --14 'fasts and idleness' GkArm^{v8} > cfsyHe: 'wickedness and assembly' ; 'hated' Arm^{v8}syAphrHe > Gk: μισε ; 'I have had my fill of you' cfGkArm^{v8} > syHe: 'they are a burden on me' ; 'I will forgive your sins no more' GkArm^{v8} > syHe: 'I am tired of carrying' --15 'I will turn' GkArm^{v8}sy > He: ם'לִּי־אֶרְבֵּי (I will hide)

5:1b-7 I planted a vineyard in a favorite¹ place, ^{v2} in a fertile place; I enclosed (it) with a fence, and strongly circled (it) with a wall; I planted new plants, I cleaned, I pruned, I cultivated, I adorned (it) with arbors; I built a tower, I made a wine-press vat; I expected that it would bring forth grapes for me, (and) it brought forth thorns and thistles. ^{v3} Now, men of Judah and inhabitants of Jerusalem, ^{v4} do justice between me and my vineyard. What was there still to do to my vineyard, and I did not do (that) for it? I expected that it would bring forth grapes for me (and) it brought forth thorns and thistles for me. ^{v5} Now I personally will tell what I will do to my vineyard: I will break down the solidness of the fence and it shall be for plundering, I shall destroy and trample the walls with armies; (vs 6,7 on next page)

1.read: 'visible' (or: high)B

5:1b 'I planted' > GkArm^{v8}syHe: '(my) beloved had' --2 'I enclosed (it) with a fence' Arm^{v8}Gk > syAphrHe: 'he enclosed it'; 'and (I) strongly circled it with a wall' cfGkcfscyAphr* > Arm^{v8}:om and He: אֶבְרַחֵם (and he freed it of stones); 'I planted' Arm^{v8}GkAphr** > ksyAphr: 'he planted'; 'new plants' cfscyAphr: מְטַעֲמָא (sprigs) > GkArm^{v8}He: 'choicest vine'; 'I cleaned, I pruned, I cultivated' is an expansion of the preceding phrase***; 'I adorned (it) with arbors' cfArm^{v8}; 'I built' (a tower) Arm^{v8}GkAphr > syHe: 'he built'; 'thorns and thistles' cfGkcfArm^{v8}: 'thorns' > syAphrHe: 'wild grapes' --3 'men of Judah and inhabitants of Jerusalem' Arm^{v8}sy > GkHe: 'inhabitants of Jerusalem and men of Judah'; --4b וְיִדְבָר (wherefore): om Arm^{v8}syAphr > GkHe: include it; 'thorns and thistles' cfGk cfArm^{v8}: 'thorns' > syAphrHe: 'wild grapes' --5b 'I will break down' Arm^{v8}cfscyAphr > GkHe: 'I will take away'; 'plundering' GkArm^{v8} cfscyAphr > He: לְבַיַּעַר (for destruction); 'with armies' is unwitnessed

* Pat. Sy. I.1: p.228 reads אֶסְבֹּא (I surrounded); p.861 reads אֶסְבֹּא (he surrounded it)

** Ibid.: p.228 אֶסְבֹּא (I planted it); p.861 אֶסְבֹּא (he planted)

*** Ibid.: p.228, here Aphraates in the context of this passage says, אֶסְבֹּא וְאֶסְבֹּא (and I pruned it and I cultivated it)

v6

I will abandon my vineyard, for it shall not be pruned and cleaned nor shall it be cultivated; thorns shall sprout out and add to it as in the wasteland; I shall command my clouds, that they shall not shower on my vineyard; ^{v7}for the vineyard of the Almighty is the House of Israel, and the men of Judah a beloved new plant; I expected that I would find in it justice and injustice was found; I expected righteousness and there was deprivation¹

7:23-25 (41-42)....It² shall happen in that day³ (that) every place, in which³ there shall be a thousand measures of the vineyard at a thousand thousand measures, shall become wasteland and shall return to thorns. (vs 24, 25 on next page)

1.(this section has been very severely condensed in Codex B, and is of no textual value) 2.read: 'And it' B 3.where

5:6 'I will abandon my vineyard' GkArm^{VE} > syAphrHe: 'I will lay it waste' ; '(be) cleaned' is unwitnessed ; 'thorns' GkArm^{VE} > syAphrcfHe: 'thorns and thistles' ; 'and add to it' is unwitnessed ; 'as in the wasteland' GkArm^{VE} > syAphrHe:om ; 'my' (clouds) Arm^{VE} > GksyAphrHe:om ; (shower on)'my vineyard' Arm^{VE} > GksyAphrHe: 'it' --7 'the Almighty' is a synonym for 'the Lord of hosts' ; ' a beloved new plant' GkArm^{VE}syAphr > He: '(his) beloved plant' ; 'I expected that....there was deprivation' is a paraphrase, but note that: 'deprivation' > GkArm^{VE}syAphrHe: 'cry' --7:23 'measures of the vineyard', i.e. the unit of measure in a vineyard --'the vine' ; 'thousand thousand'; the second 'thousand' is probably a copyist error (duplication); 'measures': i.e. of money, usually of silver, e.g. 'shekel' ; 'it shall become wasteland and shall return to thorns' Arm^{VE} and cfGk: εἰς χερον ἐσοντα και εἰς ἀκανθων > syHe: 'it shall be for briers and thorns'

v24

And¹ many skillful archers shall descend into (it)²,

for all the land shall become wasteland and full of

v25

thorns. And every mountain which shall certainly be

plowed up (and) furrowed, and no fear shall reach there,

for there shall become³ from the wasteland and thorny
place⁴, pasture for the lamb and trampling for the ox

9:6 (42)....A child was born to us, and⁵ a son was given to
us; and⁶ his⁷ government shall be bestowed on his shoul-
ders; his name shall be called Wonderful Counsellor, God,

14:13, Mighty⁸ (48)....You said in your heart, I shall ascend
14 into heaven, and above the stars of God⁹ I shall put my
throne, and I shall dwell in the high mountain in the
v14 sides of the north; and I will ascend to the heights of
the clouds, and in the likeness of the Most High I will

49:14- be(80)....But Zion said, the¹⁰ Lord abandoned me and¹¹
16 God forgot me. Is it possible (that) a woman might for-
v15 get her babe¹², or¹³ (that) she might not be moved to
compassion on the child of her womb; and perhaps a woman
might forget this, nevertheless I shall not forget¹⁴,
says the Lord. (v 16 on next page)

1.om 2.the mountains 3.om 4.the thorn 5.del: om B 6.om
7.the 8,9.om 10.my 11.+ my 12.babes 13.and 14.add:'you'B

7:24 'many skillful archers' > GkArm^{VE}syHe:'with arrows and bow' ;
'descend' > GkArm^{VE}syHe:'enter' ; 'wasteland and....thorns' Gk
Arm^{VE} > syHe:'briers and thorns' ; 'full' cfsy: ٱلثور (they shall
be filled) --25 'shall certainly be plowed up (and) furrowed, no
fear shall reach there' GkArm^{VE} > syHe ; 'for there shall become
from the wasteland' GkArm^{VE} > syHe ; 'and thorny place' > GkArm^{VE}
syHe:'and thorns' ; 'lamb....ox' cfGkArm^{VE} > syHe:'ox....sheep' ;
'lamb' Arm^{VE} > GksyHe:'sheep' --9:6 'his'(government) syAphrArm^{VE}
> GkHe:om ; 'bestowed' is unwitnessed --14:13 'high mountain'
GkArm^{VE}syAphr > He: ٲٲ (of assembly)

v16

Behold on my hands I pictured¹ your walls and before

62:5b, my eyes you are all the time(16)....As the bridegroom
5a rejoices over the bride, in the same manner your God
rejoices² over you; and as a young man^{v5a} shall settle³
with the virgin, in this same manner shall your sons
settle in you(57)....

1.shall picture 2.shall rejoice 3.settles

49:16 'says the Lord' GkArm^{v8} > syHe:om ; (I pictured)'your
walls' GkArm^{v8} > syHe:'you' ; 'you'(are) GkArm^{v8} > syHe:'your
walls' --62:5 The transposition of this verse is not witnessed
by GkArm^{v8}syHe ; 'shall settle....shall....settle' GkArm^{v8} > sy
He:'shall marry....shall marry'

JEREMIAH

2:35b- Behold I judge you¹, because you say², "I have not
3:3 sinned³,"^{v36} now that you have gone mad (enough) to relate
your ways, even by the Egyptians you shall be put to
shame, according to the shame which you were put by the
Assyrians.^{v37} Even from that⁴ also you shall go forth with
(your) hands on (your) head, for the Lord was angry on
account of the shoulders of your refuge, and you shall
not prosper with them⁵; (vs 3:1-3:3 on next page)

1.+ and 2.were saying 3.+ at all 4.this 5.+ and

2:36 'now that' cfArm^{v8}:'that' > GksyHe:'why' ; 'Egyptians....
Assyrians' > GkArm^{v8}syHe:'Egypt....Assyria' --37 'was angry on
account of' sy > GkArm^{v8}He:'rejected' ; 'shoulders of your
refuge' cfsycfHe:'those in whom you trust' > GkArm^{v8}:'your hope'

v3:1

they say, "if a man shall give up his wife, and the wife¹ shall go from him², and³ shall become another man's; and if he shall indeed⁴ return again to her⁵, behold that woman would indeed be impure"; and you committed adultery (and) were prostituted with many shepherds. Return to me, says the Lord Almighty⁶; lift up your eyes to the roads, and see, what place^{v2:2} is there⁷ which shall not be polluted by you? You prepared yourself for them on the roads as a crow in the wilderness; you polluted the land with your prostitution and with your wickedness⁸; ^{v3} and the rain was withheld in the heavens⁹, and the dew did not bedew; and a shameless and¹⁰ indecent face you made for yourself as a prostitute (57-3:20 58)....As the wife (who) cheats her companion, in like manner the sons of Israel cheated me¹¹ (58)....

1.read: 'she' B 2.om 3.(and) 4.om 5.her man (or: his wife) 6.+ and 7.shall there be 8.om 9.del:om B 10,11.om

3:1 'if he shall indeed return again to her' cfArm^vsy > GkHe ; 'behold' sy > GkArm^vHe:om ; 'woman' GkArm^v > syHe: 'land' ; 'shepherds' GkArm^vsy > He: ׀'ׁ ׀ (lovers) ; 'Almighty' > GkArm^vsyHe:om --2 'the roads' sy > GkcfArm^v: 'straight ahead' and He: 'barren heights' ; 'be polluted' Gksy > Arm^vHe ; 'you prepared yourself' > GkcfArm^vsyHe: 'you sat' ; 'crow' GkArm^vsy > He: 'Arab' --3 'the dew did not bedew' cfsycfHe: 'there were no spring showers' > GkArm^v ; 'a shameless and indecent face you made for yourself as a prostitute' is a paraphrase which does not follow GkArm^v or syHe, but note that: 'face' GkArm^v > syHe: 'brow' --3:20 'cheats....cheated' sy > GkcfArm^vHe: 'deals treacherouslydealt treacherously' ; 'sons' sy > GkArm^vHe: 'house'

4:3,4 Thus says the Lord God¹, to the house of the Judeans² and the inhabitants of Jerusalem, choose for yourselves a good and fertile³ land, and sow not among the thorns; ^{v4} be purified⁴ before the Lord and remove the evil from your hearts⁵, O house of Judah and inhabitants of Jerusalem, lest the wrath of the anger⁶ of the Lord⁷ shall have gone forth as fire and shall burn you⁸, and there shall be no one who can extinguish (it)(28-29)^a....Thus says the Lord God of hosts, because you spoke this word, now behold I give my words in your mouth, Jeremiah, as fire, and this people shall be as wood, and you⁹ shall consume them(25)....I said¹⁰ that I will remember no more the oracles of thy prophecy in my mouth, and in thy name on the house of Israel I will prophesy no more, and thy oracles in my mouth were as fire, for it is enflamed and burns in all my bones; and I wished¹¹ to be calm (and) sober with my¹² prophecy in my heart, and I was not able to be patient(25)....

a. 4:3,4ab(28); 4:3b,4ac(29)

1.om(28)B 2.Israel(28)B 3.om(29)B 4.be pure(29)A; purify (29)B 5.your hearts from evil(29)B 6.del: om B(29)B 7.God(29)B 8.del: om B(29)B 9.it 10.spoke 11.wish 12.thy wish 12.thy

4:3 'God' > GkArm^vsyHe:om ; 'house' > GkArm^vsyHe:'men' ; 'inhabitants'(of Jerusalem):GkArm^vsy > He:om ; 'choose for yourselves a good and fertile land' > GkcfArm^vsyHe:'break up your fallow ground' and sy: ^ل (let the lamp give forth light to you) --4 'be purified before'(the Lord) > GkArm^vsyHe: 'circumcise yourselves to'(the Lord) ; 'evil' > cfGkArm^vsyHe: 'foreskins' ; 'house' > GkArm^vsyHe:'men' ; (wrath)'of the Lord' > GkArm^vsyHe:'my' --5:14 'Jeremiah' is unwitnessed ; 'shall be as' Aphr > GkArm^vsyHe:om ; 'you shall consume' sy > GkArm^vsyHe: 'it shall consume' --20:9 This quotation as a whole is a paraphrase, but it is clear that it is not based on the Gk or Arm^v but on the sy or He, because:'I will (not) remember' syHe > GkArm^vsyHe:'I will (not) name' ; 'oracles' (.....were as fire) Aphr > GkArm^vsyHe: 'it' ; (oracles)'in my mouth' Aphr* > Arm^vsyHe:'in my heart' and Gk:om ; 'in my heart' cfsycfAphr > GkArm^vsyHe:om. The evidence points toward a sy base.

* see Pat. Sy. I.1,p.712

33:20, If it may be possible for you to interrupt the day and
 21 the night from their (proper) time, then also my oath
 which I swore to David my servant may be interrupted¹,
 for him to have² a son³ who shall sit on the throne of
 his kingdom(34)....

1.om 2.to give to him 3.man

33:20* This verse is paraphrased and abbreviated, but note:
 'If it may be possible for you' sy > Arm^vHe ; 'interrupt' Arm^vG
 sy > He:'break' --21 'which I swore' sy > cfArm^vHe:om ; 'may
 be interrupted' Arm^vGsy > He:רפן (may be broken); יב:om > Arm^vG
 syHe:include it ; 'sit' > Arm^vGsyHe:'reign' ; 'the throne of his
 kingdom' > Arm^vGsyHe:'his throne'

* In LXX, chapter 33 is transposed and has become chap-
 ter 40, but verses 15-26 are omitted.

EZEKIEL

16:1-24 The Word of the Lord was upon me¹ and he says, "Son of
 Man go (and) rebuke Jerusalem and cause her to remember²
 her abomination; and you shall say to her³, thus says
 the Lord Almighty to Jerusalem: Was not your tribe⁴
 Canaanite; your father was an Amorite⁵ and your mother
 a Hittite; (concerning) your birth, on the day that they
 gave birth to you⁶, no one had^a cut off your navel, and
 no one had washed you with water for salvation⁷, and no
 (one) had salted you with salt, and⁸ no (one) had wrapped
 you in swaddling clothes; (passage continues on next page)

a. lit. has

1.om 2.tell her 3.om 4.father 5,6.om 7.read:'cleanliness'
 8.om

This passage is a paraphrase, more in some parts than others, but
 note the following variants: 16:1 'upon me' sy > GkArm^vHe:'to me' ;
 'cause her to remember' cfsycfHe > GkArm^vG:'testify' --3 'to her'
 > GkArm^vGsyHe:om ; 'Almighty'* cfsy > Arm^vHe:'God' and Gk:om --4
 ('salvation' Arm^vG)

* This occurs also in vs. 8,14,23.

v5
 because my eyes did not spare you, nor did I for you ^vany
 one of¹ all these things ^vor take care (of you), that some
 lamentation might pass² to you; but having been cast (out),
 you laid³ on the face of the field because of your per-
 verse mind and your hardened⁴ heart. ^vOn the day in which
 they gave birth to you⁵, ^{v6}I passed by you and saw you
 drenched with blood, and ^vI said to you, be lifted up from
 your blood, and your life shall be raised up from the
 blood, ^{v7}be indeed increased with cleanliness. I made you
 as a green plant in the field; and you increased and grew,
 and you came and entered into the great cities^{a,6}. Your
 breasts were formed^b and (your) hair (had) come forth^c,
^{v8}and you were naked and bare^d; I passed by you^e and saw
 that you were no longer a child^f and the time for your
 veils (had come); I spread my wings over you and I co-
 vered your^g nakedness^g, and I swore to you and entered
 into a firm covenant with you, says the Lord Almighty.
 And I brought you (as) the bride for me,⁷ (passage con-
 tinues on next page)

a. lit. cities of the cities b. lit. fallen c.
 lit. unfolded d. lit. put to shame or exposed naked
 e. lit. came (or: passed) (and) reached over you f. lit
 you had reached your time g. or: shame

1.om 2.which happened 3.were 4.hard 5.and 6.I adorned
 you 7.om...

16:5 'your perverse mind' GkArm^vg^vsy > cfHe --6 (drenched) 'with
 blood' GkArm^vg^v > syHe: 'with your blood' --7 'with cleanliness'
 is unwitnessed, but see vs 4 ; 'great cities' GkArm^vg^vcf^vsy > He
 --8 'wings' GkArm^vg^v > cfHe: 'skirt' and sy: 'hands' -; 'firm'
 cf^vsy: ^v (standing firm, or covenant) > GkArm^vg^vHe:om ; 'the
 bride' > GkArm^vg^vsyHe:om

v9
 and I washed you with water and I cleaned your blood^a
 from you, and I cleaned and anointed you with oil; I a-
 doined you with various attire^b: I clothed^c you in pur-
 ple and red, I adorned you and I brought to your bosom
 fine linen, and I spread silk about you; and I adorned
 you with ornaments¹: I put² bracelets on your arms, and
 I put a necklace on your neck, I put ear-rings on your
 ears, and put ear drops^d with your ears, and I put³ a
 crown of glory⁴ on your head; I adorned you always with
 gold (and) silver⁵, and I made your garments⁶ (with)
 fine linen and your finery (with) silk, satin⁷, and em-
 broidery. I clothed you and made^e your food with fine
 flour and honey and olive oil; you ate and became soft
 and abounded; you became beautiful and you fondled with
 the delicacies of royalty^f; and the reputation^g of your
 beauty went to all the nations^h, for I put the grace of
 beauty upon your loveliness, says the Lord Almighty⁸.
 (passage continues on the next page)

a. lit. bloody blood b. or: excellent (or: vari-
 gated) finery c. or: shod d. i.e. long ear-rings (or:
 ear-ring) e. lit. gave f. or: the kingdom g. lit.
 name h. or: heathens

1.om 2.gave 3.om 4.om 5.om 6.garment 7.del: om B 8.om...

16:9 'and I cleaned'(and anointed) is a copyist error, duplicated
 from preceding phrase --10 'purple and red'* cfGkcfArmVg:'blue'
 >sy:'sandals' and He:'leather' --12 'ear-rings on your ears'
 cfsy:حلقه و حلقه و حلقه (gold rings on your ears), and ArmVg:'rings
 for you' >cfGkHe:'a ring on your nose' --13 'I made' >GkArmVg
 syHe:om; 'your finery' >GkArmVgSyHe:om

* 'purple', or 'purple garments' occurs in the Syriac
 in vs 13.

y15

And you became proud and were charming with the beauty of your face; you committed adultery (and) were prostituted with^a your grand reputation, you indeed had spread your prostitution to everyone who passed on their journeys^b; and you took your garments of finery and made tattered idols, and you were prostituted upon them. Moreover you shall not enter there, because they did not happen and shall not take place. And you took the ornaments of glory of gold and silver which were given to you and you made for yourself male, raving images and were prostituted with them. And the beautiful, fine garment which I had given to you, with that you adorned them; you offered to them my perfume and splendid incense; and you fed them my bread of fine flour which I gave to you and olive oil and honey; and you put all this before them for a sweet odor. And you took your sons and your daughters which you had borne to me (and) sacrificed (these) to them to destruction; and you considered that fornication as (such) a small matter, you killed my children^{c,1};

(passage continues on next page)

1.om... a. lit. in b. or: roads c. lit. sons

16:15 'הַיְהוָה יְהוָה:om sy > cfGkcfArm^vHe:include it --16 'of finery' >GkArm^vsyHe:om ; 'idols' GkArm^vsy > He:תִּשְׁבֹּת (high places) ; 'because they did not happen' Arm^v > GksyHe:om --17 'ornaments' >GkArm^vsyHe:'your ornaments' ; 'gold and silver' sy > GkArm^vHe:'my gold and my silver' ; 'were given'* >GkArm^vsyHe:'I gave' ; 'raving' > GkArm^vsyHe:om --19 הַיְהוָה יְהוָה (and it was, says the Lord God):om >GkArm^vsyHe:include it --21 vs 21b is omitted.

* See verse 18 for 'which I had given', where it is out of place.

v22

'this was in fact greater than all your fornications and abominations. And you remembered the days of your childhood to the time that you were naked (and) bare^a, drenched (and) mixed with blood^b. And there was woe, woe upon woe, says the Lord Almighty. You made for yourself a brothel^c, a house for your fornications, and you made for yourself idol altars^d in all your public places¹."

16:31b
-33a

(58-59)....And you were not like a prostitute who gathers her price of prostitution, but you were as a wife who commits adultery with her husband, who receives treasures from her husband and gives pay to her lovers. And all prostitutes receive the price of prostitution for themselves, but you gave pay to your lovers² (59-60)....

a. or: shameful b. lit. bloody blood c. or: high place, idol-house d. or temples

1,2,omom

16:22 'this was in fact greater than all' cfGkcfArm^{Vg} > syHe: 'and with all your' ; 'fornications and abominations' Arm^{Vg} > Gk: πορνείαν and syHe: 'abominations and fornications' ; 'remembered' > GkArm^{Vg}syHe: 'remembered not' ; 'mixed' > GkArm^{Vg}syHe: om ; 'with blood' sy > GkArm^{Vg}He: 'with your blood' --23 verse 23a is omitted ; 'a house for your fornications' cfGkcfArm^{Vg} > syHe:om --16:31b-33 This passage is a paraphrase, but note the following variants: 31b 'who gathers her price of prostitution' GkArm^{Vg}cfpsy > He: 'for you scorn hire' --32 'you were like' cfGk cfArm^{Vg}cfpsy > He:om ; 'with her husband' Arm^{Vg} > GksyHe:om ; 'treasures from her husband and gives pay to her lovers' cfGk Arm^{Vg} > cfsyHe: 'who receives strangers instead of her husband' --33 'all prostitutes receive the price of prostitution for themselves' Arm^{Vg}cfpsycfHe > Gk.

17:22-²⁴ Thus says the Lord Almighty, "I will take from the choice of the top of the cedars and the cypress, and I will remove from the highest, the shoot which (is) from the young shoots, and I will plant them on a high mountain,^{v23} and I will hang it from the high mountain of Israel, I will plant and establish (it); it shall put forth branches and shall bear fruit; and it shall become a great tree, and in the strength of its branches the birds of the air shall rest, and all its branches in it shall be restored,^{v24} and all the trees of the forest shall indeed know that I am the Lord, that I bring down the high trees and raise up the low trees, I dry up the green tree and I make green the dried tree¹(43)....Why¹ do they say, O² house of Israel, that our sins and iniquities are in us and we in those same are worn out(20)....

1.om 2.says the

17:22 'Almighty' cfsy > Arm^{v8}He:'God' and Gk:om ; 'choice' Gk Arm^{v8}sy > He:'lofty' ; 'and the cypress'* cfsy > GkArm^{v8}:om and He: 𐤀𐤏𐤍𐤍 (and I will set) ; 'high mountain' GkArm^{v8} > syHe:'high and lofty mountain' --23 'and I will hang it' GkArm^{v8} > syHe:om ; 'and establish (it)' > GkArm^{v8}syHe:om ; 'tree' > GkArm^{v8}syHe:'cedar' ; 23b is paraphrased, but note: '(they) shall be restored' Gk > syHe:'they shall dwell' --24 'forest' > GkArm^{v8}syHe:'field' ; 'I am the Lord' Arm^{v8} > GksyHe:'I, the Lord' ; 'bring down.... raise up....dry up....make green' GkArm^{v8} > syHe:'brought downraised up....dried up....made to flourish' --33:10b 'Why do they say, O house of Israel' is a paraphrase; 'sins and iniquities' cfGkcfArm^{v8} > syHe:'iniquities and sins'

* See sy which gives: 𐤍𐤏𐤍 (juniper); the word for cedar occurs in sy in vs 23: 𐤍𐤏𐤍 (cedar). 'Cypress' probably is an attempt to translate the 𐤍𐤏𐤍 of the sy.

34:1-
13a

The Word of the Lord was upon me, and he says, "Son of Man prophesy against^a the shepherds¹ of Israel and you shall say to them², thus says the Lord Almighty, O shepherds of Israel, can it be that shepherds would feed^b themselves³? Do⁴ not shepherds⁵ feed the sheep? Now behold, you consume^c the milk⁶, you clothe yourselves delicately⁷, you eat the fats⁸, and you feed not my sheep; you healed⁹ not the sick, and you strengthened¹⁰ not the weak, you bound¹¹ not the broken, and¹² you comforted¹³ not the suffering, you did¹⁴ not bring back those gone astray and¹⁵ you did¹⁶ not search for the lost; you overthrew¹⁷ the very strong maliciously, you tormented¹⁸ the powerful with violence and with fraud; and my sheep were scattered, because there was¹⁹ not a shepherd for them; and they became meat for the wild beasts^d of the wilderness; (passage continues on next page)

a. lit. over b. lit. pasture c. lit. eat d. or: beasts

1.sons 2.the shepherds of Israel 3.+ and 4.would 5.om
6.add:'and'B 7.add:'and'B 8.add:'and clothe yourselves with wool'B 9.heal 10.strengthen 11.bind 12.om 13.comfort
14.do 15.om 16.do 17.overthrow 18.overthrow (lit. kill) 19.is

34:1 'upon me' sy > GkArm^vHe:'to me' --2 'prophesy' is omitted after 'Israel' > GkArm^vsyHe:include it; 'to the shepherds' is omitted after 'you shall say to them,' > cfGkcfArm^v*syHe:include it; 'Almighty' cfsycfGkcfArm^v > He:אלהים (God); 'O shepherds' Gksy > Arm^vHe:'woe to the shepherds'; 'can it be that shepherds would feed themselves' cfGkcfArm^v:'do shepherds feed themselves' > syHe:'that do feed themselves' --3 'Now behold' cfGkArm^v > syHe:om; 'milk' GkArm^v > syHe:'fat', but note that 'you eat the fat' occurs in the latter part of this verse, in place of 'you kill the fatlings'; 'delicately' > GkArm^vsyHe:'with wool'** --4 'healed strengthened' > GkArm^vsyHe:'strengthened...healed'; 'sick...weak'*** GkArm^vsy > He:ניבן... ניבן(sick...sick); 'and you comforted not the suffering' is an addition; 4b is a paraphrase --5 'my sheep' GkArm^vsy > He:'they'; 'for them' Arm^v > GksyHe:om

* GkArm^v omit 'to them'

** See Codex B variant #8, where 'wool' appears, in an addition

*** The transposition of the two phrases is accounted for in the preceding variant.

^{y6} my sheep were scattered (and) gone astray to all the high mountains¹, they were scattered throughout the earth, and there was no one who searched for (them), nor those who² brought (them) back. Therefore^{v7} shepherds, hear you all the Word of the Lord. I am alive^{v8} says the Lord Almighty, because my sheep became a prey, and my sheep were meat^a for all the wild beasts^b of the wilderness, because there was not a shepherd over them and they did not go out in search for my sheep, but they were feeding themselves and were not feeding my sheep⁴; for this reason, shepherds, hear the Word of the Lord; thus says the Lord Almighty⁵, behold I have come (and) taken in hand^c those shepherds and I will require my sheep at their⁶ hands, and⁷ I shall stop the shepherds of my sheep and they shall feed my sheep no more, and I shall save my sheep from their mouths, and no more will they be meat for them. Thus^{v11} says the Lord Almighty: behold, I will examine my sheep, and I will make an inspection of my sheep, (passage continues on next page)

a. or: food b. or: beasts c. lit. reached upon (or: taken over)

1,2.om 3.thus 4.you acted in this manner and my sheep were scattered 5.thus says the Lord Almighty, shepherds, hear my words 6.your 7.om

34:6 'were scattered' Gk ; '(were) gone astray' Arm^vEsyHe ; 'high mountains' is a condensed paraphrase ; 'they'(were scattered) Gksy > Arm^vEsyHe: 'my sheep' ; 'brought back' Gksy > He: עָרַב (did seek) --7 'all' is an addition. --8 'Almighty' cf Gk cfsy > He: יְהוָה (God)* ; 'over them' is an addition ; 'they'(did not go) > GkArm^vEsyHe: 'the shepherds' --10 'the shepherds'(of my sheep) > GkArm^vEsyHe: 'from feeding' and sy:om ; (the shepherds of)'my sheep' GkArm^vEsyHe > He: יָצְאוּ (the sheep) and sy:om ; 'they shall feed my sheep no more' sy and GkArm^vEsyHe: 'they shall feed them no more' > He: יִשְׂעוּ אֹתָם (the shepherds shall feed themselves no more) ; 'no more'(will they be meat) Gksy > Arm^vEsyHe:om --11 'of my sheep' > GkArm^vEsyHe: 'then'

* Arm^vEsyHe has both the Gk and the He readings (here only); 'Almighty' occurs also in vs 10,11.

v12

as the shepherd should make an inspection of his flock on a dark and foggy day, thus I shall search for them and shall gather them from all places, where (ever)

they may be scattered on the dark day (and) on the fog-

v13a

gy day; and I will take them away from the Gentiles, and

I will gather them from the countries¹."(46-47)....

v16

34:15-16

I myself will feed my sheep, and I will give repose to

them, says the Lord All-Powerful, I will search for the

lost, I will bring back that which went astray, I will

bind the broken, I will strengthen the sick, I will

guard^a the fat and the strong^b and I will feed them with

34:20b-23

justice and with righteousness²(47).... Behold I have

taken you in hand^c; I will judge sheep with sheep, I

will judge the strong with the weak, and the weak with

the strong; (vs 21-23 on next page)

a. or: keep b. or: valiant c. lit. reached upon (or: taken over you)

1. and as a shepherd makes an inspection of his flocks, in the same manner also I will do (that); and I will gather the scattered from all peoples and from the Gentiles, and I will enclose the wounded and the suffering, and.... 2. (is actually part of preceding variant)

34:12 'on a dark and foggy day' cfGkcfArm^VG > He: בְּיוֹם (on the day) and sy: כְּבֵרָה וְרִמָּה (on the day of brightness); קִיּוֹתוֹ בְּתוֹךְ צֹאנֹו נִפְרָשׂוֹת; (that he is among his sheep that are scattered abroad):om sy > cfGkcfArm^VGHe:include it; (search)'for them' >GkArm^VGsyHe:'my sheep'; 'shall gather' syArm^VG >GkHe:'shall take away' --13 'Gentiles' Gksy > Arm^VGHe:'peoples' --34:16 'All-Powerful' cfGkcfArm^VGcfSy > He:אֱלֹהֵינוּ (God); 'I will guard' GkArm^VGsy > He:אֶפְרָח (I will destroy); 'and with righteousness' >GkArm^VGsyHe:om --34:20b-23 This is paraphrased, but note the following variants: --20b(I will judge....)'strong....weak' GkArm^VG > syHe:'fat.... lean'

v21

because you strong indeed struck and trampled^a upon

the weak until you drove (them) out and my sheep were

v22

scattered. Therefore I shall save my sheep, and no more

will I abandon them to prey¹; and I will judge ram withram, and he-goat with he-goat². And I will indeed set

v23

up over them one shepherd, my servant David, who³ willtend^b them, and he will give them repose, and he shall

34:31 be their shepherd(47-48)....But you my sheep, the sheep
of my pasture, are men and I am your God, says the Lord
Almighty(49)....

a. or: trodden underfoot b. or: pasture; feed

1.om 2.+ my sheep 3.read:'and he'B

34:22 'ram with ram' GkArm^vgcf^{sy} > He:'sheep with sheep' --23
'he will give them repose' > cfGkArm^vgcf^{sy}He:'he shall feed them'
--34:31 'Almighty' cfGkcfArm^vgcf^{sy} > He: π | π '(God)

DANIEL

11:36ab Over all gods and idols of worship^Γ he shall pride him-
self, and rise¹ with arrogance with false² signs and

12:3 miracles and with temptations(79).....They who justify
many shall shine as the stars of heaven(80)....

1.and he rises and prides himself 2.om

11:36 'and idols of worship' > GksyHe:'God of Gods'; אֱלֹהִים (he
shall speak):om > GkArm^vgcf^{sy}He:include it ; 'false signs, etc.'
interpretation of מִי־בְּיָדָאֵל (marvellous things) --12:3 'of heaven'
Gksy > Arm^vgcf^{sy}He:om

QUOTATIONS IN CODEX B ONLY

MATTHEW

10:10b For the laborer is worthy of his food(67)....

24:14 This Gospel of the Kingdom will be preached in all the world and then will come the end(85)....

(There are no variants from the Greek in the above passages.)

I CORINTHIANS

9:7b-11 ^{v7c} Who would pasture sheep and would not drink from the ^{v7b} milk, or would plant a vineyard and would not taste of ^{v8} the fruit? which also the law expressed with the pro- ^{v9bc} verb, "You shall not bind the mouth of the ox which treads the threshing-floor"; for not that for the ani- ^{v10b} mal, but for us it was written; we who confirm among ^{v11} you spiritual grace, it is also not a great thing (for 10:27b us) to reap material needs(67)....Whatever they put before you eat(67)....

9:7b-11 This passage is essentially a paraphrase. There is only one distinctive variant: 'you shall not bind the mouth' which is from the Latin Vulgate which reads: 'non alligabis os' > Gk Arm^vg^{sy}v^g: 'do not muzzle'

ANALYSIS OF THE BIBLICAL QUOTATIONS

One general assumption which applies to all the Biblical quotations here, is that the original of this classical Armenian translation of this treatise was Syriac. Burkitt, a Syriac expert, said, "That the tract is a translation from the Syriac seems clear."¹ This statement was accepted by J. Rendel Harris in his article, Tatian: Perfection According to the Saviour: "And certainly all the three divisions of the book have a common Syriac origin." (p. 36) Preuschen also agrees, saying, "Die Übersetzung ist nach einer syrischen Vorlage angefertigt, wie die nicht seltenen Semitismen beweisen."² Schäfers³ and Lyonnet⁴ also acknowledge a Syriac original. The text is full of Semitisms, especially compound verbs and the excessive use of conjunctions. The quotations also show a strong affinity to the Syriac texts. The first treatise in Codex A and B, the Commentary on the Diatessaron, has been already generally accepted as a genuine Ephrem work, and thus lends support to a Syriac original in this second treatise of the same MSS.

1. Analysis of the Gospel quotations.

Basic to any study of Gospel quotations, is the date of

1 Burkitt, F.C.: Evangelion Da-Mepharreshe, Vol. II, p. 189.

2 Preuschen, E.: Eine altkirchliche antimarcionitische Schrift unter dem Namen Ephrams, p. 244. He also argues for a Greek original to the Syriac, but his arguments are based on the erroneous idea that this treatise does not quote the Diatessaron.

3 Schäfers, J.: Eine altsyrische antimarkionistische Erklärung von Parabeln des Herrn und zwei andere altsyrische Abhandlungen zu Texten des Evangeliums, pp. 206-7.

4 Lyonnet, S.: Les origines de la version arménienne et le Diatessaron, pp. 135ff.

the Syriac Vulgate. Here F. C. Burkitt's work is taken for granted. The Syriac Vulgate did not come into existence until the first half of the fifth century, approximately a half century later than Ephrem (d.373), in the time of Rabbula.¹ So that in the latter part of the fourth century, the Gospels in Syriac existed in only two forms--the first was a Syriac translation of Tatian's Diatessaron (T) and the second a translation of the Four Gospels into Old Syriac (sy^{SC}). The former dates from about 170 A.D. and the latter from about 200 A.D.²

The first problem is, whether or not there is any Syriac Vulgate influence in the Gospel quotations. There are over 175 variants from the Greek original in these Gospel quotations. Out of this number there are four possible cases of Syriac influence, i.e. cases where there is agreement with the Syriac Vulgate against the Old Syriac and the Diatessaron.

1. Lk 5:37 'the wine' sy^{VG} > Arm^{VG}GkD: 'it'
2. Lk 5:38 'they put' sy^{VED} > cf Arm^{VG}Gk: 'one must put'
3. Lk 8:14 πορευομενοι: om sy^{VG} > sy^{SC}Arm^{VG}: 'are occupied' and T^a: 'enter in' and GkD: include it.
4. Lk 14:10 'and sit' sy^{VST^{nl}} > sy^{SCT^a}Arm^{VG}GkD: om

The first two cases occur because sy^{SC} and T are not available at that point, and are probably Old Syriac or Diatessaron readings. Numbers 3 and 4 could possibly be Syriac Vulgate readings, but no contemporary Syriac witnesses are available. There is essentially no definite Syriac Vulgate influence.

The second problem is, whether or not there is any Armenian Vulgate influence. There are over 135 cases of disagreement with the Armenian Vulgate, but less than forty cases of agreement, among all the given variants. Most of these agreements are in

1 Burkitt, op. cit., Vol. II

2 Ibid., p. 5

conjunction with the Old Syriac (sy^S or sy^C, or both) or the Diatessaron, or both, and thus are not distinctive Armenian readings. The disagreements with the Arm^{VG} arise mainly from the fact that the Armenian Vulgate, most of the time, is following the Greek literally. In spite of that, many Syriac readings remain in the Armenian Vulgate, simply because that version was made at least partially from the Syriac.¹

Among the agreements with the Armenian Vulgate, there are 4 cases which could be taken as Armenian Vulgate influence--a remarkably small number for quotations existing in the Armenian language.

1. Lk 5:37 'old' Arm^{VED} > sy^{VG}Gk:om
2. Lk 8:15 'fertile' Arm^{VG} > sy^{SC}sy^{VG}TatnlGkD:'good'
3. Lk 14:8 'or feasts' Arm^{VG} > sy^{SC}sy^{VG}TatnlGkD:om
4. Lk 21:36ab 'are to be' Arm^{VG} > sy^{SC}sy^{VG}TaGkD:'are about to be'

The first case is probably an Old Syriac or Diatessaron reading, but neither is available at that point. The other three cases are probably Armenian Vulgate influence on the Armenian copyists, though the given contemporary Syriac writers are not available at those points.

The question of the influence of a "primitive Armenian version" will not be considered here, in this quotation analysis, for several reasons. The "primitive Armenian version" is hypothetical and no MSS of such a version are extant, for a "concrete" basis of comparison. Lyonnet has attempted to pick out a number of readings which he thought were due to the influence of "Arm 1." His studies are based on a comparison with other Biblical quotations

¹ The question as to whether or not this Syriac influence in the Armenian Vulgate was from the Old Syriac or Syriac Vulgate is an interesting one, but this study has shown that there is at least a possibility that the Old Syriac had some influence on the Armenian Vulgate.

in "Armenian dress," i.e. quotations from other early Armenian translations and Armenian writers. The principle used is that, where distinctive readings occur in more than one writer they have the same source--a lost pre-Vulgate Armenian version. Thus all distinctive readings in Ephrem's Diatessaron Commentary which have parallels in other Armenian quotations, are said to be from "Arm 1." There are several weaknesses in this approach. No attempt is made to compare the readings from other Armenian writers and translations with their ultimate sources. For example, *Էրա՛ւի իցէ* (happy shall it be), from Mt 5:3a,8,11, etc. is taken as a characteristic Arm 1 reading. But this is a Semitism found in all Syriac sources, and all the Armenian writers and especially translators, who are very familiar with the Syriac Bible, could very possibly have such a reading. Many of these distinctive readings in this treatise and the Diatessaron Commentary are Old Syriac or Diatessaron readings, but this is not taken into account. Lyonnet's sources must each be examined separately on its own evidence to determine what form of New Testament text is cited, before it is applied to his type of analysis. Merely common use of a distinctive reading in "Armenian dress" does not necessarily mean they have a common Armenian source. That is, several Armenian writers could very possibly transmit a distinctive Syriac reading (e.g. a distinctive Ephrem reading) directly from a Syriac text, but it could not be seen, if all distinctive readings in "Armenian dress" are attributed to a lost "Arm 1." It should also be remembered that most of the Armenian sources used by Lyonnet, come from the first period of Armenian literature, and the translation of the Scriptures into Armenian was a rather recent event for them, and the Syriac

Scriptures were probably very familiar to the clergy of a very "young" Armenian Church. All this is not to say that there were not any pre-Vulgate Armenian translations, but it takes a much more comprehensive method to distinguish from Syriac sources an early text strongly influenced by Old Syriac.

The third problem is whether or not there is any Marcion influence. There are only 17 points at which Marcion is available for comparison, 4 in agreement with the given text and 13 disagreeing with it. The following are the four cases of agreement with the given text:

1. Lk 6:29 (offer) 'to him' T^eE^bsy^ssy^{sy}Arm^vgDMcn > GkCl^{ps}:om
2. Lk 6:29 'give to him' cfMcn: προσθεσ αυτω (give in addition to him) and cfCl^{ps}: προσδιδοναα (to give in addition) > sy^ssy^vgArm^vgGkD: 'forbid not'
3. Lk 9:22 'elders and scribes' sy^cTⁿlMcn > sy^ssy^vgT^aGkD: 'elders and chief priests' and Arm^vg: 'chief priests and elders'
4. Lk 13:19 'sowed' T^aTⁿlMcn > sy^sc^ssy^vgArm^vgGkD: 'cast'

Cases 1, 3 and 4 cannot be considered as due to Marcion influence because they appear in conjunction with either the Old Syriac or the Diatessaron, or both. The second case is in conjunction with another second century text,¹ and thus cannot be considered as Marcion influence. The nature of this "agreement" shows that the text has a certain amount of affinity with second century texts, which is to be expected of a "pre-Peshitta" text. There is no definite Marcion influence upon these quotations.

This latter conclusion is against the findings of Schäfers,² and to some degree against Lyonnet who more or less follows him.

Schäfers divided this treatise up into three separate

¹ The Pseudo-Clementines is a third century writing but has a second century Biblical text.

² Harris and Burkitt do not discuss (in their writings listed in the bibliography) the problem of Marcion influence on this treatise.

treatises. In his translation the first extended from p. 3 to p. 72; the second from p. 72 to p. 85; the third from p. 85-p. 115.¹ These were called by Lyonnet, Pseudo-Ephrem A, B, C, respectively.

Only the Gospel (and Pauline) quotations in Pseudo-Ephrem A were explicitly said to be from Marcion's Bible.² Schäfers says in reference to Pseudo-Ephrem A:

Die markionitische Bibel muss unser Verfasser direkt vor sich gehabt haben: so ausgezeichnet kennt er sie. Er weiss genau, was darin steht und was nicht. An entscheidender Stelle gibt er immer ein Evangelienzitat, das auch im Lukasevangelium, d. i. im Evangelium Markions, steht; ist das einmal nicht der Fall, dann bemerkt er das ausdrücklich und begründet, warum er es doch gebraucht, und warum auch Markion die Beweiskraft anerkennen muss.Wir müssen also sicher damit rechnen, dass an jenen Stellen, wo ein auch in Lukas stehendes Zitat erscheint, so gut wie niemals der Diatessarontext rein zum Vorschein kommt. Das Diatessaron wird somit nur da zitiert sein, wo der Verfasser ausdrücklich bemerkt, dass die Stelle im Markionitenevangelium nicht steht. In diesem Falle wird er natürlich die Lesart des von ihm und seiner eigenen Kirche gebrauchten Evangelientextes reproduzieren. Solcher Stellen gibt es nun in der Schrift vor allem vier. ...Mk 12,1; Jo 15,5f; 3:29; Lk 5;34. (Schäfers, p. 209)

Schäfers thought that only Pseudo-Ephrem A was antimarcionistic, and preceding the above quotation Schäfers assumed that the author of Pseudo-Ephrem A wanted to argue against the Marcionites from their own Bible (which had only the Gospels and the "Apostolicon"). One must agree that the writer of this treatise was very familiar with the Marcionite Bible, simply because any anti-Marcionite writer would be. But as to whether or not he based his arguments on only what was accepted as "Scripture" by the Marcionites, can be determined only by the facts of the case.

1 Corresponding pages in the translation are: the first treatise p. 103 to p. 175; the second p. 175 to p. 188; the third p. 188 to p. 219.

2 The Gospel quotations in the remaining sections of the treatise were considered as generally from the Old Syriac.

First, no such statement of purpose exists in this writing. Furthermore, the author does not say that he is not quoting the Marcion Bible whenever he quotes the Diatessaron. There are only two cases where the author states the relationship between his quotation and Marcion's Bible. On p. 139 he says that the preceding quotation (Jn 15:5a,2a)¹ is "hidden from the Gospels which the strange Marcionites read." On p. 160 the author says in reference to Jn 3:29a that "Although this is not written for the strangers (i.e. the Marcionites), nevertheless in theirs which also for them in fact is written in the Gospels, and as us they read, it says, thus our Lord says, '.....'"Lk 5:34). The statements in regard to Jn 15:5a,2a and Jn 3:29a are simply saying that those passages do not appear in Marcion's Bible, implying that he was always quoting his own Bible, and not as Schäfers thought, that the author was stating that he was not quoting Marcion's Bible at those points. The statement in regard to Lk 5:34 could possibly be taken either way, but the evidence shows that he is not quoting Marcion's Bible (there are two variants there, in disagreement with Marcion's Gospels and no variants in agreement).

As to whether or not the author always quotes Marcion's Gospels at a decisive point, or every time a passage from Luke is given, has already been decided in the above research. There was no sign of Marcion influence on the Gospel quotations.² In fact many decisive arguments rest on passages from the Old

¹ Although Schäfers includes Mk 12:1, according to the comment which follows, the quotation which precedes Jn 15:5a,2a, i.e. Mk 12:1b could not be included in the statement.

² It should be said that Schäfers did his work before Harnack's critical edition of Marcion's text existed. He used Zahn's reconstruction.

Testament and Mt, Mk and Jn (and Heb), none of which the Marcionites accepted. Furthermore, in Schafers' conclusions, he did not recognize the possible influence of the Old Syriac Gospels in Pseudo-Ephrem A, a serious oversight. Perhaps he thought that the Diatessaron was so strongly prevalent in the Syrian Church, that there was almost no room for the Evangelion Da-Mepharreshe.

Another point of inquiry is in regard to Marcion as a witness in Schafers' "critical" apparatus, to the Gospel quotations. There were only five quotations, the discussions of which contained any reference to Marcion, only two of which were from Luke: Lk 12:32 and Lk 5:34. The former is "Fear not little flock" which has no distinctive variants upon which to make a decision. The question then arises, on the basis of what evidence had Schafers decided that the author was generally quoting Marcion? No specific evidence is offered, but his conclusions can be explained from his belief that the author had a Syriac translation of Marcion's Bible and that it was influenced by the Diatessaron,¹ both of which would be very difficult to prove. It never occurred to Schäfers that many of his "Marcion passages influenced by the Diatessaron" might be found in St. Ephrem's Commentary on the Diatessaron. He also should have noticed that the author of this treatise states that the title of the Marcion Bible which he is to argue against, had a Greek title, $\eta\epsilon\rho\acute{\nu}\epsilon\lambda\epsilon\acute{\nu}\eta\ \rho\epsilon\eta\rho\acute{\nu}\acute{\epsilon}$, a transliteration of the Greek word $\Pi\rho\omicron\epsilon\upsilon\alpha\chi\chi\epsilon\lambda\iota\omicron\nu$.² But this was Schäfers' solution to the problem of a postulated Marcion text

¹ Schäfers, op. cit., p. 210.

² This was first pointed out by Preuschen; op. cit., p. 245.

with many Diatessaron readings. He never tried to solve the problem of a postulated Marcion text with Old Syriac readings. In addition, Schäfers' "critical" apparatus is not thorough. He had no systematic method of showing all the distinctive characteristics of the quotations, and all of the witnesses were not always compared. He also failed to "crystallize" the material in his apparatus, leaving many of his discussions without drawing conclusions.

Two fourth century Syriac witnesses were compared, i.e. The Liber Graduum and Aphraates. Four readings of the Liber Graduum are given, all in support of the text. Twelve readings of Aphraates are given, 10 in support of the text and two disagreeing. The two latter are:

1. Mt 1:23 'child' Tnl > sy^{sc}sy^{vg}Ta^aArm^{vg}GkD:'son' and Aphr:om
2. Lk 19:12 'the crown of' > sy^{sc}sy^{vg}Aphr^aTa^aArm^{vg}GkD:om

The first case, because it is against the Syriac witnesses and is an omission, is probably due to the fact that Aphraates' quotation comes from a commentary. In the second case, Aphr is in agreement with the Syriac witnesses and the given variant is unwitnessed, which means that it is an "Ephrem" reading, and thus in reality these two "disagreements" are not in conflict with Aphraates. We have here, then, good contact with two fourth century Syrian witnesses. This is verified by distinctive readings in both witnesses. The Liber Graduum has a reading found only in this treatise: 'unless he is separated' LG: لَا مَّا فَرَّقَ (LK 14:33) > sy^{sc}sy^{vg}Tnl^aArm^{vg}GkD:'does not renounce' and Ta^a:'unless he renounces.'" In Aphraates there are three interesting readings, two from John and one from Luke; the first is also found in another fourth century Syriac writing by Cyrillona, the second in Aphraates alone, the third is found also in the Acts of Thomas,

a third century witness.

1. 'I am the vineyard and you are the vines' cfCyrillona
cfAphr > sy^{ssy}vGT^aArm^vGkD: 'I am the vine and you
are the branches'
2. (in me)'may be planted and' cfAphr > sy^{ssy}vGT^aArm^vGkD:om
3. 'a'(talent) Acts of Thomas > sy^{sc}sy^vGT^aArm^vGkD: 'ten' and
McN: '...μνδγ'¹

These are four distinctive contacts with fourth century Syriac sources, one of which (Cyrillona) is considered by Wright to be a late fourth century writer and a disciple of Ephrem.²

Two other fourth century Syriac sources were compared, but which are attributed to Ephrem: Ephrem's Commentary on the Diatessaron and Burkitt's edition of genuine Ephrem Gospel quotations.

There are twenty-five readings from Ephrem's Commentary on the Diatessaron; twenty-three are in agreement with the text and only two disagree. The latter two are as follows:

1. Mt 24:15a 'of Jerusalem' > sy^{ssy}vGT^aT^eGkD:om
2. Lk 17:31 'if anyone' Eb > T^esy^{sc}sy^vGT^aArm^vGkD: 'he who'

The first case is a "peculiar" reading of this text, since it is unwitnessed. The second is supported by a genuine Ephrem reading given by Burkitt, but is of a minor nature. These twenty-five "agreements" are a strong connection with a genuine work of Ephrem. In addition to these readings, a striking piece of internal evidence should be given here. On page 75 we read:

If anyone applies to himself the name of discipleship, and he is not worthy of it, he shall be regarded with Gehazi, the disciple of Elisha who appropriated the name, and he did not in effect fulfill (it). For he abandoned the heavenly possessions and he desired worldly possessions, therefore he was rejected and he took on leprosy. And moreover he shall be regarded

¹ See the footnotes in connection with these variants.
(See Jn 15:5a; 15:2a; Lk 19:13)

² Wright, W.: A Short History of Syriac Literature, p. 39.

with Judas, who was one in the number of the Twelve Apostles of our Savior; since he desired of the possessions, he also was rejected and his name was erased from the list of life.

The following is a passage translated from Ephrem's Commentary on the Diatessaron(Leloir, p. 107):

"DO NOT POSSESS GOLD"; because (only a Judas acquires those (things), for it deprived Achan of life, it clothed Gehazi with leprosy and caused all the people to sin in the wilderness.

The affinity between the two texts needs only to be mentioned. It should also be pointed out that a similar connection between Gehazi and Judas occurs in Aphraates, which is pointed out by J. Rendel Harris.¹

The other Ephrem source is Burkitt's genuine Ephrem quotations. This produced 13 readings, 12 in agreement and only one disagreeing. The latter one is as follows: Lk 17:31 $\alpha\upsilon\tau\alpha$: om > E^b c f s y^{sc} s y^v g t^a A r m^v g: include it. This one disagreement is minor and negligible. We have here remarkably close agreement with genuine Ephrem quotations from early Syriac sources.²

The strong influence of the Diatessaron and the Old Syriac Gospels upon the Gospel quotations, needs only to be mentioned, because of the many Diatessaron and Old Syriac readings among the variants. The Diatessaron and Old Syriac readings are "lumped" together because of the difficulty in separating the two. Although our knowledge of the history of the two texts is meager, it can be said that a major portion of these readings is

¹ Harris, op. cit., p. 49.

² In view of this remarkable agreement with Ephrem, from two sources, one would like to see Lyonnet's evidence for his statement in reference to Pseudo-Ephrem A, that "les citations de Luc suivent un texte qui s'oppose souvent à Ephrem" (op. cit., p. 136). Many of the agreements with E^b are in Lk 15:4, which occurs in Pseudo-Ephrem A.

probably from the Diatessaron, because of their tendency to be of a "mixed" nature. But there are at least 20 variants which are not supported by T^aT^{nl}T^eE^bAphr or L^g, thirteen of which are not minor. See Mt 5:11; 13:45,46--Mk 13:14ab--Lk 6:29; 8:12; 17:31, 33,34,35,36; 19:13--Jn 12:26; (15:2a). There are many cases where an Old Syriac reading is supported by only one of the sources of Diatessaron readings (given above). Many of these cases might possibly be Old Syriac readings. But on the other hand it is possible that many of the "Old Syriac readings" are Diatessaron readings, which cannot be distinguished because of corruption in the given Diatessaron sources. T^aT^{nl} are rather late sources. T^e is a rather early source, but none of the above mentioned twenty cases of Old Syriac readings had a parallel in T^e.

It should also be pointed out that the writer of the treatise is familiar with the Old Syriac Gospels, because on p. 195 he refers to the "four-part Gospels." F. C. Burkitt said in regard to Ephrem's Gospel quotations, "There cannot be a question that S. Ephraim habitually quoted from the Diatessaron. At the same time his voluminous writings contain some clear indications that he was aware of the existence of the separate Gospels, and he seems occasionally to have quoted from them."¹

In view of the above situation, no precise line can be drawn between the Old Syriac readings and Diatessaron readings. But the weight of the evidence indicates that the writer used the Diatessaron in the majority of the cases, but that he was also familiar with the Old Syriac Gospels.

¹ Burkitt, Evang. Da-Meph, Vol. II, p. 186.

The relatively high number of "distinctive" readings and their frequent Syriac "dress" is an indication of the rather pure state of these Gospel quotations.

2. Analysis of Pauline quotations

Unfortunately no Old Syriac text is extant of the Pauline letters, as there is for the Old Syriac Gospels. There is, no doubt, a large Old Syriac element in the Pauline Epistles of the Syriac Vulgate (and to a lesser extent in the Armenian Vulgate), but these elements can be distinguished only by disagreement with the Greek or by reference to a pre-Syriac Vulgate Syriac source. Three such sources were compared: Ephrem's Commentary on the Pauline Epistles, Aphraates and the Liber Graduum. These are given precedence over the sy^{VG} and Arm^{VG}. The sy^{VG} or the Arm^{VG} is given precedence over the other, when the other is in agreement with the Greek. When E^P, Aphr or L^G is the only support for a variant and is opposed by only one of the others, the support is given precedence because the opposing reading is in agreement with the Gk. Thus, it is very likely that a variant is an Old Syriac reading when it occurs with one of the following types of support (all of which occur):

1. sy^{VG}Aphr > Arm^{VG}Gk
2. E^Psy^{VG} > Arm^{VG}L^GGk
3. sy^{VG} > Arm^{VG}Gk
4. E^P > sy^{VG}Arm^{VG}Gk
5. sy^{VG} > E^PArm^{VG}Gk
6. E^Psy^{VG} > Arm^{VG}Gk
7. E^Psy^{VG}Arm^{VG} > Gk
8. E^P > sy^{VG}AphrArm^{VG}Gk
9. E^P > sy^{VG}Gk
10. E^Psy^{VG} > Gk
11. E^PArm^{VG} > sy^{VG}Gk
12. sy^{VG}Arm^{VG} > Gk
13. E^Ptesy^{VG}Arm^{VG}L^G > Gk
14. E^Ptesy^{VG}Arm^{VG} > Gk
15. sy^{VG}Arm^{VG} > E^PGk
16. E^Psy^{VG}Arm^{VG} > L^GGk
17. E^PArm^{VG} > sy^{VG}Gk
18. sy^{VG}AphrL^GArm^{VG} > Gk

Out of over 60 variants in the Pauline quotations, there are over 45 cases of the above type of support. These give evidence for a strong influence from the Old Syriac New Testament.

There is only one variant which is supported by only the Arm^{VG} (I Thess 2:19): 'Christ' Arm^{VG} > sy^{VG}Gk:om. This is not definite Arm^{VG} influence, because there is no means of comparison with contemporary Syriac sources. There is one possible case here, of Arm^{VG} influence on E^P, in I Cor 3:2, 'I fed' E^PArm^{VG}.

sy^{VG}AphrL^GMcGk: 'I gave to drink.' This variant could be an idiomatic Armenian expression, just as on p. 293 it says (in Isa 34:3), *ղկաթԼի ուտէք*, you ate the milk.

There are several cases of support by E^PArm^{VG} against the sy^{VG}Gk. This might also be taken as Arm^{VG} influence on E^P, but it should be pointed out that here sy^{VG} has evidently been revised to agree with the Greek.

There are four cases of E^PArm^{VG} opposing a variant (I Cor 3:2; II Cor 11:2b; Gal 5:17ab; Col 2:10b). The first, second and fourth cases are due to either Gk or Arm^{VG} influence, probably the former. The second one is definitely a case of Greek influence because it is not identical with the Arm^{VG} reading. These four cases cover four of the five times E^P disagrees with the text (outside of "peculiarities" of the text which disagree with all the witnesses). See II Thess 2:4. Here E^P follows the Greek. Beyond these several cases of disagreement with the text, which are explained by external influence, there are thirty-one cases of support for the text by E^P. This reveals a strong affinity, not only with a Syriac source, but with Ephrem. In Eph 6:12 there is also one positive contact with Ephrem's Diatessaron Commentary.

There are five readings from Aphraates, three in support

of the text and two in disagreement. One of the two is covered above, I Cor 3:2 'I fed' and is negligible. The second case (II Cor 8:9) is an omission, but the variant is a peculiar addition supported by Ephrem (E^P). The three cases supporting the text are in conjunction with at least one other Syriac witness. We have here then an affinity with another fourth century Syriac source.

There are seven readings from the Liber Graduum, two in support and five in disagreement. One of the disagreements is I Cor 3:2 'I fed,' covered above and is negligible. The second (Heb 5:14) is in disagreement with a peculiar omission by the text against all witnesses. The other three are possibly readings which have been altered according to the Greek, because they are countered in each case by two Syriac sources:

1. I Cor 3:2 'and I did (not) give you' E^Psy^{VG} > Arm^{VG}L^{SG}Mcⁿ
Gk:om
2. I Cor 14:20 'in your thoughtsin your thoughts'
cfE^Psy^{VG} > Arm^{VG}cfL^{SG}Gk: 'in thoughts ...in thoughts'
3. Heb 5:14 'for those':om E^Psy^{VG}Arm^{VG} > L^{SG}Gk:include it

The two cases of agreement with the text are distinctive variants and are well supported by Syriac sources:

1. 'flesh and blood' E^PT^esy^{VG}Arm^{VG}L^{SG} > Gk: αἷμα καὶ σάρκα (Eph 6:12)
2. 'It is a great fear' sy^{VG}AphrL^{SG}Arm^{VG} > Gk: φοβερόν (Heb 10:31)

The two distinctive Syriac readings show an affinity with another fourth century Syriac witness.

One other witness was compared: Marcion. There are 15 readings from Marcion, all in disagreement with the text. This again is against the conclusions of Schäfers. He states, in regard to Pseudo-Ephrem A:¹

¹ The Pauline quotations in Pseudo-Ephrem B, C were not explicitly discussed, but the implication from his discussion of the Gospel quotations in B and C, was that he thought these were from the Old Syriac.

...wird man bei den Zitaten aus Paulus erwarten, dass sie Markions Apostolicum Rechnung tragen. Das ist in der Tat der Fall. ...nur Zitate aus den von Markions rezipierten Briefen erscheinen (op. cit., p. 212)

There is only one Pauline quotation in his "critical" apparatus which has any reference to Marcion's text. This is "inadequate" evidence for general conclusions. On pp. 212-17 he discusses several Pauline quotations, especially Eph 5:25ff, with the result that he attributes them to Marcion. The difficulty of a large Syriac element is solved by postulating a Syriac Apostolicon. The criticisms which have been made of Schafers' work in regard to the Gospel quotations, apply here also. On the basis of Harnack's critical edition of Marcion's Apostolicon, not one deviation from the Greek in the Pauline quotations of this treatise is in the direction of Marcion. The fact arises simply because of the basically Greek character of Marcion's Apostolicon, whereas the Pauline quotations in this treatise have a strongly Syriac character and agree with fourth century Syriac sources.

3. Analysis of Old Testament Quotations

The orientation of these quotations is made difficult by the lack of a critical edition of the Syriac Old Testament. Relatively little is known about its history in the fourth century. Therefore an analysis such as this is limited by these circumstances.

Because of the excessive amount of paraphrasing, only those variants which are supported by at least one witness, are considered in the estimates of the influence of the various witnesses. Those variants not considered are peculiar to the text and have no bearing on the general orientation of the quotations.

This first task is to ascertain the amount of definite Arm^{VG} influence, i.e. variants supported by the Arm^{VG} only. This

would naturally be only cases where the Arm^{VG} differs from the Greek. These are few because of the strong influence of the Greek on the Arm^{VG} Old Testament. Out of over 145 variants (outside of peculiarities of the text) there are only 11 cases of definite Arm^{VG} influence. This is not to overlook the possibility of Arm^{VG} influence in cases where Gk support is in conjunction with Arm^{VG}. This "possible" Arm^{VG} influence should be considered as minor, or at least neutral, because the only indication, pro or con, is that in the Gospel and Pauline quotations there was little Arm^{VG} influence, which could be expected to be the case here also.

There are approximately 50 cases of support by Arm^{VG}Gk only,¹ which speaks of a large Gk influence. This is supplemented by only three cases of support by Gk only, which is due to the close agreement between Gk and Arm^{VG} Old Testament. But this apparent strong agreement is minimized by over 50 similar cases of disagreement with the text. Many other cases of Gk support occur but these are in conjunction with other witnesses which will be discussed later. The point thus far is that there is a considerable Greek element in these quotations which must be taken into account. Most of this occurs in Isaiah (19 in all), but only two cases arise in Jeremiah and 15 cases in Ezekiel. The latter number is quite small in view of the fact that the bulk of the Old Testament quotations are from Ezekiel.

In addition to the above mentioned Greek element, there are 33 cases of syGk > He. These cases are due to a Greek element in the Syriac (Vulgate) Old Testament, but are to be regarded

¹ Arm^{VG} support also occurs in conjunction with other witnesses, but such cases are neutral to the problem.

as Syriac, and not Greek, influence on the Old Testament quotations in this treatise. This Syriac element is augmented by 21 cases of support by the Syriac in conjunction with at least another witness, against the Greek.¹ In addition, there are 31 cases of support by the sy only. Some of the more interesting cases are:

1. I Kg 12:10b 'thumb' sy > GkArm^{Vg}He: 'loins'
2. I Kg 12:11b 'iron rods' syArm^{Vg}He > Gk: 'scorpions'
3. Ps 118:22 'of the buildings' sy > GkArm^{Vg}He: om
4. Jer 2:37 'was angry on account of' sy > GkArm^{Vg}He: 'rejected'
5. Jer 3:20 'sons' sy > GkArm^{Vg}He: 'house'
6. Jer 5:14 'you shall consume' sy > GkArm^{Vg}He: 'it shall consume'
7. Jer 33:21 'which I swore' sy > cfArm^{Vg}He: om
8. Ezk 16:15 'הִיא יְהוָה; om sy > cfGkcfArm^{Vg}He: include it
9. E-k 34:12 שֹׁתֵי מַיִם בְּתוֹךְ צֹאן יִשְׂרָאֵל (that he is among his sheep that are scattered abroad): om sy > cfGkcfArm^{Vg}He: include it

The total of all these cases of agreement with the sy add up to 85. This is a substantial amount of affinity with the Syriac Old Testament.

Another Syriac source compared was Aphraates, yielding 26 readings; 16 in support of the text and 10 in disagreement with it. The bulk of the 26 agreements was from the fifth chapter of Isaiah. Of the 10 disagreements, three are due to Arm^{Vg} influence, the other 7 are in opposition to GkArm^{Vg}, which may possibly be Arm^{Vg} influence, if not Gk. At any rate 16 additional cases of support come from this Syriac source. This also gives further evidence of the connection of the text with a fourth century Syriac witness. One reading from Pinkerton's D text (sy^d) arises, in support of the text. The source is said by Pinkerton to be of the type of

P

¹ It is interesting to note that in several of these latter cases, it was in conjunction with Arm^{Vg} only, indicating that the Armenian Vulgate Old Testament has some definite sy elements.

Pentateuch text used by Ephrem.¹

In all then, we have approximately 100 variants out of over 145, which are supported by a Syriac source. This is evidence of a strong affinity to the Syriac Bible and its witnesses. It remains only to explain the presence of a considerable number of Gk variants, in opposition to the sy. Almost all of these are in conjunction with the Arm^{VG}, and might be taken as Arm^{VG} influence, but this is not a general characteristic of the quotations in this text. Greek influence on the Armenian copyist is not likely. A remaining possibility is given as best fitting the facts of the situation.

The text must come from a period before the "accumulated" Gk readings were taken out, i.e. before a "standard" text of the Syriac Old Testament was established. Pinkerton concluded that this "standard" text dates from about the fifth century.² Such a "standard" text is the type used in the Lee edition. Pinkerton gave the Codex Ambrosianus as the best example of this "standard" text. Codex Ambrosianus is classified by Buhl as a representative of the West Syrian recension, which he states as being given in the Lee edition from the Parisian Polyglot edited by Gabriel Sionita.³

In his arguments for a "pre-Aphraates" date for this treatise, Schäfers expresses his viewpoint concerning the Old Testament quotations. "Von dieser (i.e. the Peshitta) weicht aber Ephr bedeutend ab"⁴ This opinion is based on an underestimate

¹ See Pinkerton, J.: The Origin and the Early History of the Syriac Pentateuch (JTS Vol. XV) pp. 14-41.

² Ibid., p. 41.

³ Buhl, F.: Canon and Text of the Old Testament, p. 192.

⁴ Schäfers, op. cit., p. 220fn.

of the Syriac support; the evidence for such an opinion was not delineated. The above statement by Schäfers continues, "Seine Abweichungen sind aber nicht solche, die von LXX herbeigeführt sind." Though this statement is essentially true, and he recognizes a Greek element, he failed to explain the proper significance of this element.

On the basis of a variant ('choose for yourselves a good and fertile') in Jer 4:3, he states that the treatise is not by Ephrem and dates it before Aphraates. The variant does not occur in any of the witnesses, but Schäfers saw a similarity between the variant and Hosea 10:12 in the LXX. He then compared the variant to a comment by Ephrem (in a Syriac source) on the passage and found no sign of the variant, and concluded that Ephrem could not have been the writer of this treatise. He then relegated it to a pre-Aphraates period, because "die Peš in Jer 4:3 noch nicht nach LXX Os 10:12 verschlimmbessert war." (p. 220) This last statement is based on his belief that the revision of the Peshitta according to the LXX was at a later point of time, and since he believed that Aphraates generally agreed with the Peshitta¹ (i.e. was not influenced by the LXX) and since Aphraates did not show signs of familiarity with the given variant, he concluded that the date of the treatise must be earlier than Aphraates.

First it should be said that the similarity between Hosea 10:12 in LXX with the variant is too thin to be plausible, especially since the two passages are from different books. The variant is a peculiarity of this text, because it is unwitnessed.

1 Ibid.

It is very possible that a peculiarity may arise in one treatise by an author and not in another treatise by the same author. This is especially the case when the source of the peculiarity is in the same treatise. The last thing in the paragraph preceding Jer 4:3, 4ab is the following statement: "good fertile ground." In order to put his argument over, the writer had altered the quotation slightly, by adding "choose for yourselves a good and fertile land"--the point of the preceding exegesis of the parable of the seeds in Lk 8:5-8a, 12-15. It should also be noted that the quotation is probably given from memory, according to the variation between the two times he quotes it.

As to Aphraates' "lack of similarity" to the LXX, Buhl has this to say: "The similarity with the LXX is in all essential respects equally strong in all, even the oldest, manuscripts, and in the quotations of Aphraates."¹ It is needless to say that Schäfers' grounds for a pre-Aphraates date are inadequate. The question of the authenticity and date of this treatise will be fully discussed later.

4. General conclusions regarding the Biblical quotations.

There are some signs of Arm^{VG} influence, though relatively small. There is no definite influence from Marcion's Bible, on evidence of a comparison, using Harnack's critical edition. Some affinity is admitted between Marcion, though it is small and due to the fact that both texts are of early origin.

The Gospel quotations are definitely pre-Syriac Vulgate, by reason of the lack of influence by the latter. On the other hand, there are definite signs of the use of the Diatessaron and

¹ Buhl, op. cit., p. 189.

of the Old Syriac Gospels, to a lesser degree. These readings can be picked out from the critical apparatus under the Gospel quotations, and traced to the original Armenian by means of the page reference after the respective quotation. There was also a strong connection with genuine Ephrem texts. Though the quotations are based on a fourth century treatise, according to the evidence of fourth century Syriac sources, the text of the quotations is at least from the third century, if not from the second century.

The Pauline quotations are equally ancient. Here definite signs of the use of Old Syriac occur, under specific conditions. This conclusion is strengthened by the support of fourth century witnesses. These readings can also be seen in the original Armenian by way of the critical apparatus in the Pauline quotations.

The Old Testament quotations are definitely of Syriac origin, and pre-date the "standard" Syriac Old Testament, which explains the Greek element in a Syriac text. Though there is much paraphrasing in these quotations, there are many good Syriac readings.

CHAPTER IV

THE PROBLEM OF AUTHENTICITY

Involved in this problem is the question of the unity of this treatise. This question arises because its unity has been open to doubt by Schafers and is more or less followed by Lyonnet and to some extent by J. Rendel Harris. But Schafers is the only one who has approached the problem as a whole.

He divided the treatise into three parts. These divisions have been previously indicated and the convenient nomenclature of Lyonnet is used (Pseudo-Ephrem A,B,C). These are the titles given by Schafers, which are essentially a "table of contents" to the treatise:

- I. Die antimarkionitische Parabelerklärung
- II. Von der vollkommenen Jüngerschaft und der vollkommenen Führerschaft, erläutert an Aussprüchen und Parabeln Jesu
- III. Von der Wiederkunft des Herrn und dem Ende der Welt

The reason for separating the treatise into three unconnected treatises, at these points, is that "Für die Dreiteilung tritt ja schon der überlieferte Titel ein", i.e. that the title in "the MS" has already made such a division, and goes on to say that the title in the printed edition is false.

At this point an error in Schafers' information should be straightened out. His error is due to a misunderstanding of what the preface to the printed edition of Works of Ephrem (1836) had to say about the MS situation. Schafers thought that the MS behind the printed edition (on which his work is based) was Codex B, when in fact it is Codex A. The title which he quotes as being from the MS behind the printed edition (A), is actually the title of Codex B, and the "false" title (An Exposition of the Gospel) is the title of the MS behind the printed edition (Codex A, the preferred text).

The following is the title in Codex B:

...ընդդէմ Մարկիոսի որ ասէ, ոչ իմիք նման, եւ յեկ-
նութիւն: յառակս աւետարան չացն. եւ ի վախճան
գալստեանն տն ի հանդերձ:

...against Marcion who says nothing is like it,
and an exposition concerning the parables of the evan-
gelists and the final coming of the Lord.

The purpose of the superscription to a treatise in an Armenian MS is to tell the reader what the treatise is about, and is not a formal title. This superscription is put on by copyists and varies with the copyists, as these two MSS show. The superscription on the treatise in Codex A is *Թարգմանութիւն Աւետարանի* "an Exposition of the Gospel." The implication of the superscription in Codex B is that the treatise is an anti-Marcionite writing, involving an exposition concerning the parables in the Gospels and concerning the second coming of the Lord. The title suggests a dual division, if it suggests any at all. The superscription in Codex A (the preferred text), which is the title in the printed edition is entirely legitimate and proper, though not as detailed as the superscription in Codex B.

His second argument is based on a supposed stylistic difference. "Alle Evangelienzitate" (p. 200) in Pseudo-Ephrem A are said to begin with "our Lord," when he is quoted; in Pseudo-Ephrem B they are said to begin with "our Savior"; and in Pseudo-Ephrem C "our Lord" is said to be displaced by the names of the Gospel writers. Lyonnet alters this formula a little by saying that A uses the expression *Կայ զի*, the more so, instead of "our Lord," but lists one exception in A.¹ To say the least, this is a superficial support for dividing a treatise, nevertheless,

¹ Lyonnet, *op. cit.*, p. 140.

"our savior" appears also in the first phrase following Pseudo-Ephrem B, and two more cases appear on page 324; *ܠܘܟܢܗ* appears also in Pseudo-Ephrem C; "our Lord" is used at least several times in reference to a Gospel quotation in all three divisions. I need only to mention that many of the various introductions to Gospel quotations appear in Ephrem's Commentary on the Diatessaron.

Besides the two given arguments, in his analysis of the Gospel quotations, Schäfers implies another argument for division, which should be mentioned. Only in reference to Pseudo-Ephrem A, does he mention the use of the Diatessaron, implying that A can be differentiated from B and C by a lack of Diatessaron readings in the latter. If this implication is true, it is based on an improper conception of the facts. B starts out with a very unique Diatessaron reading, which was also pointed out by Harris,¹ though he failed to see that as a strong argument for the unity of divisions A and B.

Another argument, which could be taken as against the unity of this treatise, is put forward by Harris in one of his arguments for a Tatian authorship of division B. In it there is a rather lengthy discussion of the duties of a soldier. Harris took this "sketch of military life," and after a long discussion of the possibility of Tatian's military experiences, gave it as a proof for the Tatian authorship of B. The implication is that Ephrem, a "pillar" of the Orthodox Church, could not have given such a detailed description of military life. But it should be remembered that while Ephrem was living in Nisibis, it was subjected to a long siege by Sapor, King of Persia, and Ephrem is said to have

¹ Harris, op. cit., pp. 24-5.

been "the hero" of its resistance.¹ Any man who has lived through over "seventy days" of siege has had sufficient "military" experience to write the given description, whether he was a "hero" or not.

It should also be said that Harris expressed some doubt about the disunity of this treatise, but rather than undermine his thesis, he explains it by assuming that all three divisions were written by one author, though they were three different treatises.

In contrast to the lack of evidence of disunity, there is sufficient evidence of unity for a decision. First to point out the obvious unity between Schäfers' division A and C.

Ps-Ephr A

And by that same fire we are perfected into beautiful vessels ...as gold and silver that enters the fire....becomes beautiful by fire...(p.18)

...the sheep, which is itself the Church, and he goes astray from the path of the Shepherd Christ... (p.58)

there was not a shepherd over them and they did not go out in search for my sheep, but they were feeding themselves and were not feeding my sheep(p.45) (from Ezk 34:lff)

Ps-Ephr C

He is the furnace of examination for us...as gold, when it goes out of the furnace of fire...it becomes beautiful(p.100)

sheep of Christ(p.102)

But they are the sheep of Christ, which he gave and entrusted them to us in order to pasture (or:feed) and keep them; and we pastured ourselves, and did not keep them; as also it is written(p.102)

¹ Gwynn, J., in Nicene and Post-Nicene Fathers, new series, Vol. 13, p. 123.

Ps-Ephr A

no one knows whether we may be beautiful or ugly, unless we take in (our) hand the Holy Scriptures in the form of a mirror... they shall be for us a mirror...and he shall clear and take away from us evil stains and spots of impurity(pp.67-8)

the Lord sends the angels of Heaven with glory, in order to take us away and present us to the bridegroom(p.64)

I betrothed you to one husband as a pure virgin (II Cor 11:2b)...love for the bridegroom drops and is sown into the heart of the virgin(p.63)

...Christ, for he himself is the bridegroom(p.66)

And when the bride goes (and) is united with the bridegroom...afterwards she possesses his property (p.68)

Ps-Ephr C

let us take ourselves to the mirror of the Scriptures and let us see ourselves by it; and whatever stains, marks...let us clean and wash from us(p.107)

we should always be watchful, waiting and hoping, for those who are sent for us, in order to take us away before him (p.110)

as a virgin that shall be betrothed to the bridegroom(p.111)

the bridegroom, who is himself Christ(p.112)

and she (i.e. bride) has dominion over all the treasures of her husband(p.112)

These parallels leave no doubt concerning the close connection between A and C.¹ The passages from C are allusions to the previous long discussions in A.

It is not as simple a task to show the connection between B and the rest of the treatise, because it is short and its subject matter is limited. Nevertheless there are parallels, though fewer in number than in the above case:

¹ On the basis of only two of the above parallels Harris concluded that, "these coincidences show that A and C come from the same hand(op. cit., p. 36)

Ps-Ephr B

he (i.e. the warrior) hears
...the ring of the trumpets
(p.79)...when there is war
...some deny...some hear
the sound of the trumpet
(p.80)

Moses, who became a leader
(p.86)

they learned...about...the
monastic life(p.73)

Ps-Ephr C

For when there is war, the
trumpet is sounded(p.108)

Moses...his supplications
for the people, whose leader
he was(p.106)

let us serve...with soli-
tude(or: monastic life)
(p.107)

Ps-Ephr A

New Scriptures(or: books)
(p.63)

Ps-Ephr B

first books(or: original
Scriptures)(p.78)

In regard to Ps-Ephr B, J. Rendel Harris reports:

Mr. Conybeare suggests that Anti-Marcionism and not Encratite Perfection is the real meaning of the tract (i.e. B): "the figures and the forms which each of the prophets set in action were all in regard to Christ himself, which is what Marcion denied. ...The very perfection he insists on is led up to by the earlier writings (i.e. A) as a sort of milk."¹

Conybeare is supported by the fact that there is an actual reference to the Marcionites on p. 83. Moreover, Harris himself said, "It will have been noticed that our author is definitely not in agreement with the view of Marcion."²

There is one case of a strong connection between three passages, coming from the three different divisions.

Ps-Ephr A: when the bride goes (and) is united with the bridegroom and he is happy with her, afterwards she possesses his property, and she becomes partaker of his glory.(p.68)

Ps-Ephr C: and she (i.e. the bride) has dominion over all the treasures of her husband(p.112)

¹ Harris, J. Rendel: John Rylands Library Bulletin, Vol. 8 p. 40 fn.

² Ibid., v. 40.

Ps-Ephr B: And when having been settled (i.e. after the "marriage" with Christ) we will carry with our minds the riches and treasures of his Father(p.185)

In addition to the above evidence it should be mentioned that A, B and C all make reference to the authority of the Sayings of Jesus, the Prophets and the Apostles. Moreover, all three divisions quote the Diatessaron and the Old Syriac Gospels. J. Rendel Harris has also acknowledged this: "And certainly all three divisions of the book have a common Syriac origin...and show dependence upon Tatian's Diatessaron, or upon the separate Old Syriac Gospels."¹

Taking the above evidence as sufficient to declare the unity of this treatise, its date must be considered next, before discussing its authorship. It has been generally accepted by all that the treatise dates from the fourth century. One exception is Harris's attempt to make Tatian the author of Ps-Ephr B, but the difficulties in such an attempt have already been pointed out even by himself and others. The distinctive affinity with fourth century witnesses has already been pointed out, i.e. with Aphraates, the Liber Graduum, Ephrem and Cyrillona.

The more difficult problem is, from which part of the fourth century did the treatise come? The lack of internal historical references of a specific nature, forces one to depend mainly on the Biblical quotations. Schäfers tried to use an internal argument based on the author's reference to the heathen, persecution, etc., but these are not specific enough to determine from which part of the fourth century the treatise comes. Schäfers' main argument for dating it before Aphraates was based on Jer 4:3. The weaknesses of this argument have already been pointed out.

¹ Ibid., p. 36.

In view of the fact that Cyrillona is a late fourth century witness, it is interesting to note that F. C. Burkitt said that "some of the quotations present a text such as would be used by a Syriac writer at the end of the fourth century."¹ The point here is that the treatise could be as late as the latter part of the fourth century.

Let us consider F. C. Burkitt's argument against an Ephrem authorship. He says, "But the style is not very like S. Ephraim's and the number of direct quotations from the Scriptures is far larger than we should expect to find in a genuine work of his."² This opinion was accepted by Schäfers.

The statement is to be taken as a whole, for the stylistic problem which he mentions is concerned only with the use of Biblical quotations. This is evident from the content of his study. The background to this statement is important and is contained in the original article which F. C. Burkitt wrote on the subject: St. Ephraim's Quotations from the Gospel, in Texts and Studies, edited by J. A. Robinson, Vol. VII, No. 2. (Cambridge, 1901).

Burkitt's analysis is based on genuine extant (Syriac) works of Ephrem, every one of which has been "attested by at least one MS not later than the 7th century." (p.25) This list of genuine works includes only "Prose Writings" and "Metrical Works" (including both "Hymns" and "Homilies"). There is only one Commentary in the whole list and that is on Genesis and Exodus. Burkitt points out, "We may notice in passing the very small total number of Gospel quotations ... We must therefore look with suspicion on documents claiming to be Ephraim's work, which are full of Biblical quotations." (p.27) By "Biblical quotations"

¹ See Evang. Da-Meph. Vol. II, p. 189.

² Loc. cit.

I assume he means "Gospel" quotations, in view of the first part of the statement. This is the background to the statement quoted above from his book Evang. Da-Meph. Vol. II, p. 189.

It should be pointed out that his list of quotations did not include any Commentaries on the New Testament, which would be expected to have a considerable number of Biblical quotations, such as Ephrem's Commentary on the Diatessaron or "An Exposition of the Gospel." It is granted that his list included discourses "concerned with Marcion and his followers," but though this treatise is anti-Marcion, it is also, essentially an exposition of the Sayings of Jesus. Burkitt improperly applied his principle to a type of treatise not included in the original basis of his judgment.

It remains only to say that only Ephrem Syrus fits the facts of the situation. The famous, outspoken anti-Marcionite Syriac witness of the fourth century is Ephrem Syrus. The affinity of the Biblical quotations with his Commentary on the Diatessaron and with genuine Ephrem quotations have been previously established.

BIBLIOGRAPHY

- Abbott-Smith, G., A Manual Greek Lexicon of the New Testament. 3rd edition; Edinburgh: T. & T. Clark, 1948. 512 pp.
- Aphraatis Sapientis Persae: Demonstrationes. J. Parisot, editor, (Patrologia Syriaca, Part one, Vols. I-II). Paris, 1894, 1907.
- Armenian Bible. Venice: San Lazzaro Monastery, 1733.
- Armenian New Testament. Venice: San Lazzaro Monastery, 1816.
- Aucher, Paschal, A Dictionary: English and Armenian. Venice: San Lazzaro Monastery, 1868. 815 pp.
- Aucher, Paschal, A Grammar Armenian and English. Venice: San Lazzaro Monastery, 1907. 150 pp.
- Avetikian, Surmelian and Aucher, New Dictionary of the Armenian Language. 2 vols.; Venice: San Lazzaro Monastery, 1836 (in Armenian; comprehensive)
- Baronian, S., and F. C. Conybeare, Catalogue of Armenian Manuscripts (in the Bodleian Library) Oxford: Clarendon Press, 1918.
- Bedrossian, Matthias, New Dictionary: Armenian-English. Venice: San Lazzaro, 1875-79. 786 pp.
- Biblia Hebraica. Rud. Kittel, editor. Stuttgart, 1949.
- Black, M., An Aramaic Approach to the Gospels and Acts. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press, 1954. 304 pp.
- Blackman, E. C., Marcion and His Influence. London: S.P.C.K., 1948. 181 pp.
- Brown, F., S. R. Driver, and C. A. Briggs, A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament. Oxford: Clarendon Press, 1952. 1126 pp.
- Buhl, Frants, Canon and Text of the Old Testament. Edinburgh: T. & T. Clark, 1892. 259 pp.
- Burkitt, F. C., Evangelion Da-Mepharreshe. 2 vols. Cambridge: University Press, 1904.
- Burkitt, F. C., S. Ephraim's Quotations from the Gospel. (Texts and Studies, J. A. Robinson, editor, Vol. VII, No. 2) Cambridge, 1901.
- Ciakciak, E., Dizionario (Armeno-Italiano). 2 vols; Venice: San Lazzaro Monastery, 1837. 1508 pp.
- Concordance to the Armenian Bible. Jerusalem: Press of the Apostolic Seat of St. James, 1895. 1573 pp. (in Armenian)

- Conybeare, F. C., An Armenian Diatessaron? (The Journal of Theological Studies Vol. XXV, pp. 232-245) Oxford: Clarendon Press, 1924.
- Conybeare, F. C., The Armenian Version of Revelation. London: The Text and Translation Society, 1907. 221 pp.
- Conybeare, F. C., A Catalogue of the Armenian Manuscripts in the British Museum. London: Oxford University Press, 1913. 410 pp.
- Cureton, W., Remains of a Very Antient Recension of the Four Gospels in Syriac. London: John Murray, 1858. xcv, 87 pp.
- Dashian, J., Catalogue of Armenian Manuscripts in the Mechitarist Library in Vienna. Vienna: Mechitarist Publisher, 1895. 1163 pp. (German and Armenian)
- S. Ephrem, Evangelii Concordantis Expositio Facta a Sancto Ephraemo. (translated into Latin by Aucher), G. Moesinger, editor. Venice: San Lazzaro Monastery, 1876. 292 pp.
- S. Ephrem, Saint Ephrem Commentaire De L'Évangile Concordant Version Arménienne. L. Leloir, editor, (Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Vol. 137). Louvain: Imprimerie Orientaliste, 1953. 363 pp.
- S. Ephraem Syri Commentarii in Epistolas D. Pauli. (Nunc Primum Ex Armenio in Latinum Sermonem, A Patribus Mekitharistis). Venice: San Lazzaro Monastery, 1893. 275 pp.
- S. Ephrem, Works of Saint Ephrem. 4 vols.; Venice: San Lazzaro Monastery, 1836. (in Armenian)
- Feydit, F., Manuel de Langue Arménienne. Paris: Librairie C. Klincksieck, 1948. 342 pp.
- Gwynn, John, Hymns and Homilies of Ephraim the Syrian and Demonstrations of Aphrahat the Persian Sage (A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers, Vol. XIII). Oxford: James Parker and Co., 1898.
- Haefeli, Leo, Die Peschitta Des Alten Testamentes. (Alttestamentliche Abhandlungen Vol. XI, Pt. 1). Münster: 1927. 121 pp.
- Harnack, A. von, Marcion: Das Evangelium Vom Fremden Gott. (Texte Und Untersuchungen, Vol. 45) Leipzig: J. C. Hinrichs, 1921. 357 pp.
- Harris, J. Rendel., Fragments of the Commentary of Ephrem Syrus upon the Diatessaron. London: C. J. Clay and Sons, Cambridge University Press Warehouse, 1895. 101 pp.
- Harris, J. Rendel, Tatian: Perfection According to the Saviour. (Pulletin of the John Rylands Library, Vol. 8, pp. 15-51). Manchester: University Press, 1924.

- Hemphill, Samuel, The Diatessaron of Tatian. London: Hodder & Stoughton, 1888. 78 pp.
- Hill, J. Hamlyn, A Dissertation on the Gospel Commentary of S. Ephraem the Syrian. Edinburgh: T. & T. Clark, 1896. 177 pp.
- Hill, J. Hamlyn, The Earliest Life of Christ Being the Diatessaron of Tatian. Edinburgh: T. & T. Clark, 1894. 379 pp.
- Jennings, William, Lexicon to the Syriac New Testament. Oxford: Clarendon Press, 1926. 243 pp.
Clarendon Press, 1
- Kenyon, F. C., Handbook to the Textual Criticism of the New Testament, London: Macmillan and Co., Ltd., 1901. 321 pp.
- Kenyon, F. C., The Text of the Greek Bible. London: Duckworth, 1949. 264 pp.
- Keparian, History of Armenian Literature. part I (-1300); Venice: San Lazzaro Monastery, 1944. 367 pp. (in Armenian)
- Knox, John, Marcion and the New Testament. Chicago: University Chicago Press, 1942. 195 pp.
- Kogian, S. L., Armenian Grammar. Vienna: Mechitharist Press, 1949. 383 pp.
- Kouyoumdjian, Mesrob G., A Comprehensive Dictionary Armenian-English. Cairo: Sahag-Mesrob Press, 1950. 1150 pp.
- Lagarde, Clementina. Leipzig, 1865.
- Lewis, A. S., The Old Syriac Gospels or Evangelion Da-Mepharreshe. London: Williams and Norgate, 1910. 334 pp.
- The Liber Graduum. M. Kmosko, editor, (Patrologia Syriaca, part one, Vol. III), Paris, 1926.
- Liddell, H. G., and R. Scott, A Greek-English Lexicon. 2 vols.; 9th ed; Oxford: Clarendon Press, 1951.
- Lyonnet, S., Les Origines de la Version Arménienne et le Diatessaron. Rome: Pontificio Instituto Biblico, 1950. 302 pp.
- Lyonnet, S., Le Parfait en Arménien Classique, Paris: Librairie Ancienne Edourad Champion, 1933. 188 pp.
- Lyonnet, S., Les Versions Arménienne et Géorgienne du Nouveau Testament. (Extract from Critique Textuelle by Lagrange) Paris: Gabalda, 1935. 70 pp.
- Macler, Frédéric, Catalogue des Manuscrits Arméniens et Georgiens. Paris: Imprimerie Nationale, 1908. 203 pp.
- Meillet, A., Altarmenisches Elementarbuch. Heidelberg: Carl Winters Universitäts-Buchhandlung, 1913. 212 pp.

- Molitor, J., Der Paulustext des HL. Ephräm. (Monumenta Biblica et Ecclesiastica, No. 4). Rome, 1938. 167 pp.
- Novum Testamentum Graece. D. E. Nestle, editor. Stuttgart, 1948.
- Novum Testamentum Graece. Vols. I-II, C. Tischendorf, editor. Leipzig, 1869.
- Pinkerton, J., The Origin of the Early History of the Syriac Pentateuch. (The Journal of Theological Studies, Vol. XV, pp. 14-41). Oxford: Clarendon Press. 1914.
- Plooij, D., The Liège Diatessaron, parts 1-5; Amsterdam, 1929. 480 pp.
- Pocket Dictionary of the Armenian Language. Venice: San Lazzaro Monastery, 1865. 849 pp. (in Armenian; comprehensive)
- Preuschen, E., Eine altkirchliche antimarcionitische Schrift unter dem Namen Ephräms. (Zeits. für die neutestamentliche Wissenschaft 12, pp. 1243-69). Giessen, 1911.
- Revised Standard Version of the Holy Bible. London: Thomas Nelson & Sons Ltd., 1953.
- Robertson, A. T., A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research. Nashville, Tennessee: Broadman Press, 1934. 1454 pp.
- Robertson, A. T., Word Pictures in the New Testament, Vols. I-VI Nashville, Tennessee: Broadman Press, 1930. 298 pp.
- Robinson, H. Wheeler, ed., The Bible in its Ancient and English Versions. Oxford: Clarendon Press, 1940. 337 pp.
- Sarghissian, B., Grand Catalogue of Armenian Manuscripts in the Library of the Mechitarist Fathers of San Lazzaro. Venice: San Lazzaro Armenian Monastery, Vol. I, 1914; Vol. II, 1924. (in Armenian)
- Schäfers, J., Eine Altsyrische Antimarkionitische Erklärung von Parabeln Des Herrn Und Zwei Andere Altsyrische Abhandlungen Zu Texten Des Evangeliums. (Neutestamentliche Abhandlungen, Vol. VI, parts 1-2) Münster, 1917. 243 pp.
- Schmidt, C., Studien zu den Pseudo-Clementinen, (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der Altchristlichen Literatur, 4th series, Vol. I, pt. 1, edited by Harnack and Schmidt). Leipzig, 1929. 397 pp.
- Scrivener, F. H., Bezae Codex Cantabrigiensis. Cambridge: Deighton, Bell, and Co., 1864. 435 pp.
- Scrivener, F. H., A Plain Introduction to the Criticism of the New Testament. Vol. II; London: George Bell & Sons, 1894. 428 pp.

- Septuaginta. 2 vols.; A. Rahlfs, editor. Stuttgart: Privileg. Wurt. Bibelanstalt, 1950.
- Smith, J. P., editor, A Compendious Syriac Dictionary. Oxford: Clarendon Press, 1903. 626 pp.
- Smith, W., and Henry Wace, A Dictionary of Christian Biography. Vol. II. London: John Murray, 1880. 928 pp.
- Surmeyan, A., A Catalogue of Armenian Manuscripts in the Armenian Convent in Jerusalem. Jerusalem, 1948.
- Syriac Bible. Samuel Lee, editor. London, 1826.
- The Syriac New Testament. London: The British and Foreign Bible Society, 1950.
- Tatian, Evangeliorum Harmoniae: Arabice. Edited and translated into Latin by P. A. Ciasca. Rome, 1888.
- Tatian, The Diatessaron of Tatian. Edited by H. W. Hogg. (Ante-Nicene Christian Library: Additional Volume Containing Early Christian Works discovered since the completion of the Series, ed. by Allan Menzies), Edinburgh: T. & T. Clark, 1897. 533 pp.
- Tertullian, The Five Books of Quintus Sept. Flor. Tertullianus against Marcion. (Ante-Nicene Christian Library, Vol. VII), Edinburgh: T. & T. Clark, 1868. 496 pp.
- Thorossian, H., Histoire de la Littérature Arménienne. Paris: 1951. 384 pp.
- Tisserant, E., Codices armeni bybliothecae Vaticanae Borgiani, Vaticani, Barberini, Chisiani, schedis Frederici Cornwallis Conybeare adhibitis, recensuit E. Tisserant. Rome, 1927.
- Vööbus, A., Studies in the History of the Gospel Text in Syriac. (Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Vol. 128) Louvain: Imprimerie Orientaliste, 1951. 218 pp.
- The Vulgate New Testament. London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1872?
- Williams, C. S. C., Alterations to the Text of the Synoptic Gospels and Acts. Oxford: Basil Blackwell, 1951. 93 pp.
- Wright, W., A Short History of Syriac Literature. London: Adam and Charles Black, 1894. 296 pp.
- Wright, W., The Homilies of Aphraates, Vol. I. London: Williams and Norgate, 1869.
- Zahn, T., Geschichte des Neutestamentlichen Kanons, Vol. II, parts 1,2; Erlangen and Leipzig, 1890, 1892. 1022 pp.

- Zarbhanalian, Catalogue of Ancient Armenian Translations (5th-13th century). Venice: San Lazzaro Monastery, 1889. 785 pp. (in Armenian)
- Zarbhanalian, History of the Ancient Armenian Literature, (5th-13th century) 4th edition with additions and changes; Venice: San Lazzaro Monastery, 1932. 819 pp. (in Armenian)
- Owen E. Evans, "Syriac New Testament Quotations in the Works of Aphraates and Contemporary Sources," (unpublished M. A. Thesis, University of Leeds, 1951).

APPENDIX A

QUOTATIONS IN THE ORDER THEY OCCUR

page no.

1. 15	Ps 132:4,5
2. 16	Isa 49:14-16
3. 16	Ps 118:22,23a
4. 16	Eph 2:20,21
5. 17	Lk 9:22
6. 17	I Cor 10:4c
7. 17	Lk 6:47,48a
8. 19	Lk 5:37,38
9. 20	I Cor 14:20
10. 20	Ezk 33:10b
11. 20	Ps 104:14b,15a
12. 22	Lk 6:29,30
13. 23	Lev 10:4b (Paraphrase)
14. 23	Lev 10:6b? (Paraphrase)
15. 25	Lk 5:36a
16. 25	Lk 12:49
17. 25	Jer 5:14
18. 25	Jer 20:9
19. 27	Lk 8:5-8a
20. 27	Lk 8:12-15
21. 28	Jer 4:3,4ab
22. 29	Jer 4:3b,4ac
23. 31	Lk 13:18,19
24. 31	Mt 13:33
25. 33	I Cor 15:54c + II Cor 5:4c
26. 33	Lk 19:12,13
27. 34	Allusion to I Kg 3:12
28. 34	Jer 33:20,21
29. 34	Prov 25:11b,12b
30. 35	Lk 7:50b
31. 36	Lk 19:13c
32. 36	Lk 19:21a
33. 36	Lk 19:12
34. 37	Lk 19:12
35. 39	Lk 19:16b
36. 40	I Cor 3:8b
37. 41	Mk 12:1b
38. 41	Jn 15:5a,2a
39. 41	Rom 6:5
40. 41	I Cor 3:6
41. 41-42	Isa 5:1b-7
42. 42	Isa 7:23-25
43. 43	Ezk 17:22-24
44. 44	Mt 25:34b-36
45. 45	Mt 25:40bc
46. 45	Mt 1:23
47. 45-46	Lk 15:4
48. 46	Lk 12:32
49. 46	Lk 10:3
50. 46-47	Ezk 34:1-13a
51. 47	Ezk 34:15-16

52.	47-48	Ezk 34:20b-23
53.	48	Isa 9:6
54.	48	I Kg 12:4b (Paraphrase)
55.	48-49	I Kg 12:10b,11b
56.	49	I Kg 12:16b
57.	49	Ezk 34:31
58.	49	Mt 5:17
59.	51	Isa 1:11b-15
60.	51	Rom 12:1
61.	51	Rom 8:36b
62.	55	Mt 5:3a
63.	55	II Cor 8:9
64.	55	Mt 5:11
65.	56	Jn 3:29a
66.	56	Lk 5:34
67.	56	Eph 5:28a,29b-30
68.	57	Eph 5:31,32
69.	57	Isa 62:5b,5a
70.	57	Ps 19:4,5a
71.	57-58	Jer 2:35b-3:3
72.	58	Jer 3:20
73.	58-59	Ezk 16:1-24
74.	59-60	Ezk 16:31b-33a
75.	60	II Cor 11:2b
76.	61	Col 2:10b
77.	63	I Cor 13:12a
78.	64	I Thess 2:19
79.	64	Gen 24:2b-4
80.	64	Allusion to Gen 24:3b
81.	65	Gen 24:5
82.	65	Gen 24:8
83.	65	I Cor 9:16c
84.	66	Gen 24:8b
85.	66	Gen 24:12ff (Paraphrase)
86.	67	I Cor 10:27b + Mt 10:10b (<u>in Codex B only</u>)
87.	67	I Cor 9:7b-11 (<u>in Codex B only</u>)
88.	68	Lk 14:33
89.	68	Allusion to Jn 8:28
90.	68	Heb 10:31
91.	70	Jn 12:26a
92.	70	Gal 4:12
93.	70	Acts 20:33-35a
94.	71	Heb 4:12,13
95.	71	I Cor 3:1c-3a
96.	71	Heb 5:14
97.	71	I Cor 3:1c-2a
98.	72	Heb 5:14a
99.	72	I Cor 3:1c-2a
100.	72	Lk 13:24a
101.	73	Agraphon
102.	73	Eph 6:12
103.	74	Mt 13:45,46
104.	75	Mt 13:44 (Condensed Paraphrase)
105.	76	Lk 14:8-11
106.	76	Lk 14:11
107.	77	Mt 24:20
108.	78	Mt 24:20

109.	78	Lk 21:36ab
110.	78	Mt 24:22b
111.	78	Lk 21:25-26a
112.	79	Lk 17:23
113.	79	Dan 11:36ab
114.	79	Mt 24:24b
115.	80	Mt 24:29,30
116.	80	Dan 12:3
117.	80	Isa 14:13,14
118.	80	Ex 9:16 (Paraphrase)
119.	81	Heb 7:12
120.	82	Mk 13:14ab
121.	83	Lk 21:20
122.	83	Mt 24:15 (Paraphrase)
123.	83	II Thess 2:3,4
124.	83	II Thess 2:7,8a
125.	83-84	Allusion to Dan 9:25,26
126.	84	Mt 24:15a (Paraphrase)
127.	84	Mt 24:15a,16
128.	85	Mt 24:14 (in Codex B only)
129.	85	Lk 21:20
130.	85-86	Mt 24:15a,16
131.	86	Allusion to Jewish Writings?
132.	87	Mt 24:6ab
133.	87	Allusion to Jewish Writings?
134.	87	II Thess 2:11,12a
135.	89	Mt 12:30b
136.	90	Allusion to II Thess 2:2?
137.	90	II Cor 5:16
138.	91	Allusion to Jewish Writings?
139.	92	Lk 22:32? (Agraphon?)
140.	92	Gal 5:17ab
141.	93	General Reference to Paul
142.	94	Mk 9:12a
143.	94	Mt 24:22b
144.	95	Lk 17:30bc-33
145.	97	Paraphrase of Mt 24:17,18a; or Mk 13:15,16a
146.	97	Lk 17:34-36
147.	97	Lk 17:37b
148.	98	Mt 5:8
149.	98	I Cor 10:6
150.	98	I Cor 10:11b
151.	98	Lk 21:36ab

APPENDIX B
QUOTATIONS IN THE ORDER OF THE
BOOKS OF THE BIBLE

GENESIS page no.

24:2b-4 64
24:5 65
24:8 65,66

I KINGS

12:10b,11b 48-49
12:16b 49

PSALMS

19:4,5a 57
104:14b,15a 20
118:22,23a 16
132:4,5 15

PROVERBS

25:11b,12b 34

ISAIAH

1:11b-15 51
5:1b-7 41-42
7:23-25 42
9:6 48
14:13,14 80
49:14-16 16
62:5b,5a 57

JEREMIAH

2:35b-3:3 57-58
3:20 58
4:3,4ab 28
4:3b,4ac 29
5:14 25
20:9 25
33:20,21 34

EZEKIEL

16:1-24	58-59
16:31b-33a	59-60
17:22-24	43
33:10b	20
34:1-13a	46-47
34:15-16	47
34:20b-23	47-48
34:31	49

DANIEL

11:36ab	79
12:3	80

MATTHEW

1:23	45
5:3a	55
5:8	98
5:11	55
5:17	49
10:10b (Codex B, only)	67
12:30b	89
13:33	31
13:44 (condensed paraphrase)	75
13:45, 46	74
24:6ab	87
24:14 (Codex B, only)	85
24:15a, 16	84, 85-86
24:20	77, 78
24:22b	78, 94
24:24b	79
24:29, 30	80
25:34b-36	44
25:40bc	45

MARK

9:12a	94
12:1b	41
13:14ab	82

LUKE

5:34	56
5:36a	25
5:37, 38	19
6:29, 30	22
6:47, 48a	17

LUKE (cont'd)

7:50b	35
8:5-8a	27
8:12-15	27
9:22	17
10:3	46
12:32	46
12:49	25
13:18,19	31
13:24a	72
14:8-11	76
14:33	68
15:4	45-46
17:23	79
17:30bc-33	95
17:34-36	97
17:37b	97
19:12,13	33,36,37
19:16b	39
19:21a	36
21:20	83,85
21:25-26a	78
21:36ab	78,98
22:32?(Agrathon?)	92

JOHN

3:29a	56
12:26a	70
15:5a,2a	41

ACTS

20:33-35a	70
-----------	----

ROMANS

6:5	41
8:36b	51
12:1	51

I CORINTHIANS

3:1c-3a	71,72
3:6	41
3:8b	40
9:7b-11(Codex B, only)	67
9:16c	65
10:4c	17
10:6	98

I CORINTHIANS (cont'd)

10:11b	98
10:27b(Codex B, only)	67
13:12a	63
14:20	20
15:54c	33

II CORINTHIANS

5:4c	33
5:16	90
8:9	55
11:2b	60

GALATIANS

4:12	70
5:17ab	92

EPHESIANS

2:20,21	16
5:28a,29b-30	56
5:31,32	57
6:12	73

COLOSSIANS

2:10b	61
-------	----

I THESSALONIANS

2:19	64
------	----

II THESSALONIANS

2:3,4	83
2:7,8a	83
2:11,12a	87

HEBREWS

4:12,13	71
5:14	71,72
7:12	81
10:31	68